fondată în 1895
bpt
serie nouă

taina apei

antologia nuvelei arabe

★

bpt

Ilustrația copertei : *Dumitru Verdeș*

taina apei

antologia nuvelei arabe

★

TRADUCERE, PREFAȚĂ, NOTE
ȘI SELECȚIE DE NICOLAE DOBRIȘAN

BIBLIOTECA PENTRU TOȚI • 1980

EDITURA MINERVA • BUCUREȘTI

PREFAȚĂ

Literatura arabă a început cu poezia, asemenea altor mari literaturi ale lumii. Poezia a cunoscut o primă înflorire încă în perioada dinaintea apariției islamului, în secolul al VI-lea al erei noastre, și o a doua înflorire în timpul dinastiei abaside (750—1258), îndeosebi în secolele IX—XI. Tirania poeziei, a poemului monorimat, cu structura și metrii ale căror canoane au fost elaborate deja în antichitatea preislamică, a durat un mileniu și jumătate, prelungindu-se pînă aproape de zilele noastre.

Nici proza însă nu a fost cu totul străină literaturii arabe, chiar dacă în perioada clasică nu a dobîndit aprecierea unui gen de prestigiu și nu s-a bucurat de audiența de care s-a bucurat poezia. Acceptată cu greu ca literatură, proza a evoluat mult mai încet.

Deși nu s-au păstrat exemple de proză din perioada anterioară islamului, este de presupus că au circulat totuși oral legende despre vechii regi din Yemen și povestiri biblice [1], incluse ulterior, într-o formă modificată, în *Coran*, cum este aceea despre Iosif și Putifar [2], care a alcătuit un întreg capitol al Coranului *(sura* a XII-a).

---

[1] W. Marçais, *Les origines de la prose littéraire arabe* (Originile prozei literare arabe), în *Articles et conférences* (Articole și conferințe), Paris, 1961, p. 51.

[2] *Vechiul Testament*, Cartea I, cap. 39.

Referindu-se la cele mai timpurii exemple de proză arabă, cercetătorii citează în primul rînd *hadith*-ele [1], a căror autenticitate este cel puțin în parte pusă sub semnul întrebării, dat fiind că ele au fost consemnate mai tîrziu. Procedeele retorice sînt predominante în aceste prime documente de proză, tributare, fără îndoială, stilului coranic [2].

În perioada omeiazilor (661—750), de o relativă popularitate s-a bucurat genul *risala* [3], care a deschis un mare capitol în literatura arabă clasică — acela al prozei sapiențiale și didactice, ce a cunoscut înflorirea la începutul perioadei abaside prin Ibn al-Muqaffa (724—774) și Al-Djahiz (775—868). Lucrările istorice, geografice, filozofice, biografice conțin la rîndul lor pasaje de veritabilă proză artistică.

O mențiune specială trebuie făcută aici pentru un gen cu totul particular literaturii arabe, intermediar între proză și poezie, cunoscut sub numele de *maqama*. Rima și ritmul, ca trăsături definitorii în primul rînd ale poeziei, au favorizat succesul relativ al noului gen, prin faptul că l-au situat mult mai aproape de sfera acesteia. Ciclurile de maqame compuse de Badi' az-Zaman al-Hamadhani (968—1007) și Al-Hariri (1054—1122) își datorează succesul în primul rînd calităților poetice. În același timp, conținutul lor epic i-a determinat pe mulți cercetători să le rezerve un loc deosebit între acele surse clasice în care și-ar avea rădăcinile nuvela și romanul arab. În secolul al XIX-lea asistăm la un reviriment al maqamei. Ea a rămas însă tributară în general stilului retoric, unei limbi foarte încărcate și arhaice, chiar dacă în forma ei s-au îmbrăcat conținuturi noi, contemporane, ca în cazul ciclului lui Muhammad al-Muwaylihi intitulat *Hadith Isa ibn Hișam* [4].

---

[1] Scurte povestiri despre profetul Muhammad.
[2] John A. Haywood, *Modern Arabic literature* (Literatura arabă modernă), Lund Humphries, London, 1971, p. 11.
[3] Epistola didactică.
[4] *Povestirea lui Isa ibn Hișam.*

Nuvela și romanul nu au existat în perioada clasică, așa cum le definim în perioada modernă, dar arabii au avut o literatură narativă relativ bogată : anecdote și povestiri scurte, povestiri mai lungi reunite mai tîrziu în cicluri ample cum sînt *O mie și una de nopți* sau așa-numitele romane populare cavalerești despre Antar, Abu Zeyd, Mani Hilal etc., lucrări alegorice sau simbolice care prefigurează chiar romanul, ca *Epistola de iertare* a lui Abu al-Ala al-Maari (973—1057) și *Hayy ibn Yaqzan* de Ibn Tufayl (d. 1185).

Contactul cu literaturile europene a avut ca rezultat în a doua jumătate a secolului al XIX-lea numeroase adaptări și prelucrări, iar ceva mai tîrziu, traduceri după diferite opere literare europene, în general de factură romantică. La început, acestea sufereau din cauza manierismului exagerat, însă treptat stilul s-a simplificat. A fost în dauna prozei, dar și în folosul ei. Tocmai datorită stilului simplu și direct, romanul *Zeynab*, publicat de egipteanul Muhammad Husein Haykal în anul 1914, una din primele lucrări de seamă ale literaturii arabe noi, a trecut aproape neobservat. Dezvoltarea învățămîntului și vieții culturale a contribuit însă la pregătirea cititorului pentru a accepta și aprecia acest stil simplu.

După ce în Evul Mediu s-a stabilit pentru scurt timp un contact cu civilizația și gîndirea grecilor antici, ceea ce a avut ca rezultat crearea sistemului arab medieval de gîndire logică și științifică, în timpurile moderne arabii s-au îndreptat din nou către modelele europene, rezultatele fiind de data aceasta mult mai pregnante. În domeniul literaturii, ele se concretizează în primul rînd în introducerea și acceptarea noilor forme literare : nuvela, romanul, drama.

Nuvela și romanul arab s-au dezvoltat în paralel, începînd din primele decenii ale secolului nostru, pe suportul solid al tradiției care a fuzionat într-un mod fericit cu influența europeană.

Este adevărat că în perioada de început a literaturii arabe noi, scriitorilor le-a fost foarte greu să se elibereze de fascinația exercitată de literatura clasică. Inițial chiar s-au temut de influența occidentală care ar fi putut să altereze puritatea și rafinamentul moștenirii de la străbuni. Aceasta și explică debutul foarte

greu al romanului, cu excepția celui istoric care exalta trecutul. Iar dacă nuvela a fost mai ușor tolerată, aceasta s-a întîmplat pentru că ea nu părea a pretinde demnitate literară.

Lăsînd la o parte povestirile cu pronunțat caracter romantic, publicate în revistele beiruteze de către cîțiva sirieni și libanezi în ultimele decenii ale secolului trecut, precum și unele prelucrări, imitații și adaptări făcute în Egipt și în Liban, se poate afirma că nuvela arabă propriu-zisă a apărut în Egipt în anii '20 ai secolului nostru. Frații Muhammad Teimur și Mahmud Teimur au un merit deosebit în crearea nuvelei realiste egiptene. Ei s-au călăuzit în activitatea lor după ideea creării unei proze care să înfățișeze personalitatea egipteană. Alături de Mahmud Teimur, în deceniile următoare, așa-numiții „înnoitori" egipteni au avut o contribuție de seamă la încetățenirea nuvelei și romanului în literatura arabă. Ei au acționat în continuare pentru crearea unei nuvele care să răspundă spiritului epocii, care să înfățișeze personalitatea egipteană cu ce are ea mai caracteristic. Această orientare a fost într-atît de puternică, încît a încercat să-și caute rădăcini și tradiții în istoria Egiptului faraonic. Dar realismul a continuat să rămînă trăsătura ei dominantă și în perioada postbelică, pînă în zilele noastre. Cu rare excepții, se pare că nuveliștii egipteni din generațiile următoare au fost mai conservatori decît colegii lor din alte țări. Ei au dus mai departe ceea ce a început generația „înnoitorilor", însă inovațiile aduse de ei nu au dezvoltat decît în mică măsură forma și au ținut mai degrabă de actualizarea conținutului. Nu este mai puțin adevărat însă că egipteanul Yusuf Idris, socotit printre cei mai talentați prozatori, a revoluționat în același timp nuvela nu numai din țara sa, ci din întreaga lume arabă. El se menține în general în cadrul orientării realiste, avînd conștiința necesității de a sluji prin opera sa unui scop, dar face dovada unor nelimitate posibilități de variație atît în ceea ce privește forma cît și conținutul. El a impus cititorului arab un respect deosebit pentru această formă literară încă de la prima sa culegere, care cuprinde nuvele scrise într-o manieră destul de apropiată de cea în care scriseseră „înnoitorii" înaintea lui, dar care înfățișează realitatea egipteană așa cum nu

reușiseră aceștia s-o facă. El transpune cititorul, inclusiv pe cel egiptean, în ambianța unei realități pe care o trăiește zi de zi, dar care nu i se descifrase în toate detaliile ei. Prin nuvelele lui Yusuf Idris din primele culegeri, facem cunoștință cu lumea satului egiptean, cititorul rămînînd însă cu impresia că a vizitat tărîmuri fabuloase, pe care nu le mai văzuse pînă atunci. Cu totul alta este lumea și forma nuvelelor din ultimele sale culegeri. Acestea sînt pline de poezie, o poezie necăutată, izvorîtă din varietate, din înțelegerea profundă a tragediei omului, a timpului și spațiului în care trăiește și crează scriitorul, în accepțiunea cea mai largă pe care o dăm noțiunilor de poezie și tragedie, fără ca eroii săi să fie personaje deosebite, ca la Mahmud Teimur, de pildă.

Forma și stilul modern reprezintă trăsături ale creației multor nuveliști care i-au urmat, ca Yusuf aș-Șaruni, Na'im 'Atiyya, Ibrahim Aslan și alții. Se cuvine a fi menționată aici și contribuția lui Naghib Mahfuz — cel mai mare romancier arab și un talentat nuvelist în același timp — la efortul de modernizare a prozei egiptene. Toți cei enumerați, ca și membrii așa-numitului *Grup '68*, conștienți de sarcinile și nevoile etapei istorice pe care o trăiește țara lor, înfățișează tabloul amplu și divers al acestei realități, în toată complexitatea sa, reușind să treacă dincolo de dimensiunile ei aparente. Nuvela este pentru ei un instrument cu ajutorul căruia își fac cunoscută opinia despre lumea exterioară și interioară, îmbrăcînd forma confesiunii, eseului, studiului etic sau poemului, și toate acestea însoțite de modificarea corespunzătoare a mijloacelor de exprimare, structurii nuvelei și concepțiilor estetice.

Cum era și firesc, proza egipteană nouă a avut un rol important asupra apariției și dezvoltării nuvelei în celelalte țări arabe — Irak, Sudan, Palestina, țările Magrebului Arab etc., influență care s-a exercitat în mod diferit de la o țară la alta. Nuveliștii sirieni și libanezi au cunoscut și proza egipteană nouă, dar ei datorează mai mult scriitorilor din emigrație, pe care literatura din aceste țări i-a asimilat, situîndu-i la loc de cinste între întemeietorii literaturii arabe noi. Este vorba de acei intelectuali sirieni și libanezi care, spre sfîrșitul secolului trecut și începutul

secolului nostru, au emigrat în Egipt sau în America, împreună cu un val masiv de concetățeni, din cauza condițiilor deosebit de grele pe care le-au cunoscut Siria și Libanul — în vremea aceea provincie a Imperiului Otoman. Ei au înființat în America de Nord și America de Sud asociații cultural-literare, au editat reviste și cărți, întreținînd astfel viața spirituală a coloniilor arabe de pe cele două continente. A fost un moment deosebit de contact între cultura orientală și cea occidentală. Reprezentanții emigrației — și ne gîndim în primul rînd la Jubran Khalil Jubran, Mihail Nuayme și Amin ar-Rihani — par să fi fost mai aproape de spiritul occidental decît de tradiția arabă, chiar dacă nu au ignorat nici tradiția. Ei au păstrat o legătură permanentă cu țara de origine, iar unii dintre ei au revenit definitiv în locurile de unde au plecat, continuîndu-și activitatea literară aici. Dorul de țară părăsită, alături de notele romantice — așa cum se vede în nuvelele lui Jubran Khalil Jubran și Mihail Nuayame — se constituie ca note dominante în creația lor. Nuvela libaneză datorează foarte mult reprezentanților emigrației, însă forma ei s-a cristalizat în perioada interbelică, la Marun Abbud și Tawfiq Yusuf Awwad.

Beirutul a fost centrul cu cea mai dezvoltată activitate editorială din lumea arabă. Această situație, alături de editarea aici a revistei *Al-'Adab (Literele)*, care a încurajat tinerele talente din toate țările arabe, a făcut ca în această țară să coexiste orientări dintre cele mai diverse. Suhayl Idris, redactorul șef al revistei *Al-'Adab*, a tradus lucrări de Sartre și Camus, fiind în același timp, prin nuvelele și romanele sale, inițiatorul existențialismului în literatura arabă.

Lirismul a fost o trăsătură dominantă a nuvelei siriene încă din perioada interbelică. Modernizarea mijloacelor artistice a început în Siria în anii '50, odată cu Badi' Haqqi, și a fost continuată de Said Hawraniyya, Hasib al-Kayali, Hanna Mina, Adel abu Șanab. Nuvelele lui Zakaria Tamir, concentrate, cu expresia lor violentă, adevărate poeme, sînt considerate printre cele mai moderne realizări ale genului.

Caracteristicile particulare nuvelei irakiene nu privesc atît forma, cît conținutul. Nuvela irakiană, ale cărei înce-

puturi datează din perioada interbelică, a fost prin excelență socială, a înfățișat preocupările și grijile oamenilor simpli de pe străzile și din *suq*-urile orașelor, din fabrici și, ceva mai tîrziu, de pe ogoare. În istoria nuvelei irakiene au existat însă momente de discontinuitate; perioade de avînt au alternat cu perioade de stagnare, în legătură directă cu istoria foarte zbuciumată a acestei țări. Dealtfel, într-o măsură ceva mai mică observația este valabilă și pentru modul cum a evoluat literatura din celelalte țări arabe. Fără îndoială că schimbările foarte dese din viața politică a țării au întreținut nota dominant socială a nuvelei irakiene, așa cum se poate vedea din nuvelele lui Zu-Nun Ayyub, Abd al-Malik Nuri, Fuad at-Tekerli, Edmon Sabri, Gha 'ib Tuama Farman. Scriitorii irakieni nu au avut răgazul necesar pentru a se interesa și de forma operei lor, rămînînd la cea clasică. Excepții au existat fără îndoială, și afirmația nu se referă doar la ultimul deceniu, care este perioada cea mai fertilă din istoria literaturii irakiene noi.

O altă notă specifică nuvelei irakiene, pe care o întîlnim și la nuvela siriană, într-o măsură chiar mai mare, este lirismul ei. Situația nu este întîmplătoare dacă avem în vedere și faptul că Irakul a fost în perioada modernă țara arabă cu cea mai bogată poezie. Pare ciudat, dar în domeniul poeziei Irakul s-a aflat în avangardă în toată perioada modernă, poeții irakieni avînd cea mai mare parte de contribuție la modernizarea poeziei arabe.

Atrage, de asemenea, atenția în legătură cu nuvela irakiană, și cu proza irakiană în general, coexistența mai multor orientări ideologice și literare, chiar dacă de la o perioadă la alta predomină o anumită orientare. În prima etapă, influențele principale s-au exercitat din partea curentului „înnoitorilor" egipteni și a tradiției. La An-Nejef, important centru cultural al Irakului cu cîteva decenii în urmă, s-a conturat o orientare tradiționalistă conservatoare, care s-a prelungit pînă la sfîrșitul anilor '50, precum și o orientare romantică. Dar încă din perioada interbelică s-a conturat în proza irakiană o orientare realistă, l e g a t ă de numele lui Mahmud Ahmad as-Sayyid, care a cîștigat teren fără întrerupere, devenind în perioada postbelică dominantă. Această

orientare este datoare atît „înnoitorilor" egipteni, cît și nuvelei realiste franceze și ruse.

Strădania de modernizare a formei în nuvela irakiană începe odată cu Abd al-Malik Nuri și continuă cu Fuad at-Tekerli, pentru ca în ultimele două decenii să cuprindă o întreagă generație, din care s-au detașat Abd ar-Rahman Majid ar-Rubay, Musa Karidi, Muhammad Hudeir. Poezia revine din nou în nuvelă, alături de elemente din teatru, cinematografie și artele plastice, în contextul efortului colectiv al scriitorilor arabi de modernizare a prozei.

Nuvela palestiniană s-a format și ea sub aceeași influență ca în celelalte țări arabe în perioada interbelică, adică pe de o parte preluînd ceea ce nuvela egipteană realizase pînă la vremea aceea, iar pe de altă parte asimilînd unele trăsături ale prozei scurte europene, îndeosebi franceze și ruse. Scindarea Palestinei în anul 1948 a produs un moment de discontinuitate în evoluția literaturii, dar foarte curînd după aceea, scriitorii palestinieni s-au regăsit fie în granițele celorlalte state arabe, fie în teritoriile ocupate, reuniți prin lupta întregului lor popor pentru înfăptuirea deziderateloi sale legitime. De aceea nuvela palestiniană, ca și poezia și romanul dealtfel, a fost în ultimele decenii mai angajată decît oriunde în țările arabe.

O situație deosebită au avut în peisajul literaturii arabe moderne țările Magrebului arab. În aceste țări — cu deosebire în Algeria —, s-a dezvoltat o proză de expresie franceză și doar în ultimele decenii s-a constituit și o literatură de expresie arabă. În același timp însă contactul imediat cu tot ce a fost nou în literaturile occidentale — în cea franceză în special — a făcut ca proza în aceste țări să treacă peste etapa căutărilor, care în Estul arab a durat mai bine de o jumătate de veac, și să se adapteze foarte ușor la exigențele unei literaturi moderne în accepțiunea actuală a acestui termen.

O mențiune aparte în acest context merită strădania nuveliștilor tunisieni, care în ultimele decenii au experimentat încontinuu, din dorința de a găsi acea formă și acel conținut care să dea personalitate nuvelei tunisiene, să-i ofere acea tentă care

să o facă independentă atît de sursele est-arabe, cît și de sursele occidentale ale genului. Mahmud al-Masadi, Muhammad al-Arusi al-Matwi, Mustafa al-Farisi, Al-Bașir Hurayyif, iar ceva mai aproape de zilele noastre Izz ad-Din al-Madani, Muhammad Salih al-Jabiri și Samir al-Ayyadi au spart tiparele clasice, au abandonat șabloanele, structurile rigide ale limbii clasice și au încercat o reușită revalorificare a tradiției literare arabe.

În primii ani de după independență, în literatura tunisiană se conturau trei orientări : una legată de tradiție și de estul arab, o a doua legată de literaturile occidentale, îndeosebi de cea franceză, și o a treia, la care ne vom referi mai pe larg în cele ce urmează, care valorifică în mod creator atît moștenirea, cît și modelele occidentale, introducînd în literatură cuceririle științelor umaniste, filozofiei, literaturii în general, artelor, în pas cu cerințele prezentului într-o dinamică neîntreruptă.

De la început, nuveliștii tunisieni au fost adepții unei transformări continui a tehnicii acestei arte și s-au aflat în permanență în avangardă, căutînd și experimentînd fără încetare, pornind de la o premisă asemănătoare cu cea de la care au pornit cu cîteva decenii mai devreme și „înnoitorii" egipteni — necesitatea creării unei literaturi care să exprime personalitatea țării lor. Un rol deosebit în întreținerea spiritului novator l-a avut pe de o parte natura colectivă a relației dintre nuveliștii tunisieni, întreținută de așa-numitul *Club al nuvelei*, înființat la mijlocul anilor '60, în jurul căruia s-au adunat scriitorii din toate generațiile în dorința de a se confrunta și de a căuta, iar pe de altă parte contactul direct cu literatura franceză. La aceasta mai trebuie adăugați și alți factori care nu sînt de neglijat : existența unui climat politic și ideologic care a favorizat un dialog liber între oamenii de cultură din interiorul Tunisiei, între ei și cei străini, o viață culturală activă care a beneficiat de sprijinul permanent al statului, o adevărată revoluție în domeniul învățămîntului și informației, o activitate editorială susținută. Ceea ce atrage atenția în cazul nuveliștilor tunisieni este un interes neîntîlnit în altă țară arabă pentru forma și tehnica experimentală. Precumpănitoare este și în creația lor orientarea realistă,

dar existențialismul și alte mode noi le-au fost în același timp familiare.

Samir al-Ayyadi aduce în ultimele sale creații o contribuție deosebită la crearea specificului nuvelei tunisiene, printr-o mai bună valorificare a moștenirii arabe, prin readucerea în actualitate a unor personaje și fapte din istoria arabă medievală.

Procesul de tunisizare a început odată cu romanul *Barajul*, al lui Mahmud al-Masadi și a continuat cu At-Tahir Kika, Muhammad al-Arusi al-Matwi și At-Tayyib Treiki, care au încercat valorificarea moștenirii, fiind dus pînă la capăt de Al-Bașir Hureyyif, iar apoi de Mahmud at-Tunisi, Muhammad Salih al-Jabiri, Samir al-Ayyiadi, Izz ad-Din al-Madani, Arusiyya an-Naluti, Nafila Zahab și alți nuveliști din ultima generație. Se poate vorbi în prezent de o nuvelă tunisiană, care nu mai îmbracă conținuturi gata confecționate, care a spart structurile cunoscute ale limbii arabe clasice și care s-a îndreptat din nou spre revalorificarea tradițiilor. Nuvelele scrise de Samir al-Ayyadi, Mahmud at-Tunisi și Izz ad-Din al-Madani îmbină și procedee specifice altor arte, sînt caracteristice prin frazele ample, ce subliniază momentele de liniște și meditație și printr-un dialog încărcat de tensiune care susține momentele critice ale acțiunii. Ori de cîte ori cuvintele din dialectul tunisian li s-au părut mai expresive decît cele din limba clasică, ei nu au ezitat să le introducă în textul operei lor.

Toți trei au valorificat în scrierile lor modelele clasice ale prozei arabe, cum sînt „cronicile arabilor", *maqama*, povestirile din ciclul *O mie și una de nopți*. Izz ad-Din al-Madani valorifică în mod creator o serie de motive din literatura arabă clasică, cum este acela al orașului de aramă din *O mie și una de nopți* sau procedeul expunerii specific *hadith*-ei. Samir al-Ayyadi introduce în nuvele tehnici specifice teatrului modern referitoare la decor, la dialog și reprezentare. El a spart granița care separă nuvela de teatru. Expresiile sale violente i-au șocat la început pe conservatorii puriști, obișnuiți cu elocvența și echilibrul frazei clasice, încărcată de procedee retorice, apropiată de stilul coranic. Ceea ce îl deosebește pe Mahmud at-Tunisi atît de nuveliștii tu-

nisieni de orientare tradiționalistă, cît și de avangardiști este faptul că introduce în nuvelă tehnici proprii picturii moderne, forme geometrice — punctul, linia, paranteza, cercul, patratul — precum și culori, umbre și lumini. Nuvelele Arusiyyei an-Naluti sînt și ele o expresie a refuzului imitației, atît prin structura frazei, cît și prin subiectele lor, venind în contradicție cu concepția clasică despre proza artistică.

Nuvela tunisiană contemporană, densă, încărcată de simboluri, reușește să înfățișeze într-un mod original realitățile țării, frămîntările, evoluțiile și înnoirile continui.

Nuveliștii marocani exprimă în opera lor criza apartenenței lor de clasă. Este adevărat că nuveliștii marocani, chiar cei din generația mai veche, cum sînt Muhammad Aziz Lahbabi, Abd ar-Rahman al-Fasi și Abd al-Majid ben Jallun, au contribuit la dezvoltarea formei. Eforturile lor au fost continuate de generația mai tînără, din care fac parte Ahmad Abd as-Salam al-Baqqali, Mubarak Rabi, Muhammad Zafzaf, Ibrahim Bu Alu, Hanata Banuna. Aceștia din urmă au făcut însă, cu unele excepții, mai puțin pentru dezvoltarea conținutului. Hanata Banuna, de pildă, s-a cramponat de o concepție idealistă despre om. Ea caută un tip de om neobișnuit, în stare să înfăptuiască imposibilul ; Ahmad al-Madani adoptă o atitudine nihilistă, respingînd și încercînd să anuleze toate structurile vechi. El respinge nu numai conținutul social vechi, dar și formele clasice.

Condițiile deosebite ale Algeriei au făcut ca nuvela să apară aici mult mai tîrziu, trecînd mai întîi, la Ahmad Reda Hoho, prin etapa articolului narativ. Contactul cu Estul arab și formarea culturală a unor scriitori algerieni în țările arabe cu tradiție au făcut ca forma nuvelei algeriene să fie cea clasică, cel puțin pînă la ultima generație. Sînt caracteristice pentru această etapă operele scrise de Abd al-Hamid ben-Haduga, At-Tahir Wattar, Abu al-Id Dodo. Nuvelele algerienilor care au trăit anii războiului de eliberare se constituie într-o epopee dedicată participării întregului popor la sacrificiul care a consfințit independența țării. Reverberațiile acestor ani s-au prelungit pînă în zilele noastre, nuveliștii algerieni continuînd să mai scrie și astăzi — poate

într-un mod mult mai stilizat decît au făcut-o în anii războiului — despre contribuția de sacrificiu a fiecărei familii algeriene, despre consecințele materiale și morale ale dominației coloniale, despre migrația spre oraș sau în afara țării, în căutarea unui loc de lucru, despre înstrăinare și consecințele ei tragice. Fără îndoială, conținutul nuvelei algeriene s-a îmbogățit în ultimele decenii cu elemente noi, derivînd din realizările revoluției care s-a produs în viața materială și spirituală a țării. Nuvelele tinerilor algerieni, care publică în zilele noastre, rămîn în continuare foarte legate de realitatea socială, nefiind străine nici de tehnicile moderne din nuvela occidentală și din celelalte țări arabe.

În perioada postbelică și cu deosebire în ultimele decenii, nuvela a devenit în toate țările arabe un gen aproape la fel de popular ca și poezia. Înfruntarea dintre nou și vechi apare în diverse ipostaze la nuveliștii de pretutindeni. Ea cunoaște uneori manifestări violente. Concludente sînt din acest punct de vedere nuvelele unor libieni ca Bașir al-Hașimi și Ahmad Ibrahim al-Faqih. Tradiția domină încă, uneori în mod brutal, atît viața de familie, cît și viața socială în ansamblu. La rîndul lor, nuveliștii kuweitieni înfățișează șocul produs de trecerea într-un timp extrem de scurt de la o societate bazată pe relații seminomade, cu o structură extrem de rudimentară, la o societate care beneficiază plenar de cele mai noi cuceriri ale științei și tehnicii, implicațiile acestui salt asupra relațiilor de familie, destinelor umane în genere.

Un loc aparte ocupă în peisajul literar arab nuvela sudaneză. Deși s-a format și a evoluat în strînsă legătură cu nuvela egipteană, prin conținut ea se situează undeva la întretăierea lumii arabe cu Africa neagră. Universul ei este universul acestor două lumi, care au multe tradiții comune, dar și multe lucruri care le deosebesc. Sînt caracteristice din acest punct de vedere nuvelele lui At-Tayyib Salih sau At-Tayyib Zarruq, care ne introduc în lumea satului sudanez arabo-african, cu credințele și miturile lui.

În țările arabe din zona Golfului tradiția este încă foarte puternică și nuvela nu a consacrat încă nume. În ultimii ani

însă, nuvela a devenit pretutindeni în lumea arabă un gen la fel de popular ca și poezia, dacă nu chiar mai apreciat. Ea reprezintă un fenomen unitar, deosebirile de la o țară la alta ținînd mai mult de conținut și mai puțin de limbă și stil.

Situația femeii în lumea arabă a conferit literaturii scrise de femei particularități deosebite. Problema femeii este o temă tratată și de bărbați, încă de la începuturile genului. Nuvelele scrise de femei însă ne dezvăluie cu multă sensibilitate și profunzime lumea lor specifică văzută din interior. În țările arabe se poate vorbi mai mult decît în oricare parte a lumii, și în orice caz mai mult decît în orice țară europeană, de un specific al prozei — și în egală măsură al poeziei — scrise de femei. Sînt concludente în acest sens nuvelele scrise de Ghadat as-Samman (Siria), Hidaya Selman as-Salim (Kuweit), Nafila Zahab (Tunisia) și Hanata Banuna (Maroc). Ghadat as-Samman, mai mult decît oricare altă prozatoare arabă, divulgă în mod protestatar tainele din sufletul femeii arabe. Ea cere insistent ca acesteia să i se acorde în societate un loc cel puțin egal cu al bărbatului. Nedreptățirea femeii din punct de vedere ideologic și material, în scopul împiedicării participării ei la activitatea de creație și la viața socială, umilirea ei, cultivarea ideii de slăbiciune ce ar caracteriza-o, sînt doar cîteva aspecte pe care le înfățișează și a căror falsitate o demonstrează nuvelista marocană Hanata Banuna și alte prozatoare din țările arabe. Ea se revoltă împotriva bărbatului, din care a încercat să facă un erou și pe care l-a văzut învins. Privește la el cu dispreț, suferind în urma eșecului și dezamăgirii. Ea nu reușește însă să situeze contradicția în contextul mai general al relațiilor sociale dominate de concepțiile înapoiate. Nuvelista kuweitiană Hidaya Selman as-Salim ne introduce în problematica specifică a femeii din țara ei, în strînsă legătură cu saltul care s-a produs în viața materială și socială, dar nu și în conștiința oamenilor.

Din nuvela arabă contemporană lipsesc, așadar, parfumul, exotismul și fabulosul cu care fascinaseră prozele arabe clasice, îndeosebi povestirile din ciclul *O mie și una de nopți*. Dimpotrivă, nuvela arabă descoperă și redescoperă în permanență o lume

nouă — lumea realităților concrete, specifice, care se desfășoară uneori pe fondul ritmurilor molcome, amintind de mersul cămilei, alteori pe fondul ritmurilor trepidante, greu de stăpînit, ale acestui sfîrșit de veac.

Nuvela arabă este revelatoare pentru saltul realizat în decursul cîtorva decenii de la universul arhaic, așa cum este el înfățișat de pildă în nuvela *Pămîntul a izbîndit* a iordanianului Isa an-Nauri, la stadiul revoluției tehnico-industriale, al modului de viață specific metropolei, cu toate dimensiunile complexității derivînd dintr-un astfel de salt.

Tematica nuvelei arabe este de aceea foarte vastă, întinzîndu-se de la relațiile de familie, pînă la complicata problematică politico-socială.

Nuvelele *Stearpă* de Mihail Nuayme și *Cenușa generațiilor și focul veșnic* de Jubran Khalil Jubran se numără printre primele lucrări ale genului și sînt tipice pentru orientarea romantică a nuvelei la începuturile ei. Ele subliniază cu tărie ideea că limitele condiției umane — boala, singurătatea, ignoranța, înstrăinarea, infirmitățile morale — exilează și întunecă viața, sfarmă solidaritatea care ar trebui să existe între oameni, fiind uneori mai puternice decît dragostea. Aceste nuvele sînt în același timp o pledoarie fierbinte în favoarea vieții, a sincerității, a solidarității și demnității umane, a ideii că fericirea nu poate fi atinsă decît prin a iubi și a înțelege, fără a trișa.

Pustiu de Naghib Mahfuz este o poveste revelatoare pentru un sentiment puternic și tiranic, mai puternic chiar decît viața. Coborînd parcă din tradiția arabă antică, din viața legendară a beduinului din pustie, pentru care onoarea nerăzbunată era motivul suprem care hotăra viața sau moartea unui individ sau a unui trib întreg, setea de răzbunare a lui Șarșara este totală și obsesivă, devastîndu-i întreaga viață. Eroul trăiește subjugat de o singură idee, își concentrează cu încăpățînare toate forțele și voința în jurul unei răzbunări, construindu-și un plan imaginar în toate amănuntele, ignorînd realitatea și cursul normal al vieții comunității din care plecase. Atunci cînd confruntarea cu realitatea îi demonstrează absurditatea vieții lui false și aride, con-

struită pe un fundament care nu este altceva decît un sentiment întreținut artificial, lui nu-i mai rămîne nimic care să-i justifice existența, nici un suport moral, nici măcar dorința de a trăi, singurul mobil al existenței sale dispărînd și ducînd cu el totul, asemeni vîntului devastator al deșertului, lăsînd în urmă „pustiul". Nuvela este un exemplu tipic al absurdului. Tot decorul edificiului imaginat și construit de-a lungul anilor se prăbușește în mod absurd la confruntarea cu realitatea, care evoluează fără să țină seama de individ, care își rîde parcă de gestul sfidător de revoltă, orgolios și eroic în același timp.

Nuvela *Cele șapte raze* a algerianului Abd al-Hamid ben Haduga este un joc al realismului magic. Puterea încrederii și dragostei înfăptuiește miracolul, prin răbdarea și credința cu care eroul repetă ritualul, privind în adîncurile unde sălășluiește speranța, dincolo de fața apei și de aparenta formă a lucrurilor pe care le percepe ochiul, dar nu și sufletul. Nu avem aici de-a face cu un fantastic miraculos, cu lumea de dincolo, ci cu lumea reală, cu caractere pur omenești. Este un fantastic strălucitor și optimist, care se petrece în plină lumină a zilei, sub strălucirea razelor soarelui.

Fața cerului, nuvela tunisianului Samir al-Ayyadi, este o alchimie ciudată de iluzie și realitate, de memorie și uitare, de simboluri care converg în dorința cotropitoare de evadare, de cunoaștere, de înălțare și aspirație către absolut, dorință ce depășește puritatea și naivitatea copilăriei, încărcată de o experiență aproape matură care sintetizează toate suferințele, neputința și umilințele satului, încercarea disperată de a depăși sentimentul înfricoșător al singurătății.

Tot ce ar putea să pară superstiție în nuvela *Palmierul lui Wad Hamid* a sudanezului At-Tayyib Salih este de fapt o expresie a comuniunii dintre om și natură. Aceasta a devenit, prin zeificarea ei, factorul atotputernic care împarte binele și răul, tămăduiește suferințe de orice fel, redă încrederea și speranța. Evenimentele reale pierd orice importanță în fața credinței înrădăcinată de-a lungul generațiilor, orice miracol devenind verosimil și întărind-o la rîndul său.

Cele șapte raze ca și *Lacrimile pămîntului* a tunisianului Muhammad Salih al-Jabiri au în aparență structura basmului și tonul legendei. Sesizăm în ele parcă o simbolistică, ale cărei rădăcini se regăsesc în vechile civilizații orientale. Cifrele sînt fatidice sau purtătoare ale binecuvîntării zeilor, coborîte peste turnurile unor temple în care bătrînii astrologi se străduiesc să le ghicească gîndurile și să le cîștige bunăvoința, citind în stele ca în fața înșelătoare a apei.

Apa, deșertul și palmierul sînt elemente cu valoare constant simbolică în literatura arabă din toate timpurile. Prezența lor aproape obsesivă îl transpune pe cititor în perimetrul geografic sud și est-mediteranean, coborînd cu el spre inima Africii și Arabia veche.

Așa cum în literatura Nordului fascinează oglinzile lacurilor reci și tremurul fiordurilor de gheață, la fel te urmărește în literatura arabă strigătul de sete care se ridică spre cer din ruga fierbinte a mîinilor împreunate sau din tristețea mută, apăsătoare a ochilor care mai degrabă mișcă stîncile roase de vîntul pustiei decît norii cerului nemilos. Apa se așteaptă aici îndelung și se adună picătură cu picătură. Aceste minuscule sfere de cristal sînt însăși esența vieții pentru ființele care reușesc să supraviețuiască în inima deșertului sau chiar la marginile lui. Apa este aici zeul atotputernic și capricios, care poate să ia sau să dăruiască viața, așa cum îl înfățișează tunisianul Muhammad Salih al-Jabiri în nuvela *Lacrimile pămîntului*. Toate speranțele care se legaseră de cele trei izvoare se spulberă rînd pe rînd, iar bărbații din sat, asemeni unor prometei, trebuie să-și jertfească viața pentru a smulge din nou „lacrimile muntelui". Ideea se regăsește în nuvela *Puțul fără apă* a sudanezului At-Tayyib Zarruq. Izvorul, după care ființa vie aleargă înfruntînd zile întregi arșița soarelui cu ochii biciuiți de lumina tăioasă, cu cerul gurii uscat, cu pielea crăpată, cu dorul sfîșietor după un petic de umbră, este uneori doar o fata morgana, putînd să dispară într-o clipă, să spulbere orice speranțe, să facă zadarnice orice eforturi.

Deșertul, care își tîrăște cohortele de nisip, este un dușman mereu la pîndă, o amenințare veșnică, torturîndu-i pe cei mari și aprinzînd imaginația celor mici. Dar tot deșertul, asemeni unui dragon supus și îmblînzit, poate să apere viața omului (*Pămîntul a izbîndit* de Isa an-Nauri). Nu este întîmplător, de aceea, că și atunci cînd se retrag îngroziți de amenințarea cohortelor lui, oamenii revin la dușmanul cu care s-au obișnuit, reluînd bătălia cu el, căci fără acesta viața lor nu-și află rostul. Greu de imaginat pentru un european, deșertul își are viața lui specifică, plină de mișcare și de farmec, oferind numai locuitorilor săi momentele de încîntare și dezvăluindu-le numai lor miracolul vieţuitoarelor lui. Vînătoarea gazelelor cu șoimi, parcticată din cele mai vechi timpuri în deșert, amănunțit descrisă în poezia clasică și înfățișată în detaliu în bogatele scene din pictura medievală, a păstrat pînă astăzi un ceremonial deosebit, o adevărată artă cu respectarea riguroasă a regulilor jocului, menținînd o legătură strictă și desăvîrșită între vînător și vînat, întocmai ca legile din natură (nuvela *Șoimul* a palestinianului Ghassan al-Kanafani și nuvela *Vînătorul* de libianul Abd Allah al-Quwayri).

Palmierul — element specific satului arab — este în creația nuvelistică și romanescă arabă un simbol al forței și statorniciei, reprezintă măsura scurgerii timpului și veșniciei, subliniind sentimentul ireversibilității lui. La sudanezul At-Tayyib Salih, palmierul este simbolul înrădăcinării profunde în satul natal, al credinței puternice în spiritul poporului sudanez, care cu greu ar putea fi zdruncinată, dar care poate convieţui împreună cu civilizația și gîndirea modernă.

*

Nuvela arabă se prezintă ca un fenomen unitar. Limba arabă literară, în care este scrisă, este primul și cel mai important element care îi conferă unitatea. Apoi originea și modul cum a evoluat constituie alt suport esențial al acestei unități. Ea este

datoare pretutindeni în țările arabe atît tradiției clasice, cît și influențelor care s-au exercitat din Occident.

În același timp însă, nuvela fiecărei țări arabe are, așa cum am mai remarcat, și unele particularități, care tind să definească o personalitate distinctă pentru fiecare dintre ele.

Oralitatea multora din nuvelele arabe și caracterul lor confesiv amintesc și ele de stilul unor forme ale prozei arabe clasice, stil care pornește de fapt de la oratoria arabă antică și trece prin poezia *Coranului*, prin *hadith* și prin genul epistolar, prin eposul popular medieval și prin *maqama*, pentru a se prelungi pînă în perioada modernă, în eseurile polemice sclipitoare ale lui Al-Afgani și Muhammad Abdo, apoi în celebra carte *Zilele* a lui Taha Husein și în numeroase alte opere din perioada modernă.

Lirismul este o altă particularitate a nuvelei arabe, moștenită și ea de la proza clasică și nu este întîmplător că se numără printre caracteristicile nuvelei experimentale.

Experimentaliștii din toate țările arabe au înțeles că trebuie să valorifice tezaurul moștenit, să privească în mod critic atît moștenirea, cît și influențele venite din afară, să ia de la alții ceea ce este bun și ceea ce vine în sprijinul eforturilor lor de a dezvolta și îmbogăți literatura și gîndirea. Pe de altă parte, ei au extins aria tematică făcînd-o practic nelimitată. Literatura arabă oferă acum un tablou relativ complet al evoluțiilor politice, economice și sociale din această zonă, al schimbărilor survenite în situația femeii, în psihologia acestor popoare, al concepțiilor confesionale, filozofice și estetice. Nuvelele arabe ni se înfățișează ca niște simboluri adunate într-un singur cristal cu multiple fațete, expresii ale elementelor esențiale ale vieții popoarelor din mijlocul cărora au izvorît și ale căror idealuri și aspirații le poartă : lupta tenace cu forțele naturii pînă la contopirea cu ele pentru a ocroti rodnicia pămîntului, jertfa pentru apărarea vieții, pentru a smulge pămîntului apa și roadele ei, noblețea sentimentului dragostei și strădania pentru păstrarea purității ei, eliberarea femeii și bărbatului de canoanele strivitoare ale tradiționalismului, explozia pe care o provoacă

descătușarea vieții moderne în sufletele tineretului, multiplele aspecte ale vieții sociale în continuă evoluție.

În același timp, experimentaliștii au dezvoltat forma nuvelei, introducînd în ea tehnicile altor arte, cum sînt muzica, pictura, cinematografia, sculptura, precum și cuceririle științelor umane și exacte. Ei au înțeles că forma artistică trebuie să fie și ea în continuă evoluție, să se modeleze conform conținutului și structurilor sociale. În contextul general, literatura experimentală este sinonimă cu deschiderea spre tradiție și spre literaturile străine, cu maturizarea și fertilitatea.

Etapa eforturilor de sincronizare a literaturii arabe cu literaturile europene a fost depășită. Proza arabă a revenit iarăși în rîndul marilor literaturi ale lumii. Egiptenii Taha Husein și Tawfiq al-Hakim, din generația mai veche, apoi Naghib Mahfuz și Yusuf Idris, sudanezul At-Tayyib Salih, sirienii Hanna Mina și Zakaria Tamir, irakienii Fuad at-Tekerli și Abd ar-Rahman ar-Rubai, tunisienii Muhammad Salih al-Jabiri și Samir al-Ayyadi sînt doar cîțiva prozatori arabi traduși în numeroase limbi, operele lor stînd alături de marile valori ale romanului și nuvelei universale.

NICOLAE DOBRIȘAN

NOTĂ ASUPRA ANTOLOGIEI

Antologia nuvelei arabe a fost concepută după lectura a numeroase culegeri de nuvele tipărite în țările arabe, în decursul cîtorva ani de căutări prin bibliotecile și librăriile din Cairo și Alexandria, Basra și Bagdad, Tripoli și Bengazi, Beirut, Damasc, Khartum, Kuweit și Tunis, după parcurgerea unui număr însemnat de studii dedicate acestui gen în Orient sau Occident, după urmărirea evoluției lui în ultimele decenii prin intermediul publicațiilor literare arabe. De asemenea, pentru stabilirea sumarului Antologiei, am consultat o serie de instituții de cultură, numeroși scriitori și critici literari arabi, alte personalități ale vieții spirituale din țările arabe.

Din dorința ca Antologia să dea o imagine cît mai completă a evoluției nuvelei arabe și, implicit, a specificului societății arabe din acest secol, am inclus în ea texte din toate etapele, începînd cu întemeietorii genului și ajungînd pînă în zilele noastre, deși ca orice lucrare de acest tip, ea nu reușește să acopere întregul registru tematic și toate orientările. Am considerat util să includ în ea texte din cît mai multe țări arabe, cu ceea ce ele au mai reprezentativ și mai specific. Nu se întîlnesc în Antologie numele cîtorva țări arabe din zona Golfului, respectiv Arabia Saudită, Yemenul de Nord, Yemenul de Sud, Emiratele Arabe, Bahrein, Qatar, Oman. Pozițiile poeziei tradiționale sînt încă

foarte puternice în aceste țări, iar nuvela se află de-abia în etapa de început, fără să se fi remarcat talente deosebite și, de aceea, nu am selectat exemple din țările respective.

Din dorința de a include, cît mai multe nume de nuveliști, m-am limitat la traducerea cîte unei singure nuvele din fiecare autor. Prezentările biobibliografice oferă însă informații detaliate în legătură cu contribuția fiecărui autor în parte la dezvoltarea acestei forme literare.

În cadrul Antologiei, materialul a fost dispus pe țări, așa cum procedează toate lucrările antologice dedicate literaturii arabe moderne, iar țările au fost orînduite în ordine alfabetică. În cadrul fiecărei țări, autorii au fost prezentați în ordine cronologică, ținînd seama de anul nașterii lor. Există cîțiva autori pentru care nu am dispus de date biobibliografice, în ciuda eforturilor stăruitoare pe care le-am depus. Aceștia au fost plasați în Antologie la țările cărora le aparțin, după prezentarea celorlalți autori.

Am considerat util să indic și în transcriere numele autorilor, precum și titlurile culegerilor de nuvele și celelalte lucrări citate, pentru a facilita cititorilor interesați accesul la original.

Exprim deosebite mulțumiri acelor scriitori care au avut amabilitatea să-mi ofere informațiile solicitate cu privire la viața și activitatea lor literară, Ministerului Culturii al Tunisiei, pentru materialele pe care mi le-a pus la dispoziție, eruditului istoric literar și prozator tunisian Muhammad Salih al-Jabiri, director al Centrului cultural tunisian din Tripoli, pentru materialele puse la dispoziție cu deosebită generozitate și informațiile prețioase în legătură cu literatura din țările Magrebului arab.

N. D.

ALGERIA

ABD AL-HAMID BEN HADUGA

(n. 1925)

Este unul din cei mai importanți reprezentanți ai prozei algeriene de expresie arabă, care au publicat atît în anii luptei împotriva ocupației străine cît și, mai ales, în anii independenței.

S-a născut la Al-Mansura (guvernoratul Stif).

A făcut studiile primare și — parțial — cele secundare la școli arabe și franceze din satul natal și din Constantine. Ultimii ani de școală secundară i-a făcut la Marsilia. În continuare a studiat la Universitatea Az-Zaytuna din Tunisia (1950—1954) și la Institutul de artă dramatică din Tunis. În anii 1954—1955 a lucrat ca profesor la Constantine.

A început să scrie din anul 1952, publicînd în reviste tunisiene și algeriene.

În anii revoluției a lucrat ca regizor la postul de radio Vocea Algeriei, care își avea sediul în Tunis. De asemenea, a scris articole în revista *Aș-Șabab al-jaza'iriyy (Tineretul algerian)* și în ziarul *Al-Mujahid (Combatantul).*

În ultimii ani, a ocupat funcția de director al Radio-televiziunii algeriene.

A publicat trei romane : *Rih al-janub (Vîntul de sud)*, Alger, 1971 ; *Nihayat al-'ams (Sfîrșitul zilei de ieri)*, Alger, 1975 ; *Ban as-subh (S-a ivit dimineața)*, Alger, 1979, un volum de versuri : *Al-'Arwah aș-șaghira (Suflete goale)*, Alger, 1967 și trei culegeri de

nuvele : *Zilal jaza'iriyya (Umbre algeriene)*, Beirut, 1960, *Al-'Aşi"a as-sab'a (Cele şapte raze)*, Tunis, 1962 şi *Al-Katib wa qisas 'ukhra (Scriitorul şi alte nuvele)*, Alger, 1974.

Nuvela *Cele şapte raze* face parte din volumul cu acelaşi titlu, apărut la Tunis în 1962.

CELE ŞAPTE RAZE

Toţi doctorii care l-au văzut au afirmat că defectul lui este din naştere, a apărut odată cu plămădirea lui în pîntecele mamei.

Toţi cei care îl cunoşteau spuneau că s-a născut mut.

De vreme ce era vorba de un defect din naştere, s-a crezut că orice încercare de a-l face să-şi recapete graiul ar fi zadarnică.

Tatăl său era trist şi îndurerat, dar convingerea că nu-şi va putea vedea copilul vorbind l-a făcut să se consoleze. Nu se plîngea nimănui, iar în momentele de deznădejde alerga la *mihrab* [1] — locul unde liniştea cerească redă inimilor ceva din speranţele pierdute. „Doamne, nu-ţi cer să-l faci să vorbească, dar te rog să-l ajuţi să aibă parte de bine şi noroc !" zicea în rugăciunile pentru fiul lui.

Băiatul se numea Hamid ; infirmitatea însă a şters nu numai cuvintele de pe limba lui, dar şi numele său de pe limbile celorlalţi oameni. Toţi îi ziceau „Mutu".

Era mut şi surd. Este un lucru înţelept că muţenia se asociază de cele mai multe ori cu surzenia. Avea o

[1] Un fel de nişă în peretele moscheii, indicînd direcţia spre oraşul Mecca. În timpul rugăciunii, credincioşii musulmani se îndreaptă cu faţa în această direcţie, imamul stînd chiar în faţa *mihrab*-ului.

înfățișare plăcută și trăsături frumoase. Privirea îi era limpede, adîncă și plină de visare. Dar buzele lui nu știau zîmbetul, iar fața nu știa veselia.

Avea o mamă, pe care în adîncul sufletului său o cunoștea, dar pe care nu o putea vedea, așa cum își văd ceilalți copii mamele.

Nu departe de casa lor, se afla o baltă adîncă numită Balta Fecioarelor. Oamenii nu se apropiau de ea, căci se zvonise că în fundul ei ar sălășlui un uriaș alb cu șapte coarne, care ar răpi miresele în noaptea nunții. Fața neclintită a bălții era de un albastru închis. Băiatul cel mut se obișnuise din fragedă copilărie să vină și să stea pe malul ei.

Tatăl l-a prevenit de nenumărate ori să nu se mai ducă acolo. Și cunoscuții l-au avertizat de nenumărate ori. Dar el nu pricepea ce i se spune, era și surd și mut.

În jurul bălții nu exista fir de iarbă și nici umbră. Doar praf și raze dogoritoare. Într-o zi, copilul stătea pe mal și privea temător și uluit. Fața liniștită a bălții sorbea cu nesaț razele limpezi. Căldura izbea nu numai trupurile, ci și sufletele. Peste pămînt domnea o tăcere adîncă.

Băiatul luă o piatră și o aruncă în apă. Pe fața ei se conturară șapte cercuri strălucitoare, tremurînd ca mercurul. Simți cum un glas depărtat se ridică din adîncul bălții și pătrunde în adîncul sufletului său într-un mod neobișnuit de plăcut. Toată ființa îi fu inundată de o beție nemaiîntîlnită. Odată cu glasul acela șoptit, care pornea din fundul bălții pentru a ajunge în adîncul sufletului său, începu să se topească și să se destrame și vălul care îi acoperea inima, auzul și limba, iar tristețea de pe față prinse a se stinge. Deveni mai vesel ; ochii îi radiau, iar pe buze i se ivi un zîmbet. După cîteva clipe, se așternu din nou neclintirea pe fața bălții. Glasul

din adîncul sufletului lui se stinse şi tăcerea de mai înainte a revenit. Tristeţea aceea netulburată de pe faţă însă nu s-a mai întors.

Luă o a doua piatră şi o aruncă. Cele şapte cercuri de mercur de pe faţa apei scînteiară din nou, iar vocea aceea duioasă şi dulce se ridică din adîncul bălţii pentru a ajunge în adîncul sufletului lui. A fost sigur că glasul izvorăşte din ceva pe care se sprijină pămîntul şi cerul.

A continuat să arunce pietre. După ce a aruncat-o pe cea de a şaptea, a avut cea mai ciudată şi mai minunată vedenie : cercurile care se succedau tremurînd izvorau din soarele celor şapte raze care sălăşluiau în adîncul bălţii, în adîncul sufletului său, în adîncul cerului !

După aceea s-a întors acasă şi a luat o găleată, pe care a umplut-o de şapte ori cu apă şi a golit-o pe malul bălţii. A continuat să vină în fiecare zi pe malul bălţii, să arunce cele şapte pietre, să vadă cercurile şi să asculte glasul acela care izvora din soarele celor şapte raze care sălăşluiau în adîncul bălţii, în adîncul sufletului său, în adîncul cerului... Apoi vărsa pe mal şapte găleţi de apă şi se întorcea acasă. Pînă în cea de a şaptea zi cînd s-a întîmplat altceva...

În cea de a şaptea zi vedenia nu s-a mai destrămat. Soarele celor şapte raze nu a mai dispărut în adînc. Glasul cel duios, care şoptea ceva neclar şi tăcea odată cu risipirea ultimului cerc de pe faţa apei, de data aceasta nu a mai amuţit, ci a continuat să-şi croiască drum spre adîncul făpturii sale, îndepărtînd puţin cîte puţin obstacolul din gîtlejul lui. De data asta băiatul a aflat al cui este glasul şi care e sensul lui. Pornea din adîncul inimii mamei lui duioase, care i-a spus în ziua cînd l-a părăsit : Mă voi întoarce...

Mama lui fusese una dintre cele mai frumoase fete din sat : păr negru cu irizaţii albăstrii în lumina soarelui, ochi fermecători prin limpezimea, negrul şi genele lor

lungi, nas fin și drept, sugerînd mîndria, buze subțiri, ispititoare, simetrie din creștet pînă în tălpi, glas plin, duios, cu inflexiuni dulci.

Intr-o zi, rămăsese acasă doar ea cu Hamid. El avea pe atunci mai puțin de doi ani. Era vară. Aerul ardea văpăi. Soțul ei se dusese la un ogor, departe de sat, pentru a secera grîul. În infernul arșiței, i s-a năzărit să facă baie împreună cu copilul în balta de lîngă sat.

Auzise legendele despre uriașul cel alb care ar sălășlui în baltă și ar răpi fecioarele, dar nu prea credea în ele. Într-o zi, a văzut un pescar european scăldîndu-se în baltă, și asta a făcut-o să creadă și mai puțin în legende. În plus, căldura era dogoritoare și apa din casă nu-i ajungea nici pentru băut. Și, la urma urmei, ea nu mai era fecioară, ca să se teamă că ar putea fi răpită.

A luat copilul și s-a dus cu el la baltă. După ce l-a îmbăiat, s-a aruncat în apă să înoate, fără să-i fie frică de oamenii care ar putea să o vadă, căci toți locuitorii satului se temeau de uriașul ale cărui brațe nemaipomenit de lungi fuseseră inventate de fantezia lor.

Copilul rîdea, în vreme ce mama cea frumoasă înota și se juca de la distanță cu el. Îi plăcea apa. Dar la un moment dat, mușchii i s-au înțepenit și n-a mai putut să înoate pentru a ieși la mal. A scos un țipăt dureros de disperare, al cărui ecou a fost înghițit de dogoarea verii, și s-a scufundat.

Copilul a auzit-o strigînd și, la rîndul lui, a scos un țipăt, care a fost și ultimul.

În urma acestei întîmplări a amuțit. Lumea a aflat și a pus nenorocirea pe seama uriașului din baltă. La fel și tatăl copilului. Din ziua aceea, uriașul din baltă a devenit în închipuirea locuitorilor satului mai lung și mai mare. Din ziua aceea, copilul și-a pierdut darul vorbirii. În cele din urmă, însă, după afirmațiile medicilor, a crezut și tatăl că defectul era din naștere, că s-a ivit odată cu plămădirea lui. Nu găsea consolare și alinare decît la

mihrab, unde liniștea cerească redă inimilor ceva din speranțele pierdute. Îl ruga pe Allah să-i ajute copilul, după ce i-a răpit darul de a vorbi, să aibă parte de noroc și bine.

Băiatul a continuat să vină la baltă în fiecare zi. Malurile au îmbrăcat veșminte verzi, mătăsoase, de la apa și razele pe care le-au sorbit.

Într-una din zile, în drum spre baltă, băiatul a zărit un nor de avioane acoperind cerul. Înaintau dinspre nord spre sud. Le-a privit îndelung și și-a văzut de drumul lui. N-a auzit zumzetul lor, n-a înțeles ce e cu acele lăzi negre înaripate, care au mînjit fața luminoasă și curată a cerului, dar a simțit o strîngere de inimă văzînd altceva decît stelele pe care se obișnuise să le vadă pe cerul satului său. Cînd a ajuns pe malul bălții, și-a recăpătat veselia.

Își dădea seama totuși că ziua aceea este altfel decît celelalte. În sufletul său se amestecau sentimente de bucurie și de tristețe. Și-a ocupat locul obișnuit, cu găleata lîngă el și cu cele șapte pietre în față. A stat o vreme neștiind ce să facă. Privea spre apa liniștită în al cărei adînc dormea mama lui cea duioasă. La un moment dat, a văzut plutind pe fața bălții niște umbre negre. A ridicat capul și a văzut pe cer un nor de corbi, urmînd drumul norului de avioane. Priveliștea l-a întristat, dar nu și-a dat seama de ce. A luat prima piatră și a aruncat-o. Norul de corbi s-a îndepărtat, iar umbrele lor tulburi din apa lacului au dispărut. De data asta, cele șapte cercuri au fost mai strălucitoare și mai tremurate. Glasul care venea din fundul lacului era mai puternic și mai clar. Soarele celor șapte raze era mai aproape de sufletul lui, de lac și de cer.

Cu fiecare piatră aruncată cercurile deveneau tot mai largi, glasul devenea tot mai clar, iar soarele celor șapte raze devenea tot mai strălucitor și mai aproape.

Cînd se pregătea să arunce a şaptea piatră, o bombă s-a desprins dintr-un avion şi a căzut ca un trăsnet pe faţa bălţii. Apa a ţîşnit cu putere către cer. În revărsarea aceea furtunoasă, băiatul a zărit o fecioară care avea în loc de cap un soare cu şapte raze. S-a ridicat odată cu trombele de apă către înaltul cerului. Lumina acelui soare inunda pămîntul şi cerul. A strigat din toate puterile : „Mamă !“

ABU AL-'ID DODO

Nuvelist algerian, care a trăit și a scris atît în anii luptei poporului algerian împotriva ocupației străine, cît și în anii independenței.

A avut o contribuție importantă la încetățenirea nuvelei în literatura algeriană de expresie arabă.

A abordat cu predilecție două teme: pe de o parte lupta poporului algerian împotriva colonialiștilor și consecințele revoluției asupra destinelor acestui popor, pe de altă parte înstrăinarea și soarta emigranților algerieni și a familiilor lor rămase în țară.

Ca profesor de literatură arabă la Universitatea din Alger, a publicat numeroase studii despre literatura arabă.

A publicat două culegeri de nuvele: *Buhayrat az-zaytun (Lacul măslinilor)*, Alger, 1966 și *Dar ath-thalatha (Casa celor trei)*, Alger, 1970.

De asemenea, este autorul a numeroase piese de teatru publicate în volumul *At-turab (Țărîna)*, Alger, 1968 sau în reviste literare.

Nuvela *Norii (Al-Ghaym)* face parte din culegerea *Lacul măslinilor*, Alger, 1966.

Al-Huseyn şi-a ridicat ochii de la căruciorul său.
Peste tot — nori, ca şi în inima mea.
Muşchii feţei sale s-au încordat.
Prin norii aceştia îi văd pe copiii mei.
A oftat adînc.
Dar pe mine nu mă vede nimeni.
Ochii i-au strălucit deodată.
Haddad nu va întîrzia de la întîlnire !
Satul meu îi întîmpină pe fiii soarelui... Tremură aşteptînd întoarcerea mea...

S-a uitat în jur, căutînd scaunul cu trei picioare şi s-a aşezat pe el cu grijă, împingîndu-şi trupul înapoi, ca să-şi ţină echilibrul şi să nu cadă pe pavajul acoperit de un strat de noroi negru. Se uita spre trecători parcă implorîndu-i. Auzea glasurile copiilor fără să-i vadă. Ajungeau pînă la el de undeva de mai jos. Îşi ocupase locul obişnuit pe marginea străzii principale, în care dădeau uliţe înguste şi întortocheate, pentru a-şi trage viaţa din ea. Unele din ele o legau de valea pietroasă Ar-Rimal, iar altele de o altă stradă complet diferită de ea. La cîţiva metri în dreapta, pe partea de vizavi, se afla o cafenea plină de tineri şi bătrîni de dimineaţa pînă seara. Exact în faţa ei, cobora o uliţă îngustă din care răzbea un miros de piei argăsite. Copiii se jucau, umplînd-o cu larma lor.

Al-Huseyn a prins cu o mînă marginea căruciorului, iar cu cealaltă s-a apucat să-şi aranjeze marfa pentru a o face mai atrăgătoare. Dar fără folos. S-a aşezat din nou pe scaun, dînd frîu liber gîndurilor.

Ziua aceea a fost la fel de tristă ca asta. Mi-amintesc de ea aşa cum mi-amintesc de zilele în care marfa mea nu are vînzare şi sînt nevoit mai mult să mănînc din ea

decît să vînd. În dimineaţa aceea înnorată, asemenea ochilor oamenilor care nu mă văd stînd aici, copiii s-au îngrămădit în jurul meu, agăţîndu-se de mîinile şi picioarele mele, de pieptul meu. Unul din ei voia să-l ridic, ca să mă sărute pe obraji. M-am aplecat şi i-am sărutat unul cîte unul, strîngîndu-i la piept. În ochii lor citeam speranţa. Mai bine le dădeam mîncare decît sărutări! Aşadar, erau fericiţi să mă aibă lîngă ei! Dar ochii aceia mici căutau altceva. Parcă îi auzeam spunînd: Pleci la oraş. O să trudeşti acolo pentru noi. Mamei o să-i trimiţi bani, iar nouă jucării şi haine. O să ne bucurăm şi o să mîncăm pe săturate...

Mas'uda: Trimite-mi o manta, un batic şi un cordon de piele ca al verişoarei mele...

Al-Ahdar: Mie să-mi trimiţi o hăinuţă şi un burnus... Iar cînd te întorci, să mă trimiţi la geamie ca să învăţ Coranul...

Sa'id: Nu uita, tată, să-mi trimiţi o minge mare şi o capcană de prins păsări...

At-Tahir (împingîndu-l pe Sa'id la o parte): Tu ai una... Mie o să-mi trimiţi o minge... Nu-i aşa, tată?...

Sa'id: Dar e găurită, tată... Nu mai pot să mă joc cu ea...

At-Tahir: Tu eşti încă mic...

Al-Ahdar: O să ne jucăm toţi cu ea...

At-Tahir: Da... Şi mai trimite-ne curmale şi bomboane...

Mas'uda: Şi pîine albă ca zăpada...

Al-Ahdar: Şi *zalabiya* [1], şi plăcinte...

Sa'id: O să le împărţim pe toate şi-o să-ţi dorim sănătate...

Eu (cu teamă şi speranţă în glas): O să vă trimit de toate...

---

[1] Un fel de gogoşi presărate cu zahăr.

Cel mai mic dintre copii, asemeni mamei lui, nu părea să aibă vreo dorință. Stătea pe brațul ei și dădea vesel din mîini, exprimîndu-și bucuria cu vorbe fără sens. Mintea lui nu pricepea ce se petrece și nu știa încă ce este tristețea. Părea totuși invidios. M-am ridicat și l-am sărutat și pe el, vorbindu-i cu inima, care mi se zbătea ca marea răscolită de vînturile nestăvilite.

În cele din urmă, privirea mi s-a oprit asupra soției duioase și răbdătoare. Stătea lîngă divan, plimbîndu-și ochii între copii și mine. În ei vedeam o licărire tristă. Era gravidă, în luna a patra. În clipa aceea am simțit că dragostea mea pentru ea este mai mare decît lumea aceasta care mă chinuie, dar este o dragoste paralizată, o dragoste care nu putea oferi nimic și nu putea face pe nimeni fericit. Simțeam că îi datorez viața mea. Cu cîteva zile înainte de dimineața aceea în care mi-am luat rămas bun de la copii, trecusem printr-o criză de disperare ucigătoare. Din cînd în cînd, repetam niște zicale pe care le știau toți sătenii : „Cel care moare este în liniște și pace", „Fericit este cel al cărui cap este înfășurat și care nu vede nimic" și altele. Eram pe punctul de a-mi pune capăt zilelor, dacă n-ar fi fost soția. Și asta din pricină că nu mai aveam cu ce să-mi hrănesc copiii ; banii pe care-i agonisisem în sezonul secerișului se terminaseră. Negăsind altceva de lucru, îmi petreceam timpul la cafeneaua satului, iar cînd ajungeam acasă îi ceream soției de mîncare. Dacă nu avea ce să-mi dea, mă luam la harță cu ea, ca și cum ea ar fi fost de vină că s-au terminat banii și nu viața însăși și faptul că mă lăsasem pradă unui fel de lene și indiferență.

A simțit cum îl cuprinde fericirea. Cît timp sîntem mici nu putem decît să dormim liniștiți și să visăm la tine. Cînd ne vom face mari, cînd vom deveni bărbați, o să trudim noi, iar tu o să te odihnești.

Aș fi vrut să fie mari copiii mei. Aveam cinci și cel mai mare dintre ei nu împlinise nici opt ani. Glasurile lor îmi răsunau în urechi, asaltîndu-mă cu rugămințile.

Sa'id : Vreau pantaloni și curea.

Cu toate acestea, soția mea Yamina nu-mi răspundea, evitînd să mă înfurie. Totuși într-o noapte, auzindu-mă repetînd zicalele acelea, mi-a zis :

— Dorești moartea cînd tu ești viața noastră... Cui o să lași copiii ?

Eram foarte obosit, nervos. Mă deranja orice mișcare.

— Ție ! i-am răspuns eu. O să cîștigi cu ei !

— Dar cine o să le mai rămînă copiilor după noi, dacă și eu, și tu vrem să murim ? a întrebat ea fără să ridice ochii spre mine. A cuprins copiii cu o privire duioasă, apoi a adăugat : În felul acesta scăpăm de răspundere. Sîntem egoiști atunci cînd dorim să murim.

N-a mai scos nici un cuvînt. A urcat copiii pe divan. Am vrut să fac ceva ; să-l blestem pe tatăl ei sau s-o plesnesc, de pildă. Dar limba mi s-a lipit de cerul gurii, iar mîinile mi-au înțepenit. M-a trecut un fior. Apoi am simțit un gol înspăimîntător, ca și cum m-aș fi prăbușit într-un puț adînc. La un moment dat, m-am pregătit să primesc o lovitură în plex. Tot trupul mi s-a încordat și m-am strîns. Mi s-a părut apoi că sînt înconjurat de niște valuri albe și calde. Glasul soției mi-a șoptit că am obligația de a trăi pentru copiii mei. Auzeam parcă pentru prima dată glasul ei. Parcă pentru prima oară aflam că ea are glas. Un alter ego mă chema să-mi schimb viața și să alung gîndul morții din cap.

— Săptămîna asta plec la oraș, am zis eu, încercînd să-mi ascund rușinea. Trebuie să caut ceva de lucru !

Am recunoscut că ea are dreptate. A privit la mine de pe divan, ca și cum ar mai fi așteptat ceva.

— Allah să-ți ajute ! a îngăimat ea.

Povestea disperării mele mi-a trecut fulgerător prin minte, așa cum trece un val de sînge prin artere. Stăteam

în fața ei, în picioare, gata să plec, lăsîndu-mi inima cu ea și cu copiii. Tristețea din ochii ei sporea durerea din inima mea. Îmi venea greu să o las singură și să răspund chemării vieții. Pentru prima dată va naște în absența mea. S-ar putea să mă întorc de-abia peste un an sau chiar mai tîrziu.

Mi-am luat sacul în care se aflau ceva merinde și niște țoale vechi și am ieșit, reținîndu-mi lacrimile cu greu. Au ieșit și copiii după mine, în curte, și apoi în uliță. După ce m-am îndepărtat, am mai privit o dată înapoi și i-am văzut înghemănădiți în jurul mamei lor lîngă ulm. Am auzit-o pe soție, strigînd după mine :

— Ai grijă de tine ! Avem nevoie de tine !

„Așa cum și eu am nevoie de viața mea pentru voi !“ mi-am zis în sinea mea. Am continuat să mă uit din cînd în cînd înapoi, pînă ce n-am mai putut zări siluetele lor.

Al-Huseyn s-a oprit din gîndurile sale. A întins mîna sub cărucior și a luat o bucată de pîine, pe care s-a apucat s-o roadă încet. Își întindea gîtul, mișcînd capul în dreapta și în stînga. Privirea sa a căpătat o expresie care trăda plictiseală. Oamenii treceau pe lîngă el, dispărînd după colțuri sau în cafenea. A privit spre ei cîteva clipe, apoi s-a cufundat din nou în gîndurile sale triste.

M-am urcat în mașină și am pornit spre oraș. Era mașina unui consătean. M-am înțeles cu el să-i plătesc altă dată. Mă despărțeam de sat pentru prima dată în viața mea. Eram, așadar, în drum spre paradis, cum numeau orașul toți cei care avuseseră ocazie să-l vadă, să se bucure de bunătățile și frumusețea lui și să rătăcească prin parcurile lui minunate. Seara i-am zărit de la distanță luminile strălucitoare. Mi se părea că este suspendat în văzduh, că niște mîini nevăzute îl țin ridicat. Eram convins că este cu adevărat paradisul. Cu cît mă apropiam, deveneam tot mai emoționat. Mi-ar fi greu să-l descriu cu exactitate. Îmi părea rău că n-am venit

mai devreme la oraș și că am rămas în sat, cu fața acoperită de praf.

Curînd după ce se lăsase noaptea, am intrat în oraș. Uitasem de norii care rămăseseră departe. În paradis nu erau nori ! Mașina m-a lăsat în fața cafenelei unui alt consătean. Am intrat și de la prima vedere mi-am dat seama că nu se deosebeau prea mult de mine clienții din cafenea. Nu vedeam pe ei urmele paradisului. Unii nu-și schimbaseră nici măcar veșmintele de țară. „Unde o să dorm dacă așa arată paradisul !“ m-am întrebat în sinea mea. Mi s-a spus curînd după aceea că pot să dorm în cafenea. M-am bucurat, firește, deși nu-mi prea dădeam seama cum o să dorm acolo. Așteptam să plece clienții. N-au plecat decît cîțiva, căci cei mai mulți erau, ca și mine, fără adăpost. Cîțiva s-au culcat direct pe podea, iar ceilalți pe mese și pe canapele. Nu aveam nici un fel de așternut și, cu îngăduința stăpînului cafenelei, am aranjat patru scaune unul lîngă altul și m-am culcat pe ele. M-am învîrtit de cîteva ori. Somnul refuza să se lipească de mine. Auzeam scîrțîitul scaunelor de fiecare dată cînd mă mișcam. Mi-era dor de divanul meu, de coliba mea, de copii și de soție. Cînd, în sfîrșit, m-a cuprins somnul, am visat bani, veșminte și jucării, pe care voiam să le trimit copiilor peste cîteva zile.

Dimineața, cînd m-am trezit, am avut impresia că am pierdut ceva din trupul meu. Partea pe care dormisem parcă îmi murise, iar un roi de furnici negre îmi mișunau într-un picior. Aveam impresia că sînt o creangă de fag ruptă din tulpina ei, care a început să-și piardă prospețimea și să se ofilească. Cînd am vrut să mă ridic, s-a rupt piciorul unui scaun și am căzut cu fața la podea. Am început să mă lamentez, așteptînd ca stăpînul cafenelei să se înfurie. Mi-era teamă că n-o să-mi mai îngăduie să dorm acolo. Mi-a spus că era rupt dinainte, dar eu n-am băgat de seamă. Să fie un semn rău ?

Dimineața devreme am pornit în căutare de lucru. Eram vînjos, aveam brațe puternice și eram dispus să fac orice pentru copiii mei. Au trecut cîteva zile fără să fi găsit nimic de lucru ; nici în piața de legume și nici în altă parte. Căutam parcă urmele unor păsări care trecuseră prin văzduh pe deasupra capului meu. În acest paradis pămîntesc nu era nimic bun. Probabil că era paradis doar pentru cei care treceau prin el și poposeau la niște rude. Eu am venit căutînd hrană pentru copiii, pe care-i lăsasem flămînzi și goi, împins de îndatoririle mele de tată.

Zilele acelea am dormit, am mîncat și am băut pe datorie. Oamenii din satul meu sînt săritori la nevoie ! Am împrumutat cîțiva gologani de la unul din ei și m-am apucat să revînd țigări, ca să nu stau fără lucru și să număr muștele din cafenea. În primele zile am cîștigat ceva și am reușit să-mi achit o parte din datorii. Polițiștii stăteau însă la pîndă. La început nu le dădeam atenție, dar mai apoi am învățat că trebuie să-i evit, să mă fac nevăzut de cum îi zăresc la distanță.

Într-o zi pe la amiază, cînd nu eram atent, m-am trezit cu o mînă prinzînd-o pe a mea. Trimisesem soției bani cît să cumpere un *să'* [1] de orz și tocmai mă gîndeam că o să se bucure cînd o să-i primească. Am avut impresia în primul moment că mîna ei o caută pe a mea ca să mi-o strîngă și am zîmbit. Cînd m-am trezit față în față cu polițaii, am simțit că îngheț. Polițistul arab a pus mîna pe țigări, iar colegul lui francez privea zîmbind cu toată fața.

De pe o stradă lăturalnică a apărut un prieten cu țigări. Simțind ce ar putea să i se întîmple, a luat-o la sănătoasa. I-am zis polițistului arab, în vreme ce mergeam alături de el :

---

[1] Măsură pentru cereale, de mărime diferită de la o țară arabă la alta.

— Fii îngăduitor ! Sînt frate de-al tău ! N-aş fi vîndut ţigări dacă aş fi avut de lucru. Am cinci copii şi nevasta gravidă ! Nu le lua hrana ! Allah fie milostiv cu tine ! Să-ţi trăiască familia !

S-a prefăcut că nu-mi aude vorbele şi am repetat ceea ce îi spusesem. Dar în loc să fie îngăduitor şi să se milostivească de copiii mei a început să mă înjure de mamă, de tată şi de toţi sfinţii, să mă ameninţe cu închisoarea dacă nu mă îndepărtez imediat de el. Apoi a plecat împreună cu colegul său, rîzînd în vreme ce-şi îndesa pachetele în buzunare.

Am disperat din nou şi am început să repet în minte vechile zicale, pe care nu socotesc că e cazul să le mai pomenesc acum. Unul din podurile oraşului mi s-a părut că seamănă cu un hău adînc, cu trecutul strămoşilor mei. Aveam convingerea că ar putea să mă ducă într-o clipă pe lumea cealaltă. Dar glasul soţiei m-a zguduit din nou : „Ai copii şi nevastă ! Nu-i părăsi ! Ai copii şi nevastă răbdătoare ! Trebuie să trăieşti pentru ei ! Ei te aşteaptă să te întorci la ei oricum ! Ei nu vor putea trăi fără tine !“

Am cerut iertare lui Allah şi am blestemat ispitele diavolului, apoi, recăpătîndu-mi forţa şi încrederea în mine şi în viaţă, am pornit către cafenea. Mi-am dat seama că trebuie s-o iau de la capăt, să încerc altceva, chiar dacă nu prea ştiam ce aş putea să fac. Destinul a vrut să nu mă gîndesc prea mult la ce va trebui să fac, fiindcă la cafenea s-a întîmplat un lucru ciudat, ale cărui motive mi-au rămas necunoscute. Am stat de vorbă în seara aceea cu un consătean, cam de o vîrstă cu mine, de vreo treizeci şi cinci de ani. Se numea Kahul. I-am povestit ce mi s-a întîmplat cu poliţia şi nu a putut decît să-şi arăte părerea de rău. M-a întrebat dacă nu vreau să cumpăr căruciorul. Mi-a spus că el pleacă undeva departe, fără să precizeze unde anume, şi mi-a propus să vînd eu legume şi fructe, cu căruciorul, aşa cum făcuse şi el pînă atunci. Era căsătorit şi avea copii ca şi mine. Am

cumpărat căruciorul. Puţin timp după aceea a venit şoferul, adică proprietarul maşinii cu care sosisem şi eu la oraş. Kahul i-a dat toţi banii pe care îi avea, lovind cu degetele în masă, rîzînd şi glumind cu unul şi cu altul. Cînd a venit vremea de culcare, ne-am retras în aşternuturi. Kahul dormea alături de mine, către uşă. Mă mutasem şi eu pe o rogojină pe podea şi mă înveleam cu un ţol vechi. Am schimbat cîteva cuvinte cu el şi am adormit. Spre ora două după miezul nopţii, am auzit un ţipăt înfricoşător. Am sărit şi am aprins lumina. Au auzit şi ceilalţi ţipătul şi s-au ridicat. Ne-am apropiat de Kahul şi l-am văzut dîndu-şi duhul sub ochii noştri. A murit cu capul în mîinile mele, departe de copii şi de soţie. Să fi simţit cu o zi în urmă că i se împlineşte sorocul sau a fost doar o întîmplare că a trimis banii ? Sau chiar el să fi făcut ceva ? Nu ştiu ! A murit departe de ai lui, printre străini. Oo, îndurătorule !... Oo, Doamne, fii milostiv cu neamul lui Muhammad.

Al-Huseyn a închis ochii, şi-a trecut mîna peste frunte şi a clătinat din cap, vrînd parcă să îndepărteze de la el imaginea înfricoşătoare a morţii. Apoi s-a ridicat, şi-a sprijinit scaunul de zidul din spate, şi-a strîns gulerul hainei vechi în jurul gîtului şi a dus mîinile la piept. Stătea în spatele căruciorului, cu ochii aţintiţi la noroiul de pe stradă, cu gîndul la lupta lui pentru hrana copiilor.

În dimineaţa zilei următoare, am trecut pe la piaţă şi, cu ajutorul cîtorva prieteni, mi-am umplut căruciorul cu legume şi fructe. Am pornit să străbat cu el străzile oraşului. Plecam dimineaţa şi nu mă întorceam la cafenea decît seara tîrziu pentru a mă odihni şi a-mi face planurile pentru ziua următoare. Uneori mă trezeam pe la periferiile oraşului. Cîteodată norocul mă ajuta şi mă înapoiam cu el gol. Alteori nu vindeam decît foarte puţin din marfa pe care o purtam, iar ceea ce primeam nu-mi ajungea nici ca să cumpăr marfă nouă. Atunci mă

mulţumeam să mănînc doar legumele şi fructele în care începuse să intre stricăciunea.

La cafenea, se vorbea tot mai des despre o mişcare care ar fi apărut în munţi. Cam în vremea aceea, m-am mutat în cartierul arab. Satul meu se află chiar pe panta muntelui, între afluenţii Văii Az-Zeytun şi Văii As-Sahri. Cîteva case stau cocoţate chiar pe coamă. De acolo, am impresia că albastrul mării se îmbrăţişează cu albastrul cerului ca doi îndrăgostiţi. Îmi plăcea foarte mult satul şi păduricile din împrejurimile lui. Mi se făcuse dor să mă întorc. Soţia mea născuse de cîteva luni o fetiţă. Stăteam departe şi n-o văzusem pe fetiţa mea Madiha. Nu ştiu exact de cît timp mă aflam acolo. Cred că trecuse cam un an de cînd venisem în oraş. Nu număram zilele. Erau alte lucruri mai importante care mă preocupau. Viaţa mea era ca o zi lungă, nu ştiu cît de lungă, în care nu făceam altceva decît să alerg pentru a aduna hrană. Faptul că Ibn Azuz, proprietarul maşinii, a început să ducă oamenii din paradis înapoi către sat mi-a sporit dorinţa de a mă întoarce acasă. Lucrurile s-au inversat : satul a început să devină paradis. Cafeneaua, situată aproape de marginea oraşului, a devenit punctul de plecare pentru cei care se întorceau în sat. Allah să binecuvînteze mişcarea aceea ! Moartea s-a grăbit însă pentru a lua viaţa lui Kahul, iar Mahmud nu a mai putut să rabde şi şi-a pus şi el capăt zilelor.

Stau aici de azi-dimineaţă şi nu am făcut încă safteaua. Oamenii trec pe lîngă mine fără să se uite la fructele mele bune. Oare am devenit şi eu asemeni norului aceluia fără glas la care nu se uită nimeni ? Oricum, Haddad mă va vedea. L-am cunoscut cu cîtva timp în urmă la o şcoală la care mergeam din cînd în cînd, în ciuda oboselii, la lecţiile serale ţinute de un învăţat de-al nostru. Haddad ştia locul meu şi trecea în fiecare zi la amiază, în drum spre casă, pentru a cumpăra fructe. În

realitate, el era pentru mine mai mult decît un simplu client. Uneori se oprea şi stătea de vorbă cu mine, deşi el era orăşean, iar eu ţăran. Dacă încercam să-i vînd marfa cu un preţ ceva mai convenabil, nu accepta şi mă obliga să primesc preţul întreg. Tatăl lui avea, din cîte am înţeles, o prăvălie de bijuterii. De cîte ori mă plîngeam că n-am vîndut mai nimic, avea obiceiul să-mi zică : „Ai răbdare, Amm Al-Huseyn ! Răbdarea noastră nu va fi zadarnică !“ Îndemnul lui îmi reda ceva din buna dispoziţie, dar nu-l puteam preamări. În ultimul timp a lipsit cîteva zile. Fratele lui cel mic mi-a spus că ieri s-ar fi întors. Cel puţin lui Haddad să-i vînd ceva. Dar nu din această cauză aşteptam ca el să vină, ci pentru că discuţia cu el îmi mai alina durerea.

Cînd a venit sezonul secerişului, am lăsat căruciorul la cafenea, am intrat într-o prăvălie şi am cumpărat o seceră. Trimisesem soţiei ceva bani cu care să cumpere hrană pentru copii. În aceeaşi zi, am încercat să-l găsesc şi pe Mahmud. Casa lui nu era departe de coliba mea din sat. Am cumpărat o seceră şi pentru el. Voiam să-l iau cu mine. Ştiam că trece printr-o criză de disperare asemănătoare cu cea prin care trecusem şi eu înainte de a veni la oraş. Trei luni de zile a stat fără să găsească nimic de lucru şi în tot acest timp nu a putut nicicum să răspundă la scrisorile soţiei sale, care îi cerea bani. Avea şapte copii. I-am adus secera la cîrciuma unde ştiam că doarme şi m-am înţeles cu el să plecăm împreună. Cînd am revenit, a doua zi dimineaţa, nu l-am mai găsit. Am aflat că vînduse secera şi cu banii luaţi pe ea îşi cumpărase o pîine. Cu puţin înainte de a veni eu, alergase la podul Sidi Raşid să se arunce de pe el şi să-şi curme zilele.

Voise să se despartă de viaţă cu o bucată de pîine în mînă. Era pîinea pe care nu o putuse asigura copiilor săi. A evitat adîncul Văii Ar-Rimal, ca sfîrşitul să-i vină mai repede. N-a mai putut răbda ! M-a îngrozit şi pe mine moartea lui, aşa cum i-a îngrozit pe soţia şi copiii lui.

(Cînd a aflat de moartea lui, a încercat și ea de două ori să se sinucidă. Apoi s-a îmbolnăvit și a murit de durere, iar copiii au fost împărțiți între rude.)

Moartea lui a fost fără sens, așa cum a fost și viața lui. Soarta a vrut să mă mai pună la încercare o dată, dar nu am mai spus „Este liniștit cel...", ci m-am agățat cu și mai mare îndîrjire de viață, încercînd să înțeleg în profunzime cauza sinuciderii lui.

Cînd s-a terminat secerișul, după vreo trei luni nespus de grele, n-am putut să mă întorc în sat, căci hrana era mai importantă pentru copii decît prezența mea. Deși ardeam de dorul lor, am rămas să-mi vînd marfa, la fel ca înainte, mutîndu-mă cu ea dintr-un loc în altul în căutare de clienți. Deseori fugeam de poliție, căci mi s-a întîmplat odată să mă opresc într-o stradă pentru a cîntări ceva unui client și am fost nevoit să închei operațiunea într-o uliță laterală. Am continuat așa cîteva luni de zile și în cele din urmă m-am stabilit în locul ăsta din cartierul arab. Asta a fost cu mai bine de o lună în urmă. Stăteam în fiecare zi pe scaunul rupt, pe care îmi dăduse voie să-l iau stăpînul cafenelei. Zilele trecute îl sprijinisem cu o scîndură, dar ieri am uitat s-o mai pun în cărucior și s-a pierdut.

Nu se gîndea la ceva anume. Îl cuprinsese un fel de somnolență. După un timp, a auzit niște pași alergînd. A ridicat capul și s-a uitat spre stînga. A zărit o siluetă dispărînd după colț, dar nu și-a dat seama cine era. A avut impresia că l-a văzut chiar pe Haddad. Cînd și-a întors capul spre cafenea, a văzut un om cum se uita din ușă înăuntru. După un moment, a ieșit un polițist cu niște hîrtii în mînă și a întrebat ceva. Al-Huseyn și-a dat seama că este vorba de niște manifeste pe care Haddad sau altcineva le împărțise clienților. Mai văzuse așa ceva și zilele trecute, dar nu înțelegea nici sensul și nici importanța lor. Acum a înțeles că este vorba de un mesaj

al Mişcării poporului, adresat de sat oraşului. „De unde a apărut poliţistul ăsta ?“ s-a întrebat Al-Huseyn.

Poliţistul s-a întors spre el.

„Faţa asta nu mi-e necunoscută, şi-a zis el. L-am mai văzut o dată cînd împingeam căruciorul. Ducea un tînăr, cînd tîrîndu-l de mînă, cînd împingîndu-l de la spate. Din cap, din nas şi din gură i se prelingeau fire de sînge. O fi locuind în cartier ? E vecin cu arabii şi e împotriva lor ?“

A văzut un bărbat făcîndu-i semn din cap şi s-a oprit din depănatul gîndurilor. A simţit o gheară în piept. După ce s-a liniştit, a continuat :

„E Haddad. N-am nici o îndoială. N-a reuşit să-l prindă. Probabil că l-a prevenit cineva, cum făceau şi prietenii cu mine în zilele cînd vindeam ţigări. Ăsta e locul meu şi n-am să-l părăsesc. N-am să plec ! N-am făcut nimic ! Ăsta e cartierul arabilor !“

În clipa aceea s-a apropiat de el un băieţaş de vreo zece ani. Era fratele lui Haddad. Îl cunoştea. S-a uitat la el cîteva clipe, aşteptînd să zică ceva.

— Ce vrei, fiule ? l-a întrebat el.

— Fratele meu a scăpat... Dă-mi... cinci...

Copilul se porni să-i numere lucrurile pe care voia să le cumpere, dar în urechile lui Al-Huseyn continuau să se repete gîndurile dinainte. Poliţistul se apropie. Trăsăturile lui trădau cruzimea, iar ochii duşmănia. Se opri în faţa căruciorului. Copilul s-a tras mai la o parte.

— Ascultă ! Tu îl cunoşti ? i se adresă poliţistul lui Al-Huseyn.

— Pe cine ?

Am uitat să-l întreb dacă este adept al Mişcării. Trebuie s-o fac astăzi. Să nu uit ! Aderarea la Mişcare este o cinste ! Copiii mei vor multe lucruri...

În faţa căruciorului s-a oprit un bărbat cu privirea încruntată şi l-a întrebat de preţul cartofilor. Cînd i-a

spus cu cît îi vinde, a ridicat ochii spre el şi s-a întors pentru a-şi continua drumul.

— S-a uitat la mine ca şi cum l-aş fi omorît pe taică-său, se trezi Al-Huseyn zicînd cu glas tare. Parcă m-am văzut pe mine în omul acesta. Tristeţea îi arcuise sprîncenele şi-i deformase privirea. Sărăcia nu vinde şi nu cumpără ! Norii aceştia !

Clipele treceau greu, agăţîndu-se una de alta. Oamenii întrebau fără să cumpere.

Norii au început să se ridice încet-încet şi să se retragă de deasupra uliţei, de deasupra cartierului, de deasupra oraşului. O cerşetoare şchioapă, care aproape că nu vedea pe unde merge, s-a apropiat de Al-Huseyn. Cînd mergea, întorcea o mînă sub *mila'a* [1], ca şi cum ar fi secerat. Şi-a întins mîna cea sănătoasă înspre el, mormăind :

— Buni... cre-din-cioşi... *Co-ra-nul*...

Al-Huseyn şi-a dat seama că i se mai împleticeşte şi limba cînd vorbeşte. Viaţa n-a fost deloc zgîrcită cu ea ! şi-a zis el în sinea sa.

A adunat cîteva fructe într-o hîrtie şi i le-a pus în mîna cea sănătoasă. Ea le-a strîns la piept şi şi-a văzut de drum, secerînd mai departe, în vreme ce se ruga sincer pentru el.

Eu cu braţele mele vînjoase şi nu pot să obţin atît cît îmi trebuie ca să-i hrănesc pe copii... Ce să mai zicem de ea şi de cei ca ea ?! zise Al-Huseyn conducînd-o cu o privire plină de milă.

Îşi muşcă buza de jos şi bombăni dînd din cap :

Cei mai mulţi dintre noi sîntem ca nişte cerşetori ! Fiica mea vrea un cordon de piele ca al fetei fratelui meu ! continuă el scărpinîndu-şi fruntea. El lucrează la Paris de trei ani ! Oare viaţa lui acolo o fi mai bună decît a mea ? Şi-a trimis unul din copii la şcoala musulmană

[1] Veşmînt purtat de femeile din ţările arabe pentru a-şi acoperi cu el corpul şi chiar faţa.

ca să învețe *Coranul*. Și Al-Ahdar al meu vrea să facă la fel, e invidios pe vărul său. Ce să fac ? Mi-aduc aminte de el de fiecare dată cînd îi aud pe copiii din fața mea repetînd vorbele Domnului...

Obosit, Al-Huseyn își îndreptă scaunul și se așeză pe el cu ochii rătăcind.

— Tînărul care a răspîndit manifeste !

— Unde le-a răspîndit ?

— Nu te interesează asta ! Mi s-a spus că stătea deseori de vorbă cu tine ! Ești prieten cu el ?

— Da ! Dar nu știu nimic de hîrtiile lui !

— Cum îl cheamă ?

— Cum îl cheamă ? O clipă ! Lasă-mă să-mi aduc aminte ! Cred că-l cheamă... O clipă !

— Nu lungi vorba !

— Aa ! Mi-am adus aminte... Îl cheamă Arabi ben Arabi [1].

— Așa ! Și unde locuiește ?

— Să-mi aduc aminte...

Înainte de a răspunde, Al-Huseyn băgă de seamă că soarele privește dintre nori, risipindu-și razele peste el și peste fructele lui. Copiii ieșiseră de la geamie și urcau pe ulița din față. Cîțiva curioși s-au oprit să privească. Al-Huseyn a simțit că tot trupul i se încordează.

— În sat sau în munți ! Cum vrei ! Unde vrei !

Polițistul a priceput aluzia și a răsturnat căruciorul. Fructele au luat-o de-a dura pe uliță, iar copiii s-au grăbit să le adune. Polițistul s-a întins să prindă mîna lui Al-Huseyn pentru a-i pune cătușele. El însă a fost mai repede. A pus amîndouă mîinile pe scaun și a început să lovească...

---

[1] Arab, fiu de Arab.

EGIPT

MAHMUD TEIMUR

(1894—1973)

Este considerat întemeietorul nuvelei egiptene și arabe, în general.

S-a născut în orașul Cairo, într-o familie cu tradiții cărturărești. De mic a fost pasionat de literatură, citind atît din clasicii și contemporanii arabi, cît și din autorii europeni.

După terminarea studiilor secundare în Egipt, se înscrie la cursurile Școlii superioare agricole din Paris, însă din motive de sănătate este nevoit să le întrerupă.

Publicarea culegerii de nuvele *Aș-Șaykh Jum'a wa qisas 'ukhra, (Aș-Seih Djumaa și alte povestiri)* la Cairo în 1925 este apreciată ca un moment decisiv în apariția nuvelei egiptene. În același an i-a apărut o a doua culegere de nuvele cu titlul *Aș-Șaykh Mutawalli wa qisas 'ukhra (Șeih Mutawalli și alte povestiri).* În nuvelele din aceste prime două culegeri se resimte influența modelelor europene (Maupassant, Cehov, Turgheniev).

Aș-Șaykh Sayyid al-'Abit wa qisas 'ukhra (Șeih Sayyid al-Abit și alte povestiri) marchează începutul eforturilor marelui prozator de a zugrăvi personalitatea egipteană.

Au urmat doi ani petrecuți de autor în Franța și Elveția, perioadă în care s-a familiarizat cu nuvela franceză și rusă, moment decisiv în orientarea preponderent realistă a scriitorului.

A publicat în continuare culegerile de nuvele : *Khalfa al-litham (În spatele vălului)*, Cairo, 1948 ; *Kull 'am wa 'antum bi-khayr, (La mulți ani)*, Cairo, 1951, distinsă cu Premiul de stat ; *Maktub 'ala al-jabin (Scris în frunte)* ; *Șabab wa ghaniyat (Tineret și femei frumoase)*, Cairo, 1951 ; *'Ihsan Allah (Binefacerea lui Allah)*, Cairo ; *Fir'awn as-saghir (Faraon cel mic)*, Cairo ; *'Abu aș-Șawarib (Mustăciosul)*, Cairo ; *'Abu 'Ali al-fannan (Abu Ali artistul)*, Cairo ; *Zamir al-hayy (Fluieraşul cartierului)*, Cairo ; *Qalb ghaniya (Inima unei femei frumoase)*, Cairo ; *Tha'iruna (Revoltați)*, Cairo, 1955 ; *Dunya jadida (O lume nouă)*, Cairo ; *Nabbut al-khaşir (Bastonul paznicului)*, Cairo, 1958 ; *Tamr Hinna 'ajab (Tamr Hinna minunea)*, Cairo, 1958 ; *Șifah ghaliza (Buze groase)*, Cairo, 1959 ; *Al-Hajj Șalabi*, Cairo ; *Aș-Șaykh 'Afa' Allah*, Cairo ; *Al-Wathba al-'ula (Primul salt)*, Cairo ; *Qala ar-rawi (A zis povestitorul)*, Cairo, 1970 ; *Bint aș-Șaytan (Fiica diavolului)*, Cairo ; *Ana al-qatil (Eu sînt ucigaşul)*, Cairo ; *Intișar al-hayat (Izbînda vieții)* ; *Al-Baruna 'Umm Sa'd (Baroana Umm Saad)*, Cairo ; *Zawj fi al-mazad (Un soț la mezat)*, Cairo, 1970.

A publicat, de asemenea, cîteva romane : *Al-'Atlal (Ruine)*, Cairo, 1934 ; *Nida' al-majhul (Chemarea necunoscutului)*, Cairo, 1939 ; *Selwa fi mahabb ar-riyah (Selwa în bătaia vînturilor)*, Cairo, 1943 ; *Kiliyubatra fi Khan al-Khalili (Cleopatra în Han al-Halili)*, Cairo, 1945 ; *Șamruh*, Cairo, 1958 ; *'Ila al-liqa' ayyuha al-hubb (La revedere, dragoste)*, Cairo, 1959 ; *Al-Masabih az-zarq (Lămpile albastre)*, Cairo, 1960 ; *Ma'abud min tin (Un zeu de lut)*, Cairo, 1969.

De asemenea, Mahmud Teimur este autorul unui număr important de piese de teatru inspirate din trecutul istoric și realitatea socială contemporană, cărți de călătorie, studii de lingvistică și de critică literară, articole și eseuri.

Numeroase opere i s-au tradus în aproape toate limbile europene.

Nuvela *Binefacerea lui Allah* face parte din volumul cu același titlu, Cairo, 1959.

BINEFACEREA LUI ALLAH

Abu al-Muati şi-a făcut rugăciunea obişnuită la ivirea zorilor, la moschee, şi apoi a pornit la drum, lăsîndu-şi în urmă satul, Kom az-Zahr, aşternut pe malul Nilului, la nord de Cairo. Cînd primele raze ale soarelui spuneau bună-dimineaţa, el se şi afla pe şosea, unde vitele mişunau, iar maşinile alergau mîncînd pămîntul. Briza încărcată de rouă proaspătă adia peste viaţa care începuse să pulseze, razele soarelui tremurau uşor pe faţa apei, păsările îşi păraseau cuiburile pornind în căutarea hranei.

Frumuseţea acestei dimineţi aducea linişte în suflete, dar ea nu-l impresiona cîtuşi de puţin pe Abu al-Muati. Pe faţa lui se puteau citi cu uşurinţă semnele grijilor şi tristeţii. Îşi vedea de drum, fără să-i pese de ciripitul păsărilor, de turmele de vite ori de huruitul căruţelor. Gîndurile îi erau la treaba pentru care tatăl îl trimisese pînă la Cairo : trebuia să-l găsească pe notar şi să-i predea hîrtiile în legătură cu un proces pornit cu nişte rude, pentru o bucată de pămînt. Îl însărcinase să rezolve totul, dar fusese zgîrcit cu el ; nu-i dăduse şi un cal sau un măgar pentru a-l purta călare pe drumul cel lung pînă în capitală. Nu-i rămînea decît să se ducă şi să se întoarcă pe jos. Asta n-ar fi fost însă cine ştie ce nenorocire ! Măcar dacă ar fi avut şi el parte de bucurii cît de mici în viaţă !

De cîte ori încerca să se gîndească la ceva, în vreme ce mergea pe drum, în minte i se învălmăşeau fel de fel de amintiri din viaţa tristă de care avusese parte din cea mai fragedă copilărie. Steaua nenorocului l-a urmărit de cînd a venit pe lume : mamă-sa a murit din cauza naşterii lui, în ziua următoare a izbucnit un incendiu, mistuind aproape întreaga casă, primul an din viaţa lui a fost un an secetos, de foamete şi lipsuri. Tatăl lui, întreaga familie, toată obştea satului au văzut un

semn rău în venirea pe lume a acestui copil, care le adusese numai nenorociri şi suferinţe. A fost crescut de noua nevastă a tatălui său. Ea nu numai că nu se îngrijea de soarta lui, dar îl mai îndemna şi pe tată-său să fie neîndurător cu el. Nu fusese nici băiat chipeş, cu o înfăţişare mai acătării şi cu darul vorbelor frumoase, ca să cucerească inimile. Dimpotrivă, era tăcut, închis în sine, şi firea asta îl făcea şi mai demn de dispreţ, şi mai respingător. Umilit de tatăl său şi de nevasta acestuia, îndeplinea toate treburile casei fără să îndrăznească să scoată un cuvînt. Nu avea nici un prieten ; întotdeauna era văzut umblînd singur prin sat. Dacă se întîmpla ca cineva să-şi bată joc de el, să-l înjure sau să-l provoace la harţă, se prefăcea că nu aude şi îşi vedea de drum, chiar dacă fierbea de furie.

Cînd s-a făcut mai mare, i-a revenit lui povara îngrijirii ogorului şi a răbdat-o, fără să aibă parte de cea mai mică răsplată sau mulţumire. Nu putea decît să se împace cu ceea ce i-a fost hărăzit. În ciuda vîrstei, tatăl lui arată încă destul de bine şi nu-i inspiră decît teamă. Cum ar putea să ridice ochii şi să spună „nu" la o poruncă de-a lui ? Şi-aduce aminte că odată a vrut şi el să pună nişte bănuţi de o parte să-şi cumpere ceva de la tîrg. Cînd tatăl a aflat de treaba asta, l-a chemat la el şi i-a cerut să scoată imediat banii. La început s-a codit şi i-a trecut prin cap să nu dea ascultare poruncii, dar palma care l-a izbit peste ceafă a stins revolta înainte ca ea să fi izbucnit. Băiatul a întins imediat mîna, dar nu pentru a se apăra, ci pentru a da tatălui său banii şi speranţele adunate odată cu ei. L-a lăsat pe tatăl său şi, cu capul plecat în pămînt, a zbughit-o cu lacrimile gata să i se prelingă. A intrat în moschee, s-a retras într-un colţ şi, cu capul pe genunchi, s-a pornit pe un plîns cu sughiţuri. A auzit un tuşit şi s-a oprit, căutînd cu ochii plini de lacrimi să vadă cine a intrat. L-a zărit

pe *imam* [1], îndreptîndu-se spre *mihrab* cu paşi mărunţi. S-a dus spre el şi i-a sărutat mîna dreaptă. Doar la *imam* găsea şi el liniştea şi bunătatea de care nu avea parte de la altcineva.

— Ce-i cu tine ? l-a întrebat el.

I-a povestit ce se întîmplase. Imamul l-a mîngîiat pe cap şi l-a liniştit.

— Tată-tău... Tată-tău... Ce-ai tu cu tatăl tău ? Fii ascultător şi răbdător şi vei avea parte de binefacerea lui Allah... Apoi a scos ceva din buzunar şi a întins mîna spre Abu al-Muati continuînd : Ia bănuţii ăştia, fiule. Chiar dacă sînt foarte puţini, o să compenseze cît de cît ceea ce ai pierdut. Ia-i ca împrumut...

A dat mîna *Şeyh*-ului[2] la o parte, refuzînd politicos şi mulţumindu-i, apoi a ieşit din moschee cu sufletul mai împăcat.

Abu al-Muati grăbea pasul, redepănînd aceste amintiri. Razele soarelui îi biciuiau faţa, iar de pe frunte sudoarea i se prelingea şiroaie. A ajuns într-un sat în care era zi de tîrg. S-a oprit şi el să se uite la mărfurile de vînzare. Privirea i-a fost atrasă în primul rînd de tăvile cu felurite mîncăruri, rînduite una lîngă alta. Aici, orezul cu garnituri din care se risipeau arome apetisante, dincolo, fripturile de la care se risipeau cele mai plăcute mirosuri. S-a întors cu gîndul la zilele copilăriei. Şi-a adus aminte că a văzut odată un ospăţ dat de primar cu ocazia căsătoriei nepotului său şi că a gustat şi el atunci din nişte mîncăruri asemănătoare cu astea. Din ziua aceea, l-a urmărit fără întrerupere gustul lor. Mergea încet prin tîrg, delectîndu-se cu privelişte fermecătoare şi cu aromele care făceau să-i lase gura apă. Apoi, lăsîndu-se purtat de paşi, s-a îndepărtat de acest loc. Aproape biruit de foame, şi-a pipăit buzunarul, vrînd să scoată legă-

[1] Conducătorul rugăciunii la credincioşii musulmani.

[2] Apelativ cu care se adresează, în general, reprezentanţilor religiei musulmane.

turica pe care i-o pregătise nevasta tatălui său. Avea acolo cîteva feliuţe de pîine uscată şi o bucată de brînză acră. I-a venit în minte să ia măcar o înghiţitură pentru a-şi păcăli foamea, dar la gîndul că merindele astea trebuie să-i ajungă pentru tot drumul, pînă cînd se va întoarce acasă, a renunţat.

La marginea drumului a zărit mormîntul unuia dintre sfinţii lui Allah. S-a abătut spre el şi s-a prins cu mîinile de grilaj, recitînd *Al-Fatiha* [1]. A făcut după aceea un rînd de rugăciuni, trecîndu-şi mîinile peste faţă de cîteva ori. Alături de mormînt, un cerşetor orb îngîna versete coranice. În faţă i-a apărut apoi un om călare pe un cal de rasă pură ; după înfăţişarea lui se vedea că este unul dintre aceia care o duc în belşug şi nu cunosc necazurile. A scos un bănuţ dintr-o pungă împletită şi l-a pus în mîna celui care îngîna versete. Fără să bage de seamă, a mai scăpat un bănuţ jos. Abu al-Muati s-a îndreptat spre el, l-a ridicat şi l-a învîrtit o vreme între degete, cînd pe o parte, cînd pe cealaltă. Cerşetorul cel orb reluase îngînarea lui, de data asta cu glas mai tare. Pentru o clipă, Abu al-Muati şi-a îndreptat ochii spre mormînt, apoi a luat-o la fugă după omul călare. A strigat după el să se oprească şi i-a dat înapoi bănuţul pe care îl ridicase din ţărînă.

Şi-a continuat apoi drumul, lăsînd satul în urmă. Arşiţa era în toi. Grijile şi poverile îi apăsau parcă umerii. Şi-a adus aminte de bănuţul pe care îl dăduse înapoi şi în faţa ochilor a văzut tăvile cu orez şi friptură. Încerca sentimente de regret, nedumerire şi nelinişte. S-a dat mai la o parte, pe mal, şi şi-a scos legăturica din buzunar, să-şi potolească foamea cu o înghiţitură-două. În timp ce mesteca de zor, a auzit un cîine mîrîind şi cînd şi-a îndreptat ochii spre locul de unde venea mîrîitul,

[1] Primul capitol *(sura)* din *Coran*, care se recită în diferite împrejurări.

l-a zărit, aproape de el, uitîndu-se temător, gata s-o ia din loc, dacă îl va alunga. Privea rugător, înghiţind în sec. Abu al-Muati a aruncat cu o piatră după el şi cîinele s-a pornit să chelălăie, îndepărtîndu-se umilit şi învins. A mai tras şi cîteva înjurături şi şi-a văzut mai departe de mîncat.

S-a ridicat apoi şi şi-a continuat mersul. Din loc în loc, drumul se ramifica şi era nevoit să întrebe pe unul şi pe altul :

— Care e drumul spre Cairo ?

Cînd a ajuns în oraş, s-a avîntat, făcîndu-şi loc prin vacarmul mulţimii, întrebînd în dreapta şi în stînga de biroul notarului din cartierul As-Sayyida Zeynab [1]. În cele din urmă, frînt de oboseală, a ajuns în apropiere de moschee. S-a gîndit să se aşeze puţin pentru a-şi trage sufletul şi să facă după aceea două prosternări la mormîntul cel sfînt. Şi-a făcut rugăciunea în moschee şi a prins apoi cu mîna pînza care acoperea mormîntul, tremurînd şi rostind în şoaptă implorări. Cînd a ajuns în uşă, a văzut ici şi colo grupuri de oameni stînd jos. A ales şi el un loc în umbră şi s-a aşezat alături de ei. S-a hotărît să meargă la notar ceva mai tîrziu, după ce îşi va fi dobîndit cuvenita parte de linişte şi contemplare. S-a rezemat cu spatele de zid şi, curînd după aceea, a aţipit. Nu şi-a dat seama cît timp a rămas aşa, dar cînd s-a trezit, a văzut moscheea plină de lume. O mare de picioare se mişcau în toate direcţiile. Şi în vreme ce rătăcea cu gîndurile, a simţit că se apropie cineva de el şi îi aruncă ceva în poală. A deschis ochii de-a binelea şi a văzut că este vorba de un bănuţ. A apucat moneda cu degetele şi a întors-o pe o parte şi pe alta, uitîndu-se după omul care i-o aruncase, cu gîndul să i-o dea înapoi şi să-i spună că el nu este cerşetor. Nu a reuşit însă să

[1] Cartier popular din oraşul Cairo, în jurul moscheii care poartă numele fiicei celei mai mari a profetului Muhammad.

facă asta, fiindcă omul s-a pierdut în mulţime. L-a căutat o vreme cu privirea, dar fără folos. Deodată, i-au apărut în minte tăvile pline cu orez şi cu fripturi ispititoare. Oare nu este aceasta binecuvîntarea lui Allah ? Nu este oare milostenia Sayyidei Zeynab şi a pieţei ei generoase ? S-a uitat în dreapta şi în stînga şi şi-a dat seama că nu priveşte nimeni spre el. S-a grăbit să ascundă moneda în buzunar şi a vrut să se ridice, dar s-a oprit brusc, ca şi cum un glas i-ar fi spus să mai rămînă puţin. La urma urmei are timp berechet. Biroul notarului trebuie să fie pe undeva pe aproape. Şi în vreme ce aceste gînduri i se perindau prin minte, a văzut un om îmbrăcat elegant, cu o înfăţişare distinsă, care tocmai părăsea moscheea. Un cerşetor şchiop, sprijinindu-se într-o cîrjă, i-a tăiat drumul, cerînd îndurare, cu mîna dreaptă întinsă. Omul i-a dăruit un bănuţ şi limba cerşetorului s-a dezlegat pentru a rosti un potop de mulţumiri şi rugi fierbinţi pentru sănătatea celui care se milostivise cu el. Abu al-Muati a simţit deodată cum mîna i se întinde cu palma desfăcută. Omul cu înfăţişare distinsă i-a aruncat o privire şi odată cu ea şi un bănuţ. A lăsat genele în jos, prefăcîndu-se că aţipeşte. După o clipă, silueta care i-a dăruit moneda a dispărut şi Abu al-Muati s-a grăbit să ascundă noul bănuţ lîngă cel primit mai înainte, dînd din nou frîu liber gîndurilor. „Ce o să mănînce ? Ce feluri de mîncare o să aleagă ?“ Vedea înaintea ochilor lui fel de fel de mîncăruri, care mai de care mai îmbietoare.

Cînd şi-a revenit, a auzit un glas şoptindu-i : „Nu e vremea să mergi la notar pentru îndeplinirea sarcinii cu care ai venit ?“ Dar palma i s-a întins şi pleoapele i s-au strîns din nou, cînd a auzit în apropiere de el un bărbat şoptind altuia :

— Într-adevăr, e un cerşetor demn de toată mila !

Şi imediat a simţit un bănuţ alunecîndu-i în mînă. I-a venit în minte deodată chipul cerşetorului care recita *Coranul*, umilit şi supus, alături de mormînt şi în inima

lui au izbucnit mîndria şi demnitatea. Se pregătea să părăsească acest loc, dar o bătrînă s-a apropiat de el sprijinindu-se în baston şi i-a strecurat, sfioasă, în mînă, o monedă valoroasă, şoptindu-i la ureche, cu insistenţă, să se roage pentru ca fiica ei istovită de boală să se facă bine. Nu s-a mişcat din locul unde şedea şi nu a deschis ochii. Străduindu-se să pară cît mai încordat, îl implora pe Allah, rostind nişte cuvinte din care nu se înţelegea nimic.

— Între rugăciunile acestor slujitori ai lăcaşului celui sfînt şi cer nu există nici un văl ! a mormăit bătrîna, îndepărtîndu-se.

Abu al-Muati a rămas mai departe în locul acela, umplîndu-şi buzunarul cu bănuţi. Cînd a început să se lase întunericul şi agitaţia a slăbit, semn că şuvoiul vizitatorilor contenise, s-a sculat, şi-a aranjat veşmintele şi a pornit pe stradă pipăindu-şi banii pentru a-i număra, o dată şi încă o dată. Şi-a făcut socoteala în minte şi a constatat că el n-ar putea aduna o astfel de sumă în satul lui decît dacă ar trudi pe ogor zile în şir, încercînd tot felul de chinuri şi necazuri. Allah i-a asigurat acest cîştig, fără să fie nevoie ca el să se clintească din loc. Nu este asta o dovadă a mulţumirii lui Allah ? Nu este asta însăşi mila divină, căreia i se cuvine şi mai multă slavă ? Şi-a ridicat ochii spre cer, implorînd prelungirea acestei binecuvîntări. Apoi şi-a trecut mîinile peste faţă.

A grăbit pasul, cercetînd dughenele, adulmecînd după mîncare. S-a oprit în faţa vitrinei unui restaurant, vrăjit de aromele ispititoare care se răspîndeau din platourile cu friptură. A dus mîna la buzunar, pipăind banii. În cap i se învălmăşeau fel de fel de speranţe. N-ar putea să adune o sumă de bani cu care să-şi cumpere straie noi şi o scufie, pe care s-o arunce pe frunte ? N-ar putea să-ţi ţină zilele cu resturile de mîncare din legăturica

pregătită şi să păstreze ceea ce agonisise ? Biruit de mirosuri, s-a lăsat dus de paşi înlăuntrul restaurantului. După ce a mîncat pe săturate tot ce i-a plăcut, a ieşit rîgîind, beat de fericire şi a pornit agale, doborît de somn.

A luat-o pe prima străduţă şi în apropiere de nişte dărîmături a văzut dormind un copil vagabond. Şi-a ales un loc nu departe de el, l-a aranjat puţin, a scos banii şi i-a mai numărat încă o dată înainte de a se preda somnului. A constatat că cea mai mare parte se duseseră pe mîncarea cu care se ghiftuise. S-a uitat o vreme la puţinii bani care îi mai rămăseseră, apoi i-a legat într-o cîrpă şi i-a vîrît în fundul buzunarului, lăsîndu-se pradă viselor, propunîndu-şi ca în ziua următoare să se achite de sarcina pentru care venise şi să se întoarcă în sat, mulţumindu-se cu ceea ce cîştigase.

La mijitul zorilor, s-a trezit şi primul lucru pe care l-a făcut a fost să pipăie buzunarul cu bani pentru a se încredinţa că sînt la locul lor. A hotărît ca în ziua aceea să fie cumpătat. A desfăcut legătura cu mîncare, purtată cu el de acasă, a întins-o dinaintea lui, privind un timp la ea. Tocmai atunci s-a nimerit să treacă prin capul străduţei un vînzător de dulciuri şi plăcinte, lăudîndu-şi marfa. Abu al-Muati a întins mîna să ia o bucăţică din mîncare, dar s-a trezit cu ea retrăgîndu-se pentru a scoate banii din fundul buzunarului. A strigat la vînzător să se oprească şi a luat o plăcintă pe care a înghiţit-o dintr-o dată. Cînd vînzătorul şi-a pus tava pe cap, continuîndu-şi melodia de elogiere a plăcintelor, Abu al-Muati s-a repezit după el şi a cumpărat încă o plăcintă, şi încă una, şi încă una, şi... Şi-a aruncat ochii la băsmăluţa în care avusese banii legaţi şi a văzut că s-au terminat. N-are nici un motiv să se întristeze pentru bani. Şi-a luat micul-dejun, slavă lui Allah, iar acum se va duce la biroul notarului, va rezolva în cîteva clipe treaba pentru care a venit şi va porni înapoi spre sat, mulţumit...

A pornit, serios, făcîndu-şi vînt cu coatele şi cînd a ajuns la strada cea mare, s-a trezit îndreptîndu-se spre moschee cu paşi agale. Se cuvine oare să bată în uşă aşa devreme ? Se poate duce la notar înainte de a-şi face rugăciunea de dimineaţă ? Hai mai bine la rugăciune !

S-a oprit la uşa moscheii, uitîndu-se la lumea care venea şi pleca. I-a atras atenţia faptul că cerşetorii stăteau în jur întocmai cum stătuseră cu o zi în urmă, ca şi cum ar fi avut locuri precise. Cînd ochii i s-au oprit la locul unde stătuse în ziua precedentă, cînd sosise în Cairo, l-a găsit neocupat. Razele soarelui străluceau de-a binelea şi şi-a dat seama că vremea rugăciunii trecuse. Nu mai avea importanţă dacă o face acum sau o amînă pentru mai tîrziu. Nu-i nimic rău dacă o să se bucure şi el puţin de răcoarea acestei dimineţi minunate stînd în colţul acela umbros. Şi l-a ocupat în linişte. A trecut un timp fără ca el să se mişte ; cu ochii aproape închişi, prefăcîndu-se că doarme. Nişte şoapte neclare au ajuns pînă la el. A ciulit urechile şi a privit în jur pe furiş. Abia atunci şi-a dat seama că cerşetorii şuşotesc pe seama lui, făcîndu-şi unul altuia semne. S-a prefăcut că doarme, nelăsînd să se înţeleagă că ar şti despre ce e vorba.

Vizitatorii veneau buluc spre uşile moscheii, iar bănuţii cădeau unul după altul în mîna lui Abu-al-Muati, care se grăbea să-i vîre în buzunar. Simţea că cei care îi dădeau de pomană se opreau pentru cîteva clipe privind la el fix, îndureraţi de semnele sărăciei şi umilinţei, vădite pe faţa lui... Cînd a înţeles că stîrneşte compătimire cu înfăţişarea lui, a început să geamă şi să îngîne nişte sunete nedesluşite amestecate cu recitarea monotonă a unor versete coranice, cu intenţia de a atrage atenţia trecătorilor.

A rămas mai departe pe locul său, adunînd bănuţii care cădeau fără contenire. Deodată, şi-a adus însă aminte de notar şi de promisiunea făcută tatălui său de a se întoarce acasă în ziua aceea şi a tresărit tulburat.

Nu e nici o nenorocire dacă o să mai rămînă încă o zi la Cairo şi dacă o să se întoarcă acasă ziua următoare ! Nu are şi el dreptul la o singură zi de fericire după ce a trudit atîta vreme pentru tatăl său, pentru familie şi nevoile ei ? Nu are şi el dreptul la puţină odihnă după atîta amar ? În plus, banii pe care îi adună n-o să fie numai ai lui, ci o să-i împartă cu tatăl său ! Oricît de urît s-a purtat cu el, nu va fi într-atît de nerecunoscător, încît să uite de dreptul lui.

A rămas la acest din urmă gînd şi a continuat să soarbă adierea plăcută, în colţul său umbros.

N-a părăsit locul acela de lîngă moschee toată ziua. N-a făcut decît să strîngă bănuţii unul după altul şi să-i vîre în fundul buzunarului, plutind în lumea viselor şi speranţelor. N-a fost în stare să se mişte de acolo nici chiar cînd l-a răzbit foamea. S-a mulţumit să şi-o potolească, luînd cîte puţin din mîncărurile cu care se plimbau prin piaţă vînzătorii ambulanţi. Cît timp lumea se vîntura încolo şi încoace, nu putea să-şi părăsească locul ! Cînd a asfinţit soarele, s-a uitat la şirul cerşetorilor şi a văzut cum se desprind din el un şchiop tîrîndu-şi cîrja, pentru a se sprijini în ea, un alt infirm cărîndu-şi sacul pe umăr, un altul chemîndu-şi copilul pentru a-l conduce. S-a ridicat şi el, întinzîndu-şi mădularele amorţite, şi s-a pregătit să plece.

A luat-o pe stradă înainte şi după ce a mai bîjbîit prin cîteva ulicioare a dat, din întîmplare, peste unul din cerşetorii cu care stătuse împreună la uşa moscheii. Tocmai îşi desfăcea un tifon care-i ţinuse mîna legată de gît şi nişte bandaje care-i acoperiseră ochii. L-a văzut apoi pornind drept, spintecînd vălul întunericului cu ochii săi scînteietori. Din ulicioară, Abu al-Muati a ajuns din nou în strada principală şi şi-a simţit picioarele conducîndu-l spre un restaurant de lux. Şi-a umplut burta cu tot ce i-a plăcut, apoi s-a îndreptat spre locul

unde dormise cu o noapte în urmă, pentru a se delecta din nou în lumea viselor dulci.

In dimineaţa următoare, cerşetorii de la uşa moscheii au fost surprinşi văzîndu-l pe Abu al-Muati cu mîna agăţată de gît, păşind anevoios, sprijinit într-un baston gros. Şi-a ocupat locul preferat, întocmai cum făcuse şi cu o zi în urmă. Dar cum s-a aşezat jos, a simţit în jurul său un zumzet slab, amplificîndu-se încet-încet. S-a uitat pe furiş în jur şi i-a văzut pe tovarăşii săi cu privirile aţintite spre el, făcîndu-şi unul altuia semne. Curînd după aceea i-a atras atenţia un cerşetor pe care nu-l mai văzuse pînă atunci : un bătrîn burduhănos, cu umerii atîrnînd în jos, cu barbă căruntă, cu un turban verde pe cap, îmbrăcat într-o giubea cu nenumărate petice de diferite culori, cu un şir lung de mătănii atîrnîndu-i pe piept. Bătrînul se îndrepta cu mersul său legănat către Abu al-Muati şi cu cît se apropia de el, cu atît se conturau mai clar pe faţa lui semnele surprinderii şi mîniei. Ajuns în dreptul lui, s-a uitat fix spre el, în vreme ce tovarăşii lui bombăneau şi se apropiau de bătrîn, salutîndu-l prietenește, dar respectuos.

— Ce cauţi aici ? l-a întrebat bătrînul.

— M-am oprit şi eu să mă odihnesc puţin lîngă moschee şi lîngă mormîntul Stăpînei celei curate, a bîiguit el.

— Ăsta-i locul meu ! Cum de-ai îndrăznit să-l ocupi ?

— Piaţa e destul de întinsă şi e loc pentru oricine vrea să şeadă.

— Ţi-am spus că ăsta-i locul meu şi trebuie să-l părăseşti imediat.

Abu al-Muati a privit spre el cercetător şi i-a răspuns cu un oarecare dispreţ în glas :

— Dar cine eşti tu ca să-mi ceri să-ţi dau locul pe care stau ?

— Ţi-am spus că ăsta-i locul meu ! Îl am de cinci ani. L-am moştenit de la unchiul meu. Cum de-ai în-

drăznit să profiți de absența mea și să mi-l ocupi ? Și înainte de a veni aici, s-ar fi cuvenit să ceri îngăduința mea...

— Da' ce, mă crezi un cerșetor ca voi ? Eu caut doar liniște și binecuvîntare în preajma mormîntului cel curat...

— Lasă prostiile. Nimeni n-a îndrăznit pînă acum să ocupe un loc în piața asta decît după ce i-am îngăduit eu și după ce i l-am stabilit precis...

Abu al-Muati a rămas nemișcat, privind mai departe la el. Bătrînul l-a izbit cu piciorul și l-a amenințat din nou :

— Îți spun încă o dată să pleci, altfel o să fie vai și-amar de tine !

Un bărbat tocmai ieșea din moschee și a aruncat un bănuț în poala lui Abu al-Muati, văzîndu-și mai departe de drum. Bătrînul s-a aruncat asemeni unui șoim să înșface moneda, dar Abu al-Muati s-a repezit și i-a prins mîna pentru a i-o smulge. Cît ai clipi din ochi, s-au prins într-o încleștare violentă. O vreme au fost cînd unul, cînd celălalt deasupra, iar ceilalți stăteau cerc în jurul lor, privind. Abu al-Muati a simțit cum vigoarea îi pătrunde în toate mădularele și cum focul arde vîlvătăi în inima sa. Era tot numai nervi. În încăierare, s-a trezit la un moment dat cu mîna înfiptă în beregata bătrînului și cu genunchii pe pieptul lui. Apoi s-a pornit să-i care la pumni cu amîndouă mîinile. Bătrînul se predă învins și auzi strigăte de ajutor. Cu mîna în beregata bătrînului din nou, Abu al-Muati s-a uitat la cei adunați în jur, cu ochi de tigru. Pe fața lui se puteau vedea sălbăticia și nedumerirea. Nici unul dintre tovarășii nu a îndrăznit să sară în ajutorul bătrînului conducător, dovedindu-se cu toți niște lași demni de dispreț. Le era teamă de Abu al-Muati. S-a uitat încă o dată spre bătrîn și și-a dat seama că acesta nu mai este în stare să-i opună nici o rezistență. L-a lăsat întins la pămînt și a revenit la locul său, mîndru, îndreptîndu-și veșmintele și șter-

gîndu-şi praful de pe faţă. După puţin timp, s-a ridicat şi bătrînul, învins şi umilit, şi s-a retras într-un colţ mai izolat, în care se simţea mai în siguranţă din partea acelui diavol crud... Abu al-Muati a răsuflat mulţumit, şi-a căutat bastonul şi a lovit cu el de cîteva ori în pămînt, ca beat, cu un zîmbet răutăcios pe buze. S-a uitat spre grupul de cerşetori cu aroganţă şi cu sentimentul că îi domină. Ei s-au risipit în tăcere, îndreptîndu-se fiecare către locul său.

Abu al-Muati s-a mirat cum de-a fost în stare să învingă namila şi s-o pună cu capul unde-i stau picioarele, dar prin minte i s-au perindat frînturi din întîmplări trecute : odată a supus un taur, care a scăpat de la plug, altă dată a reuşit să învîrtă cu forţa braţelor sale o *saqiya* [1] grea. Zîmbetul i s-a întins, aşternîndu-i-se peste întreaga faţă. După puţin timp a simţit două picioare apropiindu-se de el. A lăsat capul în jos şi şi-a încruntat faţa, voind să pară un om neputincios şi îndurerat. A bombănit ceva şi s-a trezit cu un bănuţ alunecîndu-i în palmă. L-a luat şi l-a vîrît repede în buzunar, reluîndu-şi bombănitul, simţindu-se de acum în siguranţă.

În dimineaţa următoare, s-a trezit devreme şi s-a îndreptat grăbit spre locul său de la moschee. De la distanţă a zărit însă turbanul verde pe locul său preferat. A înaintat, ţinînd ciomagul strîns în mînă. Cînd s-a apropiat de locul cu pricina, l-a văzut pe bătrînul din ziua precedentă stînd înfipt bine, înconjurat de o ceată de ciraci de-ai lui. Abu al-Muati s-a apropiat tăcut şi şi-a simţit mîna crudă şi grosolană întinzîndu-se pentru a-l prinde pe bătrîn de guler şi a-l da la o parte din locul său. Ciracii bătrînului s-au năpustit asupra lui cu pumnii. A simţit că este pe punctul de a fi învins, dar în minte i-au venit banii care căzeau în poală, miro-

[1] Instalaţie rudimentară de irigat, constînd dintr-o roată mare cu găleţi, învîrtită, de obicei, de o vită.

surile îmbietoare de friptură și deodată ciomagul pe care îl avea în mînă s-a trezit și s-a pornit să izbească orbește cu el în dreapta și în stînga. Mulțimea s-a risipit ; toți au luat-o la fugă, fără să le pese de strigătele de ajutor ale bătrînului. Un pitic, care nu se amestecase în încăierare, s-a apropiat de Abu al-Muati și s-a agățat de veșmintele lui, strigînd :

— Allah să te păzească ! N-avem altceva de făcut decît să te alegem pe tine.

S-au auzit strigăte de încuviințare. Abu al-Muati i-a văzut pe cei care strigau, cum se apropie de el, încercînd să-i cîștige prietenia, în vreme ce îi scuturau praful de pe *gilbab* [1]. S-a îndreptat mîndru și tacticos către locul cunoscut, pentru a-l ocupa din nou. Omul cu turban verde s-a retras spre colțul izolat unde se refugiase și cu o zi înainte și s-a aruncat jos, ghemuindu-se.

A doua zi, Abu al-Muati a apărut în fața moscheii cu turbanul uriaș de culoare verde pe cap, cu giubeaua peticită cu diferite culori, cu șiragul celor o sută de mătănii mari atîrnînd pe piept, cu mulțimea ciracilor în jurul său, îngrămădindu-se pentru a-l saluta și pentru a-l lăuda, din dorința de a-i intra în grații. S-a dus, legănîndu-se, și s-a așezat în locul său umbros, simțindu-se în liniște și siguranță.

I-a venit în minte figura tatălui său, întrebîndu-l ce a făcut și ce bani a strîns. A simțit ciomagul mișcîndu-i-se între degete și a lovit cu el de cîteva ori în pămînt, iar din gîtlej i se revărsă un hohot drăcesc, batjocoritor...

---

[1] Un fel de cămașă lungă și largă purtată de bărbați în unele țări arabe.

YAHYA HAQQI

(n. 1905)

S-a născut în vechiul cartier cairot As-Sayyida Zeynab. În anul 1925 a absolvit cursurile Facultății de drept din Cairo. A lucrat în magistratură la Cairo și Alexandria și în administrația locală la Manfalut, în Egiptul de sus. Apoi, începînd cu anul 1929, a lucrat un timp îndelungat în diplomație. Întors în patrie, a fost director al Departamentului pentru Arte, apoi consilier la Biblioteca Națională și, în ultimii ani, redactor-șef al principalei reviste literare egiptene *Al-Magalla (Revista)*.

Din anul 1925, a început să publice nuvele, fiind, alături de Mahmud Teimur, unul din pionierii nuvelei egiptene și arabe, în general.

A publicat, de asemenea, o serie de lucrări de critică literară *(Khatawat fi an-naqd, Pași în critică)*, de istorie literară *(Fajr al-qissa al-misriyya, Zorii nuvelei egiptene)*, lucrări memorialistice *(Khalli-ha 'ala Allah, Las-o în grija lui Allah ; Nas fi az-zill, Oameni în umbră)*, eseuri și articole *(Fikra wa ibtisama, Gînd și zîmbet)* etc.

Nuvelele publicate în reviste au fost ulterior strînse în cîteva culegeri : *Qindil 'Umm Hașim (Candela lui Umm Hașim)*, Cairo, 1944 ; *Dima' wa tin (Sînge și noroi)*, Cairo, 1955 ; *'Umm al-'awajiz (Mama neputincioșilor)*, Cairo, 1955 ; *'Antar wa Juliet (Antar și Julieta)*.

Atît nuvelele, cît și povestirea de dimensiuni mai mari, *Sahh an-nawm (Trezire bună*, 1956), cotată de unii critici ca roman, reconstituie mediile prin care a trecut autorul: de la cartierul As-Sayyida Zeynab, în care și-a petrecut copilăria, la experiența de magistrat și anii petrecuți în străinătate.

În anul 1969, creația sa literară a fost distinsă cu Premiul de stat.

Yahya Haqqi a fost un bun cunoscător al literaturilor europene, din care a tradus o serie de opere.

Nuvela *Candela lui Umm Hașim* face parte din culegerea cu același nume, Cairo, colecția Iqra'.

CANDELA LUI UMM HAȘIM [1]

1

Cînd era copil, bunicul meu, Șeyh Ragab Abd Allah, venea la Cairo, împreună cu ceilalți din neamul nostru pentru a cere binecuvîntarea familiei Profetului [2]. Ajuns aproape de intrarea moscheii As-Sayyida Zeynab, tatăl lui îl împingea, deși instinctul imitării ținea foarte bine loc de asta, și el se apleca deasupra pragului de marmură pentru a-l săruta, cu greu ferit de picioarele celor care intrau și ieșeau. Iar dacă vreunul din oamenii religiei, care se pretindeau învățați, îi vedea ce fac, își întorcea fața blestemînd timpul și cerînd ajutorul lui Allah împotriva necredinței și ignoranței. Cei mai mulți rîdeau însă de naivitatea acelor săteni, din ale căror straie se răspîndea miros de lapte, de tină și de schinduf; înțelegeau dorința lor fierbinte de a-l slăvi pe Domnul și că

[1] Umm Hașim sau As-Sayyida Zeynab, cea mai mare dintre fiicele profetului Muhammad; mama lui Hașim.

[2] Muhammad (570—632), profetul musulmanilor.

nu găseau un alt mod pentru a da expresie acestui simțământ. Dar faptele se judecă și după intenții.

În vremea tinereții lui, bunicul meu a plecat la Cairo în căutarea unui cîștig mai ușor și nu este de mirare că a poposit pentru a locui într-una din casele vechi ale *waqf*-urilor [1], situată în imediata vecinătate a acestei moschei, vizavi de locul de abluțiune din spate, în străduța care se numea Ulița cișmelei. Zic „se numea" deoarece tîrnăcoapele Departamentului pentru sistematizare au distrus-o, împreună cu alte vestigii ale orașului. Au izbit fără milă, dar ele n-au reușit să distrugă spiritul acesteia. Ele reușesc numai atunci cînd izbesc piatra și cărămizile !

Apoi, bunicul a deschis o dugheană de cereale în piață și în felul acesta familia noastră a trăit în cartierul și sub protecția Stăpînei [2] : sărbătorile Stăpînei erau și sărbătorile noastre, ceremoniile ei erau și ceremoniile noastre, iar muezinul moscheii a devenit ornicul nostru.

Dugheana s-a extins, grație binecuvîntării și generozității lui Umm Hașim. Și numai ce a terminat băiatul cel mare învățătura la *kuttab* [3], că bunicul l-a și oprit să-l ajute la treabă în dugheană. Al doilea băiat a intrat la Al-Azhar [4] și s-a chinuit acolo cîțiva ani, iar în cele din urmă s-a dat bătut și s-a întors în satul de baștină ca *faqih* [5] și *ma'dhn* [6]. A rămas fiul cel mai mic, unchiul Ismail, ultimul vlăstar, căruia soarta și starea bună a

---

1 Așezămînt religios.

2 Aici Umm Hașim sau As-Sayyida Zeynab.

3 Școală primară, la care se învață *Coranul.*

4 Moschee din Cairo, construită în anul 972. În decursul secolelor a devenit una dintre cele mai importante instituții de învățămînt teologic din lumea musulmană, iar în prezent este cea mai importantă Universitate în care se studiază științele tradiționale.

5 Specialist în jurisprudența musulmană.

6 Persoană autorizată cu oficierea căsătoriei religioase la musulmani.

tatălui i-au hărăzit un viitor strălucit. La început, cînd tatăl său l-a obligat să învețe *Coranul* [1] pe de rost, s-a temut că va fi nevoit să intre și el la Al-Azhar și nu-l încînta deloc gîndul că s-ar putea număra și el printre tinerii cu turbane, pe care copiii îi urmăreau prin piață cu aceste vorbe necuviincioase :

— Țin-te de turban, pui de momîrlan...

Cu inima plină de nădejde, Șeih Ragab l-a înscris la o școală de stat. Educația religioasă primită anterior, precum și originea l-au ajutat să se evidențieze foarte curînd prin bunul simț, cumpătarea, răbdarea, sfiiciunea și respectul deosebit pentru dascălii lui. Și chiar dacă nu era foarte elegant, atrăgea totuși atenția prin curățenia sa. Se mai distingea și prin trăsăturile bărbătești și darul de a vorbi frumos, calități care le lipseau colegilor lui — fii de *efendi* [2], răsfățați, gîngavi și neajutorați. N-a întîrziat să se detașeze de toți cei de o seamă cu el și să se remarce prin calitățile și talentul său, ceea ce i-a făcut pe ai lui să-și lege mari speranțe de el.

Și încă de pe atunci nu i se adresau decît cu „*Si* [3] Ismail" sau „Ismail Efendi", tratîndu-l ca pe un bărbat în toată firea. Cele mai bune mîncăruri și fructe îi erau rezervate lui.

Cînd se apuca să învețe, glasul tatălui care își recita *wird*-urile [4] se topea în șoapte, amestecîndu-se cu dragostea, iar mama pășea în vîrful degetelor. Pînă și Fatima an-Nabawiyya, verișoara lui orfană de tată și de mamă, știa că trebuie să se întrerupă din flecăreala ei și să stea dinaintea lui smirnă, asemeni unei sclave în fața stă-

---

[1] *Coran (Al-Qur'an)* — cartea sfîntă a musulmanilor, alcătuită din 114 capitole.

[2] „Domn", cuvînt de origine turcă, intrat în limbajul familiar egiptean. Apărea după un nume propriu ca titlu de respect.

[3] Prescurtare de la *sidi* „domnul meu" (în dialectul egiptean).

[4] Fragment din *Coran*, care se recită în afara timpului destinat celor cinci rugăciuni din fiecare zi.

pînului. Se obişnuise să rămînă cu el pînă noaptea tîrziu, de parcă lecţiile ar fi fost nu numai ale lui, ci şi ale ei. Ochii ei bolnavi, cu pleoapele înroşite, erau tot timpul aţintiţi spre el, iar degetele i se mişcau fără întrerupere, împletind ceva. Cineva parcă îi spunea lui Ismail la ureche : „Mîinile astea au căpătat pe nesimţite o viaţă ciudată, a lor, au început să simtă şi să ştie. Nu pricepi ? Nu-ţi dai seama că atunci cînd mîinile încep să vadă, e semn că se apropie orbirea ?“

— Du-te şi dormi, Fatima ! o îndemna el.

— E prea devreme. Nu mi-e somn încă, răspundea ea, încăpăţînîndu-se să rămînă cu el.

Din cînd în cînd, lacrimile îi inundau ochii, împiedicînd-o să-l vadă clar. Îşi ştergea lacrima cu mîneca şi continua să privească. Vorbele lui, dacă spunea cîte ceva, erau pentru ea cea mai curată înţelepciune. „Doamne ! Cum de pot să încapă în cărţi atîtea taine ? Şi cum de poate limba să rostească vorbele altor neamuri ?“

Şi cu cît el creştea în ochii ei, cu atît ea i se părea lui şi mai mică. Uneori îşi oprea ochii la cosiţele ei şi privea un timp zîmbind. „Fetele astea ! Dacă ar şti cît de goale le sînt căpşoarele !“

Cînd el se ducea la culcare, abia atunci familia simţea că ziua s-a terminat şi începea să se gîndească la ce trebuie să facă pentru el ziua următoare. Totul în casă urmărea un singur scop : asigurarea liniştii şi unor condiţii cît mai bune pentru el. O generaţie se stinge pentru ca din ea să răsară şi să crească un singur individ. O dragoste care aproape că se confunda cu instinctul de conservare. Găina neliniştită, cu privirea căutătoare, stă pe ouă, ca şi cum ar fi paralizată, cu ochii parcă închişi, aducînd cu o călugăriţă în timpul rugăciunii... Să fie darul unei generozităţi fără margini sau un tribut către un tiran crîncen, care-i ţine în lanţuri şi-i sugrumă pe toţi supuşii săi ? Întreaga familie ajunsese să se agaţe de el, asemenea unei făpturi lipsite complet de libertate

şi voinţă. De unde această putere de a-i supune pe toţi ? Răspunsul la întrebare se află în sufletul meu, pe care îl simt tresărind de fiecare dată cînd îmi aduc aminte de zilele acelea de demult. Faţa bunicului meu Şeih Ragab îmi apare într-un nimb strălucitor. Cît despre bunica mea, *Sitt* [1] Adila, cu naivitatea şi bunătatea ei, o socoteam mai degrabă un înger decît un om. Cît de searbădă mi-ar fi părut viaţa, lipsită de resemnarea şi credinţa ei.

2

An de an Ismail a luat premiul întîi. De fiecare dată cînd se dădeau rezultatele, familia împărţea pahare cu şerbet vecinilor şi chiar trecătorilor de pe stradă, iar chiuiturile ghicitoarei şi vînzătoarei de *ta'miyya* [2] se ridicau în văzduh. Meşterul Hasan — frizerul şi vraciul cartierului — îşi dobîndea şi el darul obişnuit, iar Sitt Adila se ducea cu tămîie, ţinîndu-şi promisiunea făcută lui Umm Haşim. Se pregăteau lipii umplute cu *ful* [3], pe care Umm Muhammad le aşeza într-un coş şi ieşea cu ele. Dar cum ajungea în piaţă, cerşetorii de la moscheea As-Sayyida [4] se năpusteau asupra ei, smulgîndu-i-le dimpreună cu coşul. Se întorcea acasă ruşinată, împiedicîndu-se în poalele *milaiei* [5] care îi atîrna, înfuriată, dar rîzînd în acelaşi timp de lăcomia lor. Familia făcea zile în şir haz pe seama acestei întîmplări.

---

[1] Prescurtare de la *Sayyidat*, „doamnă" (în dialectul egiptean).

[2] Un fel de chiftele preparate din *ful* amestecat cu legume şi, eventual, puţină carne.

[3] *Ful* — o specie de bob, care servea drept aliment de bază în Egipt.

[4] Prescurtare de la As-Sayyida Zeynab.

[5] *Milaya* — un fel de şal lung, de obicei de culoare neagră, cu care se înfăşoară femeile în Egipt.

Aşa a crescut Ismail : în grija lui Allah şi a lui Umm Haşim. Nu se ducea mai departe de cartierul acesta decît rareori, pentru a se plimba prin Al-Manyal [1], pe malul Nilului, sau pentru a se opri pe podul cel mare. Spre seară, cînd dogoarea soarelui mai slăbea, razele se unduiau odată cu valurile, iar imaginile reflectate de apă se preschimbau în vedenii. Strada se trezea deodată singură, golită de cei care o băteau toată ziua. Dacă ascultai cu atenţie, eliberat de orice gînduri, şimţeai plutind peste piaţă o respiraţie adîncă. Poate că este Sidi Al-Atris, paznicul moscheii. Are nume de servitor, nu-i aşa ? Acolo, în cuşca lui, îşi scutura probabil mîinile şi veşmintele după munca de peste zi şi respira adînc. Dacă ţi-e dat să-i auzi oftatul şi respiraţia, îndreaptă-ţi ochii spre cupolă. Peste ea pluteşte o lumină, semănînd cu licăririle unei lămpi cu care se joacă adierea vîntului. Este de la candela lui Umm Haşim, care atîrnă deasupra mormîntului ei. Zidurile nu-i pot ascunde lumina.

Apoi, piaţa se umple din nou, încet-încet, de nişte fantome cu feţe galbene, sfîrşite, cu ochi palizi, îmbrăcată fiecare cu ce i-a fost dat sau, altfel zis, cu ceea ce i-a căzut în mînă. Se aud chemările vînzătorilor, asemeni unor melodii triste :

— Verdeţuri şi *ful !*

— Ia bomboane !

— Ia fasole ! Ia ridichi ! Ia fasole !

— Scobitori !

De unde nedreptatea ascunsă de care se plîng şi povara care le apasă piepturile ? Şi totuşi, pe feţele lor întrevezi un fel de mulţumire. Cît de uşor uită ! O pădure de mîini întinse pentru a primi cîţiva piaştri [2]

[1] Cartier al oraşului Cairo.

[2] Subunitate monetară echivalînd cu a suta parte dintr-o liră egipteană.

sau cîteva milime [1]. Aici nu există legi, criterii sau tarife, ci numai obiceiuri, dorință și tocmeală : ceva în plus sau în minus la *kayl* [2] sau la cîntar. Și chiar dacă ești înșelat la *kayl* sau la cîntar, totul este aici binecuvîntat. Vezi rezemate de zidul geamiei sau stînd jos, pe niște pernuțe sau direct pe caldarîm, șiruri de bărbați, femei și copii. Nu știi de unde au venit și nici unde se vor ascunde. Sînt fructele putrede căzute din pomul vieții. Aceasta este școala cerșetorilor. Iată-l pe unul implorînd sub povara unui sac plin de bucăți de pîine :

— O bucățică de pîine ! Făceți-vă pomană cu un muritor de foame !

La un moment dat, în mijlocul uliței, a apărut o fată pe jumătate goală.

— Ajutați o fată neputincioasă să se îmbrace, cu ce puteți, buni musulmani !

Glasul ei ascuțit, ochii fermecători atrag la ferestre femei care se grăbesc să arunce grămezi de cîrpe și vechituri. Într-o clipă a și dispărut. Nu-ți poți da seama dacă a zburat sau a intrat în pămînt.

Iată-l și pe orbul care vinde mirodenii. Nu le obții decît dacă te apropii de el dîndu-i bineț și după ce te pune să-i citești formula legală a vînzării și cumpărării, scrisă pe o tăbliță în spatele lui.

Ziua s-a încheiat. Kirș, vînzătorul de murături se desparte de butoaiele lui, iar picioarele frînte de truda unei zile îl poartă pe strungar spre casă. Tramvaiul continuă aici să mai fie un animal de pradă, căruia îi cade victimă în fiecare zi cîte un ageamiu. Noaptea își întinde mantia, fluturată de o adiere răcoroasă. Din cafenele răzbat rîsete plăcute sau grosolane. Dacă, părăsind piața, o iei pe strada Marasina, te întîmpină zarva beți-

[1] *Mallim* — subunitate monetară echivalînd cu a mia parte dintr-o liră egipteană.

[2] Măsură pentru cereale.

vilor din crîşma grecoteiului Anastasi, pe care locuitorii cartierului l-au poreclit Anast. Se iveşte un beţiv, împleticindu-se şi lovindu-se de trecători.

— Să-l văd pe-ăla care-i mai tare decît mine !

— Lăsaţi-l în pace, nenorocitul de el !

— Domnul să-l ierte !

Acum siluetele triste şi obosite care străbat piaţa arată ceva mai vesele parcă. Nu există griji pe lume. Viitorul este în mîna lui Allah ! Feţele se apropie prietenos una de alta. Cel suferind a uitat de dureri. Bărbaţii aruncă şi ultimul bănuţ, pentru a trage dintr-o *goza* [1], sau la jocul de cărţi. Fie ce-o fi ! Se aud tot mai puţine lovituri în talerele cîntarelor, cărucioarele au început să dispară, lumînările se sting una cîte una. Acum se încheie şi plimbarea lui Ismail prin piaţă. Cunoaşte fiecare colţişor al ei, fiecare palmă de pămînt, fiecare pietricică. Nu-l surprind şi nici nu-l deranjează strigătele vînzătorilor. Se pierde în mulţime asemeni unei picături într-o mare. Aceleaşi imagini, care se repetă mereu şi care nu-i mai spun nimic. Nu exultă de bucurie, dar nici nu se plictiseşte. Nici mulţumit nu este, dar nici nu se înfurie. Nu se distinge din mulţime şi nu atrage atenţia nimănui. Cineva îi spune că toate glasurile pe care le aude şi pe care nu le pricepe, că toate siluetele, asupra cărora i se opreşte privirea şi pe care nu le vede au puterea ciudată de a se strecura în inimă pe ascuns, de a se cuibări în adîncul ei, alcătuind cu fiecare zi ce trece esenţa şi tăria ei. Ochiul său nu face acum altceva decît să înregistreze imagini.

[1] Un fel de narghilea specific egipteană, improvizată dintr-o sticlă obişnuită şi un fir de trestie.

S-a apropiat o fată. Trupul lui s-a aprins, zbătîndu-se între niște forțe care îl împingeau și altele care îl trăgeau înapoi. Fugea de lume, dar singurătatea aproape că îl înnebunea. A început să simtă o plăcere ciudată amestecîndu-se cu femeile care veneau la moschee, mai ales în ziua de vizitare a mormîntului sfînt. În învălmășeală, avea impresia că veșmintele nu fac decît să separe trupurile goale pe care le simțea în atingerea ușoară. Simțea, printre aceste trupuri, plăcerea omului toropit de căldură, care se cufundă în apa unui rîu, fără să-i pese dacă este curată sau nu. Nu-l deranjau mirosurile de sudoare sau de parfum ; le soarbe pe nări, asemeni unui cîine. În ziua vizitei apar și cîteva prostituate. Sidi Atris nu are voie să împiedice pe nimeni să intre în curte, pentru a aduce o lumînare la mormînt sau pentru a face o făgăduință. Vin în speranța că Allah se va milostivi de ele și le va schimba destinul. Pînă de curînd le vedea, dar nu le dădea nici o atenție. Acum nu-și mai întoarce ochii de la ele. Urmărește cu privirea încontinuu o fată, pe care o vede venind în fiecare zi la moschee — o oacheșă cu părul ondulat și buzele subțiri. O cheamă Na'ima. Se deosebește de celelalte prin statura ei zveltă și tace tot timpul. Celelalte au un mers nehotărît și indiferent, pe cînd ea merge parcă spre o țintă și se simte stăpînă pe făptura și pe spiritul ei. Stă cu brațele întinse pe lîngă corp, cu palmele deschise în față. Dacă o studiezi atent, nu găsești la ea alt semn al depravării în afara bătăturilor din coate.

Ismail zîmbea cînd îl vedea pe Șeih Dardiri, îngrijitorul lăcașului sfînt, plimbîndu-se printre ele țanțoș ca un cocoș. Le cunoștea pe fiecare dintre ele, iar atunci cînd vreuna nu apărea, întreba ce i s-a întîmplat. De la una primea o lumînare, iar alteia îi făcea loc către cutia în care își depunea legămîntul solemn față de Allah. Dar

pe neașteptate, dispoziția lui se schimba și începea să le alunge și chiar să le împingă afară.

Ajungeau pînă la el și femei sau bărbați pentru a-i cere puțin ulei din candela lui Umm Hașim, să-și tămăduiască cu el proprii ochi sau ochii altora apropiați de sufletele lor. Se tămăduiau cu acest ulei doar aceia a căror privire era luminată de credință, căci dacă vederea minții a fost pierdută, nu mai există leac. Iar dacă unii nu se tămăduiau cu uleiul acesta, nu era din pricina neputinței uleiului, ci din cauză că nu se aflau sub paza și în grațiile lui Umm Hașim sau din pricina păcatelor care nu le puteau fi iertate. Cei care nu se purificaseră de murdăria păcatelor trebuiau să rabde, să aștepte și să viziteze în continuare locul cel sfînt, căci dacă răbdarea este unul din principiile de bază ale existenței pe această lume, ea rămîne deopotrivă și pentru viața de apoi.

Cu toate că Șeih Dardiri realiza importante venituri din negoțul cu uleiul, nu lăsa să apară semnele prosperității, purtînd același *gilbab* ponosit și același turban acoperit de praf. Ce-o fi făcînd cu banii ? I-o fi ascunzînd sub vreo lespede ? Prietenii îl bănuiesc că i-ar irosi pe hașiș, aducînd ca dovezi tusea, care nu-i dădea pace nici o clipă, și dispoziția lui necurmată pentru glumă și haz. Lucru știut, se însurase cu mai multe femei. Nu trecea anul și o nouă fecioară îi devenea soție. Ismail, tot vizitînd lăcașul, l-a cunoscut și și-a făcut un obicei din a trece pe la el mai în fiece seară, după rugăciunea de cină, pentru a se delecta cu vorbele lui de duh. Omul s-a apropiat și el cu simpatie de băiat. Ceea ce l-a și făcut să-i împărtășească într-o noapte o taină, pe care n-o mai spusese altcuiva :

— Știi, *Si* Ismail, în noaptea *hadra* [1] Sidna Husein [2], imamul Aș-Șafi'i [3] și imamul Al-Layth [4] le înconjoară pe Sayyida Aișa [5], pe Sayyida Fatima an-Nabawiyya [6] și pe Sayyida Sakina [7] cu o escortă de călăreți, deasupra cărora flutură steaguri verzi. Din veșmintele lor se răspîndește miros de mosc și de roze. Își ocupă locurile la dreapta și la stînga Stăpînei. Tribunalul astfel alcătuit începe să cerceteze una cîte una plîngerile oamenilor. Dacă ar vrea, i-ar elibera de toate nedreptățile, dar nu a sosit încă timpul acela, căci nu există nedreptățit care să nu fi nedreptățit, și-atunci cum să-i pedepsească pe cei nedrepți ? În noaptea aceea, candela mică pe care o vezi atrînată deasupra mormîntului sfînt nu mai pîlpîie, ci trimite licăriri orbitoare, încît nici eu nu mă mai pot uita la ea. În untdelemnul din noaptea aceea se află taina tămăduirii... Nu-l dăruiesc decît acelor neputincioși care știu că-l merită...

Ismail era însă cu gîndul la fata cea oacheșă și la buzele ei strînse. S-a trezit în clipa în care Șeih Dardiri arăta cu degetul spre candelă. Arunca lumina ei pală

---

[1] Noaptea *al-hadra* — ceremonie religioasă care are loc în noaptea zilei a zecea din luna *muharram* (prima lună a calendarului musulman).

[2] Cel de al doilea fiu al califului Ali (vărul profetului Muhammad) și al Fatimei, fiica profetului. Angajat în conflictele politice, el a murit la Kerbala, în timpul unei lupte, în anul 680.

[3] Imamul Aș-Șafi'i (767—820), întemeietorul uneia dintre cele patru secte principale ale islamului, care îi poartă și numele.

[4] *Al-Layth* — numele unui imam sufit.

[5] *As-Sayyida 'A'iṣa* (611—678), una dintre soțiile profetului Muhammad. A luat parte la luptele politico-religioase din vremea sa.

[6] *As-Sayyida Fatima an-Nabawiyya* (605—632) — fiica profetului Muhammad, soția lui Ali, vărul profetului, mama lui Al-Hasan, Al-Huseyn, 'Umm Kalthum și Zeynab.

[7] *As-Sayyida Sakina* — fiica lui Al-Huseyn (fiul lui Ali). Vestită pentru frumusețea ei ; a adunat în jurul ei o serie de poeți ai vremii (decedată în 735 la Medina).

peste lăcaşul cel sfînt, asemeni razelor emanînd din faţa frumoasă a unei mame care-şi dăruie sînul pruncului adormit la pieptul ei. Licăririle fitilului sînt pîlpîirile de dor ale inimii ei sau cuvintele de slavă adresate lui Allah în şoaptă. Străjuieşte peste lăcaşul cel sfînt, asemeni unui paznic care stă la distanţă în semn de respect. Cît despre lanţurile care o susţin, ele sînt doar o închipuire şi un pretext. Orice lumină are de înfruntat un întuneric, numai această candelă îşi trimite razele fără să întîmpine nici o împotrivire. Ea nu cunoaşte nici răsărit şi nici apus, nici zi şi nici noapte, nici că există un ieri sau un mîine.

Ismail a tresărit, dar fără să înţeleagă sentimentul ciudat care i s-a cuibărit în inimă.

4

A ieşit de la examenul de bacalaureat cu inima bătîndu-i, plină de emoţii şi îndoială. Cînd s-au anunţat rezultatele, şi-a găsit numele tocmai în coada listei celor declaraţi reuşiţi.

Atît familia, cît şi el ar fi vrut să intre la medicină, dar acest vis s-a spulberat acum. Noul an de învăţămînt se apropia şi el tot nu hotărîse ce va face. Nu avea de ales decît între Şcoala normală şi între a pierde un an, pregătindu-se pentru a se prezenta la o facultate. Nu-i plăcea nici una, nici alta din cele două variante. Şeih Ragab era la fel de neliniştit şi nedumerit ca şi fiul său. Cunoscuţii se aşteptau ca el să se oprească la atît şi să-i găsească o slujbă de funcţionar undeva. Ah, dacă ei ar şti cîte speranţe şi-a legat Şeih Ragab de băiat şi cît de mult dorea să-l vadă în primele rînduri ! Bătea la o uşă sau la alta în speranţa că va găsi în cele din urmă o soluţie.

— De ce nu-ţi trimiţi băiatul în Europa ? l-a întrebat cineva.

Şeih Ragab şi-a petrecut noaptea care a urmat, întorcîndu-se de pe o parte pe cealaltă. Auzise că asta l-ar costa cam zece-cincisprezece lire pe lună, plus banii de care avea nevoie la început pentru drum şi pentru hainele care urma să-l apere de gerul Nordului. Să se despartă de băiatul lui ? Şi-apoi mamă-sa, o să poată răbda oare asta pentru viitorul lui Ismail ? Va fi oare în stare să plătească lună de lună suma asta ? Ar însemna să ducă o viaţă plină de lipsuri. Şi pentru cît timp ? Şase-şapte ani ! Şi timpul este crud ; trece aşa de greu ! Chemarea la rugăciunea din zori a auzit-o la fel cum o auzise pe cea pentru rugăciunea de dinainte de culcare [1]. A aţipit apoi puţin şi a auzit un glas blînd, şoptindu-i :

— Bizuie-te pe Allah !

Cum s-a trezit din somn, a hotărît. Mama a înţeles că va trebui să se despartă, a acceptat gîndul cu lacrimi în ochi. Unde ? În ţară străină ! Cuvinte cu rezonanţă şi vrajă, care pătrund asemenea unui spirit nevăzut în casa în care *Coranul* se recită fără încetare, iar legea religioasă este deopotrivă adevăr şi ştiinţă. Acest spirit s-a ascuns într-un ungher al casei, şi-a acoperit capul şi s-a întins, adormind mulţumit că a biruit. În ţară străină ! Tatăl rosteşte aceste vorbe, ca şi cum ar fi o binefacere de la un necredincios, de care nu poate scăpa. Mama simte de pe acum tunetele din jur şi tremuratul din cauza frigului. Ea îşi închipuie acea ţară străină la capătul unei scări înalte, care duce la un tărîm acoperit cu zăpadă, locuit de nişte oameni cărora le sînt caracteristice vicleniile şi ghiduşiile ginilor [2]. Inima Fatimei an-Nabawiyya bate cu putere. A auzit că femeile în

---

[1] Cele cinci rugăciuni zilnice obligatorii : în zori, la amiază, după-amiază, la asfinţit şi înainte de culcare.

[2] *Ginn* — spirit, rău sau bun, care se amestecă în viaţa oamenilor ; spiriduş.

Europa ar umbla pe jumătate goale şi ar fi foarte iscusite în a-i ispiti pe bărbaţi pentru a le fura minţile. Dacă Ismail va pleca, nu ştie cum se va întoarce, dacă o să se mai întoarcă.

Tatăl a strîns ce bani a putut strînge, mama şi-a vîndut podoabele şi i-au cumpărat biletele de drum şi haine care să-l ferească de gerul Europei. A sosit şi clipa despărţirii.

Familia s-a adunat într-o tăcere învăluită de tristeţe. Inimi bătînd şi ochi din care se prelingeau lacrimi !

— Sfatul pe care ţi-l dau, fiule, este să trăieşti în ţară străină aşa cum ai trăit aici, a început tatăl să-l povăţuiască. Să ţii la credinţă şi la preceptele ei, căci dacă o singură dată le vei neglija, nu ştii la ce te va duce asta. Noi, fiule, aşteptăm să ajungi mare şi să ne faci să ne putem ridica din nou frunţile în faţa oamenilor. Eu sînt aproape de bătrîneţe şi toate speranţele mi le-am pus în tine. Fereşte-te de fetele din Europa, căci nu sînt pentru tine şi nu eşti pentru ele. A tăcut puţin, apoi a continuat : Maică-ta şi cu mine ne-am înţeles ca Fatima an-Nabawiyya să te aştepte. Sînteţi mai potriviţi unul pentru altul. Este verişoara ta şi nu are pe altcineva în afară de tine [1]. Dacă vrei, putem citi *Al-Fatiha* chiar astăzi. Să sperăm că binecuvîntarea şi fericirea te va însoţi în călătorie.

N-a putut decît să accepte. Şi-a lăsat mîna în mîna tatălui său şi a citit *Al-Fatiha*. Alături de ei — o mamă plîngînd şi o fată şovăind între amărăciune şi bucurie.

Ismail ştia că *Al-Fatiha* va trebui citită într-o zi, dar nu se aştepta să fie chiar în noaptea aceea. A crescut împreună cu Fatima an-Nabawiyya. Au fost ca nişte fraţi. Dar rareori i s-a întîmplat să privească la ea aşa cum privise la fata aceea oacheşă.

---

[1] Căsătoriile între verii primari sînt frecvente la musulmani.

A citit *Al-Fatiha* cu mintea aiurea, pentru a-l mulţumi pe tatăl său. Inima îl îndemna : „Păstrează-ţi promisiunea !“, iar el îi răspundea : „De ce ? De ce ?“ Toate lucrurile astea sînt atît de neclare pentru el, fiindcă pînă astăzi continuă să fie neprihănit. Nu s-a apropiat de nici o femeie. Ar fi un mincinos — şi Ismail nu minte ! — dacă ar pretinde că nu o doreşte pe fata aceea oacheşă, că nu se simte atras de toate femeile şi, mai ales, în ultimul timp, de femeile din Europa.

5

Ismail a ieşit pentru a-şi lua rămas bun de la prieteni. Apoi a luat-o spre piaţă. Era la vremea asfinţitului. Prindea din zbor chemările vînzătorilor, cu care se obişnuise. Dar de data asta a avut impresia că piaţa este cuprinsă de febră : oamenii se mişcau parcă mai repede. De ce nu privesc la nimic ? Viaţa este doar o întrecere ? Dorea ca unul dintre aceia care se grăbeau să se oprească pentru a schimba cîteva cuvinte cu el. Nimeni nu i-a dat nici un fel de atenţie. În piaţă — o mişcare de furnici alergînd în acelaşi sens sau în sensuri diferite, în toate direcţiile. Paşii l-au condus către locul cel sfînt. L-a găsit mai liniştit ca niciodată. Şeih Dardiri stătea în picioare, cu capul plecat, parcă obosit sau speriat. A ocolit mormîntul cel sfînt şi a ajuns la grilajul care desparte femeile de bărbaţi. A privit silueta din partea cealaltă ; fata cea oacheşă îşi lipise fruntea de grilaj. Ismail a rămas pironit în locul acela, ascultîndu-i şoaptele :

— Umm Haşim ! Ocrotitoare a femeilor ! Nu închide ochii şi nu-ţi întoarce faţa de la mine. Prinde această mînă, care ţi se întinde, cerîndu-ţi îndurare ! Inima ta e îndurătoare ! Dacă nu la tine, atunci unde o să se ducă cei bolnavi, cei învinşi şi cei frînţi ? Dacă am fost uitaţi, adu-ţi măcar tu aminte de noi ! Cînd mi se va şterge ceea

ce mi-a fost scris ? Îţi place că trupul meu nu este al meu şi că nu simt durere cînd îl văd rupt în bucăţi ? Sufletul meu zdrobit se zvîrcoleşte, încercînd să se trezească. De cînd Allah m-a părăsit, sînt asemeni unui adormit chinuit de coşmar, cu moartea şi viaţa într-o singură mînă. I-am ascultat porunca şi m-am supus, dar cît timp eşti cu noi aici, nu mă voi pierde. Va fi lungă oare această aşteptare, sau mila lui Allah este aproape ? Ţi-am făgăduit ca atunci cînd Domnul se va milostivi de mine, să-ţi împodobesc mormîntul cel sfînt cu făclii, cu cincizeci de făclii ! Umm Haşim ! Soră a lui Al-Husein ! [1]

Fata şi-a lipit buzele de grilajul mormîntului sfînt. Acest sărut nu făcea parte din comerţul ei, pornea din inimă. Cine ştie dacă nu cumva şi-a lipit şi Umm Haşim buzele, de partea cealaltă a grilajului, pentru a răspunde la sărut cu un sărut ?

Ismail s-a gîndit să iasă din moschee, s-o ajungă din urmă şi să-i vorbească, dar picioarele nu l-au ascultat. Ar fi vrut să-i spună tot ce simţea. Gîndul la ruperea de familie şi de patria sa, la înstrăinare, la singurătate şi necunoscut îi apasă nervii şi-i frînge inima. De ce tremură cînd o vede, aşa cum nu i se întîmplă la vederea altor femei ? Să fie iluzii ? Nu ! Un glas ascuns în inima sa încearcă, să-i vorbească, să-i dezvăluie secretul ! Dar o mie şi unu de învelişuri sugrumă acest glas. Poate că fata nici măcar nu l-a observat. A alergat nedumerit spre Şeih Dardiri, ale cărui vorbe erau ca un balsam pentru inima sa. Felul cum stătea în liniştea locului sfînt, sub lumina candelii, cu mîna sprijinindu-se de zid sau ştergîndu-şi fruntea... Sînt singurele amintiri de dinaintea plecării... Cînd a ieşit din lăcaşul cel sfînt, a simţit un fior străbătîndu-i tot trupul, din creştet pînă în vîrful picioarelor, s-a clătinat ameţit şi totul era întors pe dos :

---

[1] *Zeynab* este sora lui Al-Hasan, Al-Huseyn şi Umm Kalthum.

mersul timpului s-a tulburat, lucrurile şi-au pierdut echilibrul, glasurile s-au amestecat fără să se mai deosebească unul de altul. Ce greu este să te desparţi de cei dragi ! Casa, cu plînsul şi bocetele ei... gara, în aşteptarea trenului... portul, cu mişcarea lui... vaporul şuierînd... Parcă îl văd urcînd scara spre vapor ; un tînăr pe care se citea gravitatea bătrînilor, cu mişcări încete, ochii aproape închişi, pîntecul împins înainte.

După înfăţişare, se vedea că este un ţăran venit la oraş. Unchiul meu mi-a mai spus după aceea că luase cu el şi o pereche de saboţi. Şeih Ragab auzise că abluţiunea în Europa este foarte dificilă, din cauză că oamenii umblă şi în casă în pantofi. De asemenea, mi-a descris şi pantalonii lui lungi şi largi, cu un brîu în partea de sus. A mai luat cu el şi un coş cu dulciuri pregătite de mamă-sa şi de Fatima an-Nabawiyya.

Vaporul a plecat.

6

Au trecut şapte ani şi vaporul s-a întors.

Cine să fie tînărul acela elegant, înalt, cu capul sus, cu faţa radiind în vreme ce coboară scara vaporului, sărind peste trepte ? E chiar Ismail ! Chiar doctorul Ismail, specialist în boli de ochi, căruia universităţile engleze i-au dat calificativul excepţional şi o pregătire deosebită. Profesorul glumea cu el uneori, zicîndu-i :

— Pariez că în tine sălăşluieşte spiritul unui preot din vremea faraonilor, *mister* Ismail. Ţara ta are nevoie de tine, căci ea e ţara orbilor [1].

A găsit la el o cunoaştere parcă revelată, o puritate moştenită de la generaţii succesive şi o agilitate a dege-

[1] În Egipt, ca şi în alte ţări din Orient, exista şi continuă să existe şi astăzi un procent ridicat de bolnavi de ochi, din cauza trahomei.

telor pe care au avut-o şi mîinile care au dăltuit din piatră statui ce par fiinţe vii.

Vino, Ismail, căci avem nevoie de tine. Nu te-am văzut de şapte ani, care ne-au părut şapte vieţi. Scrisorile tale, la început mai dese, nu ne-au stins dorul de tine. Vino şi fii pentru noi sănătate şi ploaie cu belşug. Revino în familia pe care o vei afla asemeni unei maşini oprite şi ruginite, pentru că i-a fost luat motorul. Cît a cheltuit familia asta pentru tine ! Ştii tu, oare ?

În noaptea sosirii, n-a dormit decît foarte puţin. Odată cu zorile, a alergat pe puntea vasului, încercînd să zărească litoralul Alexandriei. N-a văzut încă nimic la orizont, cînd nările lui au simţit în adierea brizei un miros pe care nu-l mai întîlnise altădată. Prima fiinţă care l-a întîmpinat în patria lui a fost o făptură a întregii lumi : un pescăruş alb, plutind în jurul vasului, cînd ridicîndu-se, cînd coborînd. De ce înaintează atît de încet vasele cînd se apropie de punctul de sosire ? Cît de repede se îndepărtează cînd pornesc ! Se leagănă cochete, fără să le pese de călători şi de ce simt ei. Ismail nu i-a anunţat pe ai lui despre ziua şi ora sosirii vasului, socotindu-l pe tatăl lui prea bătrîn pentru truda unui drum pînă la Alexandria. Avusese de gînd să le dea o telegramă de la Alexandria, pentru a le anunţa sosirea trenului la Cairo. Acesta este farul. Acesta este ţărmul cel galben, aproape la nivelul mării. Tu, Egipt, eşti ca o palmă întinsă spre mare ! Nu te despart de ea barierele strîmtorilor viclene sau munţii înalţi. Eşti o casă, în care se află liniştea şi siguranţa... Iată şi prima barcă : un bătrîn cu barba căruntă, adus de spate, stînd în picioare în partea din faţă a bărcii. Un pescar îmbrăcat într-un *gilbab* de culoare albastră, sau mai bine zis care avusese această culoare, rupt şi peticit. Privirea lui Ismail s-a oprit asupra unei doamne, care stătea aproape de el. Era şi ea tot egipteancă. Se uita la pescar cu ochii plini de lacrimi. A auzit-o, exclamînd :

— Egipt ! Egipt !

Cum ar putea să-şi îndrepte pescarul ochii spre ea, de vreme ce nici măcar apropierea vaporului nu a reuşit să-i atragă atenţia ? Multe vase intră şi ies, aproape lovindu-se de barca lui, dar fără a reuşi să izbească lumea lui închisă, care nu cunoaşte decît un singur ritm. Ismail s-a gîndit să strige după bătrînelul acela, să-l salute şi să-i facă semne cu batista. Toate criteriile logicii dispar în astfel de clipe în care se aprind sentimentele şi inimile devin curate ! A sunat sirena, anunţînd sfîrşitul călătoriei. Un furnicar de lume a dat buzna spre el : soldaţi şi ofiţeri — fraţii noştri ocupanţi — amestecîndu-se cu purtători de tarbuş [1], hamali, zarafi şi mulţimea de gură-cască. S-au auzit strigăte şi chemări. S-au repetat numeroase îmbrăţişări şi sărutări. Ismail s-a lăsat mînat de şuvoiul lumii, care se îngrămădea acum să coboare. Cu un zîmbet plăcut şi reţinut pe buze, înregistra lacom tot ce ajungea pînă la el. Ochii lui vii, larg deschişi voiau să vadă, să înţeleagă totul. Rotunjimile obrajilor dispăruseră şi maxilarele-i erau încleştate, lăsînd două adînciturі. De obicei, îşi ţinea buzele întredeschise. Acum, le avea închise — semn al hotărîrii şi încrederii. Trece prin vamă. În trăsură, distinge mersul roţilor pe asfalt de mersul pe piatră ; dezacordurile şi succesiunea melodiilor îi amintesc ziua plecării. Cît de departe i se pare ziua aceea ! Parcă a fost un vis... Cum de-şi mai aduce aminte de ziua aceea după şapte ani petrecuţi în Anglia, timp în care viaţa lui s-a întors pe dos ? A plecat neprihănit şi s-a lăsat pradă ispitelor, a fost treaz şi s-a lăsat îmbătat, a dansat cu fetele şi s-a destrăbălat. Dar căderea a fost însoţită de un urcuş nu mai puţin nou şi plăcut. A învăţat să guste frumuseţea naturii, să se bucure de asfinţitul soarelui, ca şi cum în ţara lui asfinţitul nu ar fi fost la

[1] *Tarbuş* — un fel de fes care se purta în Egipt şi care, mai rar, se mai poartă şi acum.

fel de splendid, să găsească plăcere în înțepăturile frigului din Nord.

Chiar dacă ar fi fost numai Mary, colega lui de facultate, și tot ar fi fost de-ajuns pentru a uita de viața lui trecută. Tînărul acesta oriental brun i-a răpit mințile. Singură și l-a ales, pentru a se arunca în brațele lui. A fost prima lui experiență. L-a scos din apatie, făcînd din el un tip întreprinzător și hotărît. I-a deschis orizonturi ale frumuseții de care nu știuse pînă atunci : în artă, în muzică, în natură, în sufletul omenesc chiar.

— Cînd îmi voi stabili un program, pe care să-l urmez în viață, voi fi liniștit, i-a zis el într-o zi.

— Dragă Ismail, i-a răspuns ea, viața nu poate urma un program. Ea este o discuție continuă.

Cînd el o invita, spunîndu-i : „Haide, stai jos !“, ea îl îndemna : „Ridică-te să mergem !“ Cînd el îi vorbea despre căsătorie, ea îi vorbea despre dragoste. Cînd îi vorbea despre viitor, ea îi vorbea despre clipa de față. Mai înainte căutase tot timpul ceva de care să se agațe sau un punct de sprijin în afara lui : în religie, în credință, în principiile lui etice. Acest ceva era asemeni unui cuier de care-și agăța paltonul de preț, rămînînd toată viața lîngă el să și-l păzească, întocmai ca un prizonier. „Cuierul trebuie să-l ai în tine însuți !“ Lucrul de care trebuie să te temi cel mai mult sînt lanțurile, or lucrul de care el se speria cel mai tare era libertatea. Neliniștea pe care i-a provocat-o lui faptul că i s-a dăruit, a fost pentru ea motiv de distracție. Evita oamenii, preocupat de felul în care ei îl vor judeca. Dacă întîlnea pe cineva căruia îi plăceau complimentele, nu se sfia să le facă, chiar dacă nu era convins de ceea ce spunea. Cunoștința cu cineva era pentru el un contact cu oamenii, din care ieșea cîștigînd sau pierzînd. Cît despre ea, se îndrăgostea de toată lumea și nu-i păsa de nimeni. Cunoștința cu cineva era pentru ea pură întîlnire, prietenia fiind amînată pentru viitor. Și deși era la fel de amabilă cu toți,

îi îndepărta cu brutalitate pe cei slabi, pe cei proşti, pe cei care se credeau deştepţi, pe ticăloşi, pe cei trişti şi pe cei ipocriţi. După ce se elibera de toate aceste gunoaie, nu se mai apropiau de ea decît aceia în a căror companie simţea plăcere.

L-a văzut stînd îndelung lîngă bolnavii slabi, arătînd simpatie celor cu nervii şi minţile roase de timp — şi cît de mulţi sînt aceştia în Europa ! Le asculta plîngerile tăcut şi i se părea că este un act de deosebită generozitate să răspundă cu logica lui logicii lor bolnave. Mary l-a surprins înconjurat de cei bolnavi şi învinşi. Se agăţau de el, fiecare voindu-l pentru sine. L-a trezit, adresîndu-i-se pe un ton violent :

— Tu eşti Mesia, fiul Mariei ? Cine vrea să fie asemenea îngerilor va fi asemenea vitelor ! Faptă bună este să începi cu tine însuţi ! Oamenii aceia sînt nişte înecaţi şi caută o mînă de care să se agaţe. Dacă o vor găsi, va fi tras la fund şi stăpînul ei ! Sentimentele acestea orientale sînt amorale şi reprobabile, fiindcă ele sînt nepractice şi neproductive. Şi dacă sînt lipsite de folos, ele sînt dovada slăbiciunii. Sentimentele ar putea avea forţă, în măsura în care ar fi reţinute, neexprimate şi neexteriorizate.

Sufletul i se zvîrcolea sub loviturile ei. Vorbele ei erau asemeni unui cuţit, care îi taie legăturile cu lumea din jur, din care-şi ia hrana. Într-o zi, s-a trezit cu sufletul preschimbat în ruine ; nu mai rămăsese în el piatră peste piatră. Religia i s-a părut o legendă, inventată pentru a supune şi stăpîni cu ea mulţimile. Sufletul omenesc nu-şi găseşte forţa, şi prin urmare nici fericirea, decît dacă se separă de mulţimi şi le înfruntă. Integrarea este dovadă a slăbiciunii şi nefericirii.

Nervii lui n-au mai suportat golul labirintului în care s-a trezit rătăcind singur. S-a îmbolnăvit şi n-a mai mers la facultate o vreme. Un fel de nelinişte a pus stăpînire

pe el. În priviri îi apăreau uneori licăriri de teamă și spaimă.

Cea care a reușit să-l salveze a fost Mary. L-a invitat într-un sat din Scoția. Ziua mergeau pe jos sau pe bicicletă printre ogoare ori pescuiau, iar noaptea gustau plăcerile dragostei. Din fericire, a reușit să depășească această încercare, prin care mulți dintre concetățenii săi ajunși în Europa trec fără să-și mai poată reveni. A ieșit cu un suflet nou parcă ; mult mai hotărît și mai încrezător. Îndepărtîndu-l de religie, ea a reușit să-l facă să creadă și mai mult în știință. Nu se mai gîndea la frumusețea Paradisului, ci la splendoarea și secretele naturii. Dovada cea mai bună a faptului că se vindecase era începutul de eliberare de sub dominația lui Mary. Nu mai stătea în fața ei ca un învățăcel dinaintea maestrului, ci se simțea coleg și egal cu ea. Nu s-a mirat și nici n-a suferit, văzînd-o că îl părăsește și se apropie de un coleg din neamul și culoarea ei, încercînd probabil plictiseala omului de artă în momentul în care și-a văzut terminată o operă. Ismail se vindecase, dar își pierduse tot farmecul, devenind asemeni altora, pe care îi cunoscuse. Va încerca o nouă experiență, cu noul ei prieten... Înainte de a părăsi Anglia, Ismail a vrut s-o mai vadă o dată. A invitat-o la el, și ea nu l-a refuzat. Nu s-a întrebat dacă noul ei prieten știe sau nu știe de această vizită. Noua ei legătură nu a împiedicat-o să i se mai dăruie încă o dată.

— Sper să te văd în Egipt, într-o zi ! Cine știe ? Îți spun „La revedere !“, nu-ți spun „Adio !“, i-a zis ea, îndepărtîndu-se pe bicicletă.

Femeile din timpurile moderne ! Cu ce calm depășesc astfel de situații ! Pomul vieții se află dinaintea lor încărcat cu felurite fructe. De ce să sufere și să plîngă după un fruct cînd pomul este plin ?

Lucrul ciudat, pe care nu mi-l pot explica însă, este faptul că Ismail de-abia s-a trezit din dragostea pentru Mary şi a căzut pradă unei noi iubiri. Oare pentru că inima nu poate să rămînă goală, sau pentru că Mary a trezit în el un sentiment care mocnise îndelung, fără ca el să-şi dea seama ? În Egipt, nu simţise decît ceva foarte confuz, semănînd cu un grăunte pierdut într-o mare de nisip, şi totuşi avîndu-şi existenţa sa independentă. Acum, începu să simtă în inimă ceva semănînd cu o verigă într-un lanţ lung, care îl ţine legat de patria sa. În mintea sa, Egiptul era ca o mireasă a pădurii, pe care o vrăjitoare ticăloasă o atinsese cu un băţ adormind-o. Avea pe ea podoabele din noaptea de dinaintea nunţii. Oricine îi putea vedea frumuseţea şi îi putea simţi parfumul. Cînd se va trezi oare ? Cu cît creştea dragostea sa pentru Egipt, cu atît sporea şi nemulţumirea faţă de egipteni. Sînt familia, neamul lui, şi vina nu este a lor. Sînt victimele ignoranţei, sărăciei, bolilor şi nedreptăţii îndelungate şi cronicizate. De cîte ori n-a privit moartea în faţă, luînd pulsul leproşilor sau apropiindu-şi gura de gura bolnavului de friguri ! Să dea acum înapoi din faţa acestei mase de oameni din care fac parte şi carnea şi sîngele lui ? Şi-a promis, din dragoste pentru Egipt, să nu admită nimic neplăcut. Mary l-a învăţat să fie independent şi nu se va mai lăsa nicicum înghiţit de superstiţiile, credinţele şi obiceiurile lor. Nu degeaba a trăit în Europa, plecîndu-se împreună cu ea în faţa ştiinţei şi logicii. Îşi dă seama că va trebui să lupte îndelung cu cei cu care va veni în contact, dar este tînăr şi nu se teme de luptă şi de greutăţile ei. Mai mult decît atît, doreşte să lupte. Îşi lăsă gîndurile să rătăcească în voie : se văzu scriind în ziare sau rostind discursuri în faţa mulţimii, explicîndu-şi părerile şi convingerile.

Trenul a pornit și n-a mai trimis telegrama. Nu știe de ce, dar nu voia să se întîlnească în gară cu ei, în mijlocul vacarmului și bagajelor, în văzul lumii. Vrea să-i întîlnească pe cei dragi acasă, departe de străini. Nici nu s-a gîndit cum o să reacționeze luați prin surprindere tatăl și mama lui. Cînd și-a adus aminte de ei, inima s-a pornit să bată mai tare. Va putea oare să facă ceva pentru ei, să se achite cît de cît de tot ce le datorează ? Vine înarmat cu arma pe care o dorise tatăl său și cu ea va reuși să-și croiască drum spre rîndurile din față. Nu va accepta o slujbă la stat. Va deschide un cabinet într-unul din cele mai luxoase cartiere ale orașului Cairo. Vor afla de priceperea și măiestria lui toți cairoții, iar după aceea toți egiptenii. Cînd se va umple de bani, n-o să-l mai lase pe tatăl său să muncească și o să-i cumpere ceva pămînt la țară, în satul lor, pentru a trăi liniștit. Deodată tresări, aducîndu-și aminte că n-a adus pentru ai lui nici un cadou din Europa. A încercat să alunge acest gînd, zicîndu-și :

— Există oare în Europa ceva potrivit pentru mama și tata ?

Dar Fatima an-Nabawiyya ? Amintirea ei continuă să nu-i dea pace. Continuă să fie legat de jurămîntul făcut. S-a înapoiat necăsătorit și n-ar avea nici un motiv să dea înapoi. Problema e mai complicată. S-o lase pentru viitor.

De la fereastră, a văzut alergîndu-i prin fața ochilor un sat ruinat, învăluit de praf, ca și cum s-ar fi stîrnit o furtună de nisip. Prin gări, vînzătorii în straie peticite gîfîie asemeni unor animale fugărite, lucind de transpirație.

Cînd trăsura a pornit din gară și s-a strecurat anevoios prin Strada Golfului — o străduță îngustă prin care n-ar fi putut încăpea un tramvai — chiar și cele mai groaznice închipuiri se dovediră neînsemnate față de ceea ce vedea : grămezi de gunoaie și roiuri de muște, sărăcie,

căsuțe dărăpănate. Sufletul i s-a strîns, plin de tristețe și durere. Flacăra revoltei din adîncul sufletului său creștea cu cît devenea mai atent.

S-a oprit în fața casei. A apucat ciocănelul și l-a lăsat să cadă. Bătăile lui se amestecară cu bătăile inimii.

A auzit o voce blîndă, întrebînd în graiul femeilor din Cairo :

— Cine-i ?

— Eu sînt ! Ismail ! Deschide, Fatima !

8

Cît de crud ești, Ismail ! Ce proști sînt tinerii !

Mamă-sa era gata-gata să leșine. I s-a împleticit limba și n-a mai putut să rostească nici o vorbă, cînd l-a cuprins în brațe, sărutîndu-i fața și mîinile, cu ochii plini de lacrimi. Ce mult a îmbătrînit și cum s-a încovoiat ! Cît de slabe îi sînt glasul și privirea ! Probabil că aceia care pleacă se așteaptă ca la întoarcere să-i găsească pe cei dragi la fel cum i-au lăsat !

„N-are personalitate. E ca un bloc !“ i-a șoptit parcă un glas din interiorul său.

A venit și tatăl său, cu un zîmbet reținut pe buze. Nu se îndoise de spate, dar încărunțise și mai tare. În privirea lui se puteau desluși oboseala și răbdarea, conștiința împăcată și povara grea pe care o suportase. Ismail a aflat după aceea că a trecut prin momente de criză, că de multe ori afacerile i-au mers prost, dar nu a întîrziat niciodată cu depunerea banilor la bancă pentru copilul lui. Niciodată nu i-a pomenit lui Ismail despre necazurile pe care le avea, niciodată nu l-a îndemnat să facă economii sau să-și grăbească întoarcerea. Ismail se distra cu prietena lui în Scoția și își permitea să mănînce biftec, în vreme ce tatăl lui își petrecea seară de seară în casă, mîncînd doar *ta'miya* sau ridichi.

Ismail se uită în jur, cam pe furiș. Casa i se părea mai mică și mai întunecoasă decît o lăsase. Or mai fi luminînd și acum tot cu lampa de gaz ? Piesele de mobilă uzate, aruncate ici și colo, par, în ciuda scurgerii anilor și îndelungatei tovărășii, părăsite într-o casă străină. De ce stau direct pe piatră, jos ? Unde or fi covorașele ?

Umm Muhammad, ca de obicei, alerga de la castroane la oale, chiuind. O dojenește, zicîndu-i :

— Ajunge, ajunge ! Hai, oprește-te !

Dar unde este Fatima an-Nabawiyya ? Iat-o apărînd chiar acum dinaintea lui : o fată în floarea tinereții. Cele două cozi, brățările ieftine de sticlă, mișcările ei, tot ceea ce era în ea și pe ea o făcea să pară o țărancă venită de undeva dintr-un sat îndepărtat. Aceasta este fata cu care urmează să se însoare ? Fu convins în clipa aceea că nu-și va mai ține legămîntul. Dar de ce este legată la ochi ? Pentru a vedea fața lui bine, trebuia să-și înalțe bărbia. A aflat că de cînd a plecat el, trahoma nu i-a dat pace și starea ei a devenit de la o zi la alta tot mai proastă.

S-a pregătit cina. Au luat loc în jurul unei mese albe, pe care nu mai mîncase nimeni înainte. Parcă nici n-au mîncat ; ei din cauza bucuriei atît de mari, iar el din cauza șocului trezirii. Ismail mi-a mărturisit mai tîrziu că pînă și în momentele în care s-ar fi cuvenit ca întoarcerea în mijlocul familiei să-l oprească de la comparații și critici, n-a putut să nu se întrebe cum ar putea să trăiască printre ei, să-și găsească liniștea în această casă.

I s-a pregătit patul. Șeih Ragab s-a grăbit spre cămăruța sa, pentru a-l lăsa pe băiat să se odihnească după truda drumului. Mama s-a retras și ea pentru a-l lăsa să se odihnească, dar înainte să dispară, a auzit-o strigînd-o pe Fatima :

— Hai, Fatima, să-ți pun picături în ochi înainte de a adormi.

A văzut-o pe mamă-sa cu o sticluță în mînă și pe Fatima întinsă pe podea, cu capul în poala ei. I-a turnat cîteva picături din sticluța aceea și a auzit-o țipînd de durere.

— Ce-i asta, mamă ? a întrebat-o Ismail.

— E ulei din candela lui Umm Haşim. Îi pun în fiecare seară cîteva picături... Ni le-a adus prietenul nostru, Şeih Dardiri. Ne întreabă mereu de tine și zice că ar vrea să te vadă. Îl mai ții minte, ori ai uitat de el ?

Ismail sări în picioare, parcă înțepat de ceva. Nu este revoltător ca el, care este doctor oftalmolog, să asiste chiar în prima noapte de după întoarcerea sa la felul în care sînt tratați în patria lui bolnavii de trahomă ?

S-a apropiat de Fatima, i-a desfăcut legătura și s-a uitat în ochii ei. Trahoma îi atacase pleoapele și pupila. Dacă ar fi avut medicamente calmante, s-ar fi putut vindeca. Uleiul încins nu-i poate face decît rău.

— E păcat să chinui oamenii ! a urlat el la mamă-sa. E mare păcat ! Tu care ești o bună credincioasă și faci rugăciuni, cum de poți accepta prostiile astea ?

Mamă-sa a încercat să îngaime ceva, dar n-a mai reușit.

Ismail a văzut silueta tatălui său în ușă. Era îmbrăcat într-o *galabie* albă, iar sub *taquie* [1] i se vedea fața vineție. Parcă presimțise că se va întîmpla ceva rău. De ce ? Probabil pentru că în mișcările și privirile lui Ismail a zărit din prima clipă ceva care i-a trezit bănuieli. Ce e cu strigătele astea ? Ce s-a întîmplat ?

— Allah să te apere, Ismail, băiatul meu ! a reușit mamă-sa în cele din urmă să rostească. Allah să-ți mai dea minte. Ăsta nu-i un medicament. Asta e binecuvîntarea lui Umm Haşim.

— Credeți că Umm Haşim a voastră o s-o facă bine pe fata asta aproape oarbă ? a continuat Ismail furios

[1] *Taqiyya* — un fel de fes care se poartă, de obicei, sub turban.

ca un taur în fața căruia se flutură o basma roșie. O să vedeți cum am s-o tratez eu, o să găsească la mine leacul pe care nu l-a aflat de la Sitt Umm Haşim.

— Multă lume găseşte binecuvîntare în uleiul din candela Mamei neputincioşilor [1], fiul meu ! Au încercat cu acest ulei, şi Domnul i-a vindecat. Toată viaţa noastră ne-am bizuit pe Allah şi pe mama lui Haşim !

— Eu nu ştiu cine este mama lui Haşim şi nici mama Dracului !

S-a aşternut o liniște de mormînt. Ecourile recitării *Coranului* şi rugilor, ale chemării la rugăciune, care domneau în această casă, s-au trezit şi, după cele auzite, s-au stins, lăsînd loc întunericului şi spaimei. Ele nu pot sălăşlui alături de acest spirit ciudat, venit de peste mări.

— Ce tot spui ? s-a auzit glasul tatălui său, venind parcă de undeva de departe. Asta ai învăţat tu acolo în ţări străine ? Cu atît ne-am ales ? Cu întoarcerea ta fără credinţă ?

Ceea ce a făcut Ismail după aceea dovedea că vechea lui boală de nervi a izbucnit din nou cu violenţă. A simţit că i se usucă gîtul şi pieptul îi arde. Capul îi plutea într-o altă lume. Şi-a pierdut cumpătul. A ţîşnit în picioare. Fără îndoială că avea ceva înspăimîntător în privire, căci mamă-sa s-a făcut mică înaintea lui, iar tată-său s-a dat la o parte din calea lui. A sărit la mamă-sa, smulgîndu-i cu greu sticluţa din mînă. Fără ca cel puţin să se uite la ea, a aruncat-o pe fereastră.

Zgomotul produs de spargerea ei a fost ca o primă bombă în această luptă.

O clipă, n-a mai ştiut ce să facă. S-a uitat în jur. A văzut pe rînd feţele mamei, Fatimei şi tatălui său. A descifrat pe ele milă şi blîndeţe, dar nu a găsit înţelegere. Probabil că a descoperit în privirile lor şi o oarecare spaimă, şi asta l-a înfuriat şi mai tare. A ieşit în fugă

---

[1] Unul din epitetele lui Umm Haşim.

în drum punînd mîna şi pe bastonul tatălui său. Nu va ezita să se lupte cu ignoranţa şi superstiţiile, chiar dacă ar fi să moară.

9

S-a apropiat de piaţă. A găsit-o la fel cum o lăsase cu ani în urmă : înţesată de lume, de sărmani prinşi cu picioarele în cătuşele umilinţei. Nu păreau fiinţe vii, într-o epocă în care pînă şi materia neînsufleţită se mişcă. Păreau mai degrabă resturi ale unor coloane dărîmate, care nu fac altceva decît să împiedice picioarele trecătorilor. Ce sînt strigătele astea animalice ? Ce mîncăruri sînt astea, atît de proaste, din care înfulecă hulpavi ? Se uită la feţele lor. Par pe jumătate adormite, parcă sub influenţa opiului. Nici una nu avea expresie umană. Aceştia sînt egiptenii : un neam dezgustător, de palavragii, chei şi spîni, goi şi desculţi, cu sînge în urină şi viermi în excremente. Primeşte palmele peste ceafă cu un zîmbet umil, care-i umple toată faţa. Egiptul ? O bucată de tină călcată în picioare, putrezită în mijlocul întinderilor de nisip, peste care bîzîie roiuri de muşte şi ţînţari, în care se înfundă picioarele turmelor de bivoli slăbănogi... Piaţa era plină de vînzători de seminţe, *ful*, migdale, *harisa* [1] şi *sambuska* [2]. O milimă bucata ! Alături de ziduri, pe trotuare — cafenele : un foc, un ibric şi o *goza*. Trupuri care n-au văzut apa de ani de zile. Săpunul şi pasărea Phoenix sînt pentru ele totuna. A trecut pe lîngă o fată cu sprîncene lucioase, cu ochii daţi cu *kuhl* [3], care şi-a întins *milaya* pentru a-şi evidenţia mai bine fundul şi poalele rochiei şi s-a acoperit cu un văl, lăsîndu-şi totuşi faţa goală. Ce este această trestie pe care şi-a pus-o pe

[1] Mîncare populară în Egipt, pregătită cu multe condimente, grîu şi carne.

[2] Un fel de bomboane.

[3] Preparat cosmetic tradiţional din pulbere de antimoniu, cu care se conturează marginile ochilor.

nas ? Cîtă ipocrizie ! Ce dezgustător ! Bărbaţii se grăbeau să o atingă, asemeni unor cîini care n-au văzut în viaţa lor o căţea ! Starea asta de lîncezeală ucide orice progres ! Aici este un neant în care timpul nu are sens, închipuiri de drogaţi, vise de adormiţi şi soarele care se înalţă...

Dacă ar putea, Ismail i-ar prinde de braţ şi i-ar zgîlţîi cu putere, zicîndu-le :

— Trezeşte-te ! Trezeşte-te din lîncezeală şi ridică-te ! Deschide-ţi ochii ! La ce folosesc vorbăria inutilă, ciorovăiala şi fleacurile ? Trăiţi în superstiţii, credeţi în idoli, faceţi pelerinaje la morminte şi vă refugiaţi la cei morţi !

Picioarele i s-au împiedicat de trupul unui copil întins pe trotuar. În jurul lui — mulţimile de cerşetori, expunîndu-şi infirmităţile în speranţa că vor obţine ceva. Erau pentru ei binefaceri ale lui Allah sau profesii ?

Aceste mulţimi îi păreau asemeni unor cadavre, îi apăsau pieptul, oprindu-i respiraţia şi strivindu-i nervii. Unii trecători se izbeau de el ca nişte orbi care merg bîjbîind. Mulţumirea lor este semn al neputinţei, bunătatea — dovadă a prostiei, răbdarea este laşitate, iar bucuria — cădere totală.

A scăpat, în sfîrşit, din aglomeraţie şi s-a îndreptat spre moschee. A intrat, a traversat curtea şi s-a oprit în faţa sanctuarului. În locul aerului curat, lăcaşul cel sfînt respira aburii grei ai aromelor aduse de barbari. Iată şi candela ! Sticla acoperită de praf, iar lanţul înnegrit de funingine. Răspîndeşte un miros asfixiant de ars. Mai multe valuri de fum decît sclipiri de lumină ! Raza aceasta nu este altceva decît o declaraţie a ignoranţei şi superstiţiilor ! Sub tavanul de deasupra lăcaşului sfînt, pluteau lilieci ; trupul i s-a înfiorat. În jurul lui — oameni, asemenea unor buşteni rezemaţi de pereţi. Printre ei, unul care cerea Stăpînei ceva ce Ismail nu prea a înţeles. A dedus doar că este vorba de un blestem împotriva unui duşman ; să i se dărîme casa şi să-i rămînă

copiii orfani. A privit spre colțul lăcașului și l-a zărit pe Șeih Dardiri, dînd cu mare grijă unui bărbat legat la cap cu o basma de femeie o sticluță, ca și cum ar fi fost ceva de contrabandă. N-a putut să se abțină. A auzit bătînd parcă mii de clopote, privirea i-a rătăcit și deodată s-a repezit spre candelă și a izbit cu ciomagul în ea, pînă cînd a făcut-o praf. Cioburile s-au risipit în toate părțile.

— Eu... eu... eu... răcnea el.

Dar n-a reușit să-și continue șirul vorbelor. (Cine știe ce voia să spună ?) Mulțimea s-a năpustit și l-a doborît la pămînt. L-au lovit și l-au călcat în picioare, pînă cînd a leșinat. Sîngele îi curgea șiroaie pe față. Hainele îi erau ferfeniță.

Am aflat după aceea că era cît pe ce să moară sub picioarele lor, dacă nu l-ar fi recunoscut Șeih Dardiri, care l-a salvat de mînia și violența oamenilor, urlînd :

— Lăsați-l ! Îl cunosc, e *Si* Ismail, băiatul lui Șeih Ragab. E de-ai noștri. Lăsați-l ! Nu vedeți că e leșinat ?

L-a dus acasă. L-au întins pe pat, și în noaptea aceea cei care se bucuraseră de întoarcerea lui, familia, s-au adunat pentru a-l plînge că și-a pierdut mințile.

Blestemată să fie ziua cînd ai plecat dintre noi, Ismail ! Probabil că dacă ai fi rămas cu noi, nu te-ar fi stricat Europa, nu ți-ai fi pierdut mințile și nu ți-ai fi umilit familia, patria și religia.

Mama s-a pornit să-și lovească fața cu palmele, tatăl a oftat, ascunzîndu-și durerea și mînia, iar Fatima a izbucnit în lacrimi.

10

Multe zile Ismail nici nu s-a ridicat din pat ; s-a întors cu fața spre perete, n-a mai scos o vorbă și n-a vrut nimic. Cînd și-a mai revenit puțin, s-a întrebat dacă este cazul să rămînă în continuare aici sau să se

întoarcă în Europa, pentru a trăi în mijlocul unor oameni, care înţeleg ce trebuie să fie viaţa. I se oferise un post de asistent la Universitate, pe care l-a refuzat fără să chibzuiască. Poate că dacă s-ar întoarce acolo, l-ar mai găsi. De fapt, ce-l opreşte să nu se ducă şi să-şi întemeieze acolo un cămin, departe de ţara aceasta năpăstuită ? De ce a părăsit oare Anglia, cu satele ei frumoase, cu serile ei plăcute, cu iernile aspre şi totuşi minunate, pentru a se întoarce în această ţară în care oamenii se sperie de cîteva picături, ca şi cum asupra lor s-ar fi abătut potopul sau cine ştie ce mare nenorocire ? Ei nu ştiu că mai există şi alţi oameni, care înfruntă furtunile, care merg prin ploaie şi zăpadă tăcuţi, privind înainte. La ce bun să lupţi într-o ţară cum este Egiptul, cu un popor care a îndurat umilinţele veacuri de-a rîndul, găsind că gustul lor este dulce ?

L-a cuprins apoi un fel de somnolenţă, contururile lucrurilor devenindu-i din ce în ce mai puţin clare. Era asemeni unei păsări prinsă într-un laţ şi introdusă într-o colivie. Mai este oare vreo scăpare ? Îşi simţea trupul legat de casa asta, care îi devenise insuportabilă, de piaţă, pe care a ajuns s-o urască. Orice încercare de a scăpa va fi zadarnică.

Dar într-o dimineaţă, s-a trezit simţind o nevoie ciudată de a face ceva. În astfel de situaţii, omul trece foarte uşor de la o stare la alta, opusă, fără să aibă motive. A ieşit din casă devreme şi s-a întors cu o geantă plină de sticluţe, bandaje şi pensete. S-a apucat s-o trateze pe Fatima aşa cum cereau medicina, cunoştinţele lui. Tratase în Europa mai mult de o sută de cazuri de acest fel şi de fiecare dată a reuşit. De ce nu ar reuşi şi acum ? Fata i-a dat ascultare şi i s-a supus, împinsă nu atît de boală, cît de plăcerea de a fi lîngă el, de a simţi că este îngrijită şi mîngîiată de el. Tatăl şi mama s-au ferit să i se opună în vreun fel, menajîndu-l.

O chema pe Fatima în fiecare dimineaţă şi în fiecare seară înainte de culcare. Au trecut o zi, două, trei, patru, o săptămînă şi încă una, fără să observe nici o ameliorare. Şi deodată boala ei s-a agravat, ca urmare a unei infecţii.

Grija lui Ismail a sporit ; a încercat, unul după altul, felurite medicamente, i-a întors pleoapele şi i le-a masat, i-a pus picături şi a uns-o cu felurite pomezi, a ras şi a şters, dar medicina lui se dovedea neputincioasă. Nu era prost ; o vedea pe Fatima aproape de orbire şi îşi dădea seama că ştiinţa lui nu o poate salva.

A dus-o la colegii de la Facultatea de medicină. Au văzut-o şi profesorii şi au fost de acord cu toţii cu tratamentul lui, sfătuindu-l să continue.

A perseverat, dar într-o dimineaţă, Fatima s-a trezit, a deschis ochii şi n-a mai văzut deloc. S-a stins şi ultima rază de lumină cu care se consolase.

11

N-a mai suportat să rămînă în casă cu Fatima şi cu părinţii. Faptul că ea nu mai vedea era pentru el un semn că şi el este orb. Privirile tatălui şi mamei îl urmăreau mustrător. Ce se întîmplase ? Cum de n-a reuşit ? Nu mai înţelegea nimic. Unde să se ducă ? Nu începuse încă să lucreze. Nu se simţea în stare şi nici nu voia să se adreseze ministerului pentru a-l trimite în cine ştie ce sat. Şi-a vîndut cărţile şi cele cîteva instrumente pe care şi le adusese din Europa şi s-a instalat la Pensiunea Madame Eftalia — o grecoaică obeză, care l-a speculat fără scrupule de cum i-a picat în mînă, punîndu-i în nota de plată pînă şi salutul de dimineaţă sau paşii pe care îi făcea pentru a-i deschide uşa. Odată, i-a adăugat şi bucăţica de zahăr pe care a cerut-o în plus la un mic dejun. În zîmbetul ei vedea parcă nişte degete care îi

umblă în buzunare. I-a adus odată niște plăcinte și niște țigări. Le-a primit lacomă, dar chiar în dimineața următoare i-a cerut să nu rămînă prea mult în cameră cu lumina aprinsă, pentru a nu consuma curent. Fără îndoială că europenii din Egipt erau făcuți dintr-un alt aluat decît cei din Europa. De unde pînă atunci stătea mai tot timpul închis în cameră, acum a început să colinde pe străzi de dimineața pînă la miezul nopții. Se trezea în fiecare noapte — nici el nu știe cum ! — în piața As-Sayyida Zeynab, dînd tîrcoale casei, căutînd la ferestre fața Fatimei sau glasul ei. Fatima este victima lui, dar cu toate astea, ea nu s-a revoltat, nu s-a îndoit de posibilitățile lui și nu l-a mustrat. S-a lăsat pe mîinile lui de bună voie și, deși i-a pricinuit numai rău, nu i-a zis nici măcar „Mai încet !"

Rătăcea prin piață ceasuri întregi, cu gîndurile aiurea, ajungîndu-i la urechi vechile chemări. Sînt aceleași ; nu s-au schimbat cîtuși de puțin ! De ce oare ? De parcă toți părinții ar fi lăsat moștenire fiilor lor, în această piață, meșteșugurile, vocile și locurile lor ! Sărmanii ! Dacă cineva le-a făcut un serviciu, s-au grăbit să-i plătească îndoit. Și deși cei care le-au făcut vreun serviciu nu de dragul lui Allah sau de dragul lor l-au făcut, ei alergau după fiecare pe care-l socoteau cinstit și se agățau de poalele lui, refuzînd să-i vadă slăbiciunea și viclenia. Acest popor a îmbătrînit, reîntorcîndu-se la copilărie. Dacă ar găsi pe cineva în stare să-l conducă, ar reveni din nou la vîrsta bărbăției, fără ezitări, căci drumul îi este cunoscut, gloria străveche și amintirile dăinuie.

Există oare în întreaga Europă vreo piață ca As-Sayyida Zeynab ? s-a întrebat Ismail. Există acolo edificii uriașe și foarte frumoase, o artă avansată, există însă și oameni însingurați, care luptă cu ghearele și cu colții, lovind pe la spate, folosind orice mijloace. Ei nu au timp pentru compasiune și afecțiune decît după ter-

minarea lucrului și a zilei. În schimb, găsesc odihnă în cinema și teatru.

Dar nu ! Nu ! Dacă acceptă această logică ar însemna să-și nege rațiunea, știința sa. Cine ar putea să ignore civilizația și progresul Europei și starea de înapoiere, umilința și bolile Orientului ? Istoria și-a spus cuvîntul și nu putem scăpa de verdictul ei. Nu putem nega că am fost un pom care a dat roade o vreme, iar apoi s-a uscat.

Fugea din piață, refugiindu-se peste noapte în camera sa, frămîntat de gîndul de a evada din nou în Europa, dar seara următoare se trezea iarăși la locul său din piața As-Sayyida.

12

A început luna Ramadan [1], dar nici nu i-a trecut prin cap să postească. Se oprea în piață și privea îndelung : spre cer, la ființe și la lucruri. Parcă toate erau noi, nu existaseră mai înainte. Lumea și-a schimbat vechile veșminte cu altele noi. Domnea o atmosferă că de armistițiu, care urmează după o luptă violentă.

De ce nu am reușit ? se întreba Ismail. Se întorsese din Europa cu tolba plină de știință, iar acum, cînd privește la ea, o găsește goală ; nu-i poate da răspuns la întrebări. Stătea dinaintea lui mută și neputincioasă. Deodată a simțit-o însă redevenind grea în mîna lui.

Și-a rotit ochii peste piață, zăbovind cu privirea la mulțimile care nu mai păreau de nesuportat. A început chiar să zîmbească, auzind glumele care îi ajungeau pînă la urechi. Îi aduceau aminte, împreună cu strigătele, de zilele copilăriei. Nu crede că există vreun alt popor ca-

---

1 A noua lună a calendarului musulman și luna postului, în care nu se mănîncă decît noaptea.

pabil să-şi păstreze la fel de bine ca cel egiptean trăsăturile, în ciuda răsturnărilor de situaţii şi a schimbărilor de conducători. Tîrgoveţul trecea prin faţa lui, coborînd parcă din paginile lui Al-Gabarti [1]. Ismail şi-a recăpătat oarecum încrederea, simţind din nou pămîntul sub picioare. În faţa lui nu se mai aflau mulţimi de indivizi, ci un popor legat printr-un fel de credinţă — rodul însoţirii cu timpul şi al coacerii pe jarul lui. Chipurile au început din nou să-i spună lucruri pe care mai înainte nu le auzea. Aici este linişte, şi sabia stă în teacă. Dincolo, mişcare, neliniştе şi derută şi un călău puternic, cu sabia ascuţită. Dar la ce bun să facă comparaţii ? Dacă pe uşă îşi fac apariţia comparaţiile, dragostea se duce pe fereastră.

A venit şi noaptea predestinării [2]. Ismail a rămas treaz, cu o amintire ciudată, nostalgică în inimă. Fusese învăţat să o preamărească şi să creadă în locul ei deosebit în şirul nopţilor. Niciodată, nici chiar în nopţile de sărbători nu simţise supunere faţă de Allah aşa cum simţea acum. Pentru el ea este ca o stea strălucitoare în întunericul nopţilor. De cîte ori îşi ridică, în noaptea asta, ochii spre cer, fu fermecat de strălucirea stelelor, pe care în restul nopţilor anului nu o găsea.

S-a desprins o clipă din gîndurile sale şi a auzit parcă un glas şi o respiraţie adîncă, plutind peste piaţă. Este Sidi al-Atris care, fără îndoială, şi-a ridicat ochii spre cer. Cupola se clătina parcă, inundată de lumină. Un fior i-a străbătut tot trupul. Unde ai fost, Lumină, care mi-ai lipsit toată viaţa ? Bun venit ! [...]

„Veniţi cu toţi spre mine ! le spuse, în gînd, oamenilor pieţii. Sînt printre voi unii care m-au chinuit, alţii care

---

[1] 'Abd ar-Rahman Al-Djabarti (1753—1822) — cărturar şi istoric egiptean.

[2] *Laylat al qadr* — noaptea de 26/27 Ramadan, în care i-ar fi fost revelat profetului Muhammad *Coranul* (potrivit capitolului 97 din *Coran*).

m-au socotit mincinos, şi alţii care m-au înşelat. Şi totuşi, în inima mea se află loc şi pentru murdăria, ignoranţa şi decăderea voastră ! Voi sînteţi ai mei, şi eu sînt al vostru ! Sînt fiul acestui cartier şi al acestei pieţe ! Timpul a fost nedrept cu voi, dar cu cît el va fi mai nedrept, cu atît dragostea mea pentru voi va fi mai mare !"

Intră în casă şi o strigă pe Fatima :

— Vino, Fatima ! Nu dispera ! Ai să te lecuieşti. Vei scăpa de boală şi îţi vei redobîndi vederea, pe care ai pierdut-o. Şi-a trecut mîna peste cosiţele ei şi a continuat : În plus, te voi învăţa cum să mănînci şi cum să bei, cum să stai jos şi cum să te îmbraci. Voi face din tine alt om. [...]

Nu a disperat văzînd boala cum i se opune cu îndîrjire, ci a perseverat cu o îndîrjire mai mare decît a ei. S-a ivit o rază de speranţă ! Fatima venea în fiecare zi la el pentru a o trata. În cele din urmă a reuşit ; ceea ce întîrziase atîta vreme s-a împlinit.

Cînd a văzut-o sănătoasă în faţa lui, a căutat în mintea şi inima sa minunea la care se aştepta şi pe care nu o găsise.

13

Ismail a deschis un cabinet în cartierul Al-Bigala, din apropiere de Coline, într-o casă bună de orice în afară de primirea bolnavilor de ochi. Lua un piastru de consultaţie. Clienţii săi nu erau din lumea elegantă, ci din lumea celor săraci şi desculţi. Curînd, faima i s-a răspîndit şi în satele din jurul oraşului Cairo şi casa îi era tot timpul plină de săteni şi sătence, veniţi care cu ce putea : ouă, miere, raţe, găini...

Cîte operaţii grele nu i-au reuşit, în condiţii pe care un medic în Europa nu le-ar fi acceptat sub nici o formă [...]

Nu mai aspira la bogăție, la construirea de imobile și cumpărarea de pămînturi. Îl interesa doar ca bolnavii care ajung la el să se vindece.

S-a căsătorit cu Fatima, care i-a dăruit cinci băieți și șase fete.

*

Spre sfîrșitul vieții devenise obez, mînca peste măsură, rîdea și glumea întruna. Se îmbrăca neglijent. Pe mîneci și pe pantaloni se vedeau tot timpul urme de la scrumul țigărilor, pe care le aprindea una după alta. Era bolnav de astmă și din pricina asta avea tot timpul fața congestionată și fruntea plină de broboane de sudoare. Respirația i se preschimbase într-un fel de muzică. Cine îl vedea nu-și dădea seama dacă este obosit sau odihnit. Rîdea mai mult cu ochii și nu există ochi mai expresivi decît cei ai unui bolnav de plămîni : un spiriduș jucăuș parcă țîșnește din ei spre tine, sînt plini de afecțiune și înțelegere ! Descifrezi în ei răutatea și bunătatea, îngăduința și respectul și parcă te-ar îndemna cu vorbele :

— În lume nu sîntem numai noi doi. Există frumusețe, taine, plăceri și lucruri minunate ! Fericit este acela care le cunoaște. Trebuie să încerci și tu să le simți !

Și astăzi, oamenii din cartierul As-Sayyida își amintesc de el cu recunoștință și îl roagă pe Allah să-l ierte. Pentru ce să-l ierte ? Nimeni nu mi-a spus niciodată nimic și asta din respectul deosebit pe care îl aveau pentru el. Din priviri și din zîmbete, am înțeles însă că unchiului meu au continuat să-i placă femeile toată viața, ca și cum dragostea pentru ele ar fi fost o dovadă a dăruirii și dragostei pentru toată lumea.

Allah să-l ierte !

NAGHIB MAHFUZ

(n. 1912)

Naghib Mahfuz este cel mai mare romancier arab, dar şi un talentat nuvelist.

S-a născut în oraşul Cairo, petrecîndu-şi copilăria într-un cartier popular, care a servit mai tîrziu drept cadru pentru cîteva din romanele sale.

În 1934, a absolvit cursurile Facultăţii de litere (Secţia filozofie) a Universităţii din Cairo. A ocupat o serie de funcţii de conducere în diferite ministere şi departamente. A început prin a scrie nuvele, publicînd în anul 1938 primul volum sub titlul *Hams al-junun (Şoapta nebuniei).* În deceniile următoare, se dedică aproape exclusiv romanului şi doar mai tîrziu va reveni la nuvelă.

Cercetătorii disting trei etape principale în creaţia romanescă a lui Naghib Mahfuz :

Etapa romanelor inspirate din istoria Egiptului faraonic : *'Abath al 'aqdar (Jocul destinului),* 1939 ; *Radubis,* 1943 ; *Kifah Tiba (Lupta Tebei),* 1944. Aceste trei romane urmau să facă parte dintr-un proiect de istorie romanţată a Egiptului vechi în patruzeci de volume, abandonat ulterior.

Etapa romanelor inspirate din realitatea istorico-socială contemporană. Scriitorul a fost remarcat mai ales în primii ani de după cel de al doilea război mondial, cînd i-au apărut în

trei ani succesivi trei romane purtînd numele a tot atîtea cartiere cairote : *Al-Qahira al-gadida (Noul Cairo)*, 1945 ; *Khan al-Khalili*, 1946 ; *Zuqaq al-Midaqq*, 1947. Aceste opere îl impun pe Naghib Mahfuz ca un romancier deosebit de talentat şi unul dintre cei mai buni stilişti arabi moderni.

Acestei etape îi aparţin şi alte cîteva romane, apărute în anii următori, care aduc în peisajul literaturii arabe specificul vieţii egiptene, îndeosebi a păturilor de mijloc din oraşul Cairo : *As-Sarab (Mirajul)*, 1948 ; *Bidaya wa nihaya (Început şi sfîrşit)*, 1949 şi îndeosebi cele trei volume ale trilogiei care poartă numele unor cartiere cairote : *Bayna al-Qasreyn*, 1956 ; *Qasr aş-Şawq*, 1957 şi *As-Sukkariyya*, 1958. Trilogia este o amplă frescă a vieţii citadine egiptene. Urmărirea destinelor unei familii mic-burgheze tradiţionaliste, în succesiunea a trei generaţii, într-una din cele mai frămîntate perioade ale istoriei Egiptului modern (deceniile dintre cele două războaie), îi permite scriitorului ample incursiuni în toate aspectele vieţii politice şi sociale a ţării. Cel de al doilea volum al trilogiei a primit în anul 1957 Premiul de stat, cea mai importantă distincţie literară egipteană. Operele aparţinînd acestei etape urmează tiparul romanului realist european.

Romanul *Al-Luss wa al-kilab (Hoţul şi cîinii)*, 1961, marchează o nouă etapă — trecerea de la realismul tradiţional la neorealism. Acestei etape îi aparţin toate romanele scrise după anul 1960 : *As-Samman wa al-kharif (Prepeliţele şi toamna)*, 1962 (versiunea românească apărută în Editura Univers, 1974) ; *At-Tariq (Drumul)*, 1964 ; *Aş-Şahhadh (Cerşetorul)*, 1964 ; *Tharthara fawqa an-Nil (Pălăvrăgeală pe Nil)*, 1966 ; *Miramar*, 1967 ; *Awlad harati-na (Băieţii din uliţa noastră)*, 1967, Beirut (după ce în prealabil fusese publicat în foileton în suplimentul literar al ziarului Al-Ahram) ; *Al-Miraya (Oglinzile)*, 1972 ; *Al-Hubb tahta al-matar (Iubire sub ploaie)*, 1973 ; *Al-Karnak (Karnak)*, 1974 ; *Qalb al-layl (Inima nopţii)* ; *Hadrat al-muhtaram (Respectatul domn)*, 1975.

Unii cercetători separă romanele scrise după 1967, începînd cu *Băieţii din uliţa noastră*, încadrîndu-le în etapa aşa-numită

a romanului filozofic. Dintre ele, poate, doar *Băieții din ulița noastră* este un roman cu conținut pur filozofic, celelalte luîndu-și subiectele din realitatea Egiptului contemporan. Aproape toate romanele din etapa a treia abordează din diverse unghiuri problema generală a raportului dintre individ și societate.

Deși mult mai restrînsă, creația nuvelistică a lui Naghib Mahfuz urmează în linii generale evoluția romanului atît din punct de vedere tematic, cît și sub aspectul realizării artistice și înregistrează cîteva dintre cele mai reușite succese ale genului.

După ce a debutat cu volumul de nuvele *Șoapta nebuniei* în anul 1938, Naghib Mahfuz revine la proza scurtă de-abia în anii '60 : *Bayt sayyi' as-sum'a (Casa rău famată)*, 1965 ; *Khammarat al-Qitt al-'aswad (Vinăria La motanul negru)*, 1968 ; *Tahta al-mizalla (Sub umbrelă)*, 1969 ; *Hikaya bila bidaya wa la nihaya (Poveste fără început și fără sfîrșit)*, 1971 ; *Sahr al-'așal (Luna de miere)*, 1971 ; *Al-Garima (Crima)*, 1973 ; *Hikayat harati-na (Povestirile uliței noastre)*, 1975.

Naghib Mahfuz și-a perfecționat și și-a modernizat mijloacele stilistice de la o etapă la alta, fiind considerat pe bună dreptate cel mai mare prozator arab modern.

Numeroase romane i-au fost ecranizate de studiourile egiptene, iar opera sa este de mulți ani familiară, prin intermediul traducerilor, cititorilor de pe toate meridianele.

Nuvela *Pustiu* face parte din volumul *Vinăria La motanul negru*.

PUSTIU

O să fie o bătălie aprigă, sălbatică ! Să-i potolească setea celor douăzeci de ani de așteptare și răbdare. Fața omului risipea scîntei. De jur-împrejurul lui, ajutoarele țineau ciomegele noduroase strîns în mîini. Fiecare nod

prevestea un os rupt. Cîţiva din cortegiu purtau coşuri pline cu pietre şi bolovani. Oamenii înaintau pe drumul pustiu dinspre munte, hotărîţi să se avînte în bătălie. Ce nenorocire o să te lovească, Şardaha ! Din cînd în cînd, cîte un gunoier se uita curios la bărbatul din mijlocul cortegiului şi se mira dezaprobator, întrebîndu-se cine ar putea să fie zurbagiul pe care nu-l mai văzuse pînă atunci. O să-l cunoaşteţi şi n-o să-l mai uitaţi niciodată, creaturi netrebnice ! Soarele îşi trimitea razele fierbinţi peste tichiile împodobite. Deodată, s-au pornit din senin vîrtejurile nebune ale vîntului *khamasin* [1] biciuind feţele şi făcînd ca în atmosferă să plutească mohoreala şi duşmănia.

— Jupîn Şarşara, eşti sigur că Şardaha se află pe drumul care duce spre munte ? l-a întrebat la ureche unul dintre ajutoare pe bărbatul din mijlocul cortegiului.

— Înainte de Şardaha, o să trecem prin Al-Juwwala.

— Mă tem că vestea despre sosirea noastră va ajunge la duşmanul tău înainte să ajungem noi acolo şi că el o să se pregătească şi o să ne aştepte.

— Ai dreptate ! Viclenia te poate ajuta să obţii victoria, dar ea nu stinge setea !

Setea a douăzeci de ani de surghiun, departe de oraşul Cairo cel mereu treaz, în văgăunile portului din Alexandria ! N-ai avut nici un alt ţel în viaţă în afara războinării ! Mîncarea, băutura, banii, femeile, cerul şi pămîntul n-au existat pentru tine. Ai fost orb la toate. N-ai făcut nimic altceva în afara pregătirilor pentru această întîlnire. N-ai ştiut ce este dragostea şi nici ce este statornicirea ! Nu te-a interesat să aduni avere ! Ai irosit totul pentru ziua asta îngrozitoare ! Floarea tine-

---

[1] *Khamasin* sau *khamsin* (literal „cincizeci") — numele unui vînt cald, care suflă în Egipt în sezonul de primăvară (lunile februarie-aprilie) dinspre sud, stîrnind furtuni de praf. Numele îi vine de la faptul că aceste furtuni ar dura cincizeci de zile.

reţii tale s-a uscat şi s-a topit în cuptorul furiei, urii şi durerii. N-ai găsit nici o mulţumire în faptul că erai primul printre docherii din port. Victoriile împotriva neamului Gaafariţilor în luptele de la Kom ad-Dikka n-au reuşit să-ţi stingă setea. Puteai să te stabileşti în Alexandria şi să devii zurbagiul temut de tot oraşul, care ar fi rostit numele tău, Şarşara ! În faţa ochilor tăi, nu se ivea însă nimic altceva în afară de Şardaha, cu strada îngustă, cu uliţele în pantă şi cu zurbagiul Lahluba, neînvinsul şi odiosul.

Drumul pustiu dinspre munte s-a terminat la poartă. Cortegiul s-a strecurat prin ea, îndreptîndu-se înspre cartierul aglomerat Al-Juwwala.

— Nici o vorbă, cu nimeni ! Nici un răspuns ! a răsunat glasul poruncitor al lui Şarşara, semănînd cu un tîrnăcop ce izbeşte în piatră.

Trecătorii făceau loc cortegiului, ferindu-se din calea lui. Din dughene şi din balcoanele cu zăbrele se întindeau gîturi, căutînd lung spre conducătorul cel înfricoşător.

— O să-şi închipuie că vrem să le facem lor rău ! l-a avertizat prietenul său.

Şarşara şi-a plimbat privirea peste feţele îngălbenite de spaimă şi spuse, astfel încît să fie auzit :

— Oameni buni, staţi liniştiţi... N-aveţi de ce să vă temeţi...

Feţele s-au descreţit şi se auziră cuvinte de salut. Apoi, zise uitîndu-se la prietenul său cu subînţeles :

— Noi vrem să ajungem în Şardaha !

A făcut un semn cu ciomagul şi îşi văzură mai departe de drum. Continuau să te privească curioşi, ca şi cum nu te-ai fi născut în Şardaha. Nu-şi aduceau aminte decît de ucigaşi şi de criminali. Avea douăzeci de ani. Lucra la presa de ulei şi deseori se oprea sub dudul cel mare, pentru a lua parte la jocul cu bile. Era orfan şi, prin bunăvoinţa lui Amm Zahra, proprietarul presei,

dormea chiar în incinta ei. Cînd i-a adus prima dată uleiul cald acasă, Lahluba l-a plesnit peste ceafă în loc de salut. Zeynab — fata aceea nespus de frumoasă — ar fi devenit soţia ta de acum douăzeci de ani, dacă n-ar fi fost tiranul din Şardaha. Putea să-i ceară mîna înaintea ta, dar nu şi-a dat seama de frumuseţea ei decît în noaptea nunţii. S-au spart becurile, cîntăreţul s-a salvat fugind, iar instrumentele muzicale au fost făcute ţăndări. Te-au luat pe sus, aşa cum iei un vas ori un lemn. Nu erai neputincios şi nici laş, dar a fost peste puterile tale. Te-a întins la pămînt sub picioarele lui, iar în jurul tău ai zărit zeci de alte picioare. A rîs dezgustător şi ţi-a aruncat, batjocoritor :

— Bun venit, mirelui uleiului fierbinte !

Gilbab-ul cel nou ţi-l făcuseră zdrenţe ; tichia se pierduse pe drum. Ţi-au luat tot ce agonisiseşi pînă atunci.

— Sînt din Şardaha, jupîne... Toţi sîntem oamenii dumitale şi vom fi alături de dumneata oricînd, ai zis tu.

El şi-a arătat simpatia, plesnindu-te peste ceafă.

— Ce facem cu el, ticăloşilor ? s-a adresat oamenilor lui.

— Îţi voi fi slugă, jupîne, dar lasă-mă-n pace...

— Te aşteaptă mireasa ?

— Da, stăpîne al cartierului... Şi-aş vrea banii înapoi... Pentru *gilbab* o să mă despăgubească Allah...

— Şarşara ! a urlat el la tine pe un ton înspăimîntător, trăgîndu-te înspre el de smocul de păr.

— Porunceşte, jupîne !

— Divorţezi !

— Cum ?

— Am zis să divorţezi. Renunţi la mireasa ta chiar în clipa asta...

— Dar...

— E frumoasă, dar viaţa e şi mai frumoasă !

— Chiar azi după-amiază s-a încheiat căsătoria oficial...

— Iar divorțul o să aibă loc acum. Binefacerea cea mai potrivită e aceea care-ți vine cel mai repede la nevoie.

A gemut deznădăjduit. L-a izbit cu piciorul. În cîteva secunde, au smuls de pe el veșmintele sfîșiate. O lovitură la gît l-a doborît la pămînt. Apoi s-a năpustit, lovindu-l cu ciomagul, pînă cînd a leșinat. L-a întors cu fața în jos și i-a vîrît capul într-un șanț cu pișat de cal.

— Divorțează ! a urlat la el din nou.

Plîngea de durere, simțindu-se învins și umilit, dar nu a scos nici o vorbă.

— N-o să-ți ceară nimeni restul de zestre[1] ! i-a zis iarăși pe același ton batjocoritor.

— Mulțumește lui Allah și stăpînului tău ! i-a strigat unul din ajutoarele lui Șardaha, smucindu-l.

Durerea, umilința, mireasa pierdută, mirosurile din Al-Juwwala ți-au adus aminte de trecut mai bine decît a făcut-o întoarcerea cea adevărată. Maidanul de joacă... chipul lui Zeynab, care ți-a fost dragă de cînd avea zece ani... Douăzeci de ani, în care inima ta a pulsat numai ură, după ce mai înainte cunoscuse doar dragostea și bucuria... Peste puțin timp n-o să mai suspini după acești ani pierduți. Cînd te voi vedea sub picioarele mele, Lahluba, și o să strig la tine „Divorțează !", atunci o să-mi redobîndesc cei douăzeci de ani pierduți. Atunci de-abia n-o să-mi mai pară rău după banii irosiți. Ca să strîng ceata asta, am trudit, am furat, m-am expus la fel de fel de primejdii. Cînd s-a apropiat de ulița care ducea spre Șardaha, s-a adresat oamenilor săi :

— Atacați-i ajutoarele. Pe el să mi-l lăsați mie... Nu faceți nici un rău altcuiva.

---

[1] La căsătorie, băiatul trebuie să ofere fetei sau părinților acesteia o dotă, convenind ca în caz de divorț să mai asigure și alte condiții materiale, care să garanteze mijloacele de subzistență femeii divorțate și, eventual, copiilor.

Era convins că ştirea despre venirea lui a ajuns de mult la Şardaha şi că în curînd se va afla faţă în faţă cu Lahluba. Doar uliţa aceasta îl mai desparte de ţintă. S-au avîntat, ţinînd ciomegele strîns, scoţînd strigăte înspăimîntătoare, dar au găsit strada goală. Oamenii se retrăseseră în case şi dughene. Şardaha era pustie pînă la celălalt capăt, care se pierdea în deşert.

— O capcană ! i-a şoptit prietenul său la ureche. O capcană, pe stăpînul meu Abu al-Abbas [1] !

— Lahluba nu recurge la capcane, a zis Şarşara nedumerit. Apoi urlă cît putu de tare : Lahluba ! Arată-te, laşule !

Nu i-a răspuns nimeni şi nu a văzut pe nimeni ieşind în stradă. Privi în faţă, aşteptînd să vadă ridicîndu-se un nor de praf fierbinte, sufocant. Cînd se va descărca de mînia şi ura care s-au adunat în cei douăzeci de ani ? A zărit poarta mică a locului unde se afla presa de ulei şi s-a îndreptat spre ea, prevăzător. Lovi în ea cu ciomagul, pînă ce auzi un glas tremurat, implorînd :

— Îndurare !

— Amm Zahra ! a izbucnit el victorios. Apropie-te... Nu-ţi fie teamă !

Printr-o deschizătură din zidul de deasupra porţii, a zărit faţa bătrînului.

— Nu te teme ! l-a încurajat el, văzîndu-i privirea pierdută. N-o să-ţi facă nimeni nici un rău ! Nu-ţi mai aduci aminte de mine, omule ?

Bătrînul s-a uitat lung la el, apoi a întrebat nedumerit :

— Cine eşti tu ? Allah să te păzească !

— L-ai uitat pe băiatul tău Şarşara ?

---

[1] 'Abd Allah ben al-'Abbas, supranumit Abu al-'Abbas — vărul profetului Muhammad. A luptat împotriva califului Ali, în primii ani ai islamului, încercînd o împăcare între adepţii acestuia şi cei ai dinastiei omeiade, care au preluat conducerea califatului arab în anul 660 e.n.

Ochii înceţoşaţi s-au deschis larg.

— Şarşara ? Pe Cartea lui Allah, e chiar Şarşara !

Descuie numaidecît poarta şi aleargă spre el cu braţele deschise, aparent salutîndu-l, dar în realitate foarte speriat. Şarşara aşteptă pînă ce termină îmbrăţişarea şi-l întrebă :

— Unde-i Lahluba ? De ce n-a vrut să-şi apere cartierul ?

— Lahluba !

— Unde este zurbagiul cel fricos ?

Bătrînul a oftat adînc, îndreptîndu-şi gîtul uscat.

— N-ai aflat, băiatul meu ? a întrebat el. Lahluba e mort de mult...

— Nu ! a urlat Şarşara din adîncul pieptului, clătinîndu-se sub lovitura neaşteptată.

— Ăsta-i adevărul, băiatul meu...

— Nu ! Nu, bătrîne slab de minte ! a urlat el şi mai îngrozitor decît prima dată.

— A murit... S-a şi săturat de moarte... a zis bătrînul, dîndu-se un pas înapoi de frică. Braţele i-au alunecat în jos, iar trupul lui stătea să se prăbuşească. A murit acum vreo cinci ani, sau chiar mai bine... continuă bătrînul.

Aah ! De ce se sting toate fiinţele şi rămîne doar praf din ele ?

— A murit, crede-mă ! A fost invitat la un ospăţ la soră-sa şi a mîncat *kuskusi* [1]. S-a otrăvit, şi el, şi mulţi alţii dintre ajutoarele lui... N-a scăpat nici unul...

Aah ! Respira greu, ca şi cum aerul s-ar fi preschimbat în cărămidă, şi el s-ar fi scufundat în adîncul pămîntului.

---

[1] *Kuskusu* sau *kuskusi* — mîncare populară, specifică mai ales ţărilor din Magrebul arab, pregătită din crupe de grîu şi apă sărată, eventual şi cu carne.

— Şi zici că Lahluba a murit ? l-a mai întrebat pe Zahra, aruncîndu-i o privire grea, stinsă.

— Iar restul ajutoarelor lui s-au risipit. După aceea, oamenilor le-a fost uşor să-i alunge.

— N-a mai rămas nici unul dintre ei ?

— Nici unul, slavă lui Allah !

— Lahluba ! Laşule ! De ce ai murit, laşule ? a izbucnit el ca un tunet.

Speriat, bătrînul încerca să-l liniştească.

— Nu te înfuria ! Slăveşte-l mai bine pe Allah !

Se gîndi să se întoarcă la ajutoarele lui, dar se opri, întrebînd nepăsător :

— Şi de Zeynab ce ştii ?

— Zeynab ?... repetă bătrînul încurcat.

— Bătrîne, ai uitat-o pe fata de care m-a obligat să divorţez în noaptea nunţii ?

— Aa... Da. E vînzătoare de ouă în ulicioara Măgăruşului.

Se uită la oamenii săi deznădăjduit, înfrînt. Ceata asta îi irosise viaţa, banii şi răbdarea. Iată cum orbirea lui le-a spulberat pe toate.

— Aşteptaţi-mă lîngă munte... le spuse, vădit tulburat.

I-a urmărit, cu privirea fixă, cum dispar din fundătură unul după altul. Să se mai ducă la ei oare ? La ce bun să se mai ducă ? Să se înapoieze pe strada Al-Juwwala sau pe drumul din deşert ? Dar Zeynab ? Da... Zeynab... Pentru ea şi-a irosit douăzeci de ani din viaţă... Oare pentru ea, într-adevăr ? Nu va ajunge la ea trecînd peste trupul tiranului îngenuncheat, aşa cum visase. A murit şi n-are rost să dezgroape morţii. Ce gol îngrozitor ! Iat-o, e chiar în dugheană. Este ea, chiar ea ! Cine şi-a închipuit o întîlnire ca asta, stupidă şi ruşinoasă ? Se instală pe un scaun într-o cafenea cît o celulă de închisoare, de unde putea privi spre dugheana înţesată de

clienți. O femeie ciudată, plină la trup, trecută prin multe. Anii o maturizaseră, făcînd să-i dispară de pe față semnele naivității. Era îmbrăcată în negru din cap pînă în picioare, dar mai păstra o bună parte din farmecul de odinioară. A învățat să se tocmească, să se zbată, să fie amabilă sau să se certe, întocmai ca o precupeață. Nu e ușor de învins. Iat-o ! Te-ai zbătut pentru ea, și acum o ai dinaintea ta. Și fără să fie nevoie să lupți ! Dar și călcîndu-ți peste demnitate ! N-o să mai poți în vecii vecilor să stai deasupra pieptului lui Lahluba și să-i poruncești să divorțeze ! Ce groaznic acest gol ! Nu-și luă ochii de la ea nici o clipă. Îl năpădiră amintiri ciudate, într-o dezordine deplină. Nu știe ce să facă. Ea a fost totul în viața lui. Și ce s-a ales ? Asfințitul, care se așternea, semăna în ochii lui cu apocalipsul. Clienții s-au retras unul după altul. În cele din urmă, a rămas singură, s-a așezat pe un scaun din pai împletit și a început să tragă dintr-o țigară. Pentru a ieși din impasul lui, s-a hotărît să-i vorbească.

— Bună seara, jupîneasă ! o salută el, stînd în picioare.

Și-a ridicat ochii dați cu *kuhl*, întrebătoare, fără să-l recunoască.

— Ce dorești ?

— Nu doresc nimic !

Se uită mai atent la el și, la un moment dat, s-au trezit privind fix unul în ochii celuilalt. El ridică sprîncenele, schițînd un zîmbet foarte vag.

— Da, chiar eu sînt !

— Șarșara !

— Chiar eu, dar după douăzeci de ani !

— Cîtă vreme a trecut ! Mult a mai fost !

— Ca o boală...

— Slavă lui Allah că ești sănătos ! Unde-ai fost ?

— În lumea largă !

— Ai lucrat ? Familie ? Copii ?

— Nimic !

— Şi-n cele din urmă te-ai întors la Şardaha !

— Dar fără folos... În ochii ei a zărit o privire întrebătoare şi bănuitoare. Moartea mi-a luat-o înainte ! continuă el furios.

— Totul a trecut... S-a terminat... bombăni ea nemulţumită.

— Odată cu el a fost îngropată şi speranţa mea.

— Totul a trecut... S-a terminat...

Se priviră lung. apoi el o întrebă :

— Tu ce faci ?

— După cum vezi... Foarte bine ! a zis ea, arătînd spre coşurile cu ouă.

— Şi nu... Nu te-ai mai măritat ? mai întrebă el după o ezitare.

— Băieţii şi fetele sînt mari...

Un răspuns fără noimă. O scuză neîntemeiată, semănînd cu o capcană. La ce bun s-a întors dacă nu-şi poate redobîndi demnitatea călcată în picioare ? Ce groaznic golul acesta ! I-a făcut semn spre scaunul din colţul dughenei, invitîndu-l :

— Poftim !

Acelaşi glas gingaş de odinioară... Dar n-a mai rămas decît praful...

— Altădată !

A ezitat, simţindu-se în mare încurcătură. I-a întins mîna şi a plecat. Prilejul acesta nu se va mai repeta. La fel te-ai trezit şi acum douăzeci de ani, însă atunci speranţa nu fusese înmormîntată. N-a mai vrut să se întoarcă la munte, pe strada Al-Juwwala. Nu voia nici să mai vadă lumea şi nici să mai fie văzut. A luat-o pe drumul pustiu înspre deşert...

YUSUF IDRIS

(n. 1927)

S-a născut într-un sat din Delta Nilului. A făcut studiile elementare și secundare în provincie, iar în anul 1951 a absolvit Facultatea de medicină din Cairo. În paralel cu activitatea de medic, începînd cu anul 1950, a publicat numeroase nuvele. S-a remarcat de la început ca un scriitor deosebit de talentat, iar prima culegere, publicată în anul 1954 la Cairo, sub titlul *Arkhas layali (Cele mai ieftine nopți)*, a marcat un moment de cotitură în nuvelistica arabă. Profesia de medic l-a condus la un interes deosebit pentru problematica socială. Nuvelele sale din prima etapă surprind prin simplitatea și umanismul lor, prin limba lor simplă și prin viziunea romanescă în care sînt construite, aproape fiecare din ele apărînd ca un roman condensat.

În această primă etapă, în care predomină tendința realistă, se mai încadrează și piesele de teatru *Gumhuriyyat Farhat (Republica Farhat)*, Cairo, 1956; *Malik al-qutn (Regele bumbacului)*, Cairo, 1957 și *Al-Lahza al-khariga (Momentul critic)*, Cairo, 1958, precum și nuvelele adunate în volumele *Al-Batal (Eroul)*, Cairo, 1957 și *Hadithat șaraf (Incidentul cu onoarea)*, Cairo, 1958.

În aceeași manieră realistă sînt scrise și romanele *Qissat hubb (Poveste de dragoste)*, Cairo, 1956 și *Al-Haram (Păcatul)*, Cairo, 1959.

În lucrările publicate după anul 1960, Yusuf Idris depășește cadrul realității sociale locale și abordează teme general umane, cum sînt: chemarea la depășirea epocii, libertatea, binele și răul etc. Piesele de teatru *Al-Farafir (Păsărelele)*, Cairo, 1964; *Al-Mahzala al-'ardiyya (Comedia terestră)*, Cairo, 1966; *Al-Mukhattitin (Plănuitorii)*, Cairo, 1969 și *Al-Gins at-talit (Al treilea sex)*, Cairo, 1970, au stîrnit dispute aprinse în presa literară arabă la vremea cînd au apărut, pentru ideile îndrăznețe pe care le-au pus în discuție.

Nuvelele din culegerile *Lughat al-lay lay (Limba lay-lay)*, Cairo, 1965; *An-Naddaha (Cea care cheamă)*, Cairo, 1969, reeditată la Beirut în 1970 sub titlul *Mashuq al-hams (Șoapte strivite)* și *Bayt min lahm (O casă de carne)*, Cairo, 1971, atrag atenția prin maniera neorealistă în care sînt scrise.

Operele enumerate, alături de culegerile de nuvele *'A laysa kadhalika (Nu-i așa)* și *'Akhir ad-dunya (Sfîrșitul lumii)* romanele *Al-'Ayb (Rușinea)* 1962, Cairo; *Rigal wa tiran (Bărbați și tauri)*, Cairo, 1964; *Al-'Askariyy al-'aswad (Militarul cel negru)* și *Al-Bayda' (Alba)*, Beirut, 1970, alături de numeroasele articole și eseuri, ne întregesc imaginea unui scriitor foarte fecund, divers și original, pe care critica literară îl situează alături de maeștrii de talie internațională ai genului.

Nuvela *Păcat* a fost selectată din primul volum al *Operelor complete*, care include culegerile de nuvele *Incidentul cu onoarea*, *Limba lay-lay* și *Sfîrșitul lumii*, apărut la Cairo în anul 1971.

PĂCAT

Cred că ei acolo mai socotesc și acum dragostea ca fiind un păcat. Cred că se mai sfiesc și acum să-i spună pe nume și-și fac doar semne cînd e vorba de ea, chiar dacă o descifrezi în privirile rătăcite și în obrajii fetelor, care se înroșesc sau se înverzesc, cu ploapele lăsate în jos.

Cătunul, asemeni oricărui cătun, nu era mare ; cîteva zeci de case, cu spatele în drum, cu toate uşile dînd spre curtea interioară ; în mijloc se află o piaţă mică unde se fac nunţile şi se agaţă viţeii bolnavi sacrificaţi, pentru a fi vînduţi cu *okka*[1] ori cu halca. În cătun se întîmplă puţine lucruri şi toate sînt binecunoscute. Ziua începe înainte de ivirea soarelui şi se termină după asfinţit. Locul preferat este poarta cea mare, unde se simte adierea dinspre nord şi unde bărbaţii se întind pentru a dormi la vremea amiezei, cînd dogoarea este în toi, sau se tolănesc ca să joace table. Sînt puţine întîmplări în cătun şi toate devin foarte repede cunoscute ; aproape că afli de ele înainte de a se fi produs. Ştii, de pildă, că fetiţa care acum sare într-un picior va fi după cîţiva ani mare, că celelalte fete o vor şterge de praf şi o vor pregăti pentru a se căsători, cu siguranţă, cu unul din flăcăiandrii ăştia, care poartă gilbaburi rupte, puse direct pe piele, se scaldă în canal ori sar de pe pod, unul după altul, ca nişte maimuţe.

Uneori, se petrec şi întîmplări care nu pot fi prevăzute, ca aceea din ziua cînd s-au auzit strigăte repetate dinspre cîmp : nişte strigăte confuze şi ciudate, chemînd parcă ajutor înspăimîntate. Nu ştii cine ar putea să le scoată, dar îţi dai seama că s-a întîmplat ceva rău şi, la auzul lor, alergi să dai o mînă de ajutor sau, pur şi simplu, împins de curiozitatea de a şti ce se petrece.

De data asta, nu ceruse nimeni ajutor, însă se întîmplase ceva despre care celor care se întorceau de la cîmp le-a fost ruşine să vorbească, atunci cînd i-au întrebat femeile. Ce să spună ? Că au găsit-o pe Fatima în lanul de porumb, împreună cu Garib ?

Cum să spună ? Mai ales că nici Fatima şi nici Garib nu le sînt necunoscuţi ! Fatima este sora lui Farag, iar

[1] *'Uqqa*, unitate de greutate egală (în Egipt) cu aproximativ 1,250 kg.

Garib e băiatul lui Abdun. Povestea nu le este deloc indiferentă. Cătunul este mic : oamenii lui se socotesc toți o familie. Nu numai că se cunosc unul pe altul, dar fiecare dintre ei știe cele mai mici amănunte despre ceilalți. Pînă și puținii bani pe care i-a agonisit vreunul îi știe. Știe și suma și locul unde îi ține ascunși și cum ar putea să-i fure... Dar nimeni nu fură aici ! Chiar dacă se mai întîmplă să ia cîte unul cîte ceva, nu poate fi mai mult de un sîn de bumbac sau o poală de știuleți de pe moșie. Sau se mai întîmplă să pîndească unul clipa cînd paznicul de cîmp e plecat în altă parte și să dea drumul la apă pe peticul lui cultivat cu orez, sau să prindă un pește și să nu-l împartă pe jumătate cu arendașul, așa cum e obiceiul.

Toată lumea o cunoaște pe Fatima foarte bine. Nimeni n-are ce să-i reproșeze. Totul vine de la faptul că ea este frumoasă sau, mai exact spus, este cea mai frumoasă fată din cătun. Dar poate că nu este expresia cea mai potrivită, căci dacă frumusețea se apreciază în sate după albul pielii, Fatima era totuși destul de oacheșă. Altfel stau lucrurile în ce o privește pe Fatima, dar nimeni din cătun n-ar putea să spună prin ce se deosebește ea de fapt de semenele ei. Obrajii ei erau roșii, închiși la culoare ; așa de roșii, încît înclini să crezi că mănîncă în fiecare zi numai miere, pui fripți și porumbei. O să te miri, fără doar și poate, aflînd că roșul ăsta provine, de fapt, din talgerele de zer, din ardei murați, foi de ceapă, din ridichi și din peștele mărunt, copt la cuptor. Ochii erau de un negru lucios, clocotitor ; nu se opreau o clipă și nu te puteai uita la ei fix. Dacă o să mai spunem că părul ei era negru și mătăsos, că rochia largă, în dungi, nu reușea să-i ascundă sînii de piatră, talia înaltă și coapsele pline, dacă o să mai spunem și asta, înseamnă că am ucis-o pe Fatima, fiindcă trupul ei era, poate, lucrul cel mai puțin însemnat. Esențială la ea era feminitatea ; o feminitate vie, care pulsa neîntrerupt, revăr-

sîndu-se, o feminitate care nu știi unde își avea izvorul și unde zăcea ascunsă. Feminitatea asta se descifra în zîmbetul ei, în felul cum se uita înapoi sau cum o atingea pe umăr pe prietena ei, cum lăsa ochii în jos atunci cînd îngăduia unui trecător s-o ajute să ridice ballasul [1] plin cu apă pe cap, în felul cum ținea lipia și cum mușca din ea. Ulciorul din mîna ei, apa care i se prelingea în gura pe jumătate deschisă, înclinarea ballasului pe cap, basmaua verde cu care-și lega părul, lăsînd să i se vadă șuvițele de culoarea cărbunelui, cele două gropițe din obraji, care aci apăreau aci dispăreau, împodobind cel mai frumos zîmbet pe care-l poate desena o gură, felul cum începea să rîdă și urmele pe care rîsul le lăsa pe fața ei, glasul ei, plămădit din însăși feminitate, totdeauna cumpătat, fiecare cuvînt sau inflexiune care se preschimba într-o picătură cristalină, toate ajung pentru a stinge setea tuturor bărbaților.

Fatima îi provoca pe bărbați sau, mai exact spus, stîrnea bărbăția lor. Fusese creată parcă anume pentru a le stîrni bărbăția, chiar și pe aceea latentă care sălășluia în trupurile copiilor, care atunci cînd o vedeau apropiindu-se de ei, simțeau dorința instinctivă să-și ridice poalele gilbabului mai mult decît se cuvenea. Nici mustrările și nici chiar palmele nu-i împiedicau s-o facă, deși ei nu erau în stare să spună de ce simt nevoia să facă asta atunci cînd o văd.

Și cît de mult suferea Farag din pricina asta ! Fratele ei era un țăran sărac, nu avea decît o vacă, iar arendașul nu i-a dat niciodată mai mult de trei feddani [2] pentru a-i cultiva. Toate încercările făcute pentru a mai obține măcar o jumătate de feddan dăduseră greș. Farag era

---

[1] *Ballas*, vas de ceramică, folosit în Egipt pentru transportul apei, purtat de femei pe cap.

[2] *Faddan*, unitate de suprafață, în Egipt (4 200,833 m²), echivalînd cu suprafața pe care o putea ara într-o singură zi un plug tras de doi boi.

un bărbat în putere, un bărbat și jumătate : mînca trei lipii la o masă, dacă avea de unde, sorbea pe nerăsuflate un ulcior de apă, iar pulpa piciorului lui era cît o coapsă de groasă. Tot timpul era neliniștit din cauza surorii sale. Locuia împreună cu ea și cu soția — o femeie gălbejită, cu nas turtit, altfel bună la suflet, chiar dacă din cînd în cînd nu pierdea prilejul să-i atragă atenția asupra sînilor Fatimei, pretinzînd că-i mișcă intenționat cînd merge, că *kuhl*-ul, este nelipsit de pe pleoapele ei, că îi ruga pe toți cei care mergeau la tîrg să-i aducă gumă de mestecat [1]. Dar Farag nu avea nevoie să-i atragă nimeni atenția, căci vedea și auzea el singur și sîngele i se urca la cap ori de cîte ori vedea și auzea. Nu putea să-i reproșeze nimic Fatimei, căci se îmbrăca la fel cu celelalte fete, își dădea cu *kuhl* la fel cum făceau și ele, mesteca gumă la fel ca ele. Nimeni n-a văzut-o îmbrăcată vreodată altfel decît cerea buna-cuviință. Cînd soția lui a pretins că Fatima ar avea fața roșie din cauză că își freca obrajii cu frunze din acelea din care se fac pachetele de tutun ieftin, Farag și-a umezit marginea albă a turbanului cu salivă și i-a șters pometii pînă ce au sîngerat aproape, dar pe turban nu s-a văzut nimic. N-a putut decît să se încrunte și s-o dojenească, deși Fatima n-a știut motivul. Ea știe prea bine ce înseamnă păcatul, căci Farag i-a spus de nenumărate ori. N-a păcătuit și n-are s-o facă niciodată. Mai degrabă ar fi în stare să moară ! Nu este mai puțin adevărat că știa foarte bine că lumea din jur o alintă și se comporta ca orice ființă care se știe alintată : nu avea nici un fel de reținere, dacă voia să zîmbească, zîmbea, dacă voia să rîdă, rîdea din inimă. Era conștientă că celor din jur le place frumusețea ei și de aceea nu trecea niciodată pragul casei fără să se spele și să-și aranjeze părul, iar dacă mergea la cîmp, făcea din ciorapii vechi pe care îi primise de la

[1] O gumă de mestecat naturală, extrasă dintr-un arbore.

Umm George, soția arendașului, un fel de mănuși cu care se apăra de zgîrieturile crengilor și înțepăturile spinilor. Cînd vorbea, avea grijă să nu spună nici un cuvînt nepotrivit. Toți îi erau prieteni și o răsfățau, iar ea le răspundea cu cochetărie. Dacă voiau să nu fie posomorîtă, nu era posomorîtă ; dacă voiau s-o vadă rîzînd, rîdea din toată inima. La rîndul ei, dorea să-i vadă rîzînd odată cu ea, să-i vadă fericiți. De ce s-o fi purtînd fratele ei așa brutal cu ea ? Care să fie cauza privirilor lui pline de otravă ?

Farag nu știa de ce, dar simțea că el este răspunzător pentru sora lui și orice privire care se oprea asupra ei îi pătrundea adînc în carne, făcînd-o să sîngereze. Dorea ca Fatima să se mărite cît mai curînd și să se ducă undeva departe de el și de cătun, să se elibereze de această povară. Dar Fatima nu se mărita. N-o ceruse aproape nimeni de nevastă. Ce nebun să se încumete să ia doar pentru el atîta feminitate ? Ce să facă cu ea ? Oamenii din cătun și de prin împrejurimi nu se însoară pentru a se desfăta cu frumusețea și pentru a ridica un zid în jurul ei. Ei nu trăiesc pentru a gusta din plăcerile vieții, ei trăiesc doar pentru a trăi, iar cînd se căsătoresc, nevestele trebuie să muncească și ele și să le facă băieți, care să muncească și ei. De aceea, probabil, nu se prea înghesuiau s-o pețească pe Fatima.

Cătunul era plin de bărbați și flăcăi, iar Fatima, asemenea celorlalte fete, lucra cot la cot cu ei. Se ducea la cîmp la fel ca ele, dar unde apărea ea se stîrneau furtuni. De aceea, inima lui Farag era plină de teamă. Poate tocmai teama asta îl făcea să umple tot cătunul de rîs și voie bună. Avea o înfățișare care plăcea tuturor, iar cu bunătatea lui îi cucerea pe toți ; glumea cu ceilalți bărbați, chiar atunci cînd lor nu le ardea de glumă, făcîndu-i să renunțe la seriozitatea lor prefăcută și să se ia la întrecere cu el. La înot era mai iute decît tinerii. Lua coșurile chiar și de pe capul celor mai reținute dintre

femei, fără ca ele să se plîngă de glumele lui. La nunți îmbrăca gilbabul cel mai alb și își înfășura un șal în jurul capului. Își tundea părul cu mașina zero și era întotdeauna ras proaspăt. Dansa pentru mire, făcea daruri miresei, arendașului, vechilului și celorlalți locuitori din cătun. Făcea daruri din banii pe care îi primise pentru bumbacul pe care îl șterpelise din depozit sau pe sacul pe care îl ascunsese în drum spre stația de încărcare. Cheltuia cu generozitate și toți îl iubeau : bărbați, femei, tineri. Dar inimile lor erau răscolite de fel de fel de sentimente, căci sora lui mișca pînă și pietrele cu nurii ei. Doar Farag, cu bunătatea, prietenia și rîsul lui, reușea să le strunească dorințele din piept, care stăteau gata să izbucnească. Cînd trecea Fatima, lăsau cu toți privirile în jos, iar cînd se întîmpla ca vreunul să nu se poată stăpîni și să ofteze, cel de lîngă el îi dădea un ghiont.

Fatima rămînea, de aceea, asemenea unui fruct copt, dar oprit, de care nu îndrăznea să se apropie nimeni, iar dacă vreunul încerca s-o facă, ceilalți îl trăgeau înapoi. Inimile se topeau, tînjind ; toți bărbații, chiar și bătrînii, tremurau de fiecare dată cînd ea trecea pe lîngă ei. Farag era însă prezent mereu ; de undeva de departe îți răsunau în urechi ecourile rîsului lui, amintindu-ți că se află și el acolo și că este păcat. Îți veneai imediat în fire și alergai să-ți faci rugăciunea de după-amiază sau te îndreptai către dugheană.

Dar iată că astăzi au prins-o cu Garib în lanul de porumb.

De fapt, nu numai astăzi au prins-o ; de nenumărate ori s-a zvonit că a fost văzută cu bărbați în porumb, în spatele grajdului moșiei sau sub mașina de treierat. Era și firesc să apară fel de fel de zvonuri pe seama ei, chiar dacă locuitorii cătunului nu erau nici răi și nici invidioși. Ba erau chiar buni. Fiecare din ei ținea la ceilalți ca la el însuși. Pînă și gîștele lor erau bune și cinstite. Dimineața, ieșeau din case și se adunau în cîrduri, pentru a

porni gălăgioase către hambar, iar de acolo mai departe, într-o caravană nesfîrşită, către canal. Rămîneau acolo la scaldă, învăţîndu-şi bobocii să înoate, pînă cînd apunea soarele. Atunci se îndreptau spre cătun, iar cînd treceau de poarta cea mare, fiecare cîrd se îndrepta spre casa stăpînei. Dacă se întîmpla ca vreun boboc să se rătăcească în cîrdul vecinei, înainte de a observa că-ţi lipseşte, te şi trezeai cu ea bătîndu-ţi în uşă pentru a ţi-l înapoia.

Toţi locuitorii cătunului erau sclavii frumuseţii Fatimei şi se pierdeau cu firea cînd o vedeau. La nunţi, lumea era cu ochii mai mult la ea decît la mireasă. Probabil că de aceea se şi temeau toţi pentru ea. Nu-şi puteau închipui că o femeie frumoasă, cum este ea, ar putea rezista la ispita de a păcătui. Şi tocmai de aceea s-au gîndit şi la bărbatul cu care ar trebui să păcătuiască. Acesta era chiar Garib, fiul lui Abdun. Lui Abdun, deşi este destul de bătrîn, nu îndrăzneşte nimeni să i se adreseze cu „Amm“ [1]. Este un om tare arţăgos. Are obiceiul să mestece tutunul şi să bea cafea amară. O vorbă-două şi îl şi vezi sărind la scandal. Pînă şi arendaşul se temea de el şi evita să-l provoace. Toată viaţa lui n-a spus o vorbă dulce cuiva. Dar atunci cînd se abătea o nenorocire asupra satului, ieşea la iveală întreaga lui pricepere. Se oprea pe malul canalului, asemeni unui corb, îşi ridica poalele gilbabului la spate şi începea să înjure, scuipînd tutunul pe care îl mesteca, făcînd reproşuri în dreapta şi în stînga, ca şi cum oamenii ar fi fost vinovaţi de nenorocirea care îi lovise. Dar ceilalţi nu luau în seamă înjurăturile şi mînia lui, fiindcă ştiau că el este bine intenţionat şi că aşa îl ia pe el gura pe dinainte.

Cît despre Garib, nici bărbaţii şi nici femeile din cătun nu prea aveau linişte din pricina lui. Era foarte

[1] *'Amm*, „unchi“, formulă cu care se adresează în Egipt bărbaţilor mai în vîrstă.

necuviincios. De sub *taqiyya* de lînă albă, lăsa să-i atîrne o şuviţă de păr lins. Tot timpul umbla să sucească minţile femeilor. Şi, ceea ce era şi mai grav, izbutea să le împingă la păcat. N-avea respect nici pentru vecin şi nici pentru unchi. Era brunet, dar nu prea tare şi, deşi tatăl lui era destul de urît, Garib plăcea. Se pricepea să vorbească, chiar dacă era un tip înclinat spre tăcere. Avea un glas gros, dar limpede şi vesel. Şi nu arăta deloc a nătîng, aşa cum arătau cei mai mulţi băieţi de la ţară. Dimpotrivă, era destul de inteligent, încrezător în sine şi abil. Întotdeauna se îmbrăca într-un gilbab curat. Lucra toată ziua, ca o maşină, fără a se opri din îngînatul *mawwal*-urilor [1]. Avea vasele lui de pregătit ceai şi obişnuia să-i invite pe flăcăii de vîrta lui mai în fiecare zi la taifasul care însoţea sorbitul pe îndelete. Nu suporta să doarmă în casă şi, cînd se lăsa noaptea, se îngropa în claia de paie de la arie şi se apuca să le povestească prietenilor care înnoptau cu el cum stau lucrurile cu femeile, despre care ei nu ştiau nimic, iar el le ştia pe toate. Era destul de îndrăzneţ, ba chiar necuviincios. Cînd vedea o femeie pe drum, se uita mai întîi la pulpele ei, tulburînd-o. Întotdeauna descifrai în privirea lui o notă de ironie, sau semnele rîsului care se pregătea să izbucnească. Era felul lui de a privi. Femeia, cînd îl vedea cum priveşte, îşi închipuia că înţelege ce-i trece prin cap şi dacă ceea ce îi trecea prin cap era păcatul — şi asta se întîmpla cel mai adesea — se pierdea cu firea şi avea impresia că el a dezbrăcat-o. Încerca să se îmbrace, dar se fîstîcea şi mai tare şi în cele din urmă se împleticea şi cădea. Lui, căderea ei îi sporea încrederea şi raza îndrăznelii ironice din ochi devenea şi mai pronunţată. Iar consecinţa era sporirea numărului femeilor care cădeau.

---

[1] *Mawwal*, cîntec popular egiptean, în general cu temă erotică, adesea acompaniat de un fel de fluier.

Garib avea ceva ciudat : ceva care nu se întîlneşte la ceilalţi bărbaţi, căci era de-ajuns ca o femeie să-i vadă ceafa sau şnurul de la şalvari, în vreme ce lucra, ca să ofteze adînc, de parcă l-ar fi văzut în pielea goală. Nu-şi făcea nici un fel de scrupule în ce priveşte mijloacele. Orice era îngăduit pentru a ajunge la femei, din punctul lui de vedere. La nunţi se vîra printre ele, făcîndu-le să îngheţe dinaintea lui. La moară se grăbea să le ia saci de grăunţe şi li-i aducea înapoi plini de făină. Nu le ierta nici pe cele suferinde şi sfrijite. Probabil că dacă nu s-ar fi temut de puşca lui Abu [1] George, arendaşul, nu s-ar fi sfiit s-o viziteze şi pe Umm [2] George într-o noapte. Iar dacă cineva i se plîngea lui Abdun, tatăl lui, acesta se zborşea şi răspundea grosolan :

— Treaba voastră... Eu n-am nici o vină... Faceţi-i ce vreţi...

De obicei, nu puteau să-i facă nimic fiindcă, chiar dacă era scund, Garib era foarte vînos ; putea să ridice cu o mînă roata dinţată a saqiei, iar cu cealaltă să înşface un bărbat de gît. Şi toate astea cu aceeaşi umbră de ironie în privire.

El era bărbatul cel mai plin de bărbăţie, iar Fatima femeia cu cea mai izbitoare feminitate. De aceea, era foarte firesc să se zvonească tot felul de lucruri pe seama lor. Şi cu toate astea, se ţineau departe unul de celălalt ; Fatima îl evita, din cauza faimei de necuviincios şi necioplit, iar el se temea de ea chiar şi cînd o vedea de la distanţă. El era egal cu servitoarea arendaşului şi cu văduva Safi'a, dar Fatima nu era nici una, nici alta. Ea era Fatima şi atît. Toate celelalte femei la un loc nu făceau cît ea.

Cîteodată le spunea flăcăilor care stăteau îngropaţi cu el în şira de paie că ea-l iubeşte, şi-i trimite chiar

---

[1] *Abu*, „tată", supranume, urmat de numele primului băiat.

[2] *Umm*, „*mamă*", supranume, urmat de numele unui băiat sau unei fete.

bilețele, dar tot el era primul care se revolta de scornelile lui. Muncea la cîmp fără răgaz, vînturîndu-și privirile printre femeile care chicoteau și arătîndu-și bărbăția, la nunți și la iarmaroc nu-l întrecea nimeni, dar în fața Fatimei era cu totul și cu totul neputincios. La rîndul ei, Fatima se temea de el întocmai cum se temea de păcat. Cătunul scornea neîncetat zvonuri pe seama lor, dar Farag se străduia să zîmbească mereu și să dobîndească prietenia lui Garib, de care se temea cel mai tare. Cătunul era mic și locuitorii lui erau ca o singură familie. Casa lui Abdun era a treia în dreapta celei a lui Farag.

Așteptau mereu să se întîmple ceva, și trebuia să se întîmple. De pildă, să fie treziți în miez de noapte de o împușcătură sau să alerge cineva dinspre cîmp strigînd, în gura mare : Au prins-o în porumbi cu Garib !...

Și iată că s-a întîmplat ceea ce așteptaseră atît !

Ciudat este că nimeni n-a fost surprins și n-a dezaprobat cele întîmplate. Dacă n-a fost ieri, iată că a fost astăzi... Pînă și copiii din cătun — și copiii au și ei lumea lor, zvonurile și părerile lor despre oamenii mari —, pînă și ei au înțeles că Fatima a săvîrșit, în sfîrșit, lucrul acela interzis despre care părinții le-au vorbit de atîtea ori si le-au spus că se cheamă păcat.

De aceea, cînd l-au zărit pe Farag venind dinspre cîmp, cu turbanul în mînă și cu capul gol, pentru prima dată de cînd îl știu, cu vesta descheiată și cu șalvarii stropiți de noroi, cu fața galbenă, cu mustățile tremurînd și cu ochii de culoarea sîngelui, s-au ascuns în spatele grajdului, simțind instinctiv gravitatea nenorocirii care îl lovise. Cînd a trecut de poarta cea mare a cătunului, au luat-o după el, urmărindu-l de la distanță tăcuți. L-au văzut intrînd în casă și țipînd la copilul care izbea într-un bidon ruginit. Apoi, pe un ton răstit, a cerut de la nevastă-sa să-i aducă *goza*. A tras tare fumul, pe care apoi l-a dat afară pe nas ; un nor gros

semănînd cu cel de la cuptor cînd se vîră vreascuri ude în el.

Cîţiva bărbaţi au trecut pragul casei şi odată cu ei s-au strecurat şi cîţiva copii, curioşi să afle ce se petrece înăuntru. Au constatat că nu se petrecea nimic deosebit. Farag, cu faţa tot galbenă, stătea jos şi nu scotea o vorbă. Aranjase scaunele pentru fumat şi trăgea fără încetare din *goza*. Bărbaţii din jurul lui tăceau şi ei, neştiind ce ar putea să zică. Iar dacă vreunul din ei se mişca, pregătindu-se să deschidă vorba, Farag îi întindea capătul gozei, obligîndu-l să tacă. Într-o situaţie ca asta nu este nevoie de vorbe. În sfîrşit, ziua pe care Farag o aşteptase atît a venit. În sfîrşit, s-a întîmplat lucrul la care atît se gîndise, cu sîngele fierbîndu-i în vine. De fiecare dată cînd o vedea pe soră-sa mlădiindu-se în tobul [1] ei negru, subţire şi larg, de fiecare dată cînd zărea o bucăţică din pielea ei prin deschizătura tobului, de fiecare dată cînd o vedea rîzînd, vorbind sau chiar şi numai mîncînd, simţea că se sufocă deodată şi atunci, fie că îi arunca nişte priviri semănînd cu nişte cuie înroşite în foc, fie că se pornea pe rîsul acela larg, în care descifrai întotdeauna teama de ceva care trebuie să se întîmple. De multe ori îşi făcea socoteli în gînd. Chiar, ce-ar face dacă s-ar întîmpla să ?... Dar nu... Ferească Allah !

I se făcea părul măciucă ori de cîte ori se gîndea la asta, iar felul cum se uita la Fatima o făcea să intre în pămînt. Iată că ce a fost să fie s-a întîmplat. El trebuie acum să se poarte aşa cum se poartă în astfel de situaţii un bărbat — un tată sau un frate : trebuie să-i ucidă şi pe ea, şi pe Garib. Trebuie s-o ucidă pe sora lui, pe care cînd fusese mică o purtase în braţe pentru a o trece dincolo de canal şi pe care mamă-sa i-o lăsase în grijă

[1] *Tob*, un fel de rochie de obicei de culoare neagră, lungă şi largă, purtată de femeile din Egipt.

înainte de a muri, şi trebuie să-l ucidă pe cîinele de Garib, căruia îi dăduse adăpost şi de băut pe socoteala lui. Tot timpul s-a aşteptat să-l trădeze şi iată că l-a trădat, în sfîrşit.

Într-adevăr, o astfel de situaţie nu are nevoie de comentarii, ci de sînge. Dar el trebuie mai întîi să se convingă, căci altfel păcatul va fi al lui. Trebuie mai întîi să se convingă. Să mai tragă din tutun, să tacă şi să mai aştepte înainte de a pune mîna pe cuţit. Hotărîrea este irevocabilă ; în astfel de situaţii nu există îndurare. Farag trăieşte într-un cătun, şi locuitorii cătunelor sînt acuzaţi că ar fi mai îngăduitori decît locuitorii satelor. Trebuie să arăte că şi locuitorii cătunelor au legile lor nescrise şi că nu acceptă cu nici un chip păcatul.

Cît despre Fatima, a apărut dinspre cîmp într-un grup de femei îmbrăcate în toburi vechi, decolorate de vreme, cu băsmăluţe pe cap, alcătuind un bloc negru, cu zeci de braţe şi capete, care se deplasa spre cătun ridicînd nori de praf în văzduh.

Copiii au alergat în întîmpinarea cortegiului. Fatima se afla în mijlocul grupului. Avea faţa albă. Pentru prima oară, faţa ei de culoare închisă a căpătat o nuanţă de alb palid. Îşi pierduse farmecul obişnuit. Îşi legase capul cu basmaua neagră, ca şi cum şi-ar fi pus doliu. Obrajii ei păreau împietriţi, de parcă ar fi murit sau trebuia să moară în clipa aceea.

Cînd cortegiul s-a apropiat de cătun, s-a stîrnit zarvă. Unele femei propuneau să se abată pe la casa vechilului, iar altele, făcînd aluzie la obicei, susţineau că locul firesc este casa fratelui ei. Au ezitat o vreme, trăgînd una de alta încolo şi încoace, şi în cele din urmă au condus-o către casa vechilului, situată în marginea cătunului. Copiii au rămas afară în aşteptare.

Despre Garib, s-a răspîndit zvonul că s-ar fi ascuns în lanul de porumb şi că s-ar putea să nu se mai întoarcă.

Nimeni din cătun nu știa exact ce s-a întîmplat. S-a lăsat brusc peste el o ceață întunecoasă și nimeni nu mai era în stare să distingă nimic. Bărbații tăceau, iar femeile s-au pornit pe blesteme, implorîndu-l pe Allah să-l blagoslovească pe Garib cu o boală de care să nu mai aibă scăpare. Nici blestemele n-au reușit să risipească atmosfera sumbră care se abătuse asupra cătunului. Pînă și cîinii se opriseră din lătrat.

În casa vechilului, cercul s-a strîns în jurul Fatimei. S-au năpustit asupra ei cu tot felul de întrebări, deși erau sigure dinainte că nu vor da crezare mărturisirilor ei.

Le-a spus că ducea mîncare fratelui ei și cînd a trecut pe lîngă canalul care străbate lanurile de porumb, Garib i-a apărut în drum, pe neașteptate, încercînd s-o prindă de mînă și s-o tragă spre el și că ea s-a împotrivit și a țipat. Apoi Fatima s-a oprit, însă femeile au insistat să continue. Le-a mai spus că, auzind țipetele el, lumea a alergat spre locul acela și că Garib a fugit. Nemulțumite de ce le-a răspuns, i-au cerut să spună totul. Le-a spus că nu mai are nimic de adăugat. Au clătinat din cap, străduindu-se să pătrundă, atît cît le îngăduia imaginația, sensul expresiei „a prinde de mînă". Le-a cuprins pe toate febra neiertătoare a curiozității și au vrut să se convingă de adevărul celor spuse. De ce se oprea Fatima din povestit, de ce fața ei devenea mai palidă, de ce sporea și febra care pusese stăpînire pe imaginația lor ! Parcă și pe bărbații care stăteau în jurul lui Farag, departe de Fatima și de cercul din jurul ei, i-a cuprins un fel de febră ascunsă, pe care o puteai însă descifra în cuvinte ca acestea :

— Răbdare, oameni buni ! Nu se poate să nu se fi întîmplat nimic !

Încet-încet, lucrul pe care toți încercau să-l ascundă a început să iasă la iveală. Toți erau pregătiți și se aș-

teptau să se întîmple de la o zi la alta ceea ce s-a întîmplat. Dacă un bărbat, oricare ar fi el, a rămas singur cu Fatima, trebuia neapărat să se întîmple ceva. Ce să mai zicem dacă acest bărbat a fost Garîb ? Nimeni nu poate accepta ideea că ea s-ar fi putut împotrivi. Dacă a fost cu Garib, s-a terminat totul. Esențial este acum să li se confirme că într-adevăr totul s-a terminat. Chiar și Farag, care tăcea și citea ce se petrece în mințile ascunse ale acestor oameni, voia să știe rezultatul. Nu de dragul de a ști, ci pentru a se convinge că Fatima nu-i mai este soră și că are dreptul să-i ia viața.

Femeile — ce ciudat ! — sînt mult mai îndrăznețe decît bărbații cînd este vorba de astfel de lucruri. De aceea s-au și grăbit să și-o spună unele altora și s-o spună și nevestei lui Farag, care a ieșit din casă și s-a pornit să bocească pentru Fatima. Cînd i-au spus-o Fatimei, mînia i-a năvălit în obraji, s-a îngălbenit ca ceara, nările au început să-i tremure, iar din ochi i s-au prelins cîteva lacrimi. A țipat la ele și a jurat pe *Coranul* cel sfînt că nu poate fi nici vorbă de așa ceva.

— De vreme ce nu ne lași să vedem, înseamnă că așa e ! i-au retezat-o ele.

În obrajii Fatimei a năvălit brusc un val de sînge și n-a mai fost în stare să scoată nici o vorbă.

Probabil că dacă s-ar fi întîmplat într-un sat, oamenii ar fi încercat să cruțe o fiică de-a lor, dar lucrurile se petrec în acest cătun în care fiecare știe totul despre ceilalți și n-are rost să rămînă ceva necunoscut. De aceea, întreaga suflare a cătunului voia să afle dacă Fatimei i s-a întîmplat ceea ce trebuia să i se întîmple. Cînd au văzut-o leșinată, au stropit-o cu apă pe față și i-au dat să miroasă o ceapă. A leșinat înspăimîntată că poate fi bănuită de cel mai mare păcat. Și-și exprimau deschis bănuiala, în văzul și auzul fratelui și familiei ei ! Și cine sînt cei care o fac ? Sînt aceia care o iubi-

seră şi pe care îi iubise ! Sînt aceia care o mîngîiaseră şi o răsfăţaseră !

Le-a cerut femeilor din jur s-o cruţe.

Au tăcut toate, cu ochii stinşi aţintiţi asupra ei. Nu mai aveau îndoieli.

— Sînt gata ! le-a răspuns Fatima cu faţa împietrită. Valul de sînge, care năvălise mai înainte în obrajii ei, i s-a lăsat în picioare.

Farag, care tot timpul a mestecat *mu'assal* [1], cu fruntea sprijinită în palmă, a avut o senzaţie de ameţeală. Dacă n-ar fi fost bărbat, lumea l-ar fi socotit o văduvă care boceşte !

Nimeni nu se pricepea în cătun la astfel de treburi în afară de croitoreasa Sabiha. Nu era croitoreasă de meserie, dar avea o maşină de cusut veche, pe care o învîrtea cu mîna şi mai făcea din cînd în cînd cîte un obiect de îmbrăcăminte pentru o femeie sau pentru un bărbat. Arăta încă bine, în ciuda anilor, şi avea faţa albă. Părea duioasă, ca orice mamă, dar cînd deschidea gura şi începea să vorbească, îţi dădeai seama că era o femeie încercată şi că trecuse prin multe şi atunci îţi pierdeai încrederea în ea.

Cînd Fatima le-a spus că este gata, era de aşteptat să trimită după croitoreasa Sabiha, dar nu s-a întîmplat aşa. Ele voiau să ştie adevărul. Fără îndoială că Sabiha se pricepe la lucrurile astea şi o să vadă imediat care este realitatea, dar se temeau că n-o să le spună adevărul. Toţi aveau bănuieli în privinţa Sabihei : şi femeile, şi bărbaţii, şi copiii. Este singura croitoreasă din cătun — dacă poate fi numită astfel — şi coase pentru toată lumea, dar dacă cineva te-a văzut intrînd în casa ei, chiar şi numai pentru a-ţi proba gilbabul, te poate bănui şi de altceva, căci se ştie că Sabiha este oricînd dispusă

[1] Un amestec din tutun, melasă, glicerină şi uleiuri frumoase mirositoare sau esenţe.

să facă din casa ei un paravan în spatele căruia să se întîlnească un bărbat cu o femeie, atunci cînd pentru asta există motive serioase. Nimeni n-a văzut nimic, dar s-ar putea să fie adevărat, după cum, la fel de bine, s-ar putea să fie doar niște zvonuri. Cert este însă că lumea are îndoieli cînd este vorba de Sabiha. S-ar putea să vadă despre ce este vorba și să nu spună sau să spună altceva decît ceea ce vede.

— Doar la doamna Umm George am putea merge ! a propus nevasta lui Farag.

Femeile au acceptat imediat, căci Umm George era singura doamnă din cătun, singura femeie care știa să scrie și să citească bine. Și pe urmă ea era de la oraș și nu se îndoiau că orășenii știu toate lucrurile la care nu se pricep locuitorii cătunelor și satelor.

Copiii s-au îngrămădit în jurul cortegiului care a părăsit casa vechilului pentru a se îndrepta spre casa arendașului. Cuprins de tristețe și de entuziasm, cortegiul a luat-o pe uliţele satului acoperite de gloduri și de paie de orez. Soarele era aproape de asfințit. Fața Fatimei, care se afla tot în mijlocul cortegiului, era împietrită, ochii ei, deși deschiși, semănau cu ochii unui orb, iar inima i se topea. Cu fiecare pas pe care îl făcea, simțea cum sînt strivite pudoarea ei de fecioară și toate sentimentele frumoase pe care le adunase din copilărie și pînă la această vîrstă, de cînd cîntase și se veselise la nunți, visînd să aibă și ea una la fel și lumea să privească la ea ca la o regină atunci cînd va îmbrăca voalul de mireasă. Și astăzi, iată cum o urmăresc nu sute, ci mii de ochi fără pic de rușine, făcînd-o să sîngereze la fiecare pas pe care îl face, la fiecare glod pe care îl lovesc picioarele ei goale, umilită de toți, și nimeni nu are nici cea mai mică milă pentru ea.

Cînd prietena ei Hikmet a încercat să-i tragă basmaua pe față, a oprit-o. La ce bun să-și mai acopere fața, cînd tot trupul ei este ca și gol ?

Cortegiul învăluit de triste̦e şi de entuziasm, cu zeci de bra̦e şi capete, înainta, tîrînd după el coada pe care o alcătuiau copiii şi cîinii lihni̦i de foame. Înainta, stîrnind nori de praf, împrăştiind cîrdurile de ra̦e albe şi speriind stolurile de porumbei, dornic să ajungă cît mai repede la casa arendaşului.

În timpul acesta, Amm Dirgam, paznicul pătulelor, îngîna ceva, dar nimeni nu-i dădea nici o aten̦ie, căci lumea se obişnuise să-l audă bîiguind. Era singurul locuitor al cătunului venit din As-Sa'id [1]. De cînd a venit, este tot paznic la pătule. Acum a trecut de şaptezeci de ani, dar tot acolo lucrează. Capul lui mare are culoarea cărbunelui, iar fa̦a, cioplită parcă din bardă, tot timpul încruntată. Mustă̦ile albe, lungi şi stufoase aduc cu niște mustă̦i de cîine. Părul de pe cap este alb şi cre̦. Tot timpul are broboane de sudoare pe frunte, făcînd ca pielea lucioasă să pară unsă. Bolboroselile lui, pe care nu le înțelege nimeni, semănau mai degrabă cu lătratul unui cîine. Şi asta se întîmpla ori de cîte ori se apropia cineva de pătule, chiar dacă o făcea cu intenții bune. Trăieşte în cătun de vreo treizeci de ani, dar nu cunoaşte pe nimeni şi nu are de reproşat nimănui ceva. Toți ştiu numele lui, dar el nu ştie numele nimănui. Dacă cineva trece la distanță de pătule, nu are nimic cu el, dar cînd cineva se apropie mai mult de ele, nu se opreşte din bolborosit pînă nu dispare cel nechemat.

De data asta, bolborosea din cauza lui Garib şi nu mai contenea. El se ascunsese în grămada de coceni de porumb, adulmecînd de aproape ce se întîmplă în cătun şi cum este judecată fapta lui respingătoare. Fa̦a tuciurie i se înnegrise de-a binelea. Şi-a tras *taqiyya* pe cap astfel, încît să nu i se mai vadă şuvi̦a de păr care atîrna de obicei de sub ea. Era speriat cu adevărat şi

[1] Partea de sud a Egiptului.

regreta ceea ce făcuse, revenindu-şi parcă în fire după un somn care a durat ani de zile. Abia acum şi-a dat seama că lipsa lui de cuviinţă şi ademenirea femeilor erau dintre păcatele cele mai mari. Cînd a zărit-o pe Fatima purtată de cortegiul de femei către casa arendaşului, faţa i s-a înnegrit şi mai tare, s-a ascuns mai abitir în gluga de coceni, renunţînd să mai privească.

Teama, şi faptul că Fatima îl ţinea la distanţă îl făcuseră să o dorească şi mai mult. Şi cu cît o dorea mai mult, cu atît ea se îndepărta mai tare de el. Îşi dădea seama că nu va putea să se apropie de ea. Nu-i voia răul. De fapt nu voia absolut nimic de la ea. Ceea ce ar fi vrut era doar să o salute, şi ea să-i răspundă pe un ton din care să simtă că-i răspunde lui, lui Garib. Ea nu a făcut aşa ceva, iar el s-a consolat, ademenind femeile una după alta. Ţinea totuşi să obţină un cuvînt sau o privire de la Fatima, chiar şi numai o aruncătură de ochi peste umăr sau de sub greutatea coşului purtat pe cap. N-a fost prima dată cînd a aşteptat acolo, în lan, pentru a o vedea trecînd cu mîncarea spre fratele ei, care lucra pe ogor. Era îmbrăcată într-un *tob* negru şi grăbea pasul. Coşul stătea puţin înclinat, semănînd cu o pălărie. Răspîndea un parfum plăcut peste cîmp, peste pomi, peste plante, peste canal, umplînd întreg văzduhul cu o adiere proaspătă, semănînd cu aceea din ziua de *Şamm an-nasim* [1]. N-a fost prima dată cînd a aşteptat-o, fără ca ea să-l vadă şi cu teama că nu-l va vedea în suflet, dar a fost prima dată cînd a vrut ca ea să-l vadă, prima dată cînd a dorit să se întîlnească cu ea ca din întîmplare şi să săvîrşească păcatul acela care i-a răpit somnul şi l-a făcut să se zvîrcolească în claia de paie a moşiei.

[1] Sărbătoare populară egipteană, în lunea care urmează după duminica Paştilor creştinilor greco-copţi, între sfîrşitul lunii martie şi începutul lunii mai.

Căci este într-adevăr un păcat să întrebi o fată care nu ţi-e soră sau o femeie care nu ţi-e mamă „Ce mai faci, Fatima ?“ şi ea să-ţi răspundă cu sfiala cu care îţi răspunde mama sau sora ta.

Cînd l-a văzut ieşind din lanul de porumb, a înghețat de spaimă, ca şi cum l-ar fi văzut în pielea goală, cum îl născuse mamă-sa, sau ca şi cum ar fi văzut chiar păcatul acela cu care o sperie Farag întruna. Coşul i-a picat din cap şi a început să ţipe cît o ţinea gura. Lumea a năvălit din toate părţile, iar el a dispărut în lanuri, mîncînd pămîntul.

Contrar aşteptărilor, doamna Umm George şi-a făcut semnul crucii, şi-a exprimat părerea de rău, i-a promis să facă tot ce îi stă în putinţă pentru a se afla adevărul, a jurat pe Christos cel veşnic viu să-l convingă pe soţul ei să-l închidă pe Garib la post şi să-l determine, la rîndul lui, pe şeful de post să-l lege de coada calului şi să-l spînzure de un stîlp de telegraf. Doamna Umm George era cunoscută ca o femeie deosebit de evlavioasă. Nimeni nu ştia cum o cheamă de fapt. Îl silea pe soţul ei, arendaşul Abu George s-o ducă în fiecare duminică dimineaţa la biserica din tîrgul apropiat, chiar dacă nu-i ardea de aşa ceva, mai ales că sîmbăta seara avea obiceiul să se oprească la băcănia lui Panayoti din satul vecin, transformată în crîşmă, pentru a da de duşcă două-trei pahare. Umm George era o femeie scundă, cu faţa de un alb palid, cu părul presărat de fire albe şi cu trei puncte de tatuaj în bărbie. O cunoştea bine pe Fatima şi era fascinată de frumuseţea ei. Din cînd în cînd, obişnuia să trimită pe cîte cineva la ea pentru a o chema să-i dea ajutor la pregătitul tăvilor cu cozonac. Uneori trimitea să o cheme doar pentru a schimba cîteva cuvinte cu ea, pentru a mai afla şi ea cîte ceva despre femeile din cătun, cu care îi era interzis să se întîlnească. Pro-

babil că dacă n-ar fi fost diferența de vîrstă ar fi devenit bune prietene.

N-a simțit rușine mai mare ca aceea care a cuprins-o cînd se îndrepta către casa arendașului ; de data aceasta nechemată, ci pentru ca doamna Umm George să vadă dacă mai este cinstită. Tocmai doamna Umm George, care o sărutase pînă ieri pe buze și care îi spusese că dacă n-ar fi religia la mijloc ar cere-o de soție pentru fratele ei care lucra ca zaraf în Al-Buheyra [1], trebuia să constate dacă ea mai este sau nu mai este cinstită.

Cînd a ajuns în prag, n-a mai fost în stare să înainteze, dar femeile au îmbrîncit-o fără sfială și basmaua i-a alunecat de pe cap. Umm George l-a dat pe Abu George afară din casă, a închis poarta și ușa de la cameră, a închis ferestrele și a tras jaluzelele peste ele. Împotrivirea instinctivă a Fatimei a fost ușor înfrîntă de femeile care s-au îngrămădit și au întins-o cu forța pe pat. Una din ele a prins-o de mîini, iar altele două de cîte un picior. Numeroase mîini uscate, pline de vene și mînjite de *muluhiyya* [2]. Zeci de ochi ațintiți asupra ei, pentru a vedea dacă mai este cinstită sau nu. S-au uitat, au căutat, fără ca ea să-și dea seama ce vor de fapt. Umm George, cuprinsă de tulburare, ca și cum ea ar fi fost cea controlată, le alunga pe femei, dar degeaba. Toate încercările ei de a o liniști pe Fatima au dat greș. Se trăgeau înapoi, se împingeau una pe alta, scoteau strigăte reținute sau șoapte de spaimă. Tăcerea așteptării care se așternuse peste cameră s-a întins treptat peste toată casa, apoi peste întreg cătunul, peste toată ființa. A ajuns pînă la bărbații cu capetele înfierbîntate din jurul

[1] Guvernorat în nordul Egiptului, în Delta Nilului, a cărui reședință este orașul Damanhur.

[2] O plantă din familia leguminoaselor, din care se pregătește o pastă de culoare verde, consumată în satele din Egipt și, mai rar, din Siria (corchorus olitorius).

lui Farag și chiar pînă la cei risipiți prin țarcurile vitelor, la mașină sau pe cîmp. Toți așteptau nerăbdători să afle ce au descoperit femeile în casa arendașului, chiar dacă se aflau departe de ea și nu o zăreau.

Peste tot domnea o tăcere pe care nu o tulburau decît bolboroselile lui Amm Dirgam. Nu le dădea atenție decît un singur om : Abdun, tatăl lui Garib. El a luat-o spre pătule, cu poala gilbab-ului ridicată la spate ; dorea să-și verse focul blestemîndu-i pe Fatima, pe fiul lui, pe toți locuitorii cătunului, față de cineva, fie și numai față de Amm Dirgam.

Dar brusc, tăcerea din cameră fu spintecată de un chiuit, căruia i-au răspuns altele, la început din casă și apoi și de afară. Lumea s-a pornit să repete : „E cinstită ! Înseamnă că e cinstită !" Abia atunci și-a ridicat Farag capul din pămînt și a simțit că-i aleargă din nou sîngele prin vene.

— Aduceți-o încoa' ! au fost primele vorbe pe care le-a rostit.

N-au trecut decît cîteva clipe, și Amm Dirgam s-a oprit din bolborosit. Dar foarte curînd, satul a fost sfîșiat de un alt urlet, mult mai violent decît cele pe care le auzise mai înainte. Lîngă puțul adînc, de trei staturi de om, Abdun îl prinsese pe Garib de beregată și trăgea cu toată forța de el pentru a-l îneca, în vreme ce zeci de bărbați se străduiau să-l liniștească și să-l împiedice. Văzînd că nu reușește să-l clintească pe fiul său, Abdun se înfuria și mai tare, și blestemele se revărsau din gura lui asemeni lavei dintr-un vulcan. Văzîndu-l cum se chinuie să-l smucească pe fiul său, ai fi fost înclinat să crezi că vrea cu adevărat să-l arunce în puț, dar ceva din glasul lui, din felul cum țipa și din înjurăturile pe care le alegea îți spunea că nu-i este rușine de fiul lui și că, dimpotrivă, în adîncul sufletului este mîndru de bărbăția lui Garib și de ceea ce făcuse el.

În casa lui Farag însă, un adevărat balamuc : el o lovea pe Fatima cu maiul de pisat boabele de cafea, iar ea împreună cu nevasta lui, care se temea să n-o omoare, şi cu vecinele care dăduseră buzna în casă urlau cît le ţinea gura, iar cîţiva bărbaţi se chinuiau în zadar să-l oprească. Farag se dezlănţuise asemenea unei fiare, vrînd cu tot dinadinsul s-o ucidă pe sora sa.

Probabil că o oarecare reţinere în lovituri şi ochii, care-i scăpărau scîntei, dar nu de o mînie nemărginită şi nici de bucurie, te ajutau să înţelegi că de fapt prin asta el nu voia decît să răspundă la miile de gînduri care trecuseră prin capetele oamenilor şi la feluritele vorbe care se spuseseră pe seama Fatimei, care nu păcătuise şi nu-i pătase cu nimic cinstea.

De bună seamă, nici Abdun nu l-a înecat pe fiul său şi nici Farag n-a ucis-o pe sora sa. Cînd soarele dispărea la orizont, ca în fiecare zi, oamenii se întorceau cu vitele de la cîmp şi cu măgarii încărcaţi cu iarbă. Prin acoperişuri şi prin crăpăturile din pereţii caselor de lut, se ridicau fuioare de fum. Mirosul de ceapă prăjită în ulei pătrundea în nările trecătorilor, făcîndu-le poftă. Bărbaţii şi-au făcut rugăciunea de asfinţit, iar femeile au pregătit orătăniile pentru înnoptat şi au coborît de pe acoperişurile căsuţelor. Cînd s-a anunţat rugăciunea de dinainte de culcare, liniştea cea veşnică domnea din nou peste sat. Discuţiile despre cele întîmplate au contenit, capetele au început să atîrne greu, lămpile se stingeau una după alta, şi trupurile au picat doborîte de somnul care bîjbîia prin întuneric.

Rămasă singură, cînd toată lumea adormise şi doar ea nu-şi găsea liniştea, Fatima a izbucnit într-un plîns cu sughiţuri, acolo, lîngă coteţ, unde o obligase Farag să doarmă, fără rogojină şi fără nimic de învelit. Trupul îi tremura, făcînd să se zgîlţîie şi coteţul cu pui, şi cuptorul, şi casa, şi tot cătunul, mai-mai să trezească toată

lumea din somn. Plîngea chinuită de durerea pe care n-o mai încercase niciodată, de rana adîncă pe care de-abia acum, după ce s-a lăsat noaptea, a început s-o simtă.

La cîtăva vreme după acest incident, oameni de bună-credinţă au încercat să-l convingă pe Farag să-l accepte pe Garib ca mire pentru sora sa, dar nu a fost de îndeplecat. Cît despre Garib, n-a mai scos nici o vorbă despre Fatima şi nici despre alte femei, şi-a tuns smocul de păr şi a început să-şi facă şi el rugăciunile laolaltă cu ceilalţi bărbaţi. Uneori însă putea fi surprins dînd tîrcoale cătunului şi oprindu-se în dreptul ferestrei de la casa lui Farag.

Deşi ar fi avut nevoie să-l mai ajute şi Fatima la cîte ceva, Farag nu i-a mai îngăduit cu nici un chip să mai iasă din casă. De fapt, scîrbită de lume, nici ea nu mai simţea nevoia să iasă. Veselia care îi inunda înainte ochii, faţa şi întreaga făptură s-a stins fără urmă. A devenit asemenea unui animal tîmp ; nu zîmbea şi aproape că nu se mai mişca. Dacă vorbea, cuvintele nu lăsau să se mai vadă nimic din mîndria, frumuseţea şi feminitatea ei de dinainte.

Starea asta nu a durat însă prea mult : nici Fatima nu putea rămîne la nesfîrşit în casă, nici Garib nu putea s-o ţină numai în rugăciuni, şi nici Farag nu putea să renunţe pentru totdeauna la rîsul şi bucuria lui. După săptămîni, şi alte săptămîni, locuitorii cătunului au uitat cu totul de cele întîmplate. Aceiaşi oameni de bună-credinţă au intervenit din nou şi l-au împăcat pe Farag cu Abdun şi cu Garib. Din nou, ei au ajuns să stea de vorbă, să lucreze unul la altul, cu împrumut, să se ajute ca de obicei. Din nou, Garib a lăsat să-i crească smocul de păr şi a început să vorbească despre femei faţă de prietenii săi în claia de paie. În vorbele lui, simţeai însă o amărăciune. Fatima a început din nou să iasă din casă,

frumoasă cum fusese, cu basmaua legată într-o parte pe cap, cu poala puțin ridicată, cu mersul ei puțin grav, făcîndu-i să amețească pe bărbații cărora le arunca din cînd în cînd cîte o ocheadă. Îi saluta pe toți, cîți întîlnea, în afară de el. Și asta nu pentru că i-ar fi purtat pică, dar el pur și simplu nu exista pentru ea.

Nimic nu se schimbase parcă în Fatima : a început din nou să privească lumea în ochi, să vorbească, să zîmbească și să răpească mințile. Și totuși, ea dobîndise ceva nou sau pierduse ceva din ceea ce avusese mai înainte ; ceva care îi împodobea ținuta, mersul și rîsul, ceva care o făcea să pară că este a tuturor, că-i iubește pe toți și că toți o iubesc, ceva care-i dădea limpezime și puritate, care te făcea să simți că rîde cu adevărat atunci cînd rîde și că se înfurie cu adevărat atunci cînd se înfurie. Nu mai avea naivitatea aceea cu care erai obișnuit ; acum putea să privească și să nu vadă, putea să rîdă, fără să vrea, putea să dorească ceva și să-și ascundă dorința.

Dacă Farag o surprindea într-o zi ieșind de la croitoreasa Sabiha și o tîra acasă și o închidea sau o smucea de păr, întrebînd-o ce a căutat acolo, acum avea curajul să-l înfrunte și să-i răspundă :

— Am fost să-mi probez tobul. Lasă-mă-n pace !

Avea acum curajul să se zbată pentru a scăpa din strînsoarea lui, să se așeze într-un colț și să-și aranjeze părul la loc, să-l privească drept în față, cu ochii ei frumoși, care nu se mai plecau în jos plini de sfială.

NA'IM 'ATIYYA

Na'im 'Atiyya este un prozator egiptean de orientare modernistă, cunoscut cititorilor arabi atît prin numeroasele studii despre artele plastice și despre teatru, cît și prin nuvelele publicate în diferite reviste arabe în anii '60 și '70, reunite ulterior în culegerea *Qadiyyat as-ṣawiṣ Saqr (Procesul sergentului Saqr)*, Cairo, 1971.

De un succes deosebit s-au bucurat și romanele sale *Al-Mir'at wa al-misbah (Oglinda și lampa)*, în care procedeele specifice artei romanești se îmbină cu cele ale artelor plastice și poeziei și *Al-'Ighra' al-'akhir (Ultima ispită)*.

PROCESUL SERGENTULUI SAQR

A tras după el ușa cînd a ieșit de la maestrul Sukri. Prea multe n-a înțeles din ce i-a spus el. Cuvintele lui îi mai stăruiau însă în minte, învălmășindu-se.

A ieșit în salon.

— E de bine ce ți-a spus ? s-a grăbit să-l întrebe însoțitorul său, care-l aștepta cu nerăbdare.

A clipit fără să vrea. Ciudat că i se întîmplă așa ceva, căci era vestit pentru privirea lui fixă, pe care nici un căruțaș nu putea s-o înfrunte mai mult de cîteva secunde.

Clienții stăteau pe scaune, așteptîndu-și rîndul. A lăsat ochii în pămînt. Cei care se aflau acolo s-au holbat la el. Și-a șters încet buzele cu palma, vrînd parcă să alunge privirile sau să-și ascundă rușinea.

— Vax ! a rostit el după cîteva momente.

— Adică vrei să zici că nu ți-a spus nimic ? Păi ce-ai stat atîta vreme cu el acolo ? Te-a întrebat de sănătate ?

— Nu ! Vorbe goale...

— Ce tot îndrugi, măi frate ?

— N-avea chef să spună nimic. Buzele îi erau parcă grele. Și-a adus aminte de ce-i spusese miercuri șeful de circumscripție pe un ton sigur :

— Asta nu este problemă administrativă și nu privește tribunalele, sergent Saqr !

Șeful de circumscripție a fost chemat în camera vecină.

— Ce ziceam ? a reluat el vorba cînd s-a întors. S-a așezat la birou și a continuat să-i explice : — Aa ! Vezi ? Nu este o măsură coercitivă din partea unui organ administrativ ca să capete caracterul de problemă juridică...

— Atunci ce-i ? a întrebat sergentul Saqr.

Sună telefonul. Selim Efendi ridică receptorul. Greșeală.

— Atunci ce-i ? reluă sergentul Saqr întrebarea.

Șeful de circumscripție a scos o batistă de culoare gri din buzunar, și-a ridicat tarbușul de pe frunte și și-a șters sudoarea.

— Ce-i ? Vrei să știi ce-i ? Ei bine, am să-ți spun. Apoi Selim Efendi a continuat, citind parcă din Instrucțiunile administrative pe care le adunase și le clasase Suldjuq Bek Horșid : Este o măsură administrativă, pe

care autoritățile o iau pentru a organiza viața funcționarilor subordonați, din dorința ca aceștia să aibă o ținută corespunzătoare și să respecte cerințele disciplinei.

Din clipa aceea, îi sună mereu în urechi expresiile : ținută corespunzătoare... cerințele disciplinei... ținută corespunzătoare... cerințele disciplinei...

Cuvintele s-au învălmășit apoi, asemenea unui roi de muște sau de țînțari, fără să-i mai dea liniște nici în somn. În primele zile nu s-a gîndit să se adreseze unui avocat, dar simțea că gîndurile nu-i mai dau pace. Noaptea trecută a sărit din pat, bolborosind :

— Cerințele disciplinei... ținută corespunzătoare...

La început, femeia corpolentă care sforăia lîngă el nu s-a trezit. Dar la repetare și-un măgar tresare. Pufăi asemenea unei locomotive de mărfar care de-abia pornește, apoi se ridică privind în jur :

— Ce-i, Saqr ? a întrebat ea speriată. Ne-au năpădit hoții ?

A încercat să-i ascundă adevărul, dar simțea că nu mai rezistă. Dădu la o parte cu picioarele pătura cenușie. S-a speriat cînd a văzut bătătura de la deget, pricinuită de statul în picioare. Ca și cum n-ar mai fi văzut-o pînă atunci ! Și-a dat seama că nu-i mai poate ascunde adevărul. Simțea că-l apasă pe suflet ! Dacă *hanum* [1] i-ar fi spus un cuvînt de consolare, poate că lucrurile s-ar fi schimbat, dar ea s-a apucat cu mîinile de cap și a început să urle :

— M-am săturat ! Așa ne trezim, așa dormim !

Într-adevăr, așa ne trezim, așa dormim !

Trebuie găsită o ieșire !

Și chiar în dimineața aceea a și găsit-o. Primul om cu care s-a întîlnit la capătul străduței a fost prietenul său Șalabi Efendi. Luna trecută a împrumutat de la el

---

1 Cuvînt de origine turcească, însemnînd „doamnă", intrat în limbajul familiar egiptean.

trei lire, pe care i le-a și restituit. Din ziua aceea, are un respect deosebit pentru el. Șalabi Efendi i-a sugerat să caute un avocat, și el s-a decis să facă așa. Cum nu cunoștea nici unul, s-a oprit la prima secție de poliție și i-a cerut scribului de acolo să-i recomande pe cineva. Acesta i-a oferit serviciile sale, dar el avea nevoie de un specialist în necazuri ca al lui și nu de un doctor oarecare.

— De ce nu vrei să spui odată ce ți-a zis maestrul Șukri ? a insistat însoțitorul lui pe un ton de repros, apăsîndu-l pe braț.

I-a spus, de fapt, niște vorbe identice cu cele pe care i le spusese mai înainte șeful de circumscripție. Îi izbeau urechile asemeni unor valuri :

— Indiscutabil, ordinea pe care organele de conducere o impun salariaților subordonați îmbină elemente ale dispoziției administrative cu alte elemente specifice. Sustragerea de la respectarea acesteia este socotită contravenție și se sancționează.

Cuvintele se izbeau unul de altul ca niște valuri, care urlă cînd se ridică în înalt și gem cînd se lasă să cadă.

Maestrul Șukri se mișcă tot timpul ; dă din mîini întruna, își mișcă gîtul, ochii, buzele. Mai ales buzele... Și odată cu ele și mustața deasă, risipită în dezordine. De fapt, numai mustața este de tînărul acesta uscățiv. Vorbele se risipeau parcă din mustața sa, întocmai cum pică fructele dintr-un dud cînd îl zgudui cu putere.

Maestrul s-a ridicat de la birou cu agilitatea unei pisici, s-a îndreptat spre bibliotecă și a deschis-o. S-a așezat într-un genunchi și a scos o carte cu copertă neagră. A scuturat praful de pe ea și s-a întors la birou. S-a uitat la ultimele pagini, apoi a umezit trei degete și a început să răsfoiască în grabă.

— Aha ! Nu ți-am spus ? Ascultă ! a explodat el victorios, ridicînd mîna dreaptă deasupra capului. Și-a dres glasul și s-a pornit să citească, pe un ton grav : Plîngerea depinde de modul în care se potrivește cu sco-

pul urmărit și de probele pe care se sprijină... Așa... așa... aceasta fiind libertatea personală pe care v-o garantează Constituția.

Maestrul Șukri s-a oprit o clipă din lectură, ca și cum s-ar fi lovit de o piatră. Și-a mîngîiat mustața cu degetele subțiri și a continuat, descoperind care este problema :

— N-are importanță ! Cred că e o greșeală de tipar. Și-a strîmbat mustața în semn de dispreț și a continuat : Cărțile astea de azi sînt pline de greșeli de tipar. A rîs afectat și a adăugat : Și viața este plină de greșeli... Sau să le zicem nepotriviri sau erori... N-are importanță...

Ce ciudat ! Mustățile i se strîmbă odată cu buzele, se întind odată cu ele.

Înțelegînd că problema are nevoie de mai multe explicații, deoarece clientul său nu are nivelul lui de cultură, maestrul a continuat :

— Aha ! Asta e opera profesorului doctor Izz ad-Din Halifa. Imaginează-ți că este șef de catedră la Facultatea de drept. A ocupat funcția, după ce a reușit să-l dea afară pe fostul profesor. A întors coperta, arătîndu-i numele autorului, scris cu litere mari, și a mai adăugat : Nici nu știi cum se țin tribunalele... De fapt, îl traduce pe un mare profesor francez... Dar n-are importanță. Să revenim la problema care ne interesează...

Avocatul s-a oprit cu degetul la un rînd din carte și a izbucnit, jubilînd :

— Uite... uite ce spune... „Nu există nici cea mai mică îndoială că, după această opinie, este o problemă administrativă, conținînd toate particularitățile și trăsăturile acesteia."

Și ultima propoziție a fost aruncată așa cum își înfige un măcelar cuțitul în gîtul unui taur care nu vrea să se supună :

— Apoi... „Plata incorectă se impune a fi respinsă !" Auzi ? Se impune a fi respinsă !

Valurile se izbesc unele de altele. Lumina farului străbate cerul, strălucind printre nori.

— Este un proces asemănător, caporale !

A continuat, ca şi cum ar fi descoperit un lucru care pînă în clipa aceea nu i-ar fi fost cunoscut.

— Probabil că motivul pentru care guvernului nu-i este clar că atitudinea de care ne plîngem este o acţiune materială pentru care tribunalele civile şi nu cele administrative trebuie să ceară despăgubiri...

— Asta ţi-a spus maestrul Şukri ? Bun ! Bravo ! Înseamnă că ai cîştigat procesul !

Într-adevăr va cîştiga procesul ? Lucrurile vor redeveni aşa cum au fost şi cum spune avocatul ? Într-adevăr faţa i se va lumina din nou ? Ce bine ar fi ! Ce minunat ar fi !

Glasul comandantului continua să-i răsune în urechi. La 7 septembrie a fost chemat la el în birou. În seara de 6 septembrie, cînd s-a întors acasă, pe masa din vestibul îl aştepta un bilet.

— L-a adus unul... A venit special... i-a spus *hanım*.

— N-a zis cum îl cheamă ?

— Zicea să nu întîrzii...

Sergentul Saqr a desfăcut biletul. Nu şi-a putut ascunde tulburarea. Şi-a dus mîna spre vîrful mustăţii rebele, pentru a-l răsuci. „Foarte urgent şi important... Sînteţi chemat marţi dimineaţa la orele opt în biroul Excelenţei Sale Comandantul."

Din nou şi-a dus spre mustaţă mîna, care începuse să-i tremure. De ce l-o fi chemînd Excelenţa Sa Paşa [1] ? A luat loc pe cel mai apropiat scaun. Vestibulul îi părea ca o celulă de închisoare. A căzut pe gînduri. Cîte zile ! Douăzeci şi trei de ani în brigăzile de circulaţie. Aswan...

---

[1] Titlu turcesc care se acorda militarilor şi funcţionarilor administrativi cu grade superioare, în regiunile Imperiului Otoman. Ulterior, păstrat ca titlu nobiliar în Egiptul monarhic.

Sohag... Al-Ismailiyya... Tanta [1]... şi, în sfîrşit, Cairo. Mai bine de şapte ani a dirijat circulaţia într-un singur loc, în faţa Clubului. S-a bucurat de admiraţia celor care frecventau Clubul. Şi erau cu toţi oameni distinşi. Excelenţa Sa Preşedintele Consiliului de Miniştri în persoană îi arăta simpatia sa de fiecare dată cînd venea la Club. I-a trimis chiar şi un cadou prin *bimbaşa* [2] Selim Azmi.

I-au sticlit ochii, iar mustaţa îi dansa de bucurie. Să fie vorba de un nou cadou ? Cu siguranţă că despre asta e vorba ! Paşa Comandantul s-a uitat de curînd prin ziare şi reviste... Mustaţa sa lungă atrăgea atenţia tuturor. Devenise unul din monumentele oraşului. Luna trecută s-a oprit lîngă el un Efendi din aceia învăţaţi. Dirija circulaţia la locul său obişnuit — intersecţia străzii Suleyman Paşa cu strada Al-Bustan. L-a salutat respectuos şi i s-a prezentat drept ziarist. A făcut semn spre aparatul de fotografiat care-i atîrna pe piept, dîndu-i de înţeles că vrea să-i facă o fotografie.

— Ai ceva împotrivă ?

— Fă cum vrei dumneata ! Şi-a răsucit mustaţa mîndru şi a continuat : Important este să nu încurc circulaţia...

Apoi ziaristul l-a întrebat despre mustaţă. Ah, amintiri vechi... Acum douăzeci şi patru de ani, cînd eram soldat în armata egipteană, a venit în vizită la noi la

---

[1] Oraşe de mărime medie situate în diferite regiuni ale Egiptului : Aswan — aproape de extremitatea sudică a ţării ; Sohag — pe valea Nilului, între Cairo şi Aswan ; Al-Isma'iliyya — la canalul Suez ; Tanta — în Delta Nilului, pe drumul dintre Cairo şi Alexandria.

[2] Grad militar echivalînd aproximativ cu acela de maior. Gradele militare turceşti au fost menţinute de administraţia egipteană pînă la răsturnarea monarhiei, în anul 1952.

cazarmă Maiestatea-sa răposatul [1]... Vizita asta mi-a lăsat o amintire de neșters în suflet. Din ziua aceea am hotărît să-mi las o mustață ca a Maiestății sale. Am îngrijit-o, am uns-o, am... Ce mai... Pînă cînd a ajuns așa cum o vezi... Cu ce am îngrijit-o ? Cu „cozmatice" !

A deschis semaforul.

— Și cît te costă întreținerea ei ? l-a întrebat tînărul ziarist cu un zîmbet maliții în ochi.

— Păi trebuie să mă coste, cred, vreo douăzeci de piaștri pe lună... Scrie șaizeci, a adăugat el după o clipă de ezitare.

— Fii liniștit... Buuun... O să iasă un reportaj nemaipomenit.

Au rîs.

— Ai probleme din cauza mustății ?

A închis semaforul.

— Dimpotrivă. Numărul prietenilor mei crește mereu.

Posesorii de autoturisme încetinesc cînd trec pe lîngă el, îi zîmbesc și îl salută. Mulți dintre ei îl strigă chiar pe nume. Asta îl face să fie și mai atent cu mustața. Cînd se duce la frizer, ține o oglindă în mînă, pentru a-l urmări și din cînd în cînd îi atrage atenția : „Ai grijă de mustață, meștere Ali !" Nu este mai puțin adevărat că lumea vorbește pe seama ei. Locuitorii cartierului s-au obișnuit și ei să-l vadă așa. Dar oriunde, dincolo de mediul vieții de zi cu zi, cînd vede două persoane șușotind, pricepe imediat că despre mustața lui e vorba.

A deschis semaforul și a făcut semn cu mîna mașinilor să treacă. Apoi a privit spre ziarist și a continuat :

— Cît timp sînt un om la locul meu și mă respect, nu-mi pasă. Și-apoi, după ce rudele, prietenii și colegii

---

[1] Aluzie la regele Fu'ad I, penultimul suveran al Egiptului (între 1917—1922, cu titlul de sultan, iar din 1922 pînă în 1936 cu titlul de rege).

s-au obișnuit cu mine așa, cu mustață, ar fi și păcat s-o tai...

Și-a trecut mîna peste ea cu tandrețe și a simțit, mîngîind vîrfurile ascuțite ridicate în sus, că este în stare să-i sfideze pe toți cei care conduc mașinile cu o mină de dispreț.

— Care a fost cea mai neplăcută situație pe care ai avut-o din cauza fuiorului... Adică a mustății ? l-a întrebat ziaristul, întrerupîndu-i gîndurile rătăcite.

— Cînd a murit vărul-meu Husni Efendi, profesor de matematică la Al-Mansura [1], m-am dus și eu la înmormîntare. În cortegiul care-l însoțea spre cimitir, se aflau numeroși elevi și eleve. Cînd m-au văzut, n-au mai fost în stare să plîngă, au început să șușotească și unii din ei chiar să rîdă.

— Ciudată pasiune și creșterea asta a mustăților, spuse ziaristul, dînd din cap.

— Atunci ce să mai zici de cei care cresc pisici, cîini sau papagali ?

Ziaristul a făcut cu ochiul, schițînd un gest de scîrbă.

— Acum spune-mi, care este atitudinea sexului frumos față de mustața dumitale ? îl provocă ziaristul, zîmbind.

Saqr a fost luat prin surprindere. Nu s-a așteptat ca discuția să evolueze către o astfel de întrebare. I-a venit în minte fața albă ca spuma laptelui, rotundă, cu piele delicată, fără fir de păr, a lui *hanum*. N-ar schimba-o pentru nimic în lume. Este adevărat că nu a avut parte de copii de la ea, dar așa i-a fost sortit. Asta-i ! Se vedea după ochii lui că este foarte încurcat.

---

[1] Important centru al industriei textile din Egipt, situat în Delta Nilului.

— Adică femeile ? a insistat ziaristul. S-a hotărît să pună punct discuției : Nu, domnule. E jenant. Eu sînt însurat. Un om ca mine...

— *Aferim* [1], sergentule ! Ce bine ar fi dacă s-ar găsi în poliție zece ca tine. Ce bine ar fi dacă s-ar găsi în poliție zece... Ce bine ar fi dacă s-ar găsi în poliție... Ce bine ar fi dacă s-ar găsi...

— Îți încălzesc mîncarea sau îți prăjesc două ouă ? l-a întrebat *hanum*, întrerupîndu-i gîndurile.

Și-a tras bocancii grei din picioare cu o satisfacție deosebită în suflet.

Dimineața a stat îndelung în fața oglinzii, aranjîndu-și mustața.

— Cred c-ar fi bine să mai ceri și tu o mărire de salariu ! a strigat *hanum* după el în vreme ce închidea ușa.

A luat tramvaiul de la capătul liniei din Șubra [2]. Oamenii din jur îi păreau niște pigmei. Era mai mîndru ca niciodată. Un sătean l-a întrebat unde se află Biroul pentru aprovizionare și nici măcar n-a catadixit să-i răspundă. Își păstra cuvintele pentru Comandant. Repeta în gînd toate amănuntele întîlnirii cu Excelența-sa Pașa : cum o să salute cînd va intra în palatul guvernoratului [3], ce o să spună, cum o să se încline, cum o să întîmpine cuvintele de laudă ale Pașii, cu o modestie prefăcută, cum o să facă stînga-împrejur la plecare. La toate s-a gîndit...

Este ora unu. De cinci ceasuri așteaptă în anticameră pentru a fi primit de Comandant. Își scoate batista și își șterge sudoarea de pe frunte. Nu-i nimic. Toată

---

[1] Cuvînt de origine turcească cu valoare exclamativă, însemnînd „bravo !".

[2] Cartier periferic al orașului Cairo.

[3] Principala unitate administrativă în Egipt, condusă de un guvernator *(muhafid)*.

așteptarea va însemna nimic pe lîngă zîmbetul Excelenței-sale Pașa, la care o să răspundă la rîndul său tot cu un zîmbet.

Unu și zece minute. Șeful de cabinet îl poftește în sfîrșit să intre la Pașa. O încăpere mobilată luxos. Nu ia loc. Nu are nici timp, căci de-abia a făcut trei pași, și Excelența-sa a izbucnit, urlînd :

— Băiete, tu nu știi că disciplina militară impune ca ostașul să umble într-o ținută corespunzătoare ?

— Ce s-a întîmplat, Excelența voastră ? Doamne ferește...

Mobila grea din cabinetul Comandantului s-a cutremurat.

— Uită-te ! Îți place ? întreabă Comandantul trîntind pe birou un număr din revista *Aahir Saa'a* [1], pe care l-a scos din sertarul din mijloc. Cum de îndrăznești să ai legături cu reviste ilustrate și să le dai voie să-ți ia fotografii ? răsună în continuare glasul lui. Apoi, Pașa izbește cu pumnul în birou. Și în poziții diferite ! Asta se cheamă încălcare a disciplinei militare !

Sergentul deschide gura pentru a se apăra, dar nu apucă să spună nici o vorbă, fiindcă Pașa s-a răstit la el și mai înfuriat :

— Cum de-l superi pe Efendi al nostru în halul ăsta, măi băiete ? Îl imiți ? Îi faci concurență ?

— Excelență...

— Nu vreau s-aud nici o vorbă.

— Am înțeles.

— De mîine ești mutat la abator. Ai înțeles ?

— 'Țeles, Efendi !

— Nu meriți să stai decît printre harabagii !

— 'Rabagii, s'trăiți !

— Și-mi mai și răspunzi ? urlă Pașa și mai înfuriat.

---

[1] *Ahir Sa'a (Ultima oră)* — revistă ilustrată care apare în Egipt și în prezent.

Sergentul Saqr dă din cap în semn că nu.

— Cum ieşi de-aici, te duci imediat şi-ţi razi mustaţa asta, care-ţi ajunge pînă la sprîncene ! Pricepi ?

Să-şi radă frumuseţea de mustaţă pe care o îngrijise şi cu care se mîndrise vreme de douăzeci şi trei de ani, de cînd lucrează în poliţie, fără ca măcar unul singur dintre şefii lui să-i fi spus că nu e de acord cu ea ! Ba mai mult chiar ! Fuseseră chiar mulţumiţi de el şi-l admiraseră pentru ţinuta lui ! Şi prietenii săi de la cafenea ? Şi colegii de serviciu ? Şi vecinii ! Şi *hanum* ? Mai ales *hanum !* Toţi o să rîdă de el !

— Nu... Im-po-si-bil, îngăimă el.

Comandantul îşi ieşi din pepeni. A apăsat îndelung pe butonul de pe birou şi au intrat trei militari fără mustăţi. Nişte vlăjgani ! L-au înconjurat pe sergentul Saqr, şi Comandantul le-a ordonat :

— Luaţi-l !

Cei trei l-au tîrît afară, tratîndu-l ca pe un borfaş. L-au dus într-o celulă şi au încuiat uşa.

Unul dintre ei a scos un brici, iar ceilalţi doi l-au prins zdravăn. Dădea din mîini şi din picioare disperat. L-au trîntit la pămînt. Cel cu briciul în mînă s-a aşezat pe pieptul lui.

— Scoteţi-mi ochii ! Smulgeţi-mi unghiile, dar nu vă atingeţi de mustaţă ! îi implora el. E păcat... păcat... păcat...

După o clipă, mustăţile care fuseseră subiect pentru reviste s-au transformat într-o minusculă grămăjoară de păr. A izbucnit în plîns. Sughiţurile s-au amestecat cu hohotele de rîs şi vorbele răutăcioase ale celor trei vlăjgani.

— Fapta aceasta nu contravine, onoraţi consilieri, celor mai elementare principii ale libertăţii personale pe care le garantează Constituţia ? a răsunat glasul maestrului Şukri în toate colţurile sălii tribunalului.

În ochii sergentului Saqr se citeau durerea şi mînia ascunsă. Era vorba de fapta care pentru el echivala cu cea mai mare nenorocire din viaţă, întrucît îi lezase demnitatea şi-l umilise, atrăgînd asupra lui batjocura şi ironia celor care-l cunoşteau.

— Libertatea personală este suportul întregii vieţi, a continuat maestrul Şukri să pledeze cu acelaşi zel. Legile nu o crează, ci o reglementează. Legile nu o crează, ci doar coordonează diferitele ei aspecte, apărînd interesul general. Legile nu acceptă restricţiile decît în măsura în care ele servesc acestui scop şi sînt inspirate de el.

Avocatul Execelenţei sale Comandantul a intervenit calm şi sigur, arătînd că Paşa n-a făcut decît să-l invite pe reclamant la el în cabinet şi să-i propună să-şi radă mustaţa. Drept care, reclamantul a consimţit de bună voie să dea curs propunerii. Surprins de invenţie, sergentul Saqr nu s-a putut abţine şi a izbucnit :

— Minciuni ! Scorneli !

Preşedintele i-a cerut pe un ton aspru să tacă din gură.

— Paşa nu minte ! a mai adăugat el.

L-a ameninţat că dacă mai tulbură ordinea, va fi amendat şi i-a atras atenţia că numai avocatul are voie să vorbească în numele lui.

Avocatul Paşei a continuat pledoaria, reafirmînd ceea ce pretinsese mai înainte şi subliniind că raderea mustăţii este o măsură organizatorică pe care o pot impune comandanţii din aparatul de poliţie subordonaţilor. Este ca atunci cînd rectorul Universităţii dă dispoziţie studenţilor să nu intre în sălile de curs cu capul descoperit sau cînd directorul unui hotel dă dispoziţie salariaţilor săi să îmbrace o anumită uniformă.

A venit rîndul maestrului Şukri, din nou. Cînd preşedintele i-a făcut semn, a luat o poză teatrală, în roba sa largă, de culoare neagră, punîndu-şi mîna stîngă în şold

şi ridicînd-o pe cea dreaptă deasupra capului. A bătut cu pumnul în masă şi s-a pornit :

— Regulamentele poliţiei, onoraţi consilieri, nu conţin nici o prevedere în legătură cu dreptul sau interdicţia de a purta mustaţă. Cît priveşte pretenţia că reclamantul şi-ar fi ras de bună voie mustaţa, este o invenţie, pe care bunul simţ nu o poate accepta. Şi chiar presupunînd că aşa ar sta lucrurile, asta nu anulează caracterul nedrept şi coercitiv al măsurii faţă de acest sărman militar, care din salariul său de nimic întreţine o soţie şi nouă copii !

Nouă copii ? Afirmaţia l-a izbit, dar şi-a dat imediat seama că este o minciună nevinovată, lipsită de importanţă, care nu urmăreşte decît să-i atragă simpatia reprezentanţilor legii. Ce, parcă judecătorii nu sînt şi ei tot oameni ? Doar n-or fi nişte monştri şi căpcăuni de teapa Paşei !

După şedinţă, maestrul Şukri i-a cerut o parte din onorariu, justificîndu-şi cererea astfel :

— Este adevărat că şedinţa s-a amînat, dar ce zici de felul cum am pledat ? Formidabil, nu-i aşa ?

Sergentul Saqr şi-a scos portmoneul şi i-a întins cu plăcere o hîrtie de cinci lire. Maestrul Şukri s-a oprit pentru a-şi pune banii în buzunarul din dos al hainei, apoi a spus, clătinînd din cap, ca şi cum ar fi vorbit despre un lucru deosebit de important :

— Procesul ăsta nu-i o joacă sau o glumă, chiar dacă la prima vedere pare... Dimpotrivă, o să vorbească despre el toţi bărbaţii care ţin la demnitatea lor...

— Aşa e, a adăugat şi Amm Milad, grefierul, alergînd în spatele lor. O să vorbească despre el toţi bărbaţii care ţin la demnitatea lor.

— Dă-i o liră ! i-a zis maestrul Şukri clientului său, pe un ton poruncitor. Toate generaţiile viitoare o să vorbească despre procesul ăsta. Într-o zi, o să se vorbească

despre el şi în lucrările de drept administrativ, în presă şi în tribunalele din străinătate. Într-o zi...

— Negreşit ! Păi cum ? Ăsta-i lucru mic ? i-a venit şi grefierul în ajutor maestrului. Un comandant să ordone să se taie mustaţa unui militar ! Asta este o încălcare grosolană a demnităţii şi libertăţii personale !

— Abuz de putere ! a mai adăugat maestrul, în vreme ce se îndrepta spre curtea tribunalului. Cine să apere libertăţile dacă nu justiţia ?

Sergentului Saqr i-au venit în minte vorbele şefului de circumscripţie : „Dar fii atent că dacă ai cîştigat procesul, s-a zis şi cu serviciul !“ Degetul şefului de circumscripţie i se mişca în faţa ochilor ca indicatorul de viteză al unei maşini. Mai-mai să i-l bage în ochi ! „Dacă ai cîştigat procesul, s-a zis şi cu serviciul ! Crîcneşte cineva înaintea Paşei ? Comandantul ăsta este Excelenţa sa Ministrul... Excelenţa sa Premierul... Maiestatea sa... Îndrăzneşte cineva să stea înaintea lui ? Dacă ai cîştigat procesul, s-a zis şi cu serviciul ! Şi dacă s-a zis cu serviciul, ce-o să faci după aceea ?“

— În orice caz, să nu uiţi, a mai zis maestrul Şukri sărind în taxi cu grefierul după el, şedinţa următoare este dimineaţa la nouă şi jumătate. Să fii prezent...

Avocatul a tras uşa, şi maşina a pornit în goană pentru a ajunge la tribunalul de delicte, unde trebuia să pledeze într-un proces referitor la un viol. Sergentul Saqr a urmărit o vreme cu ochii pierduţi praful stîrnit de maşina care se îndepărta.

Aşadar, vor vorbi despre acest proces toţi oamenii cu conştiinţa trează şi cu demnitate. Va vorbi despre el istoria viitoare, aşa cum noi vorbim despre istoria trecută. Procesul acesta nu este o glumă. Este o problemă de principiu şi, fie că acest principiu, izvorît din textele de legi şi spiritul de justiţie, va rămîne neştirbit, fie că tribunalul va da o sentinţă pentru intimidare. Libertăţile

oamenilor nu pot fi încălcate cu atîta uşurinţă, ele sînt garantate de Constituţie.

Cam asta a spus maestrul Şukri. Dar cît de minunat a vorbit ! Onorariul pe care i l-a dat lui şi grefierului n-are importanţă ! Îi veni în cap să treacă pe la revistă şi să întrebe de ziarist. Trebuie ca el să prezinte cazul în faţa opiniei publice. S-ar consola în felul ăsta ! S-ar simţi foarte încurajat dacă revista i-ar lua apărarea şi s-ar ridica împotriva tiranilor, care i-au stricat viaţa.

A luat-o în sus, pe scară, dar un bărbat tuciuriu l-a oprit şi l-a întrbeat ce doreşte. I-a spus. Funcţionarul de la informaţii s-a uitat la el fix şi a înţeles. A zîmbit. De ce o fi zîmbind, oare ? O fi rîzînd de el sau doar îl compătimeşte ? N-are nevoie de compătimirea nimănui. Simţi că treptele se topesc sub picioarele sale.

— Domnul nu este... spunea bărbatul tuciuriu. E în concediu... Un concediu mai lung... Nu cred să revină aici.

L-au dat şi pe el afară, oare ? L-or fi transferat din cauza lui ?

— A fost dat afară ? Îndrăzni el să întrebe.

— Nu chiar. În orice caz, e suspendat. Şi va fi mutat...

Bine ! La revedere ! De ce, oare, cînd întrebi de cineva, în astfel de împrejurări, constaţi că a dispărut ? De ce se ridică, în astfel de împrejurări, un gard de sticlă între tine şi ceilalţi ? Le vorbeşti şi nu te aud, îi strigi în ajutor şi nu găseşti decît şoapte, zîmbete neclare şi semne !

A ieşit în stradă. Vru să mîngîie o pisicuţă care se ghemuise lîngă un zid, dar cînd s-a apropiat de ea, a luat-o la fugă şi a dispărut. Pînă şi pisica asta ? se miră el, clătinînd din cap. Şi-a zis că trebuie să cîştige procesul neapărat şi să-şi redobîndească demnitatea ! De ce se topeşte totul în jurul său ? Trebuie să cîştigi procesul, sărmane ! Trebuie să cîştigi procesul ! Trebuie... Trebuie...

Chiar dacă rămîn fără slujbă. Şi cînd o să rămîn fără slujbă, ce fac ?...

Procesul s-a amînat, pentru ziua următoare. Sergentul Saqr s-a dus pînă la biroul maestrului Şukri, dar nu l-a găsit. I s-a spus că s-a dus pînă la Alexandria, unde pledează într-un proces cu o casă de toleranţă fără autorizaţie, şi că va veni la birou ceva mai tîrziu. Neliniştit, într-o oarecare măsură, preferă să-l aştepte la cafeneaua vecină.

Luă loc şi ceru un ceai. La masa de lîngă el a văzut doi tineri şi un bătrîn. A citit titlul scris cu litere mari pe pagina din dreapta a ziarului pe care îl ţinea în mînă bătrînul : „Demonstraţii la Universitate. Zeci de studenţi şi-au pierdut viaţa." Tinerii au început o discuţie politică. Cel mai slab dintre ei, cu faţa rasă, îi spunea colegului :

— Fii liniştit. Noi am avut întotdeauna bărbaţi gata să moară...

— Dar drumul este greu şi lung, spuse celălalt, dînd din cap, după ce privi în jur. Nu văd nici o rază de lumină în jurul meu...

— Drumul luptei este plin de primejdii, iar victoria cere sacrificii ! replică celălalt.

Din fundul cafenelei, s-a auzit glasul jupînului, strigîndu-i chelnerului :

— Du-te şi spune-i că nu se poate. Cafeaua e scumpă. Zahărul... Gazul... Sau o închidem ?

Atras de discuţia vecinilor săi, sergentul Saqr a încercat să alunge glasul cel răguşit.

— Trebuie să rezistăm... spunea unul dintre ei. Să ne opunem şi să rezistăm ! Tu ce-ţi închipui ? Avem de ţinut piept unui mare căpcăun...

Mare căpcăun ! Mare căpcăun ! Cine să fie ?

Pentru prima dată de cînd a început procesul, sergentul Saqr o luă spre casă pe strada principală di-

Șubra și nu s-a mai ascuns pe străzile dosnice, înguste, întunecoase și fără mișcare. Pentru prima dată își simțea tocurile izbind caldarîmul și n-a mai avut senzația că-și tîrăște picioarele.

În seara aceea, după ce s-a așezat la măsuța joasă alături de soție, i-a zis, în vreme ce muia în aceeași farfurie cu ea :

— Opoziție și rezistență, *hanum*. Da... da... Tu ce zici ? Avem de ținut piept unui mare căpcăun... Se opri din mestecat, cu o licărire ciudată în ochi. Apoi adăugă : Trebuie să alegem ! Sau acceptăm să îndurăm umilința sau..

N-a fost în stare să ducă fraza pînă la sfîrșit. S-a gîndit la sentința care putea fi dată în proces.

Prin ferestruica deschisă a pătruns o adiere. Flacăra lămpii pîlpîia și odată cu ea dansau și umbrele de pe pereți.

În ziua fixată pentru ședință, *hanum* a pregătit devreme micul dejun și s-a așezat alături de soțul ei.

— Știi ce-am visat ? i-a zis ea. Erai într-un puț, din care ai urcat pe o scară, ținînd un steag în mînă... Își întinse brațele spre cer, rugîndu-se pentru soțul ei : Du-te... Domnul să te ajute să-l birui pe vrăjmaș !

— Eu știi ce-am visat ? a întrerupt-o Saqr pe un ton serios. Îl băteam pe Maiestatea-sa... continuă el aproape în șoaptă, după ce privi în jur.

— Pe Stăpînul nostru ? ! exclamă ea, lovindu-și pieptul plin cu mîna, dezaprobator.

— Eu l-am doborît la pămînt, iar tu i-ai pus genunchiul pe piept și ai început să-l izbești cu pumnii în cap, îi povesti sergenul Saqr mai departe, vădit satisfăcut.

— Vai de mine ! exclamă din nou *hanum* speriată.

— Şi lumea a coborît din maşini şi s-a adunat grămadă în jurul nostru. Paşa Comandantul alerga de colo-colo şi-au început să fluiere ţignale...

— Şi pe urmă ? întrebă ea îngrozită.

— Pe urmă nu ştiu ce s-a mai întîmplat. Şi continuă la fel de încet şi rar : M-am trezit cu tine cu genunchii pe pieptul meu, lovindu-mă cu pumnii în cap şi întrebîndu-mă : „Unde este sporul ? Unde e ? Unde e ?"

Hanum a întrerupt tăcerea după cîteva clipe, apărîndu-se :

— Ce să-ţi fac dacă de zece ani nu ţi-au dat şi ţie nici o milimă în plus la salariu...

Sergentul Saqr a încercat să alunge acest coşmar.

— Ce păcat ! Soţul lui Umm Lawahiz... încercă *hanum* să continue discuţia, după ce oftă.

— Un vînzător de murături ! a întrerupt-o Saqr.

— Vînzător de murături... Şi ce-i cu asta ? Cîştigă ? răspunse *hanum,* fără să-şi ascundă admiraţia pentru soţul lui Umm Lawahiz.

— Ce să facem ? se lamentă sergentul Saqr, deranjat că discuţia aluneca din nou spre acest subiect nedorit. Dă-mi o *bariza*[1] şi lasă-mă în pace să mă duc...

— Astăzi e şedinţa, i-a amintit *hanum* pe un ton hotărît. Fii atent. Deschide ochii bine. Îndreaptă-ţi şi tu tarbuşul, ca să-i placă judecătorului şi să cîştigi procesul.

Şedinţa fusese fixată doar pentru pronunţarea sentinţei. Nu s-au mai rostit pledoarii. Saqr se ducea ca să audă glasul preşedintelui răsunînd în întreaga sală... în întreg oraşul Cairo... în întreaga lume... aşa cum îi spunea maestrul Şukri.

O porni cu capul sus şi cu pieptul umflat către cartierul în care se afla tribunalul. Nu s-a urcat în nici un mijloc de transport, îşi simţea picioarele umflate şi nu suporta să stea pe loc. Simţea că ar vrea să meargă pînă la

---

1 Monedă de zece piaştri.

capătul lumii... să care o armă grea... să urce munți... să străbată deșerturi nesfîrșite...

Lăsa vitrinele magazinelor în urmă, una după alta, în dreapta lui. Magazinul în care se vindeau păsări decorative, în colivii : canari și papagali de diferite culori... Ce priviri imbecile au și cum se ciugulesc nervos unul pe altul ! Magazine cu păpuși, îmbrăcăminte, parfumuri, mobilă, dulciuri... O vitrină cu multe cărți de diferite formate. Cea mai mare dintre ele este o carte legată, pe a cărei copertă este scris cu majuscule titlul : *Națiunile Unite*. Dedesubt, cu caractere mai mici : *Studiu care a obținut premiul pentru cea mai bună teză universitară*. În dreapta ei — o carte cu copertă albă, purtînd titlul : *În umbra teilor*. Pe copertă era și fotografia traducătorului. Sergentul Saqr privi îndelung fața acestuia, dădu din cap, mirîndu-se și oftă bombănind : „Cum de l-or fi lăsat cu mustața asta ?“

A pornit mai departe. În jurul lui — fel de fel de oameni. O femeie înaltă și uscată, trăgînd dintr-un ciubuc lung, încrustat cu argint și tîrînd după ea un cățel cu picioare scurte și burta atîrnînd... Sergentul Saqr nu s-a abținut să nu se întoarcă ca să se uite după ea. Avea pieptul pe jumătate gol și o rochie pînă deasupra genunchilor. A auzit un tînăr, șoptindu-i tovarășului său :

— Nu mai există rușine pe lumea asta...

— Ce zici ? Libertate, amice, libertate ! i-a răspuns celălalt pe un ton ironic.

A văzut apoi un bărbat, care trăgea după el o maimuță și o capră, cu care distra lumea. „Fel de fel de oameni !“ și-a zis sergentul Saqr în sinea sa zîmbind.

Era cît pe ce să se ciocnească de un negustor ambulant, care se certa cu stăpînul chioșcului de alături. Voia să-și întindă marfa pe trotuar, alături de chioșc.

— Eu dau la primărie pînă și sîngele pentru chioșcul ăsta, și vii tu... așa, din senin... Păi ce-i asta ? Anarhie ? îl auzi pe stăpînul chioșcului, țipînd răgușit.

A coborît trotuarul și a traversat pe partea cealaltă a străzii. L-a înghițit mulțimea trecătorilor. Se simțea singur, ca și cum între el și lumea din jur s-ar fi ridicat un paravan. Cufundat în gînduri, și-a adus aminte de *hanum*, vorbindu-i despre ziua aceea : „Mi s-a bătut mie ochiul toată ziua atunci... Parcă presimțeam că o să mi se întîmple ceva.. M-am sculat și am răspîndit fum de tămîie prin casă... Apoi a continuat, reproșîndu-i : Trebuia să te gîndești și tu... Te făleşti cu poza dată la jurnal, ca niște copii d-ăștia din filme !“. În cele din urmă, a rîs și l-a răsfățat : „Da' știi că-ți șade bine, bată-te să te bată ! Parcă ai fi Abu Zeyd al-Hilali [1], profetul să te apere !“ Și schițase un zîmbet stins.

Prins de vîltoarea mulțimii, sergentul Saqr se simțea un pai mic, purtat de valuri. Cui îi pasă cine este el și încotro merge ? Pe cine interesează rana din inima lui ? Să oprească lumea și să strige în gura mare că el este sergentul Saqr Abd al-Mutadjalli și că are un proces cu Pașa Comandantul și că merge să asculte sentința în acest proces ? Cîțiva oameni o să se oprească și o să se uite spre el, socotindu-l nebun, iar cei mai mulți o să dea nepăsători din umeri și o să-și vadă de drum. Fiecare are treburile lui și nimănui nu-i pasă de ceilalți.

Își simți picioarele grele și își dădu seama că mulțimea trece pe lîngă el, lăsîndu-l în urmă, singur... singur... S-a trezit pe străzi și ulițe pe care nu avusese intenția să ajungă. Dădea tîrcoale tribunalului, fără nici o țintă. La un moment dat, a simțit că ar vrea să se ascundă, să vadă pămîntul deschizîndu-se, pentru a-l înghiți. Pe un zid, a văzut desenat chipul unui bărbat cu o mustață uriașă. Ținea în mînă o sticlă neagră. Cînd s-a

[1] Eroul unui ciclu de povestiri populare arabe care relatează aventurile tribului Banu Hilal în migrațiile sale din Peninsula Arabă către Nordul Africii, în primele secole ale islamului.

apropiat mai bine, şi-a dat seama că e vorba de o reclamă pentru un medicament întăritor, care ar reda tinereţea. Oare tinereţea lui s-a dus ? De aceea să-şi fi pierdut curajul şi ambiţia ? S-a mai uitat o dată spre reclama aceea, pentru a-şi întări în minte numele medicamentului. Cine ştie, s-ar putea să aibă nevoie de el. Dădu din cap şi merse mai departe fără ţintă.

Spre ora cinci, a ajuns în uliţa sa. A găsit un sergent, pe care nu-l cunoştea, stînd de vorbă cu jupînul Sayyid as-Sabbak, în faţa prăvălioarei acestuia. Îi arăta un plic şi-l întreba ceva.

— Iată-l chiar pe sergentul Saqr în persoană ! a izbucnit As-Sabbak cînd l-a văzut.

Sergentul s-a întors şi s-a trezit faţă în faţă cu noul venit. I-a întins un plic pe care a zărit imediat antetul guvernoratului.

— O scrisoare pentru dumneata, sergent Saqr ! i s-a adresat pe un ton aspru.

— Ceva de bine ?

— Nu ştiu ! i-a răspuns sergentul pe acelaşi ton, voind parcă să scurteze vorba şi să-şi încheie cît mai repede cu putinţă misiunea delicată. I-a întins un registru lunguieţ, cu copertă gri, ale cărui pagini erau împărţite în numeroase chenare. Vrei să semnezi de primire ? i-a zis el, întinzîndu-i creionul chimic. Aici... a mai adăugat, arătîndu-i un chenar mic.

Şi imediat ce Saqr a semnat, sergentul venit de la guvernorat i-a spus bună-seara, a făcut stînga-mprejur şi a pornit pe uliţă cu paşi mari, vrînd parcă să se salveze dintr-o primejdie.

Sergentul Saqr a deschis plicul. Un ordin nou. Data trecută i se predase ordinul de suspendare. Ce o fi acum ? Cîteva rînduri scurte. În partea dreaptă, sus, data. Cuvintele i s-au oprit în inimă. Şi-a adus aminte de vorbele

șefului de circumscripție. Așadar, a avut dreptate ! A cîștigat procesul ! A simțit inima bătîndu-i cu putere. A scos un țipăt ascuțit și a luat-o la fugă spre casă, cuprins de o bucurie nebună.

— Bucură-te, *hanum* ! a urlat el în culmea fericirii, în timp ce urca scările.

Soția a alergat și i-a deschis ușa. S-a oprit în prag și trupul îi tremura de speranță și teamă.

— Ți s-a împlinit visul, Saqr ?

A îmbrățișat-o. Sufla greu.

— Nu-mi spui odată ? l-a întrebat ea din nou, nedumerită.

A sărutat-o pe obraji, pe gît și pe brațe. Apoi țipă cît îl ținea gura, cu ochii în lacrimi :

— Sînt fericit, *hanum !* Sînt fericit ! Am rămas fără slujbă !

IORDANIA

HUSNI FARIZ

(n. 1907)

Reprezentant de seamă al primei generații de nuveliști iordanieni.

S-a născut în orașul As-Salat. A făcut studiile elementare și secundare în orașul natal, iar studiile superioare la Universitatea Americană din Beirut, pe care a absolvit-o în anul 1927. A lucrat ani îndelungați în învățământul liceal și o vreme a fost ministru adjunct al învățământului și educației.

A alcătuit o serie de manuale școlare, a publicat cu regularitate în presa iordaniană, în prezent fiind redactorul unei rubrici săptămînale la cotidianul *Ar-Ra'y (Opinia)*, oficiosul guvernului iordanian.

A publicat două volume de versuri — *Diwan hayakil al-hubb (Divanul templelor iubirii)*, Damasc, 1938; *Biladi (Țara mea)*, Amman, 1954 și cîteva volume de nuvele — *Qisas wa naqdat (Nuvele și critice)*, Amman, 1954; *Qisas min biladi (Povestiri din țara mea)*, Amman, 1975.

Nuvela *Abu Awwad* face parte din volumul *Povestiri din țara mea*, Amman, 1975.

ABU AWWAD

Abu Awwad, deşi trecut de prima tinereţe, simţea că are încă destulă vlagă şi era mîndru de asta. Oamenii se fereau de el, fiindcă ştiau că se aprinde repede.

Şi-a pus sacul cu grîu pe măgar şi a pornit spre singura moară care mergea cu gaz, dar care de cînd a început marele măcel [1] merge cu lemne. Ajuns la uşa morii, şi-a îndemnat măgarul să intre înăuntru, dar l-a oprit un soldat turc :

— *Yasak !* [2]

Deşi nu ştia turceşte, iar soldatul nu ştia arăbeşte, Abu Awwad s-a apucat să-i explice pe limba lui că nu mai are făină şi că rabdă copiii de foame. O făcea pe un ton rugător, doar-doar o reuşi să-l înduplece. Soldatul l-a întrerupt iar, cu aceeaşi vorbă :

— *Yasak !*

Iar cînd Abu Awwad a ridicat puţin glasul, voind să protesteze, l-a izbit cu pumnul. Norocul lui că s-a întîmplat să treacă chiar atunci un sergent de jandarmi, care l-a ajutat, explicîndu-i că moara a fost rechiziţionată de armată şi că civilii nu mai au voie să intre în ea. Abu Awwad s-a îndepărtat nemulţumit, îndemnîndu-şi măgarul din urmă. Ştia el cum stau lucrurile, dar a vrut să facă o încercare. A coborît spre pîrîul unde erau nişte mori de apă lăsate la dispoziţia civililor.

Cînd a ajuns la moară, şi-a dat seama cîtă lume aşteaptă la rînd după numărul de măgari şi catîri priponiţi în jurul ei. Are de stat cel puţin o zi, dacă nu chiar două, căci moara asta merge tare încet. De obicei, lumea nu se înghesuia aici, dar de cînd armata turcă a pus

---

1 Se referă la primul război mondial. Cele mai multe regiuni ale lumii arabe mai făceau parte, cel puţin formal, în vremea aceea din Imperiul Otoman, care după război s-a destrămat.

2 Interzis !

mîna pe singura moară cu gaz, toată lumea s-a adunat aici.

A luat sacul de pe spinarea măgarului şi l-a trîntit pe podeaua morii. Şi-a legat apoi măgarul chiar de peretele morii, căci tocmai se pornise o ploaie deasă, aşa cum se mai întîmplă din cînd în cînd prin luna martie. Număra sacii din ochi, încercînd să-şi dea seama cam cînd o să-i vină rîndul. Apoi s-a uitat la oamenii care stăteau jos, aşteptîndu-şi rîndul. Privirea i s-a oprit asupra unui tînăr sfrijit, să tot fi avut vreo douăzeci şi cinci de ani.

— Tu să dispari de-aici, pramatie ! s-a răstit Abu Awwad la el. Să nu-ţi mai văd mutra, că-ţi sparg capul, pricepi !

— Eu nu te cunosc, Amm... şi nici mata pe mine, a încercat să protesteze băiatul.

— Nu eşti Raşid al lui Abd al-Hafiz ? l-a întrebat Abu Awwad, lovindu-l peste faţă, înainte de a primi răspuns la întrebare.

— Eu sînt Ayid al lui Hamadan, i-a răspuns el totuşi cu lacrimi în ochi, în vreme ce-şi pipăia faţa.

— E leit Raşid dobitocul ăsta ! a zis Abu Awwad, adresîndu-se celorlalţi oameni. Nu-i nimic ! Noroc că m-am gîndit să te întreb la vreme !

Ştiuse de la început că tînărul nu are nici o vină, dar a vrut să le arate oamenilor că trebuie să-i ştie de frică. Totuşi s-a simţit dator să le explice că i s-a părut că este din neamul acelora care îi uciseseră o rudă, şi cărora nu le este îngăduit să se întîlnească în acelaşi loc cu el. Firește, toţi au fost nemulţumiţi de ceea ce au văzut, dar nimeni n-a înţeles pricina şi n-a îndrăznit să scoată o vorbă.

— Cînd crezi că o să-mi vină rîndul ? i s-a adresat el morarului după aceea.

Acesta s-a îndreptat din spate şi i-a aruncat o privire, în care se putea descifra atît disprețul pentru ceea

ce făcuse mai înainte, cît şi nemulţumirea faţă de această întrebare provocatoare. Morarul era destul de vînjos, avea agilitatea unui tigru şi repeziciunea unui cal suplu în mişcări. Nimeni nu reuşise să-l doboare în încăierările la care se întîmplase să ia parte pînă atunci. De obicei, era binevoitor şi prietenos, nu-i plăcea să facă niciodată caz de forţa lui sau să se ia la harţă cu cineva, pentru că s-ar fi ştiut mai puternic. De data asta însă, atitudinea arogantă şi provocatoare a celui din faţa lui l-a scos din pepeni. S-a stăpînit totuşi şi s-a mulţumit să-i arunce o privire pieziş, fără a-i răspunde la întrebare.

— De ce nu spui nici o vorbă ? a insistat Abu Awwad.

Morarul a sărit în picioare şi s-a uitat drept în ochii lui.

— Vezi la fel de bine ca şi mine cîtă lume aşteaptă ! s-a răstit el. Ştii şi cît de încet merge moara şi poţi să-ţi dai şi singur seama cam cît mai ai de aşteptat...

Abu Awwad n-a fost mulţumit de răspunsul pe care i l-a dat şi s-a mirat că n-a tras învăţăminte din ce se întîmplase dinaintea ochilor lui cu puţin timp în urmă. Şi-a dat seama însă că morarul nu se teme cîtuşi de puţin de el, mai ales după ce l-a văzut sărind în picioare, sigur de sine, gata de atac. După ce i-a măsurat înălţimea şi forţa, şi-a dat seama că e mai bine să se lase păgubaş.

— N-o să-mi vină rîndul decît de-abia mîine. Sînt un om necăjit. N-ai putea să mă ajuţi cumva ? a început el să bată în retragere.

Pricepînd ce se petrece în sufletul lui, morarul i-a răspuns cu un dispreţ şi mai mare :

— Toată lumea pe care o vezi aici e necăjită şi mai are şi alte treburi ! Nu-mi pasă ! Toată lumea trebuie să stea la rînd !

Înainte să-şi fi terminat vorbele şi să poată Abu

Awwad să-i mai răspundă, s-a auzit un glas de afară, chemînd pe cineva să-l ajute să-ridice sacul pe spinarea catîrului :

— Unde este An-Nișami ?

Morarul s-a repezit imediat, l-a dat ușor la o parte pe stăpînul sacului, l-a ridicat cu amîndouă mîinile și l-a așezat pe spinarea animalului. După aceea, s-a întors la locul său, a scos o pungă cu tutun din buzunar, și-a răsucit o țigară și a aprins-o cu o scăpărătoare din acelea cu fitil galben, care se aprinde de la scînteia produsă de piatră. Apoi s-a rezemat de perete și a început să tragă din țigară. Abu Awwad s-a retras pe nesimțite și s-a oprit în cercul unor cunoscuți, care discutau despre arat și semănat, despre ploaie, despre buruienile care năpădiseră ogoarele și despre cîte altele de-ale țăranilor.

Ziua era pe sfîrșite și înăuntrul morii era deja întuneric. Doar o lampă își trimitea lumina slabă pînă la un metru de jur-împrejur.

De la întuneric, s-au pornit să povestească despre căpcăuni și *gini*. Lui Abu Awwad îi plăcea să spună povești ; pe de o parte pentru a-i distra pe cei din jurul lui, pe de altă parte pentru a-și arăta istețimea. S-a apucat să le istorisească despre întîmplările lui din tinerețe : cum l-a atacat odată un lup, cum s-a năpustit cu bîta asupra lui, cum s-a aplecat apoi și l-a apucat de fălci rupîndu-i-le.

Morarul s-a dat mai aproape, trăgînd și el cu urechea la ce spunea Abu Awwad. A tușit de cîteva ori neîncrezător, dar Abu Awwad și-a văzut mai departe de povești, fără să-l ia în seamă. A adus vorba despre duhurile care sălășluiesc în casele părăsite și care se înfățișează oamenilor uneori în chip de cal, alteori în chip de babă cotoroanță. Le-a spus cum lui Abd ar-Razzaq ben Hayl i-au ieșit odată în cale cîteva astfel de cotoroanțe și cum le-a purtat în circă pînă cînd și-a dat seama despre ce este vorba. Cînd a rostit numele lui Allah, nu le-a mai văzut

nici urma. De la spaima pe care a tras-o atunci i-au albit și mustățile.

— Da' știți că și mie mi s-a întîmplat odată ceva de felul ăsta ? a continuat Abu Awwad. Mi-a ieșit în drum un cal, dar nici nu l-am atins. Mi-am văzut mai departe de drum... Altădată, într-o noapte ploioasă ca asta, mi-au apărut în cale, în mijlocul unei păduri, trei bărbați, vrînd să mă jefuiască. Tocmai vîndusem un bou la tîrg și veneam cu banii spre casă. Dintr-un salt, l-am prins pe primul dintre ei și cu el l-am izbit pe al doilea. M-am răsucit și dintr-o lovitură cu ambele mîini, l-am trimis și pe al treilea grămadă lîngă ceilalți doi... Și nici n-am terminat bine cu treaba asta, că m-am trezit cu o babă dinaintea mea, sprijinindu-se în toiag. M-a rugat să-mi fac pomană cu ea și s-o duc în cîrcă. Am chibzuit eu și mi-am zis că o femeie adevărată n-are ce să caute la miezul nopții, mai ales pe o vreme ploioasă și întunecoasă ca aceea, în mijlocul pădurii... Trebuie să fie un duh rău, mi-am zis eu, și am izbit-o cu bîta chiar în moalele capului, cît am putut de tare. Cred că și un leu ar fi căzut la pămînt... Ea nici măcar nu s-a sinchisit...

Și în vreme ce Abu Awwad își depăna povestea, s-a auzit răgetul unui măgar de afară. Lumea din jur a izbucnit într-un rîs, care nu se mai termina...

ISA AN-NAURI

(n. 1918)

Unul dintre întemeietorii nuvelei iordaniene și reprezentanții ei cei mai de seamă.

S-a născut în satul Na'ur, din apropiere de Amman. A făcut studiile primare în satul natal, iar studiile secundare la o școală religioasă din Ierusalim.

A predat timp de cincisprezece ani limba și literatura arabă la școli din Palestina și Iordania. Între anii 1954—1975, a ocupat diferite funcții în Ministerul Educației și Învățămîntului. Din anul 1976, cînd a fost înființată Academia Iordaniană de Limba Arabă, este secretar general al acestei instituții științifice. Isa an-Na'uri a fost în permanență prezent în viața culturală a țării sale din anii '50 și pînă în prezent.

A fondat revista literară *Al-Qalam al-jadid (Noul condei*, 1952), a publicat circa patruzeci de volume de nuvele, romane, versuri, critică literară, studii, traduceri, literatură pentru copii.

Activitatea sa literară a fost apreciată prin acordarea unor distincții iordaniene și străine, iar numeroase lucrări ale sale au fost traduse în diferite limbi.

De o valoare deosebită sînt studiile sale dedicate literaturii emigrației arabe din America: *Ilya 'Abu Madi — rasul aș-și'r al-'arabiyy al-hadith (Ilya Abu Madi — sol al poeziei arabe moderne)*, Amman, 1951; *Ilyas Farhat-șa'ir al-'uruba fi al-mahjar*

(Ilias Farhat — poetul arabilor din emigrație), Amman, 1956; studiul amplu *'Adab al-mahjar (Literatura emigrației)*, Cairo, 1959, considerat cea mai completă lucrare scrisă pînă în prezent pe această temă; *Nazra 'ijmaliyya fi al-'adab al-mahjaryy (Privire sintetică asupra literaturii emigrației)*, Amman, 1970; *Mahjaryyat (Despre literatura emigrației)*, Tripoli, Libia, 1976. De asemenea, a publicat două volume de studii de literatură comparată: *'Udaba' min aș-șarq wa al-gharb (Scriitori din Orient și Occident)*, Beirut, 1966 și *Dirasat fi al-'adab al-ajnabiyya (Studii despre literaturile străine)*, Cairo, 1977.

A publicat cinci culegeri de nuvele — *Tariq aș-șawk (Calea spinilor)*, Amman, 1955; *Khalli as-sayf yaqul (Lasă sabia să vorbească)*, Ierusalim, 1956; *'A'id 'ila al-maydan (Mă întorc pe cîmpul de luptă)*, Alep, 1961; *'Aqasis 'urduniyya (Nuvele iordaniene)*, Tunis, 1967; *Hikayat jadida (Povestiri noi)*, Amman, 1974, patru romane — *Maris yuhriq mu'addati-hi (Zeul Marte aprinde armele sale)*, Cairo, 1955; *Bayt wara'a al-hudud (O casă dincolo de hotare)*, Beirut, 1959; *Jirah jadida (Răni noi)*, Beirut, 1967; *Layla fi al-qitar (O noapte în tren)*, Amman, 1974, două culegeri de versuri — *'Anașidi (Imnurile mele)*, Amman, 1955 și *'Akhi al-'insan (Fratele meu omul)*, Alep, 1962, precum și cîteva volume de povestiri și versuri pentru copii.

El a tradus în limba arabă numeroase lucrări din literatura italiană.

Nuvela *Pămîntul a izbîndit* face parte din culegerea *Nuvele iordaniene*, Tunis, 1967.

PĂMÎNTUL A IZBÎNDIT

Awwad as-Sadiq sau Abu Ayid, cum îi spunea lumea de obicei, a venit cu primul val de oameni care au poposit în acest loc pentru a întemeia satul. A început cu un cort făcut din păr, cu patru capre, un măgar, un bou

şi un cîine, care îi păzea gospodăria şi vitele. Folosea măgarul şi boul pentru a lucra pămîntul, pe care îl cumpărase de la un beduin. Pe atunci, pămîntul nu avea nici o valoare pentru beduini : îl foloseau doar ca păşune pentru oi şi cămile. Beduinul nu avea nevoie de o anumită suprafaţă de pămînt. Pentru el erau bune locurile unde găsea apă şi păşune. Acolo se oprea, împreună cu vitele lui.

Awwad făcea parte din grupul celor cinci familii care au cumpărat pămînt de la acelaşi beduin şi au ridicat la început corturi pentru a se adăposti, împreună cu vitele lor, iar curînd după aceea şi-au clădit căsuţe din piatră şi lut. Aşa a început satul.

Cu timpul, numărul locuitorilor şi al caselor a sporit : pe de o parte, prin sosirea unor noi grupuri de oameni, pe de altă parte, prin căsătoria urmaşilor lor.

Oamenii care au venit cu primul val s-au zbătut îndelung pentru a rezista şi a trăi. La început, au suferit din cauza vitelor, care le distrugeau culturile de cum încolţeau. Din cînd în cînd, se certau cu stăpînii vitelor şi uneori certurile se terminau cu sînge şi cu răni, tratate săptămîni în şir cu felurite buruieni. Asta nu i-a făcut să cedeze însă. Au ştiut de cînd au venit aici că va trebui să se certe cu vecinii lor, că certurile s-ar putea să dureze ani de zile, dar au avut convingerea că odată şi-odată se vor înţelege cu ei şi vor lucra împreună pămîntul, în folosul tuturor oamenilor precum şi al sărmanelor vite.

În primul an, cearta a început de cum s-au ivit întîiele fire firave ; vitele veneau în zori, înainte ca satul să se trezească, şi nu se retrăgeau decît după ce mistuiau totul. S-au iscat certuri, a curs sînge, au fost răniţi, iar noii sosiţi n-au avut ce să culeagă în cele din urmă de pe ogoarele lor. Cîţiva dintre ei, descurajaţi de cele întîmplate, au vrut să lase şi pămînt şi culturi şi să plece în altă parte. Abu Ayid s-a dovedit însă mai tare

chiar decît stîncile, pe care le smulgea cu greu din ogorul său, s-a încăpățînat să nu lase pe nimeni să plece și să continue lupta pînă la capăt.

Ceilalți bărbați au încercat să-l convingă că n-are rost să-și irosească strădaniile, fiindcă în fiecare an va ieși în pierdere și în cele din urmă se va vedea fără pămînt, fără semințe și fără bani, înglodat în datorii, de care nu va mai putea nicicum să scape, și toate astea din cauza vitelor, care îi vor distruge culturile mereu, fără ca guvernul să-l scutească de impozite și dări.

Parcă și mai îndîrjit decît pînă atunci, Awwad as-Sadiq a mai cumpărat o bucată de pămînt, ceva mai departe de sat. A împrejmuit prima bucată cu un gard de piatră și a plantat pe ea pomi și viță de vie, în speranța că după ani de zile se va bucura de roadele lor.

Dar cum s-au ridicat puieții deasupra brazdelor, păstorii s-au și grăbit să-i smulgă, iar vitele au distrus tot ce au găsit în calea lor. Motiv pentru certuri și mai aprinse cu păstorii și pentru noi încercări de a-l convinge pe Abu Ayid să renunțe la pămîntul de aici și să se mute într-un alt sat, unde oamenii nu sînt așa de răi.

Abu Ayid nu s-a lăsat însă învins, ci a continuat bătălia și mai îndîrjit : dacă vitele îi distrugeau cultura într-un an, în anul următor el semăna din nou, dacă un păstor îi smulgea un puiet, în anul următor planta doi în locul lui, dacă cineva îi dărîma o porțiune din gardul grădinii, îl completa la loc, făcîndu-l și mai înalt. Trudea neobosit, spărgînd stînci și supunînd pămîntul, care nu fusese niciodată mai înainte cultivat. Și chiar dacă truda i se irosea din cauza păstorilor și a vitelor lor, chiar dacă statul continua să-i ceară impozite pentru o recoltă pe care nu ajungea s-o culeagă niciodată, el se încăpățîna să rămînă acolo.

S-au scurs ani lungi de trudă, a curs sudoare și sînge, dar Abu Ayid a continuat să lupte pentru a da viață

pămîntului şi satului la a cărui întemeiere fusese părtaş. Îi erau la fel de scumpe ca viaţa sa.

— Pămîntul este norocul nostru, oameni buni ! Cine osteneşte sau se plictiseşte lucrîndu-l nu va cunoaşte fericirea toată viaţa lui ! Ce altceva putem noi face decît să lucrăm pămîntul ? Fie aici, fie în altă parte ! Să ne facem ingineri ? Vorbe goale ! Ţărani ! Fii de pălmaşi din moşi-strămoşi !

— Dar nu mai putem trăi şi lucra aici, Awwad. Pînă cînd să îngăduim ca oile să distrugă tot ce semănăm ? Pînă cînd să tot plătim dări şi să ne certăm cu păstorii ?

— Oriunde există ţărani şi ogoare, există şi oi şi dări, există şi certuri din cauza pămîntului şi oilor ! Nu există sat pe lume scutit de asta. Vreţi să stăm cu mîinile la spate, să nu facem nimic ? Păi unde ajungem atunci ? O să murim de foame. Pe cînd aşa, îşi iau şi oile partea lor şi ne mai rămîne şi nouă ceva din truda şi sudoarea noastră. Odată şi-odată o să scăpăm...

— Dar pînă cînd s-o ducem aşa ? N-avem nici un fel de putere asupra păstorilor din împrejurimi, căci ei sînt mai mulţi decît noi de cîteva ori. Dacă ar vrea să fie mai bine şi pentru ei, s-ar într-ajutora cu noi. I-am învăţa să lucreze pămîntul ca noi, să planteze pomi. Am avea de cîştigat şi noi, şi ei...

— Fiţi mai încrezători ! Răbdare ! Astăzi suferim din cauza lor, dar mîine o să înţeleagă că e mai bine ceea ce facem noi. Aveţi răbdare ! O să fim un sat adevărat ! De astăzi înainte să nu vă mai gîndiţi la plecare !

Awwad as-Sadiq avea încredere în pămînt, în munca cinstită, care va face ca ogoarele să izbîndească în cele din urmă. Nu s-a descurajat şi a reuşit să-i convingă şi pe ceilalţi să cumpere noi terenuri, să planteze pomi şi viţă de vie, alături de suprafeţele cultivate cu grîu şi alte plante.

Grădinile cu pomi s-au înmulţit. S-au întins şi ogoarele acoperite cu spice verzi. Satul a crescut odată cu

înmulțirea caselor. Unindu-se, țăranii au devenit mai puternici în fața păstorilor și vitelor, în fața primejdiilor care îi amenințau. Cu timpul, verdele ogoarelor și livezilor a ajuns să-i ispitească pe beduini, care au început să se apropie de săteni și să le caute prietenia. Văzînd rodul îmbelșugat cu care pămîntul îi dăruia pe cei care îl lucrau, au trecut de la prietenie la imitarea sătenilor, încercînd chiar să le facă concurență.

La un moment dat, un beduin și-a clădit casă din piatră și lut în sat, pentru a locui iarna în ea. A plantat și el pomi și viță de vie în jur. Curînd după aceea, au făcut la fel și alții dintre aceia care fuseseră obișnuiți să se mute cu corturile din loc în loc prin deșertul nesfîrșit al nimănui. Și pe măsură ce creștea numărul caselor de piatră, scădea și numărul caselor din păr, iar suprafețele de pămînt plantate cu viță de vie și pomi, înconjurate cu garduri de piatră sau învăluite de spice aurii, sporeau și ele.

După ani și ani, micul sat a ajuns să fie înconjurat din toate părțile de grădini, livezi de pomi, plantații de viță de vie, încărcată de ciorchini, și ogoare de culoarea smaraldului la ivirea primăverii și de culoarea aurului la începutul verii celei lungi. Bătrînețea răpise însă puterea și rîvna lui Abu Ayid și-i șubrezise sănătatea. Lucrau de-acum numai fiii lui, iar el nu mai era în stare decît să coboare încet în livadă, să se oprească la umbra unuia din pomii sădiți cu mîinile lui, să soarbă aerul proaspăt și să se bucure privind la fructele pline de suc și aromă. Dar chiar și așa, adus de spate, bătrînul mai tundea crengile ici și colo, mai punea la loc cîte o piatră căzută din gardul grădinii, mai îndrepta canalul pe care se scurgea apa de udat, mai dădea cu sapa în jurul pomilor mici, plantați de curînd.

Patruzeci și cinci de ani din viața sa i-a plantat aici, în pămîntul acestui sat, odată cu pomii, vița de vie și culturile de cîmp. Fiecare rădăcină de pom se hrănise și

cu picăturile din sudoarea lui. Tinerețea lui făcuse să se coacă fructele din grădină și spicele de pe ogor. Cînd a venit în sat, avea treizeci de ani. Acum are șaptezeci și cinci. Este adus de spate pentru că a stat tot timpul aplecat deasupra pămîntului, săpîndu-l și prășindu-l. Vinele mîinilor i-au secat parcă, iar rîvna de odinioară i s-a topit, spărgînd stîncile și supunînd deșertul. Are satisfacția nespus de mare că lupta lui nu a fost zadarnică : după patruzeci și cinci de ani de muncă neîntreruptă, vede rodul îndîrjirii și încrederii sale, vede cum speranțele și dragostea pentru pămînt au supus împotrivirea și neîncrederea din sufletele primilor sosiți pe acest meleag.

— Abu Ayid a izbîndit cu răbdarea și îndîrjirea lui, spuse într-o zi unul din săteni prietenilor cu care stătea de vorbă. Chiar dacă a întîrziat, izbînda lui a venit în orice caz la timp, pentru a se bucura și el de roadele ei, acum, la bătrînețe...

— A izbîndit pămîntul cel bun și darnic, interveni altul. Înainte fusese uscat și sterp. Acum, oriîncotro ai privi, nu zărești decît grădini, covoare care îți încîntă ochii cu culorile lor vii, atît primăvara cît și vara.

— Izbînda pămîntului este și izbînda lui Abu Ayid, spuse un al treilea. Dacă n-ar fi fost el, cu îndîrjirea și răbdarea lui, n-ar exista satul și nici grădinile verzi dătătoare de rod și fericire. A venit în floarea tinereții aici, dar nu a reușit să învingă, și odată cu el să izbîndească și pămîntul, decît acum cînd a trecut de șaptezeci de ani. Datorită luptei lui avem acest rai pe un pămînt mai înainte arid și neprimitor.

IRAK

FUAD AT-TEKERLI

(n. 1927)

S-a născut la Bagdad. Licențiat în drept, a făcut o specializare în Franța și, revenit în țară, a lucrat ca judecător la diferite tribunale civile.

Se numără printre cei mai de seamă scriitori din anii '50 și printre întemeietorii școlii nuvelistice irakiene. Are o cultură vastă; a cunoscut atît literaturile occidentale, cît și literatura arabă. Modest, răbdător și deosebit de exigent cu sine însuși, el a publicat în anii '50 cam o nuvelă pe an și de abia în anul 1960 și-a adunat nuvelele publicate în revistele *Al-'Usbu' (Săptămîna)*, *Al-'Adib (Literatul)* și *At-Thaqafa al-jadida (Cultura nouă)* într-un volum purtînd titlul celei mai lungi dintre acestea: *Al-Wajh al-'akhar (Cealaltă față)*. Culegerea este apreciată ca un pas important în istoria nuvelei irakiene, ea făcînd excepție de la orientarea dominant socială a prozei irakiene, evocînd fără menajamente o atmosferă de violență și angoasă, moravurile retrograde.

A continuat să scrie, publicînd în diferite reviste literare arabe.

Nuvela *Cuptorul (Al Tannur)* a fost selectată din numărul special al revistei libaneze *Al-'Adab* din aprilie, 1973, dedicat nuvelei arabe.

CUPTORUL

Este adevărat că la început n-am spus adevărul. Vreme de mai bine de o lună am tăcut. Însă tot timpul acesta, m-am aflat sub arest. Cinstea este scumpă, și omul nu știe cînd trebuie să spună adevărul.

Domnilor judecători, eu sînt nevinovat. Am ucis-o pe Farha, cumnata mea, fiindcă a comis un adulter. Am prins-o asupra faptului. Mîndria arabă m-a făcut să-mi pierd mințile. După cum știți, mîndria este scumpă, și la noi există obiceiul ca păcatul să fie spălat cu sînge. De aceea, mi-am încărcat arma de vînătoare pe care o aveți în față și am tras un singur foc, cînd ea era asupra faptului. Cît despre amant... Dați-mi voie să să povestesc din nou, domnilor judecători...

Nu l-am prins cu ea, așa cum, probabil, vă închipuiți. În zorii zilei, ea a ieșit din cameră, îmbrăcată într-o *dașdașa* [1] roșie cu buline albe, ca să ne pregătească micul dejun. Am văzut-o aprinzînd focul în cuptor pentru a face pîine. Mi-a spus că și-a înșelat soțul, că a păcătuit și că vrea să se omoare. S-a apucat să aprindă focul, să pregătească niște cartușe ca să le arunce în el pentru a se sinucide. În vinele mele a început să fiarbă sîngele, am îndreptat pușca spre ea, am tras și am doborît-o. Cinstea ne e scumpă, domnilor judecători... Noi sîntem beduinni curați și nu putem lăsa păcatul să ne lovească așa... La noi este obiceiul de a ucide pe femeia care a comis un adulter. O astfel de femeie murdară trebuie să piară. Chiar Farha a recunoscut că a profitat de faptul că bărbatul ei a fost arestat, pentru a-l înșela. În patul lor. S-a înțeles cu amantul ei să vină după lăsarea întunericului. Eu n-am făcut decît să apăr onoarea familiei. Bărbatul

[1] Un fel de cămașă largă, albă sau colorată, purtată în Irak și Kuweit de bărbați și femei.

ei e frate cu mine, iar ea e verișoară cu noi. S-a folosit de tinerețea și frumusețea ei — căci avea doar nouăsprezece ani, o față foarte frumoasă și ochii ca mierea — pentru a-l ademeni pe amant să vină la ea, cum s-au înțeles. Așa s-au petrecut lucrurile.

Cît despre sora mea Halima, ea n-a văzut nimic. Vă jur pe Cartea cea mare a lui Allah ! Da, ea a fost cu mine. Însă ea nu a făcut absolut nimic, fiindcă nu era acolo. Ea era în altă parte a casei. Pentru ca onorata instanță să înțeleagă situația familiei noastre, aș vrea să vă spun că noi sîntem niște oameni săraci și locuim cu toți în cîteva camere făcute din lut. În partea dinspre răsărit, este camera fratelui meu Abd al-Hamza. Lipită de ea, e camera mamei. Apoi vine camera familiei mele. Eu sînt căsătorit de zece ani și am patru copii mici. Am slujit în armată și am fost avansat subofițer. N-am antecedente. Cuptorul se află în mijlocul curții, lîngă camera sorei mele Halima. Sora mea stă și ea într-o cămăruță de lut, la fel ca ale noastre. Uitasem să explic instanței acest lucru. În noaptea întîmplării.. sora mea m-a trezit din somn în zorii zilei. De fapt nici nu dormeam. Cred că mătușa Nuriya, care era împreună cu cumnata mea, victima, ne-a strigat și ne-a întrebat de gloanțe. Am ieșit și am văzut-o pe cumnata mea Farha întinsă lîngă cuptor, iar gloanțele continuau să explodeze. Acestea sînt, pe scurt, afirmațiile mele în fața anchetatorului și, după cum știți, domnilor judecători, ele nu reprezintă adevărul. Am uitat de mine... Vă rog să mă iertați. Nenorocirea s-a abătut deodată asupra noastră și ne-am gîndit să aranjăm lucrurile într-un fel sau altul. Adevărul nu poate însă rămîne ascuns, din nefericire. Dormeam în noaptea aceea. Sora mea Halima a venit și m-a trezit pe la ora patru-cinci dimineața. Mi-a spus că a văzut pe cineva străbătînd curtea în fugă. Am ieșit și m-am dus la ai mei. Dormeau. M-am dus după aceea în camera victimei Farha și am găsit-o singură. În cele din urmă, a

reieșit că sora mea Halima — și trebuie să vă spun că ea e tînără, are doar șaptesprezece ani și se aprinde repede — a văzut-o pe victima Farha culcată în pat cu o persoană străină, așa cum a declarat în fața domniilor voastre. A venit să mă trezească, m-am îmbrăcat și am ieșit pentru a vedea cum stau lucrurile. Am găsit-o pe Farha pregătind cuptorul. Așa s-au petrecut lucrurile în realitate. Cerul era alb și din cuptor se ridicau pălălăi roșii. Fără să se întoarcă spre mine, Farha a bîiguit ceva despre adulter, cinste și sinucidere. Nu prea pricepeam ce zice, dar am simțit cum îmi fierbe sîngele, am luat pușca de la Halima, am îndreptat-o spre Farha și am apăsat pe trăgaci. Am tras un singur cartuș cu pușca asta de vînătoare, care s-a găsit lîngă cadavru. Am pus o singură alice în el și de aceea i-a străpuns capul. Eu am apărat onoarea pîngărită a familiei. Vă rog, domnilor judecători, să apreciați atitudinea mea, să luați în considerare că am o familie numeroasă, că sînt un om sărac, că am învățat singur să scriu și să citesc, precum și că am fost subofițer. Am ucis-o pentru că a comis un adulter și nu pentru altceva. Dumneavoastră știți că ea a recunoscut față de mine, între patru ochi. S-a oprit înaintea cuptorului, în rochia ei roșie, recunoscînd că a păcătuit și ne-a pătat cinstea. Cît despre mărturia Nuriyei că s-ar fi aflat în cameră cu Farha toată noaptea, ea nu are nici o valoare. Ea e o femeie dezechilibrată. Victima a recunoscut singură că a comis adulterul. Sora mea Halima a surprins-o într-o situație dezonorantă, pe care n-o acceptă nici onoarea și nici legea. O femeie tînără se înțelege cu amantul ei ca să vină la ea în casă, după asfințit, pentru a săvîrși un păcat dezgustător, profitînd de arestarea soțului ei ! În noaptea în care noi toți eram îngrijorați din cauza arestării fratelui meu Abd al-Hamza, ea pune la cale — nu știu prin ce mijloc — să se întîlnească în ascuns cu criminalul... Eu sînt un om fără carte, necivilizat — cum s-ar spune, dar îmi cunosc rolul și

locul, chiar dacă sînt încă tînăr şi n-am trecut de treizeci de ani. I-am dat de înţeles victimei că păcatul adulterului nu poate fi admis în casa noastră. Noi sîntem o familie cinstită, conservatoare. Beduini, care nu acceptă ca onoarea să le fie pătată. Am încercat prin fel de fel de mijloace să o conving să renunţe la închipuirile ei şi să nu mai acuze pe nimeni de lucruri josnice. Dar ea a continuat să insiste, stăpînită parcă de nebunie. Am lăsat-o să revină în camera ei, aşteptînd să-şi vină în fire, şi m-am întors să o anunţ pe Halima despre cele întîmplate şi să mă spăl. Nu terminasem cu spălatul cînd am auzit zgomotul împuşcăturii. Am ieşit în curte. Mai era cufundată încă în întunericul slab. Flăcările se ridicau prin gura cuptorului. M-a întîmpinat mătuşa Nuriya şi m-a întrebat de victima Farha şi de împuşcături. I-am spus ceva, apoi am dat-o la o parte şi am alergat spre camera fratelui meu Abd al-Hamza, unde le-am găsit împreună. Fusese ucisă ori, poate, se sinucisese... Am luat pistolul şi m-am întors cu Halima în camera ei. Dar văd că din nou mă îndepărtez de la adevăr. E un obicei al nostru, domnilor judecători, cu care dumneavoastră nu sînteţi obişnuiţi. Probabil că nici nu-l acceptaţi. Noi nu putem întotdeauna să ne concentrăm asupra unui singur lucru. Noi, beduinii săraci, ne gîndim la mai multe lucruri deodată sau — cu alte cuvinte — avem minţile împrăştiate. Începem cu un gînd sau cu o situaţie, însă înainte de a ajunge la capăt, ne mutăm la un alt gînd, mai frumos sau mai aproape de inimă. Apoi sărim la un alt lucru, dorit de suflet. Noi sîntem oameni necivilizaţi şi săraci. Vrem să trăim şi să ne mîncăm pîinea în pace. Ceea ce spun gurile rele despre noi sînt născociri. În plus, eu sînt un om nevinovat, aşa cum v-am spus de mai multe ori. Eu mi-am apărat onoarea, aşa cum trebuie să facă orice om cinstit, căsătorit, cu familie numeroasă, la al cărei viitor se gîndeşte. Onoarea este aceeaşi pentru noi toţi ; ea e aceeaşi, indiferent dacă

e vorba de adulter sau de o altă ruşine. Trebuie să fim cinstiţi şi să apărăm onoarea cu preţul sîngelui. Eu n-am făcut decît atît... Nu ştiu cum aş putea să explic acest lucru, domnilor judecători, pentru a-i face să înţeleagă. La urma urmei, totul este aşa de simplu, că nu mai e nevoie de explicaţii. Să prezint faptele pentru ultima oară...

Eram ca o singură familie : fratele meu Abd al-Hamza cu soţia lui, victima Farha, într-un capăt al casei, lîngă ei — mama şi tata, apoi eu şi familia mea — soţia şi patru copii mici, apoi sora mea Halima — în camera de lîngă puţ. Cuptorul se afla cam în mijlocul casei. În ziua întîmplării, fratele meu a fost arestat pentru că a încălcat, în ciuda poveţelor mele, dispoziţiile reformei agrare. A venit şi mătuşa Nuriya, pentru a dormi împreună cu soţia fratelui meu. Lucrurile sînt foarte limpezi. Apoi s-a strecurat în casă amantul victimei. Nu ştiu cînd... La miezul nopţii sau puţin după, onoarea familiei a început să fie pîngărită. Şi asta a durat pînă în zori, pînă la vremea pregătirii micului dejun şi a pîinii. Atunci, deodată, lucrurile ruşinoase au devenit cunoscute. Victima Farha a păcătuit toată noaptea. Apoi, ca şi cum n-ar fi fost obosită, nu a rămas să doarmă, ci s-a sculat înainte de răsăritul soarelui şi a venit să se uite pe furiş la ceilalţi. Păcatul nu putea dormi în pieptul ei. Cu ochii scăpărînd, cu părul răvăşit, a venit şi ne-a anunţat că e mai bine să moară decît să vadă comiţîndu-se adulterul în casa noastră. Ca şi cînd nu ajungea păcatul adulterului ! Cînd Halima i-a spus că a văzut-o goală, împreună cu amantul ei, a rămas stupefiată. Uluită de adevărul amar, care îi fusese necunoscut, a ieşit în fugă, cu mîna la gură. Nu-mi rămînea după toate astea decît să îndepărtez pata ruşinii cu sîngele ei. Aşa se şterge ruşinea în casele noastre, domnilor judecători. Cu sîngele femeilor. Mi-am luat puşca de vînătoare, m-am îmbrăcat şi m-am dus la ea. Aşa cum vă spuneam, aprindea focul

în cuptor, sub cerul zorilor. Eram doar noi doi... Mi-a spus fără ocolișuri că vrea să se omoare, fiindcă nu suportă să vadă păcatul adulterului nepedepsit. N-am avut altceva de-făcut decît să îndrept spre ea această pușcă de vînătoare și să apăs pe trăgaci. Apoi Halima a aruncat — cu bună intenție — un pumn de cartușe în cuptorul încins și s-au succedat exploziile care i-au trezit pe ceilalți din casă.

Acestea sînt faptele, domnilor... Restul e doar născocire și deformare intenționată a realității. Afirmația Nuriyei că ar fi stat toată noaptea cu Farha și că nu a văzut pe nimeni intrînd la ea e minciună. Întrebați-o cum de nu a văzut-o comițînd adulterul, cînd ea e prima care se trezește dimineața și vine pentru a-i spiona pe oamenii cinstiți. Cine i-a cerut să pregătească micul dejun, să facă pîinea și să aprindă focul în cuptor ? Dacă a vrut, din proprie inițiativă, să facă lucrul acesta, în absența soțului, fără un motiv josnic, atunci ce a căutat la Halima ? De cînd o ajuta Halima pe ea să pregătească micul dejun ?

Pretenția Nuriyei că ar fi văzut-o pe Farha făcînd semne cu mîna spre noi... spre ea, și că ar fi încercat să vorbească, dar că horcăitul morții nu i-a mai dat voie, este o minciună. Toate astea sînt vorbe goale. Eu am tîrît-o de lîngă cuptor, unde se sinucisese, pînă în camera ei, iar apoi am readus-o la locul dintîi... Eu știu unde a căzut victima Farha și unde a încetat din viață...

Tot minciună este și afirmația din raportul medical că victima Farha ar fi fost ucisă de un glonte tras cu pistolul în cap. Eu am apăsat pe trăgaci și știu mai bine ce armă aveam în mînă.

Tot minciuni sînt și afirmațiile referitoare la intervenția Halimei. Vă conjur să o scoateți din necazul ăsta. Ea nu știe nimic despre crimă. Eu sînt criminalul — dacă vreți... Eu am apărat onoarea și am făcut-o pe păcătoasa

aceea să tacă pentru totdeauna. Eu sînt nevinovat, domnilor judecători, şi vă implor să fiţi clemenţi cînd o să hotărîţi sentinţa. Am comis crima de omor dintr-un imbold nobil şi vă rog să fiţi şi dumneavoastră nobili cu mine. Gîndiţi-vă că sînt oameni care vor plînge pentru că i-am părăsit. Credeţi-mă ! Cît despre mine... Păcat !

Acesta este adevărul ! Întregul adevăr !

ABD AR-RAHMAN MAJID AR-RUBAYI

(n. 1939)

Unul dintre cei mai talentaţi prozatori irakieni contemporani. S-a născut în oraşul An-Naşiriyya din sudul Irakului. A studiat pictura la Institutul de arte frumoase din Bagdad şi, în continuare, la Academia de arte frumoase din acelaşi oraş. A fost apoi profesor de desen la cîteva şcoli secundare, redactor, la radio, de programe culturale şi dramatice şi funcţionar în Ministerul Informaţiilor. În ultimii ani, a fost secretar de redacţie al principalei reviste literare care apare la Bagdad *Al-'Aqlam (Condeiele)* iar în prezent este consilier cultural al Ambasadei irakiene de la Beirut.

A început să publice în anul 1962, devenind curînd cunoscut prin lucrările apărute în revistele literare arabe din Bagdad — *Al'Aqlam*, Beirut — *Al'Adab* (Literele), Damasc — *Al-Ma'rifa (Cunoaşterea)*.

În anul 1966, i-a apărut la Bagdad prima culegere de nuvele sub titlul *As-Sayf wa as-safina (Sabia şi corabia)*.

Au urmat culegerile *Az-Zill fi ar-ra's (Umbra în cap)* Beirut, 1968, şi *Rihlat at-ta'ab (Călătoria oboselii)* An-Najaf, 1969. Nuvelele din aceste prime trei culegeri înfăţişează alienarea şi grijile intelectualului mic-burghez.

Culegerea *Al-Mawasim al-'ukhra (Celelalte sezoane)* Beirut, 1970, inaugurează încadrarea autorului în orientarea realistă, îndepărtarea de tipul mic-burghez care trăieşte eşecurile şi în-

frîngerile, angajarea autorului în lupta păturilor de oameni ai muncii împotriva viciilor sociale.

Din această nouă orientare fac parte atît culegerile de nuvele, cît și romanele publicate după anul 1970 : *Al-Wasm (Tatuajul*, roman), Beirut, 1972 ; *'Uyun fi al-hulm (Ochi în vis*, nuvele), Damasc, 1974 ; *Al-'Anhar (Rîurile*, roman) Beirut, 1974 ; *Dhakirat al-madina (Memoria orașului*, nuvele) Bagdad, 1975 ; *Al-Khuyul (Caii*, nuvele) Tunis, 1977 ; *Al-Qamar wa al-'aswar (Luna și zidurile*, roman) Bagdad, 1976 ; *Al-'Afwah (Gurile*, nuvele).

Nuvela *Taina apei* face parte din culegerea *Memoria orașului.*

TAINA APEI

1

Stătea dinaintea mea cu fața lui răvășită. Vorbea cu un calm ciudat. Cînd tăcea, fața sa părea închisă și tristă.

În jurul nostru vîntul șuiera printre colibele acelei mici insule botezate Al-Kebeyba [1], care plutea în mijlocul Bălții [2] nesfîrșite.

Ne adunam în jurul unei sobe, tolănindu-ne pe rogojinile de trestie, atenți să nu ne lipim de peretele colibei de teamă să nu ne înțepe vreun șarpe tulburat din amorțeala iernii.

Numele lui era Hatim. Era primul om pe care îl întîlnisem de cînd străbăteam întinderile nesfîrșite de apă liniștită. Călăuza mea îmi vorbi despre el, despre glasul lui, despre iubita lui, despre dragostea lui pentru apă și stuf.

---

[1] Diminutiv al cuvîntului *Kubba*, „cupolă".

[2] Regiune din centrul și sudul Irakului cu întinse bălți, numită Al-Ahwar.

Cînd a sărit sprinten din *maşhuf* [1] pentru a ne strînge mîinile, faţa sa palidă s-a îmbujorat pe neaşteptate. A alergat pentru a aduce un covor de lînă frumos colorat, pe care l-a aşternut peste rogojină. Apoi s-a îndepărtat grăbit, pentru a ne pregăti cafeaua.

Acum îmi amintesc bine toate aceste lucruri. Îmi mai amintesc, de asemenea, că l-am simţit singur şi izolat, deşi era înconjurat de numeroşi prieteni pentru care glasul său însemna salvare în sălbăticia acelui exil de apă.

Îmi mai amintesc cum s-a ridicat de lîngă noi, întrerupîndu-şi vorbirea despre poezia populară şi cîntecul sătesc, atunci cînd a auzit un copil ţipînd în coliba învecinată. S-a întors cu el în braţe, încercînd să-l liniştească.

Înainte de a reîncepe discuţia, a luat cîteva turte din balegă de vacă sau de bivoliţă, ce se găseau rînduite într-un colţ al colibei, le-a pus în sobă şi a turnat peste ele gaz din sticla de alături. Focul s-a înviorat şi flăcările lui dansau pe feţele aşezate cerc în jurul sobei.

— Acesta este băieţaşul meu, a spus el după ce a terminat cu focul.

— S-a însurat cu vara sa, necăjit că pe fata pe care o iubise el o măritaseră cu un alt băiat, mi-a lămurit călăuza.

— Dar n-am putut sta cu ea, l-a întrerupt Hatim, căci inima mea n-a putut s-o primească. După ce am părăsit-o, am aflat că urma să aibă un copil. Rodul este acest băieţaş.

Şi-a trecut mîna peste părul copilului, apoi l-a sărutat. A mai luat cîteva turte, pe care le-a aruncat în foc, iar după aceea a continuat să se destăinuie :

— Am divorţat şi mi-a dat mie copilul, pentru a putea să se mărite din nou. Apoi a adăugat, subliniind : — Aşa a şi făcut.

---

[1] Barcă specifică, îngustă şi alungită, folosită în Irak de locuitorii zonei bălţilor.

A arătat cu mîna spre Balta adormită, a cărei față lucioasă se zărea prin ușa colibei și a continuat cu amărăciune :

— Adevărata mea rană este acolo...

2

Trăiau în valea Al-Qura, un loc din Al-Hidjaz, în apropiere de Medina, cînd s-a spus că se îndrăgostise de ea, copil fiind încă.

(Din viața lui Djamil Busayna)[1]

3

Barca aluneca tandră pe fața apei, în noaptea întunecoasă și surdă, croindu-și drum prin deschizătura de apă înconjurată de tulpinile înalte de trestie și papirus.

Felinarele micilor bărci pescărești păreau de departe faruri de mașini.

— Știți că în această întindere de ape există drumuri care au nume ? m-a întrebat călăuza.

— Unde sînt ? am îngînat eu.

— Nu le știe nimeni în afara locuitorilor Bălții, mi-a explicat el rîzînd. Le cunosc după înălțarea soarelui și apariția stelelor, după mișcarea valurilor, după stolurile

---

[1] Djamil, ben 'Abd Allah ben Ma'mar (cc. 660—701) — poet vestit de la începutul islamului, originar din tribul 'Uzra. Cunoscut mai ales pentru poezia de dragoste inspirată de iubirea sa pentru Busayna. Au trăit o vreme în valea Al-Qura din Al-Hidjaz. Cunoscut în istoria literară arabă și cu numele de Djamil Busayna.

de păsări și după peștii care trăiesc în acele locuri. Le recunosc și după instinctele lor legate de suprafața Bălții.

Am plecat capul pentru o clipă. Apoi l-am ridicat din nou, privind la orizontul apei pe a cărei față clipeau scînteierile stelelor. Am tras adînc aerul în piept.

Hatim ne-a invitat să asistăm la ritualul pescuitului de noapte, cînd balta devine o nuntă și este mai darnică decît oricînd. În sezonul acela pescuiau cu *fala* ; aceasta are capete ascuțite ca niște săgeți. (*Fala* este o ustensilă sumeriană de pescuit, rămasă din acele timpuri străvechi. Unii istorici socot că locuitorii bălții sînt descendenți ai vechilor sumerieni, pe care balta și lumea ei i-a ferit de asimilarea cu popoarele vecine).

Puneau un felinar cu gaz în fața bărcii, a cărui lumină atrăgea peștii la suprafața apei. În clipa aceea, pescarii lansau *fala* cu mare precizie și scoteau peștele, aruncîndu-l cu agilitate în partea din spate a bărcii. Urmau pregătirile pentru o nouă aruncare.

Pescuitul începea la asfințit și dura toată noaptea, pînă la ivirea zorilor, cînd stolurile de bărci, încărcate cu pește, se întorceau din larg, acostînd în fața colibelor unde așteptau negustorii de pește care-l cumpărau imediat. Aceștia îl cărau apoi, în bărci mari, pînă la tîrgul Al-Djabayiș, iar de aici îl duceau, în mașini, spre diferite orașe ale țării.

Îmi amintesc și acum, din noaptea aceea, alunecarea bărcii pe fața apei.

— Nu poate exista veselie dacă Hatim nu cîntă, a zis un tînăr uscățiv și scund, care pescuia alături de noi.

L-am rugat să cînte și a fost de acord.

Glasul lui ajungea la noi încărcat de căldură, de parfumul dragostei lui, umplîndu-se de bucurie. Era glasul apei și al dragostei, care readucea viața în uscăciunea venelor și făcea să strălucească lacrimi în colțul ochilor. Ascultam la el fermecați. Cine putea să plîngă era liber să dea drumul lacrimilor.

4

Această dragoste a devenit cunoscută din poezia lui Djamil. Familia fetei a aflat despre poezia dedicată de el Busaynei și i-au interzis să se întîlnească cu el. Aceasta a aprins și mai mult focul dragostei ducîndu-l la pierderea minții. În cele din urmă, au hotărît s-o mărite cu un bărbat netrebnic...

(Din viața lui Djamil Busayna)

5

— M-ai îndurerat, Hatim, i-am zis eu.

Sta dinaintea mea mut. I-am oferit o țigară. A aprins-o imediat, a tras adînc din ea și a zis :

— Aceasta e soarta mea. Eu sînt aici. Nu pot fi în altă parte. M-am împrietenit atît de mult cu peștele, încît am devenit asemenea lui. Am ajuns să cred că n-ar putea exista viață și dincolo de baltă. Dacă aș trece dincolo de ea, aș muri, cu siguranță. Întocmai ca peștele, atunci cînd este scos din apă. Apoi a cantinuat : M-au ucis și s-a terminat cu mine. Cîntecul meu este un strigăt de ajutor din pricina căruia într-o zi voi osteni și nu-l voi mai repeta niciodată.

— Știi de ce mă aflu eu aici ? l-am întrebat rîzînd.

— Tu ești unul dintre aceia care vin să ne cunoască, mi-a răspuns el. Am devenit material de studiu pentru curioși. Cum trăim în colibe pe fața apei ? Au venit pînă și străini din America, Australia, India...

— Nu acesta este scopul meu, i-am răspuns. Eu sînt cercetător, sociolog, și am fost însărcinat să alcătuiesc un raport despre viața socială de aici, despre nivelul de trai, despre condițiile sanitare.

— Nu ştiaţi toate lucrurile astea ? m-a întrebat el.

— Le ştiam, i-am răspuns eu. Dar viaţa se schimbă şi vrem să ştim care sînt urmele pe care această schimbare le lasă în viaţa voastră.

— Iată că ne vezi cu proprii tăi ochi ! a exclamat rîzînd. Dar nu uita că ne deosebim de voi printr-un singur lucru ; prin faptul că voi plătiţi întruna : plătiţi pentru mîncare, pentru locuinţă, pentru băutură. Noi nu facem asta. Noi vă vindem vouă peşte, trestie, rogojini, păsări... Nu avem nevoie din oraşul vostru decît de zahăr şi de haine. Şi plătim atît de puţin pentru ele ; mai nimic pe lîngă ce cîştigăm.

6

Călăuza a cerut voie să doarmă. Şi-a scos mai întîi pistolul de la brîu şi l-a pus sub perna de lînă. Apoi s-a întins aproape de noi.

— Sînt obosit, a zis el înainte de a pune geană peste geană. Vorbăria şi umblatul m-au istovit.

Hatim a mai adus cîteva turte de-afară, după ce s-au terminat cele din colibă. A pus alături de el ibricul cu cafea, lăsîndu-l de-o parte pînă ce s-a potolit flacăra focului, apoi l-a îngropat în jar.

— Ştiţi că eu am făcut şcoala primară ? m-a întrebat el.

— Se vede acest lucru.

— Dar am uitat cum se scriu literele, fiindcă nu am nevoie de ele. N-am scris nici măcar o scrisoare nimănui. Apoi a adăugat : — Şcoala este chiar pe malul bălţii, dar am simţit deodată că n-are nici un rost să car cărţile în fiecare zi. Care va fi rezultatul ? m-am întrebat în sinea mea. Aş putea să devin un funcţionar şi să port pantaloni, care să-mi despartă un picior de celălalt. Nu. Nu vreau asta. Viaţa este aici.

A înfipt degetul arătător în pămînt pentru a-mi arăta acel loc, apoi a continuat :

— Sezonul pescuitului e pe sfîrşite. Ne pregătim apoi de tăiat şi adunat stuful.

Şi mi-a explicat cum fac din el rogojini. Stuful este tăiat în lung, după care este bătut bine cu nişte maie mari. De obicei femeile fac aceste operaţii. Apoi încep să-l împletească. Şi treaba merge foarte repede.

— Aşa trece viaţa noastră, a adăugat el. Singurul eveniment important petrecut aici este faptul că într-o zi au ars casele şi animalele de pe insulă. Bărbaţii erau plecaţi la mormîntul lui Al-Husayn [1], fie binecuvîntat. Din cauza vîntului puternic, focul care izbucnise într-o colibă s-a întins şi la celelalte. Femeile nu l-au putut stăvili. N-au scăpat decît cele care s-au aruncat în apă şi au aşteptat acolo pînă s-au potolit vîlvătăile.

Am discutat despre o mulţime de lucruri. Cînd m-a întrebat dacă vreau să dorm, i-am răspuns :

— Deloc. Şi-apoi ţînţarii ăştia blestemţai ţi se bagă şi sub piele.

— Dacă ai veni aici vara, n-ai putea suporta nici o clipă. Pielea noastră s-a tăbăcit şi nu mai simţim înţepăturile lor. Apoi a continuat : Cu cîţiva ani în urmă ne-au adus o grămadă de peşte mărunt care se hrăneşte cu ţînţari. Mîine o să-ţi arăt peştele ăsta. Nu se mănîncă, iar dacă pui mîna pe el ţi-o spintecă. Totuşi noi sîntem mulţumiţi că ni l-au adus, fiindcă a distrus trei sferturi din ţînţari.

Am continuat să ascult la el atent, văzîndu-l cum îşi deschide inima. Desluşeam că este fericit că l-am ales tocmai pe el gazdă. Călăuza mi-a spus că toţi sătenii erau invidioşi, pentru că-i oferisem tocmai lui cinstea de a ne găzdui. Mi-a mai spus că oamenii generoşi îşi pun casele

[1] Loc sfînt al musulmanilor şiiţi, care se află în oraşul Kerbala, din centrul Irakului.

în apropiere de drum, pentru ca străinul care vine să poposească numai la ei.

— Şarpele este duşmanul nostru cel mai crunt, a continuat Hatim. Cît de multe jertfe îi dăm ! Ultima victimă, din sezonul trecut, a fost un văr de-al meu. Apoi mi-a povestit cum l-a înţepat. — Pescuia în baltă. Cînd a simţit că e ostenit, a vrut să se odihnească şi s-a întins în barcă. Şarpele a ieşit din apă, s-a strecurat în barcă, l-a muşcat şi s-a întors din nou în apă. Seara, cînd am văzut că nu se întoarce, am plecat în căutarea lui. L-am găsit mort, cu semnul otrăvii care se prelinsese din locul unde l-a muşcat.

7

Orăcăitul broaştelor nu înceta o clipă. Din cînd în cînd, auzeam şi strigătul unei păsări. Toate aceste glasuri ale bălţii îl făceau pe străin să tresară într-una, ţinîndu-l de veghe.

— Ştii că eu sînt singurul care bea *araq* [1] în această regiune ? m-a întrebat Hatim rîzînd.

— Dar de unde-l obţii ? l-am întrebat.

— Mi-l aduc soldaţii care vin în permisie săptămînală.

— Dacă ştiam, aduceam cu mine două-trei sticle.

— Cherchelеala e o plăcere pe care ceilalţi n-o cunosc. Într-o zi, m-am cherchelit şi au crezut că am înnebunit. Cînd m-am trezit, mi-am dat seama că mă legaseră cu funii şi îmi puseseră o amuletă la gît. M-am jurat pe toţi imamii ca să mă creadă că mi-am revenit. Tata plîngea alături de mine şi cînd m-a auzit, a alergat la cea mai mare vacă şi a sacrificat-o, declarînd :

— Domnul mi-a auzit ruga şi-i aduc acest sacrificiu.

[1] Băutură alcoolică preparată în unele ţări arabe prin distilare, din curmale, struguri sau alte fructe.

8

Cînd i-am cerut să-mi vorbească despre dragostea lui, a zis :

— E o poveste care se întîmplă mereu. Eu am iubit-o şi m-a iubit şi ea. Am vrut să mă însor cu ea şi taică-său n-a fost de acord. I-am dat tot ce aveam, dar a rămas neclintit în hotărîrea lui. Mi-a spus că vrea în schimbul ei o nevastă pentru fiu-său. I-am spus : Nu am nici o soră, dar voi căuta o fată pentru el. Degeaba ! A venit altul, care a oferit o soră în schimbul ei şi a luat-o. Locuiesc în colibele dinspre răsărit.

— Ai auzit de Djamil Busayna ? l-am întrebat.

— Cred că da, dar ţinerea mea de minte e cam slabă, mi-a răspuns el.

I-am vorbit pe larg despre acest poet. Mi-a cerut să-i spun măcar un vers de-al lui Djamil pentru a-l cînta. Mi-am scormonit memoria, pînă ce am descoperit acest vers :

„În drumul spre mormînt, pe umeri dus,
Strigat de sînt, nu sînt răpus."

— Are dreptate, pe Allah, are dreptate ! a izbucnit Hatim. Apoi a mai spus : — Ştii că acest vers al lui Djamil are un corespondent în poezia populară ?

— Care crezi că este ?

— *„Chiar şi-n mormînt, de sînt viteaz,*
Pentru odihnă n-am răgaz".

9

Am răsfoit caietul de însemnări şi am notat în el cîteva date referitoare la venitul lunar al unei familii şi la condiţiile de trai, la şerpi şi la peştele care stîrpeşte ţînţarii, la stuf etc. N-am putut nota nimic despre Hatim.

Am scris însă, aproape fără să-mi dau seama, de cîteva ori numele său. De fiecare dată l-am scris altfel : odată am prelungit literele, a doua oară le-am rotunjit, a treia oară le-am scris separate.

— Dacă te-aş chema la oraş, ai veni ? l-am întrebat.

— Nu.

— De ce ?

— Nu părăsesc balta decît o dată la doi sau trei ani, pentru a merge la Al-Nedjef [1] şi la Kerbala la sfintele morminte. Cînd mă întorc, simt că sînt bolnav. Capul meu nu suportă zgomotul maşinii şi nici nasul nu suportă mirosurile de pe străzile oraşului. Nici stomacului nu-i priește mîncarea de la oraş.

I-am scris adresa mea şi i-am întins bilețelul, spunîndu-i :

— Poate că într-o zi ai să vii la oraş.

10

Cînd ne-am trezit, ne-a întîmpinat o zi luminoasă. Faţa apei radia liniște şi forţă. Părea complet părăsită. Bărcile pescarilor se retraseseră după o noapte de muncă şi cîntec. Pe cer pluteau nori albi, depărtaţi şi risipiţi — semnele apropiatelor zile de vară. Păsările de baltă băteau din aripi cu strigăte vesele, prinzînd peştişori mici, pentru a-i purta în înalturi.

Barca noastră spinteca apa. Hatim mişca lopata lungă la intervale perfect egale, cîntînd parcă o melodie frumoasă pe faţa strălucitoare a apei.

Călăuza a început să-mi descrie locurile :

---

[1] Oraş situat în centrul Irakului, în apropiere de Kerbala. În Nedjef se află mormîntul imamului Ali, al patrulea calif după profetul Muhammad, soţul Fatimei, fiica profetului.

— Grupul acesta de colibe îl numim Măgăriţa mică.
— De ce i-aţi dat acest nume ? l-am întrebat rîzînd.
— Nu ştiu, a răspuns el.

Iar cînd l-am întrebat pe Hatim, în speranţa că el ar putea şti, mi-a răspuns :

— De cînd mă ştiu, are acest nume. Nu ştiu cine i l-a dat. Probabil că s-a iscat dintr-o glumă. Sau poate că vreunul din locuitori a avut o măgăriţă mică.

Cînd am ieşit dintre colibele Măgăriţei mici, a apărut un alt grup de colibe, mai numeros.

— Acestea sînt Măgăriţa mare, ne-a explicat Hatim, arătînd spre ele cu lopata pe care a scos-o uşor din apă.

— N-am să te mai întreb de ce le zice aşa, am zis eu după ce-am rîs din inimă.

— Probabil că a fost mama Măgăriţei mici, spuse călăuza în glumă.

Am rîs cu toţi. Barca noastră a ocolit casele ce pluteau, tremurînd încet, odată cu mişcarea vîntului peste suprafaţa apei.

— Lucrul cel mai important aici, în baltă, este că nu există hoţi, ne-a declarat Hatim, privind la bărcile pline cu peşte, priponite aproape de uşile colibelor.

— Desigur. De unde să vină ? Şi cum să iasă ? comentă călăuza.

— De aceea noi nu creştem cîini. N-a adus nimeni un cîine şi nici nu s-a gîndit nimeni să ţină un astfel de animal, a continuat Hatim, cotind şi îndepărtîndu-se de colibe spre răsărit.

— Mi se pare că Haşim ibn al-Hajji Murtada a adus un căţeluş de la Al-Djabayiş. L-am văzut acum cîteva luni cu el în barcă, zise călăuza.

— Da, dar a murit, s-a înecat, a explicat Hatim, amintindu-şi parcă povestea.

— Ştii de ce l-a adus ? a întrebat, adresîndu-i-se călăuzei.

— De ce ?

— Pentru că voia să ajungă la Al-Hafiz.

— Mă rog lui Allah să mă apere de diavolul cel blestemat ! a exclamat călăuza, după ce a bombănit ceva.

— I-am spus că diavolii se tem de cîini negri şi că ar putea ajunge la Al-Hafiz dacă ia un cîine negru în barcă, a explicat Hatim. Cînd diavolii vor auzi lătratul lui, vor fugi înspăimîntaţi, şi atunci va putea să pună mîna pe comorile păzite acolo de diavoli.

— Cred că diavolii au sugrumat căţelul cel negru şi l-au aruncat în apă, a adăugat călăuza.

— Tot ce se poate, bombăni Hatim. Important este că eu nu ştiu unde se află Al-Hafiz şi nici nu cred că cineva cunoaşte locul. N-am de gînd să mă duc, îmi ajunge cît am, slavă Domnului !

11

Am deschis carnetul pentru a nota ceva, şi creionul a conturat de cîteva ori cuvîntul Al-Hafiz. S-a amestecat cu numele lui Hatim, pe care-l scrisesem înainte. Apoi am vrut să notez o explicaţie sumară pentru acest Al-Hafiz, asupra căreia am să revin cînd mă întorc la oraş, adăugînd ce-mi va trece prin minte.

Am întors foaia pe care scrisesem Hatim şi Hafiz şi am început să scriu în grabă. Stăteam turceşte pe pămînt şi-mi era greu să notez. Dar nu aveam timp să mă gîndesc.

Am scris : Hafiz este necunoscutul care-i înfricoşează pe locuitorii bălţii. De cîte ori întrebam pe cineva despre el, tăcea speriat sau rostea repede : „În numele lui Allah cel milostiv şi bun".

Mi-am notat : Să citesc cărţile scrise de călătorii occidentali care au trăit luni de zile printre locuitorii bălţii.

Am adăugat apoi : Hafiz este un curios pe care trebuie să-l mulţumesc.

Într-un alt loc am notat : Hafiz ar putea fi o insuliţă în mijlocul bălţii, ceea ce mai rămăsese dintr-o colină, care existase înainte ca apa să acopere pămîntul. Pe ea trăiau o mulţime de animale, şerpi şi păsări de pradă ; aici se înmulţiseră şi le era greu să o părăsească, convieţuind într-o înţelegere perfectă. Hafiz ar mai putea fi o forţă nedefinită căreia locuitorii bălţii îi atribuie toate faptele pe care nu le pot explica ; aşa cum este moartea sau rătăcirea între ape. Spaima i-a împins să zeifice acest necunoscut şi să se teamă de el.

Pe altă pagină am scris : Dacă Hafiz ar fi fost un loc cunoscut, legenda sa s-ar fi destrămat.

Am mai tras un fum din ţigară, apoi am revenit la prima pagină ; am citit numele Hatim şi Hafiz şi am scris nesigur :

Hatim = Hafiz
Hafiz = Hatim
Hatim nu este egal cu Hafiz
Hafiz nu este egal cu Hatim

Apoi, plictisit, am închis caietul.

12

— Ştii că povestea lui Djamil Busayna este asemănătoare cu povestea mea ? m-a întrebat Hatim.

— Ştiu, i-am răspuns.

— El îşi trimitea qasidele pe toate buzele pentru a ajunge la urechile ei, din cîte mi-ai spus, a încercat el să explice. Eu însă cînt, dar cîntecul meu nu are nevoie de nimeni să i-l transmită, căci ea este aproape de mine. Ştii ? Ieri noapte, cînd cîntam, departe, pe baltă, simţeam că o fac pentru ea şi că ea mă aude şi plînge, căci plînge, cu siguranţă, chiar dacă se află în braţele soţului

ei. Tăcu o clipă, convins de ceea ce spune. Apoi a continuat : Vrei să scrii și despre întîlnirile îndrăgostiților ? Bine, am să-ți spun cîte ceva. Îndrăgostiții se întîlnesc pe coridoarele de apă dintre păpurișuri și papirus, cînd băieții și fetele se duc să adune ierburi pentru vaci și bivolițe. Cînd ies din sat, o ia fiecare în altă direcție, dar curînd după asta se întîlnesc la locul dinainte stabilit, fiecare băiat legîndu-și barca în apropiere de cea a fetei pe care o iubește.

Cînd am ajuns la vasul cel mare încărcat cu pește și rogojini, care urma să ne ducă la Basra, Hatim s-a aplecat, a luat mica mea servietă în care înghesuisem o pijama și o perie de dinți, pe care nu avusesem timp să le folosesc, și mi-a întins-o.

— Spune-mi, Hatim, vrei ceva de la oraș ? l-am mai întrebat, în vreme ce-i strîngeam mîna.

— Aș vrea să te mai întorci pe la noi, a bombănit el. Și să rămîi printre noi mai multă vreme, pentru ca și alții să-și deschidă inima, fiindcă n-ai văzut pe altcineva în afară de mine, și eu nu sînt întreaga Baltă.

Cînd m-am sprijinit de umărul lui, pentru a mă urca pe vas, a mai zis :

— Să nu uiți să-mi trimiți poeziile lui Djamil Busayna, căci mi-ai trezit interesul de a le citi. Cine știe poate că am să învăț cîteva din ele și am să le cînt ; rănile celor îndrăgostiți sînt pretutindeni aceleași.

EDMON SABRI

Unul dintre reprezentanții de seamă ai generației de mijloc din istoria nuvelei irakiene, prin excelență realist.

În ultimii ani de viață, a lucrat în redacția revistei irakiene de folclor *At-Turath aș-șa'biyy (Tezaurul popular).*

A publicat numeroase culegeri de nuvele : *Hasad ad-dumu' (Culesul lacrimilor),* 1952 ; *Al-Ma'mur al-'ajuz (Ma'murul cel bătrîn)* 1953 ; *Qafilat al-'ahya' (Caravana celor vii) 1954 ; Khaybat 'amal (Dezamăgirea)* 1956 ; *Sa'id Efendi (Said Efendi)* 1957 ; *Al-Khala Atiyya (Mătușa Atiyya)* 1958 ; *Fi khidamm al-masa'ib (În noianul de nenorociri)* 1959 ; *Harib min az-zulm (Fugar din cauza nedreptății)* 1960 ; *Layla muz'ija (Noapte tulburătoare)* 1961 ; *Khubz al-hukuma (Pîinea guvernului)* 1961 ; *Zawjat al-marhum (Soția răposatului)* 1962 ; *'Indama takun al-hayat rakhișa (Cînd viața este ieftină)* 1968 ; *Aqasis min al-hayat (Povestiri din viață)* 1970 ; *Hikayat 'an as-salatin (Povestiri despre sultani),* partea I, 1969, partea a II-a, 1973.

De asemenea, a publicat piese de teatru : *Al-Harib min al-maqha (Evadat de la cafenea)* 1955 ; *As-Sitt Hasiba (Doamna Hasiba)* 1959 ; *Adib min Bagdad (Un literat din Bagdad)* 1962 ; *Mahkum bi al-'i'dam (Condamnat la moarte)* 1963 ; *Ayyam al-*

'atala (Zile de șomaj) 1967 ; *Yawmiyyat an-nas (Însemnările zilnice ale oamenilor)* 1971.

Nuvela *Amanetul* a apărut în culegerea *Cînd viața este ieftină*, Bagdad, 1968.

AMANETUL

Nuri nu avea intenţia să devină cămătar. Dimpotrivă, îi ura pe cămătari pentru lăcomia şi viclenia lor, pentru plăcerea de a suge sîngele şi de a aduna bani neîngăduiţi de la văduve şi de la nevoiaşi. Nu-i convenea însă nici să-i ceară cineva împrumut doi-trei dinari [1]. Nu-i plăcea camăta, dar în aceeaşi măsură nu-i plăcea nici să scoată un ban din buzunar pentru a-l da cuiva împrumut. Din această cauză, se vedea obligat, el care de obicei era sincer, să inventeze fel de fel de minciuni pentru a scăpa de cei care îl sîcîiau cu cererile lor. Uneori cădea însă într-o stare pe care el o numea de slăbiciune, dar care constituia în acelaşi timp şi un motiv de bucurie şi mulţumire. „Într-o astfel de stare, omul nu-i poate respinge pe toţi cei care vin să-i ceară ceva", îşi spunea el. Îşi ducea viaţa într-o totală singurătate. Dacă oraşul în care locuia nu ar fi avut o jumătate de milion de oameni, dacă nu ar fi fost plin de larmă şi mişcare, Nuri ar fi trăit ca oamenii cavernelor. Locuia într-o cameră bună, cum sînt toate camerele care dau spre stradă. Într-un colţ, se afla patul său mic, iar prin casă mai erau risipite o masă, două scaune, o găleată cu apă, un coş şi o singură carte — un manual de limba spaniolă. Cămaşa şi pantalonii îi agăţa de nişte cuie subţiri, bătute în perete, ţinînd loc de cuier. În fiecare dimineaţă îşi aducea un

[1] Unitate monetară de bază în Irak şi alte ţări arabe.

ziar, pe care dădea douăzeci de filşi [1] ; ziarul îi era consolare şi prieten, ţinînd loc şi de radio. Cînd se adunau cîteva numere, Nuri le dădea proprietăresei, care le aşternea pe rafturi sau sub oalele negre, pentru a nu se murdări podeaua.

Dacă există vreun om care caută argumente în favoarea burlăciei, poate să şi-l ia şi pe domnul Nuri ca sprijin. El este foarte mulţumit de viaţa aceasta, fără o soţie care să-l cicălească şi să-i toace banii. În ochii celor săraci el trece un om bogat, dar pentru cei bogaţi este un om sărac. Cîteva mii de dinari depuşi la bancă nu fac dintr-un om un milionar. I-a adunat unul cîte unul. Nu s-a aventurat niciodată să ia parte la un joc de noroc, nici chiar atunci cînd a stat la aceeaşi masă cu cei care jucau. Nu a gustat niciodată dintr-o băutură alcoolică, nici chiar atunci cînd a stat pe scaun alături de cei care beau. La nevoie, pentru a justifica ocuparea scaunului, cerea o sticlă de pepsi-cola, pe care o savura pe îndelete ca şi cum ar fi fost o băutură alcoolică.

Nuri preda la o şcoală de stat şi primea pentru asta nouăzeci de dinari pe lună, la care se mai adăuga un spor de cincisprezece dinari pentru cheltuielile de trai.

Este o sumă destul de mare în casa în care locuieşte Nuri. Cei mai mulţi dintre vecinii săi sînt săraci pe care îi rod lipsurile ; este printre ei asemeni minaretului într-un sat.

Pentru prieteni era tînăr, iar pentru duşmani era bătrîn. Cei patruzeci şi doi sau patruzeci şi trei de ani îl plasează pe om „între două stări", cum spun faqihii. Nu era nici tînăr, nici bătrîn. Avea o înfăţişare plăcută, statura dreaptă, era înalt, iar capul său rotund nu se putea plînge nici de chelie, nici de prea mult păr. Nici una din trăsăturile feţei sale nu era dizgraţioasă. Era

[1] *Fils* — subunitate monetară echivalînd cu a mia parte din dinar.

destul de simpatic, politicos, iar zîmbetul discret care i se descifra pe chip dădea expresie bunătății din inima lui.

Are douăzeci și unu de ani de serviciu ; o vechime care îi dă dreptul la o pensie, dacă ar fi îndepărtat din slujbă. Marea întrebare care îi vine uneori în minte se referă la persoana căreia îi va reveni această sumă, în cazul că Allah îl va chema la sine.

Oamenii părăsesc această lume cu un cortegiu care merge uneori mai încet, alteori mai repede. Poarta cimitirului nici nu se închide bine după intrarea unui cosciug și trebuie să se deschidă pentru a întîmpina un altul. Groparii lovesc fără încetare cu tîrnăcoapele, iar cavourile răsar unul lîngă altul sau unul peste altul, cum spunea Al-Ma'arri [1] :

De cîte ori o groapă
Primește morții-ntruna, schimbîndu-i rînd pe rînd,
De vîrste și de neamuri,
De cei care se-adună în sinea ei rîzînd !

Cine este domnul Nuri ca să aibă o altă soartă decît ceilalți oameni ? Într-adevăr, a avut parte de o sănătate, s-ar putea zice, bună, dar moartea este oarbă și șterge de pe fața pămîntului pe oricine îi iese în drum, fără să aleagă. Destinul nu poate fi înfruntat. Cui va rămîne pensia lui, în acest caz ? Ar fi o sumă destul de frumoasă, pentru care trudesc zi și noapte milioane de oameni fără să o obțină și pe care el ar primi-o fără nici un efort, stînd liniștit în camera lui.

Dar în cazul că va muri, cui va reveni suma, avînd în vedere că el nu are o soție, o soră sau o mamă care să-l moștenească ? S-ar întoarce la vistierie.

În funcție de starea sufletească, acest gînd îi dădea tîrcoale uneori mai rar, alteori mai des. Era, în orice

[1] Abu al-'Ala al-Ma'arri (975—1057) — unul dintre cei mai de seamă poeți-filozofi arabi din Evul Mediu.

caz, un gînd trist, care îi apăsa sufletul. De multe ori i-a trecut prin cap să lase pensia moştenire unei societăţi filantropice sau unei familii sărmane, care să-şi amintească de el şi să-l pomenească pentru această binefacere.

Cu cîteva zile în urmă, într-un astfel de moment de slăbiciune, Nuri a împrumutat unei sărmane femei, care a venit la el plîngîndu-se că i-a murit soţul, cinci dinari. Era într-o dimineaţă, cu puţin înainte de a pleca la serviciu. Cineva a bătut insistent în uşă. Cînd a deschis-o, a dat cu ochii de o femeie, care se lovea peste obrajii brăzdaţi de şiroaie de lacrimi.

— Împrumutaţi-mi şi mie cinci dinari, l-a rugat ea. Azi în zori mi-a murit soţul la spital şi nu am ce-mi trebuie ca să-l duc la cimitir.

Nuri o cunoştea bine pe femeia asta. Ştia că o cheamă Nazira. Se întîlnise de mai multe ori cu ea la colţul străzii sau o văzuse stînd în uşa casei şi frumuseţea ei îi atrăsese atenţia. Atît doar. Nu-l ştia însă pe soţul ei.

— A fost bolnav ? a întrebat-o el.

— Suferea de mai multă vreme de diabet. I s-a stricat sîngele şi i-au ieşit nişte bube rele înăuntrul corpului. Ultima i-a apărut chiar în gît. A trebuit să-i facă o operaţie ca să-l scape de ea. S-a simţit după aceea din ce în ce mai rău. Nu mai putea nici să mănînce. Îi injectau un fel de lichid în loc de mîncare. Era numai piele şi oase cînd a murit.

Femeia s-a pornit apoi din nou pe plîns. Lui Nuri i s-a făcut milă, a scos portmoneul şi i-a întins o hîrtie de cinci dinari nou-nouţă. Era încredinţat că este vorba de un moment de slăbiciune. A luat-o apoi grăbit spre şcoală, încercînd un sentiment de satisfacţie, pe care nu-l mai avusese niciodată.

Vreo zece zile după aceea n-a mai văzut-o. După ce-i murise soţul, n-a mai ieşit din casă. Într-o zi, Nuri a zărit-o îndreptîndu-se spre piaţă, îmbrăcată în negru şi

cu urmele tristeții pe față. Nu se uita nici în dreapta, nici în stînga. Nuri nu a îndrăznit să se apropie de ea, de teamă să nu-i tulbure liniștea tristă, să nu aibă cumva impresia că ar vrea să-i aducă aminte de datorie. Nu l-ar fi bucurat cîtuși de puțin, mai ales că știe că așa obișnuiesc cămătarii să facă.

Au mai trecut vreo zece zile. Nuri își încălzea mîinile la sobă, privind la oul care fierbea într-o cratiță mică. Era îmbrăcat și se pregătea de plecare, cînd Nazira a împins ușa și a intrat cu pași mici, măsurați, oprindu-se dinaintea lui. A privit la fața ei palidă și tristă și s-a întrebat despre motivul care a adus-o la el.

— Vin încă o dată la dumneavoastră cu o rugăminte, domnule Nuri, și sper să nu mă refuzați. Ați fost foarte cumsecade...

Nuri a mișcat din cap întrebător și emoționat.

— Vin cu o rugăminte mare, a continuat femeia. Dacă nu plătesc imediat suma asta, a adăugat ea întinzîndu-i o hîrtie, o să-mi taie curentul și rămîn în întuneric.

Nuri a luat somația și a parcurs-o cu ochii pînă cînd a ajuns la sumă.

— Trei dinari și patru sute de filși, a citit cu glas tare.

A invitat-o să ia loc. După o clipă de ezitare, femeia s-a așezat pe scaunul cel mai apropiat de ușă. Se simțea, probabil, jenată de faptul că a intrat în casa unui bărbat necăsătorit. Nuri s-a prefăcut că este ocupat și a mutat cîteva lucruri mărunte dintr-un loc în altul, fără motiv. Pe masă se aflau un săpun de ras, un pahar murdar cu puțină cafea în el și o bucată de ziar.

Nazira și-a plimbat privirea peste lucrurile din casă, mirîndu-se de modestia traiului pe care îl ducea acest burlac bogat. N-a văzut nimic pentru care să-l invidieze. Un pat de fier îngust, din acelea care se întîlnesc prin hotelurile ieftine. Nu era nici curat nici aranjat. Seara,

cînd venea la culcare, îl găsea exact cum îl lăsa dimineaţa. Camera era aproape goală. Mai erau cîteva mărunţişuri aruncate prin colţuri, iar hainele agăţate de cuiele bătute în perete sporeau aspectul neîngrijit şi anost al vieţii lui. Şi totuşi omul acesta primeşte aproape o sută de dinari pe lună. Răposatul ei soţ primea suma asta în patru luni de zile. L-a privit pe sub genele lăsate, măsurîndu-l de sus pînă jos, cîntărindu-i pantofii şi stofa din care era făcut costumul. Şi-a dat seama, după ce s-a uitat bine la el, că i-ar trebui multe pentru a putea să cucerească inima unei femei sau chiar şi numai pentru a-şi permite să-i facă curte.

Nuri s-a întors şi a scos oul din cratiţă cu o lingură mare. A suflat în el, asemenea unei femei de la ţară care suflă în jar pentru a aţîţa focul. Era în el un primitivism grosolan, neşlefuit cîtuşi de puţin.

— Voiaţi să mîncaţi... Ce proastă sînt... Cred că v-am deranjat... a zis ea încurcată.

— Nu-i nimic. Spune ce voiai, a liniştit-o şi a încurajat-o Nuri.

De fapt, ea spusese ce voise să spună, dar el a uitat. I-a repetat din nou povestea, pe un ton rugător, scoţînd din buzunarul rochiei o mică legăturică.

— Am venit să vă spun că trebuie să plătesc trei dinari şi patru sute de filşi la Electricitate. Mă tem să nu rămîn la noapte pe întuneric. Vă las salba asta amanet.

S-a uitat la degetele ei care se chinuiau să dezlege legăturica. Cînd, în sfîrşit, a reuşit, a scos la iveală o salbă frumos lucrată, pe care o femeie şi-o pune într-o ocazie deosebită sau atunci cînd vrea să-şi evidenţieze frumuseţea.

— Ce-i asta ? a întrebat Nuri, mirîndu-se.

— O salbă... a răspuns femeia încurcată.

— Nu-i nevoie... a bombănit Nuri cu aceeaşi mirare în glas. Nu ţi-am cerut aşa ceva.

Ea a tăcut. O treabă ca asta nu are nevoie de întrebări și explicații. Cînd a ridicat ochii, l-a văzut stînd drept, dinaintea ei, așteptînd. A descifrat atunci în trăsăturile lui delicatețea și blîndețea pe care nu le întîlnești la un cămătar. „S-ar putea să fie un om cumsecade", și-a zis Nazira în sine.

— V-o las ca amanet pentru banii pe care mi-i împrumutați.

— Amanet ? a întrebat Nuri supărat.

— Da, amanet... Așa fac toți oamenii.

A privit-o în față și a avut impresia pentru o clipă că ea nu a venit pentru că ar avea nevoie de bani. Arăta mai bine decît înainte. Părea mai odihnită, și pielea feței arăta mai albă și mai frumoasă.

— Dar eu nu sînt cămătar, i-a replicat el.

— Așa e obiceiul, a răspuns ea tînguitor.

Nuri i-a explicat pe scurt că numai cămătarii fac așa ceva și că el nu vrea să fie asemuit cu ei. I-a mai spus că disprețuiește această categorie de oameni, care speculează durerile celor neputincioși, jecmănindu-i și nesocotindu-le demnitatea.

— Cămătarii iau dobînzi și faptul că îmi împrumutați niște bani fără să-mi cereți dobîndă este de-ajuns ca să-mi arate ce inimă bună aveți, a insistat Nazira.

— Inimă bună, a repetat Nuri spontan. De unde știi că am inimă bună ? a întrebat-o în glumă. S-ar putea să fie exact pe dos.

— Așa mi se pare mie... a îngînat Nazira timid, fără a îndrăzni să privească la fața lui gravă.

— Este o podoabă care-ți trebuie, a adăugat Nuri.

— Nu vedeți că port doliu ?

Nuri a tăcut cînd ea i-a spus acest lucru. Femeia voia totuși ca salba să rămînă la el.

— Toți fac așa... E un obicei... a mai adăugat Nazira, punînd salba pe masă.

— Fie... a încuviințat el în cele din urmă.

A deschis apoi portmoneul, îndreptîndu-se spre lumină. Văzîndu-l cum priveşte la bani, Nazira a avut la un moment dat impresia că nu o face deloc bucuros. „Aşa sînt oamenii cu stare, care ştiu să-şi aranjeze treburile", şi-a zis ea.

— Îţi dau cinci dinari, a spus el, lovind cu degetele în portmoneul de piele, pe care a avut grijă să-l închidă. Poate că e mai bine. Plăteşti la Electricitate cît trebuie şi păstrezi restul.

Nazira a avut impresia că s-au scurs cîteva minute pînă cînd dinarii au trecut din mîna lui în mîna ei. „Cît de scumpi le sînt banii acestor oameni !" şi-a zis în sine.

— Am să vă înapoiez întreaga datorie, imediat ce găsesc de lucru, l-a asigurat Nazira, după ce i-a mulţumit. Apoi a mai adăugat, vădit încurcată : Cît de furioasă sînt pe mine cînd mă gîndesc că cineva...

— Nu-ţi face nici un fel de griji ! a întrerupt-o Nuri, încercînd s-o liniştească. Ai să vezi că eu sînt altfel decît ceilalţi...

Ultimele lui cuvinte s-au revărsat peste inima Nazirei ca o ploaie bogată peste pămîntul uscat. A ridicat ochii spre el recunoscătoare, făcîndu-şi reproşuri pentru că în urmă cu cîteva clipe îl socotise zgîrcit.

— Dacă nu-mi făceaţi binele ăsta, rămîneam la noapte pe întuneric, singură... a mai adăugat ea cu recunoştinţă.

— Şi eu sînt singur, s-a plîns el parcă, după ce a zîmbit. Uită-te la camera mea. Seamănă cu o chilie de călugăr.

Îi stătea pe limbă să-l întrebe de ce nu s-a căsătorit, dar s-a abţinut, căci şi-a dat seama că situaţia ei nu-i îngăduie să adreseze o astfel de întrebare. Nuri a priceput că ar vrea să-l întrebe ceva şi nu îndrăzneşte şi i-a luat-o înainte, justificîndu-se :

— S-ar putea să mă întrebi de ce sînt în situaţia asta. Sincer să fiu, nici eu nu ştiu. Aşa m-au purtat va-

lurile şi adevărul este că nu am prea încercat să mă opun. Cred că am fost slab şi m-am lăsat dus de curent... Aşa am ajuns în starea în care sînt...

Explicaţia i s-a părut inutilă Nazirei şi a refuzat să o accepte. Există două căi, după părerea ei : una urmată de cei săraci şi alta urmată de cei bogaţi, şi dacă un om n-a mers nici pe una, nici pe cealaltă, înseamnă că ceva ciudat a intervenit în viaţa sa.

— Important este ca omul să fie mulţumit cu ce are, a bombănit ea. Dumneavoastră sînteţi mulţumit şi, prin urmare, nu aveţi nici un motiv să vă plîngeţi... Daţi-mi voie să plec acum, mă tem să nu închidă la Electricitate...

A spus aceste vorbe fără a da semne că s-ar grăbi. A părăsit camera cu gîndurile întrucîtva răvăşite, fără a găsi forţa necesară să şi le adune. Descoperise în Nuri un om întrucîtva complicat, dar mereu gata să-i vină în ajutor.

Seara, în drum spre casă, paşii l-au condus spre locuinţa Nazirei. Dacă ar fi luat-o pe strada principală, drumul ar fi fost mult mai scurt. De obicei, acesta era drumul lui, dar astăzi a colindat puţin pe uliţele, de cele mai multe ori pline de larma copiilor, vînzătorilor şi harabagiilor care mutau mobila dintr-o casă în alta. A mers prin uliţele acestea, lăsînd în urmă cele cîteva dughene murdare, iar cînd a ajuns pe strada pe care se afla şi casa lui, s-a uitat la ferestre, una după alta, şi s-a bucurat văzînd lumină în camera Nazirei. Trăsese perdelele peste geamuri şi casa era învăluită de linişte. Era o căsuţă joasă, cu un singur cat, destul de veche. Nazira se mutase în ea cu cîţiva ani în urmă, în schimbul unei chirii neînsemnate.

— Banii pe care i-am dat împrumut au folosit, a zis el în şoaptă. Tristeţea Nazirei s-a risipit şi ea şi-a recăpătat liniştea.

Simțea satisfacția unei fapte bune. Dimineața, primul lucru la care s-a gîndit a fost să pună salba într-un loc unde nu ajunge nici un ochi și nici o mînă. În cameră se afla și un dulap vechi, ale cărui uși nu se închideau însă bine. Punea în el pantalonii și batistele curate, cînd îi veneau de la spălat. Mai erau acolo și cîteva cărți, niște hîrtii și fel de fel de mărunțișuri : o călimară, ață, cuie, pioneze, un ciocan, cîteva chei și o cutie de bomboane de ciocolată în care ținea certificatul de naștere, cîteva decizii ale Direcției de Învățămînt și cîteva scrisori — cele mai noi dintre ele datate cu cîțiva ani în urmă. A înfășurat salba Nazirei într-o cîrpă veche, a pus-o în cutie, pe care a închis-o bine și a ascuns-o sub celelalte lucruri vechi. A închis ușa dulapului, cu teama însă ca salba nu se află totuși într-un loc prea sigur. Vreo două-trei zile n-a avut liniște : nu părăsea camera fără s-o încuie și să ia cheile în buzunar, nici chiar dacă se ducea pînă la spălător. În ciuda acestei prevederi, teama lui sporea cu fiecare zi care trecea. Pînă cînd a dat peste un dulap uriaș, din metal vopsit în ulei alb, a cărui culoare semăna cu cea a mobilierului de spital. Avea două uși care se încuiau perfect.

— L-am făcut pentru biroul unui antreprenor, i-a explicat vînzătorul. Ca să-și păstreze corespondența și dosarele. Se pare însă că a uitat de el, căci n-a mai trecut pe aici după ce l-a comandat.

Nuri l-a studiat cu atenție înainte de a se tocmi. Era într-adevăr minunat, tocmai potrivit pentru ceea ce îi trebuia lui, pentru a păstra în el lucrurile de care se temea că ar putea să dispară, cum era și salba.

A dat șasesprezece dinari și, foarte mulțumit, l-a instalat în camera sa, aproape goală. Lucrurile din jurul dulapului lăcuit frumos se mîndreau parcă de vecinătatea lui. Semăna cu *kuhl*-ul întins pe o față palidă și tristă. A mutat toate rufele — noi și vechi, curate și murdare — în dulap și, împreună cu ele, salba pe care a

lăsat-o mai la vedere, pentru a-şi mai putea arunca din cînd în cînd ochii asupra ei. Era singurul lucru din casă care îi aducea aminte de femeia aceea. Uneori se trezea cu salba în mînă ; o apropia de becul aprins, pentru a-i vedea strălucirea sau dădea perdeaua la o parte să poată ajunge pînă la ea lumina soarelui. Îşi închipuia gîtul fin, de marmură, peste care se aşternea salba, precum şi ceea ce urma după gît, mai jos, şi ofta, ca şi cum ar fi pierdut ceva de preţ, fără să-şi dea prea bine seama ce anume.

I-a trecut prin cap la un moment dat să înapoieze salba, în semn de încredere şi din dorinţa de a o revedea pe femeia aceea, dar dintr-un motiv necunoscut ezita. Nu s-a gîndit că s-ar putea să piardă banii pe care îi împrumutase, nu era vorba de cine ştie ce sumă, dar simţea că ar vrea să aibă la el în cameră salba sau un alt lucru, care să-i amintească de ea.

Într-o zi, s-a întîlnit cu ea la ieşirea din fundătură. Purta o poşetă mare de culoare neagră, iar pe cap îşi pusese o basma de mătase de aceeaşi culoare. Avea aerul unei femei care reuşise să-şi înfrîngă tristeţea şi durerea. Faţa ei spunea că lîncezeala veşnică în casă nu are rost. Nuri a salutat-o zîmbind, ca şi cum ar fi dat de un prieten pe care nu-l mai văzuse de multă vreme şi pe care dorise să-l vadă. Fu surprinsă de acest sentiment, pe care l-a deslușit în tonul lui.

— Am căutat zilele astea ceva de lucru, pe potriva mea, i-a răspuns ea scuzîndu-se. Cînd o să pot, am să vă aduc ceea ce vă datorez.

Nuri şi-a dat seama că Nazira a luat lucrurile în serios şi s-a mirat văzînd că poate să fie aşa. Întrucîtva i-a părut rău că a deschis discuţia. S-a uitat fix la gîtul ei — locul cel mai potrivit pentru salbă. Intuind cauza acestei priviri, ea şi-a acoperit cu palma partea de sus a pieptului şi a zîmbit sfioasă. Nuri regretă că a pus-o în această situaţie delicată, dar spera ca ea să revină la un ton mai

blînd. „Dacă aș fi avut salba la mine, i-aș fi pus-o la gît. Sînt sigur că nu s-ar fi opus", și-a zis în sinea sa. Apoi i s-a adresat cu glas tare :

— Mîna nu poate ține loc de salbă. Las-o jos !

Uitase că ea nu are nici o vină că salba se află la el.

— N-are importanță ! a bombănit Nazira. Port doliu după soțul meu și aurul e oprit...

Nuri și-a revenit din contemplare, și-a plimbat privirea peste veșmintele ei de culoare neagră, cu mîneci lungi și s-a simțit învins.

— Cum îți mai merg treburile, Nazira ? a întrebat-o serios de data aceasta.

— În nici un caz așa cum le-ar dori oamenii pentru prietenii lor, i-a răspuns ea pe același ton trist.

— Mă socotești printre prietenii tăi sau nu ?

— Fără îndoială că da. De aceea am și îndrăznit să mă adresez dumneavoastră. Și dacă o să mai fie cazul, o să mai apelez și altădată la ajutorul dumneavoastră, i-a răspuns ea, încercînd să zîmbească.

— N-am să te refuz niciodată. Poftim ori de cîte ori ai nevoie, a încurajat-o el, fără să ezite.

Glasul ei ascundea un clinchet deosebit, semănînd cu un clopoțel care îmbie mai degrabă la somn.

După cîteva zile, Nazira a venit la el, așa cum promisese. De data asta avea sub braț un covoraș persan, din acelea care se așternpe canapea sau se atîrnă pe perete, pe care nu calcă picioarele. A înțeles de ce a venit și nu l-a deranjat cîtuși de puțin. Ba chiar l-a bucurat vizita ei.

— Am adus covorașul amanet pentru zece dinari, de care am neapărat nevoie, i s-a adresat Nazira cu același zîmbet trist pe fața ei palidă.

— Ce vrei să faci cu banii ăștia ? a întrebat el.

— Am întîrziat două luni plata chiriei. Trebuie să plătesc neapărat, a răspuns ea scurt.

— Ți-a cerut banii ? a mai întrebat el.

— Da, mi i-a cerut și mi-e rușine să dau ochii cu stăpînul casei. Altfel nu veneam la dumneavoastră cu acest covoraș ca să...

— Eu nu sînt cămătar, draga mea... N-am nevoie nici de covorașul și nici de salba ta, mă înțelegi ? S-a ridicat și s-a repezit la dulap, deschizîndu-l brusc. A scos de sub haine salba și a întins-o pe masă, reluînd discuția : Ia-ți lucrurile... Nu am nevoie de ele...

În adîncul sufletului său nu dorea însă ca ea să facă acest lucru, voia să aibă lîngă el ceva care să-i amintească de ea.

— Imposibil... Trebuie să le primiți pentru ajutorul pe care mi-l dați, a insistat Nazira.

— Nu sînt cămătar și nici casă de amanet, a țipat Nuri.

— N-are importanță. Toți fac la fel, iar dumneavoastră sînteți mult mai generos decît toți ceilalți, pentru faptul că mi-ați împrumutat banii fără dobîndă.

— Dobîndă... Să iau dobîndă de la o sărmană ca tine... a zis Nuri rîzînd. Aș vrea să-ți pot oferi un ajutor și mai mare. Îmi dau seama de necazul tău. Să știi că sufăr și eu împreună cu tine...

— Vă mulțumesc nespus de mult. Trebuie să plec, a bombănit Nazira cu timiditate.

— Să-ți dau cei zece dinari. Și-a scos portmoneul și l-a deschis complet, lăsînd să se vadă banii din el. A ales zece dinari și i-a zis pe un ton nepăsător : Poftim, ia cei zece dinari !

Nazira a luat banii și s-a întors, ieșind pe ușă fără să spună nici o vorbă.

Nuri s-a așezat pe un scaun și a început să mediteze : „Oare e bine sau e rău ce am făcut ? Sînt un om bun sau un om rău ? M-am purtat înțelept sau nechibzuit ? Este, fără îndoială, o femeie hotărîtă, care nu acționează și nu vorbește decît atît cît trebuie.“ Nuri nu a fost nici o clipă tentat să creadă că ar fi o femeie dis-

pusă să renunţe la demnitatea ei sau că ar încerca să-i întindă o cursă. Îi inspira încredere totală. Faţa ei i s-a părut în ziua aceea rotundă şi radioasă : nasul scurt se potrivea de minune cu buzele ei fine, care ascundeau dinţii strălucitori, mici şi albi. O faţă care ar merita să fie pictată şi prezentată într-o expoziţie sub titlul „Frumuseţe şi strălucire pe faţa unei femei triste".

Covoraşul rămăsese aruncat pe un scaun, la întîmplare. Nuri l-a ridicat şi l-a întins pe podea. S-a uitat atent la decoraţia lui, admirînd liniile curbe şi arcurile care se întretăiau, creînd o imagine care încînta ochiul. Era un obiect de artă, într-adevăr. Valora în orice caz mai mult de zece dinari, poate chiar peste douăzeci. L-a făcut sul şi l-a pus pe dulap. S-a dat cîţiva paşi înapoi şi a privit la el de la distanţă. Nu i-a plăcut locul pe care l-a ales. „Nu e bine să stea într-un loc deschis şi să fie la îndemînă", şi-a zis în sine. S-a dus din nou la dulap, a scos dintr-un sertar tot ce se afla acolo şi l-a pus în el. „Am şi salba, şi covoraşul ei aici. Data viitoare o să-mi aducă şi patul", şi-a zis el bucurîndu-se. Curînd după aceea l-a năpădit tristeţea, gîndindu-se la situaţia ei, care o obligă să-şi risipească lucrurile.

Nu e iarnă, dar peste două sau trei luni o să vină şi iarna, şi atunci covoraşul o să fie foarte bun.

Vreo două luni Nazira n-a mai apărut. Nuri s-a gîndit la ea tot timpul. Închipuindu-şi că s-ar putea să fie bolnavă, a pornit spre casa ei. Uşa nu era deschisă, dar la fereastră se vedea lumină. Casa era, ca de obicei, învăluită în linişte şi nu a îndrăznit să se apropie de uşă, temîndu-se că s-ar putea să lipsească din cameră. După încă alte două luni, a văzut pe uşa ei un anunţ : „De închiriat". Uşa era deschisă, iar în prag stătea un bătrînel îmbrăcat curat, cu un fes pe cap şi cu ochelari pe nas. A înţeles că este proprietarul şi că aşteaptă un client

pentru a-i închiria camera. Nuri l-a întrebat dacă este goală camera şi el i-a răspuns afirmativ.

Înseamnă că Nazira s-a mutat în altă parte. A stat cîteva clipe descumpănit în uşă şi i-a venit în minte un gînd copilăresc : „Ce-ar fi dacă aş intra să văd camera, chiar dacă nu se mai află nici un lucru de-al ei în ea ?"

— Aş vrea să văd casa. Îmi daţi voie ? i s-a adresat proprietarului.

Acesta i-a făcut semn să intre. A trecut printr-un coridor îngust, cu plăci de faianţă pe jos, şi a ajuns într-o curte mică, pavată cu cărămizi galbene. Pe partea dinspre stradă se afla o cameră cu uşa deschisă. S-a oprit în mijlocul ei : şi-a imaginat locul unde fusese aşezat patul ei, locul unde se aflase dulapul şi spaţiul mic, care mai rămînea pentru o banchetă. O cămăruţă mizerabilă, cu pereţii zgîriaţi, de un portocaliu spălăcit. S-a uitat la pereţi, la tavan şi la ferestre, apoi a oftat, tînjind parcă după cineva drag pierdut pentru totdeauna.

— A locuit aici o femeie, o cunoştinţă de-a mea, şi nu ştiu unde s-a mutat, i-a zis proprietarului. O femeie sărmană, căreia i-a murit soţul şi care a trecut prin zile grele...

— Va să zică o cunoşti ? a urlat proprietarul, fără să-i pese de necazurile Nazirei, ca şi cum ar fi dat de cheia care l-ar conduce la dezlegarea unei enigme. Te rog să mă conduci la ea...

— Dar ce vrei de la ea ?

— Are să-mi dea chiria pe două luni...

— O cunosc, dar nu ştiu unde s-a mutat, i-a răspuns Nuri. Şi eu i-aş fi foarte recunoscător aceluia care m-ar putea conduce la ea.

Proprietarul a dat din cap supărat.

— Blestemata ! a zis el apoi. S-a mutat fără să-mi spună. Trebuie să-mi dea douăzeci de dinari, chiria pe două luni...

— Necazurile şi lipsurile îl împing pe om la lucruri pentru care poate fi socotit necinstit, l-a liniştit Nuri. Eu cred că e o femeie cinstită, care îşi ţine cuvîntul, dar aşa cum ţi-am spus, nevoile îl împing pe om...

Era cît pe ce să-i spună că lui îi lăsase amanet salba şi un covoraş, dar în ultima clipă a renunţat, socotind că nu se cuvine să vorbească despre astfel de lucruri.

Seara s-a întins pe pat, dar somnul nu se lipea de el. Chipul ei îl urmărea obsesiv. Unde o fi ? Ce s-o fi întîmplat cu ea ? O fi ducînd-o rău sau bine ? O fi fericită sau nefericită, sănătoasă sau bolnavă ? S-o mai fi gîndind să-şi ia înapoi salba şi covoraşul sau i le-o fi lăsat lui pentru totdeauna ? Nu le doreşte şi nu au nici o valoare pentru el, decît în măsura în care îi aduc aminte de ea. Unde o fi acum ? Aceste întrebări şi altele asemănătoare nu-i dădeau pace. Noaptea a fost pentru el un calvar. Fel de fel de imagini i s-au perindat prin faţa ochilor închipuirii, ca o peliculă de film.

Zilele se scurgeau şi tot timpul era cu amintirea ei în gînd. În fiecare dimineaţă spera s-o întîlnească undeva în ceasurile următoare. Cu cît se afla mai departe de casă, cu atît nădejdea lui era mai mare. Dar în zadar !

Abia acum, cînd n-o mai vedea şi cînd pierduse aproape orice speranţă, şi-a dat seama că o iubeşte. Devenise şi mai trist decît înainte. Îi părea rău că nu-i spusese ceea ce simte pentru ea atunci cînd erau ca şi vecini şi că nu fusese mai bun cu ea. Ar fi putut să sfîrşească şi el cu singurătatea apăsătoare. Niciodată parcă nu s-a simţit aşa de singur. Avea impresia că a poposit într-un sat în care nu cunoaşte pe nimeni. Dar oare ea simte ceva pentru el ? Probabil că da. A surprins-o privind la el într-un fel ciudat, dar n-a fost în stare s-o încurajeze, aşa cum fac bărbaţii cu minte.

Ar fi fost familia cea mai potrivită. Se zbătea cît putea să nu cadă pradă disperării, să se gîndească la zile fericite şi luminoase. Vedea în Nazira omul cel mai po-

trivit pentru a-i asigura asemenea zile și pentru a fi alături de el în eventualitatea unei nenorociri. Își aduse aminte cu durere de ziua în care a căzut pe scară și a făcut o luxație la gleznă. Cîteva zile a trebuit să stea țintuit la pat. Un copil îi aducea mîncare de la un restaurant din apropiere. Și-o imagină pe Nazira : o femeie puternică, îndemînatică, liniștită și blîndă. Își dădea seama că ar fi cel mai potrivit tovarăș pentru singurătatea lui.

Scotea de cîteva ori pe zi salba și covoraşul din ascunzătoarea lor, le privea și bombănea, parcă întrebîndu-le dacă știu unde se află stăpîna lor. „Tu, salbă, care ai împodobit pieptul ei frumos și tu, covoraș, pe care au călcat picioruşele ei plinuțe și care mai păstrezi și acum firicelele de praf desprinse de pe ele, ați avut parte cîndva de fericirea pe care o doresc și pentru mine !“

Iarna se tîra alene, suflînd parcă în soare, pentru a-i stinge flacăra, apucînd capetele zilei și storcîndu-le, pentru a se mai scurta. Simțea frigul în genunchi, iar podeaua goală și rece înțepa tălpile, dacă peste ea nu era așternut un covor. Undeva, într-un loc pe care nu-l cunoaște, îndură și ea același frig, iar covoraşul ei stă la el în dulap. O vreme, norii încărcați de ploaie s-au scuturat ușor și grațios, apoi s-au lăsat grei asupra orașului, vrînd parcă să-l înece. Cînd ploaia se mai oprea pentru cîteva ceasuri, norii rămîneau agățați de cer, legănîndu-se tot timpul amenințători, uneori mai subțiri, dar de cele mai multe ori deși, plumburii. A venit luna februarie. Frigul s-a înteţit și mai tare, purtat de vîntul dinspre miazănoapte. Nu te apără de el decît straiele de lînă, ferestrele închise, soba și covoarele. Gîndurile nu-i dădeau pace nici o clipă.

Și totuși, iată că într-o zi a întîlnit-o cu totul întîmplător, undeva destul de aproape de casa lui. Neliniștea insuportabilă îl chinuise aproape două luni de zile, iar ea se afla doar la zece minute de casa lui. Era după o

ploaie învolburată, care durase ceva mai bine de o oră. Cînd s-a oprit, norii s-au risipit puzderie, alunecînd în toate direcţiile. Pămîntul mustea de apă. Soarele s-a ivit timid, obosit, neîncrezător în posibilitatea sa de a mai zvînta acest pămînt. Oamenii au început să iasă din case. Nuri a luat-o pe Strada Al-Jumhuriyya [1], pe care nu mai trecuse de luni de zile : o stradă curată, cu guri de canal care înghiţeau nesăţios apa după fiecare ploaie. Spre capătul străzii, la mai puţin de două sute de paşi de Piaţa At-Tahrir [2], a zărit-o pe Nazira într-un halat alb, cu o găleată şi cu o cîrpă în mînă, la parterul unui bloc înalt. L-a zărit şi ea şi a vrut să se ascundă, însă n-a mai avut timp, căci el s-a oprit şi a strigat-o, neliniştit şi fericit :

— Ce faci aici, Nazira ?

S-a apropiat de el, cu găleata şi cîrpa în mînă, fără să-i mai fie ruşine de situaţia în care a surprins-o.

— Ce faci aici ? a întrebat-o el din nou. Te căutam !

— Lucrez la blocul ăsta, i-a răspuns ea fără ocolişuri.

— Ministerul pentru Reforma Agrară, a bombănit Nuri.

— Da, Ministerul pentru Reforma Agrară, a confirmat ea.

— M-am gîndit tot timpul la tine. Tot timpul m-am întrebat unde ai putut să dispari aşa, fără urmă. Ce s-a întîmplat cu tine ? Am dorit foarte mult să te intîlnesc... Îmi pare foarte bine că te-am găsit, în sfîrşit... Ce faci tu ? Bine ?

— Bine, mulţumesc... Să ştiţi că nu am uitat de datorie, a continuat ea după o clipă de tăcere. Aştept şi eu pînă îmi acopăr nişte goluri şi pe urmă vă dau înapoi datoria.

---

[1] Republica.
[2] Eliberarea.

Pe Nuri l-a deranjat întrucîtva faptul că ea s-a apucat să-i vorbească de datorie. Pentru el nu mai conta.

— N-are importanţă, i-a răspuns pe un ton de reproş. Ce faci tu ? Cum o duci cu sănătatea ? Unde locuieşti ?

— V-am spus că o duc bine... Nu vă faceţi griji...

— Şi unde zici că locuieşti ?

— În cartierul As-Sawra [1].

— As-Sawra ?... Foarte departe... a zis Nuri, fluierînd a mirare.

— Stau la nişte rude... a adăugat ea.

Nuri s-a uitat în spatele ei şi le-a văzut pe celelalte două femei curăţind scara de marmură. Nazira ar fi trebuit, firește, să lucreze împreună cu ele. Şi-a dat seama că ea e stînjenită şi că îl roagă, fără vorbe, s-o lase să-şi reia lucrul.

— Cînd termini aici ? a întrebat-o el în cele din urmă.

— La cinci.

Nuri s-a uitat la ceas. Era patru şi un sfert.

— Mă întorc la ora cinci să te văd.

Ea a dat din cap aprobator, fără să spună nimic, apoi s-a întors la lucru. După cîteva minute, Nuri a ajuns la o cafenea populară. O mulţime de oameni stăteau pe bănci, jucînd domino, spunînd glume şi înjurînd. Nuri a luat loc într-un colţ mai izolat şi a hotărît ce are de făcut : o să-i declare dragostea sa, o să-i spună că nu-l interesează datoria, o să o invite să vină pe la el şi, dacă va fi posibil, o să-i declare că vrea să-şi lege viaţa de a ei. Faptul că poartă halat şi lucrează ca femeie de serviciu nu-l poate face să renunţe la hotărîrea sa.

Cînd s-a făcut aproape cinci, s-a înapoiat la blocul unde o lăsase. A văzut-o ieşind, cu paşi vioi, nici grăbindu-se, nici mergînd încet. A urmat-o şi la Monumen-

[1] Revoluţia.

tul At-Tahrir a ajuns în dreptul ei. A mers alături de ea, privind atent la rochia ei, la poşetă şi la profilul ei, îndeosebi la nasul ei mic. S-a uitat şi ea la el cu coada ochiului, mîndră că e condusă de un bărbat, care a aşteptat-o să iasă de la slujbă. Mergea alături de ea, privind-o cu admiraţie şi arzînd de dorinţa de a-i vorbi, dar temîndu-se, în acelaşi timp, ca ea să nu fie văzută de cineva.

— Ce maşină merge spre As-Sawra ? a întrebat Nuri.

— Aici, a arătat Nazira cu mîna şi cu un semn din cap către staţia de autobuze.

— Ce absenţă lungă ! Mi-am făcut fel de fel de gînduri, a zis Nuri, cochetînd.

— Ce ţi-ai zis ? O ticăloasă ! i-a răspuns ea pe un ton prietenos, risipindu-i timiditatea şi ajutîndu-l să iasă din încurcătură.

— Dimpotrivă. eram foarte sigur că eşti cinstită, i-o întoarse el pe un ton prietenos. Am fost neliniştit pentru că nu ştiam ce-i cu tine. M-am temut să nu ţi se fi întîmplat ceva. Covoraşul tău s-a aflat toată iarna la mine. Am fost nedrept, lăsîndu-te să suferi de frig.

— Ce puteam face cînd creditorii au strîns cercul în jurul meu ? N-am vrut să te mai deranjez. Am stat şi fără covoraş. Am întins pe jos o bucată de pînză în locul lui. Trebuie să îndur ! a adăugat ea, oftînd.

— Poţi să-ţi iei oricînd salba şi covoraşul, a liniştit-o Nuri. E atît de neînsemnat ce am făcut pentru tine...

Nazira a tăcut şi s-a urcat într-un autobuz. A urmat-o şi a luat loc alături de ea. Autobuzul a pornit spre cartierul As-Sawra ; a trecut printr-o stradă largă cu multe case încă neterminate, la distanţă una de alta, şi cu multe terenuri virane. În sfîrşit, a apărut cartierul : o îngrămădire de case mici, cu semnele sărăciei pe ele, vînzători risipiţi ici şi colo, prin pieţele pline de gunoi, mulţi oameni sărmani... Nazira a coborît într-o staţie. A

urmat-o și Nuri și au luat-o împreună pe o străduță pietruită.

— Zici că pot să-mi iau înapoi covorașul și salba ? a reluat ea discuția.

— Oricînd ! i-a răspuns Nuri fără să ezite. Și nu am nevoie de nici un fils ! Poftim și ia-ți-le ! O să fiu fericit știind că porți salba și îți așterni covorașul sub picioare. Am fost nedrept ținîndu-le la mine atîta timp !

Nu era obișnuită cu astfel de cuvinte și a rămas descumpănită cîteva momente. Ce înseamnă asta ? Să fie îndrăgostit de ea ? Să urmărească ceva ? Cum de apare o dragoste așa, din senin, acolo unde mai înainte nu a existat dragoste ? Nimeni nu dă zeci de dinari așa, de pomană ! Nazira intră într-o casă și îl prezentă pe Nuri, repetînd de trei ori la rînd :

— A venit cu mine omul la care am lăsat amanet salba și covorașul...

Lui Nuri nu i-au plăcut cuvintele astea, prin care avea impresia că ea vrea să-l sublinieze nu atît pe binefăcătorul, cît pe cămătarul din el. Nuri a urmat-o, vădit deranjat de prezentarea pe care i-o făcuse. În ușă apăruseră cîteva fețe : un bătrîn, o femeie cu mătura în mînă, un școlar cu o carte, un mecanic într-o salopetă albastră.

— Acesta este omul generos care mi-a împrumutat bani și m-a ajutat mult în zilele încercării prin care am trecut. Am la dînsul salba și covorașul, a continuat Nazira, arătînd spre Nuri.

Voia să risipească bănuielile cu vorbele astea, dar Nuri și-a zis în sinea lui : „Cine o aude mă crede cămătar".

Nazira a intrat într-o cameră, a aruncat poșeta și a deschis cîteva sertare. Nuri s-a uitat prin ușa deschisă și a zărit în camera ei o bucățică de pînză pe podea în loc de covoraș și un dulap de lemn vechi, cu sertare, ale cărui picioare se duseseră de mult, și în locul lor erau

puse niște cărămizi. „O femeie atît de simplă m-a preocupat două luni de zile, și acum umblu căutînd prietenia ei", și-a zis Nuri în vreme ce privea. După o jumătate de oră, Nuri s-a ridicat, luîndu-și rămas bun. Nazira l-a urmat pînă la ușa exterioară, repetînd în așa fel, încît să fie auzită de vecini :

— Vă dau datoria în ziua de salariu...

— O să vedem dacă o să poți scăpa de mine... a zis Nuri la ușă, fără să-și dea exact seama de sensul acestor vorbe, dar hotărît să facă ceva.

Mai erau zece zile pînă la sfîrșitul lunii. Nuri s-a apucat să schimbe cu tot dinadinsul înfățișarea camerei sale. Erau eforturi ca acelea care se fac pentru a transforma niște ruine într-o vilă sau o groapă de gunoi în grădină. A chemat mai întîi un zugrav, care i-a văruit pereții într-un verde fistic. A cumpărat apoi un pat de lemn, elegant și moale. A mai adus cîteva scaune, un cuier cu picior și o masă frumoasă de stejar. Pe ea a așezat o veioză, învăluită într-o pînză de culoare roz, care risipea în cameră o lumină slabă. Pe pereți a agățat niște fotografii, luate dintr-un calendar vechi : peisaje cu văi și munți înzăpeziți, probabil din Elveția sau Canada. La o licitație, a cumpărat un covor cam de două ori mai mare decît al Nazirei, pe care l-a întins pe podea. Vreo trei zile s-a plimbat prin fața vitrinelor și a cumpărat pahare, cești, farfurii, linguri, furculițe, cuțite și alte mărunțișuri necesare, întîlnite de obicei în casele oamenilor înstăriți. Toate lucrurile acestea le-a așezat frumos într-un dulăpior scund de sticlă. Nu ieșea din cameră, mai ales spre sfîrșitul lunii, decît dacă trebuia neapărat să se ducă undeva. Treaz sau în somn, tot timpul era preocupat de mutarea unui scaun dintr-un loc în altul sau de împingerea mesei cu cîțiva centimetri, astfel încît totul să apară cît mai plăcut.

În ziua de salariu, n-a mai ieșit din cameră, începînd de la ora douăsprezece, cînd și-a terminat lecțiile la

școală. Pe la ora șase după-amiază, a auzit un ciocănit în ușă și un glas șoptind numele lui. A alergat la ușă și a deschis-o. Era chiar Nazira. A invitat-o înăuntru, și ea nu a ezitat. L-a găsit așa cum ar fi vrut ea să fie : un burlac înstărit, cu casa plină de mobilă și felurite alte lucruri de valoare. La început nu și-a crezut ochilor. A avut la un moment dat convingerea că s-a căsătorit.

— Ce văd ? a exclamat ea uluită.

— Am făcut niște schimbări mărunte în casă... i-a răspuns Nuri pe un ton drăguț.

A invitat-o să ia loc, și ea s-a așezat fără să protesteze, plimbîndu-și privirea de la un lucru la altul.

— Nu e vorba de schimbări mărunte, ci de o modificare radicală. E cu totul altceva, a continuat ea. Mă tem că te-ai însurat, a zis ea în glumă. E chiar camera ta ? a mai întrebat ea, nevenindu-i să creadă.

— E chiar camera mea, Nazira, i-a răspuns el, apropiindu-se de ea. Am aranjat-o așa pentru o întîmplare fericită și sper să am noroc.

Nazira își văzu de treaba pentru care venise, ca și cum vorbele lui nu o priveau pe ea. A scos din portmoneu un teanc de dinari și i-a pus pe masă.

— Te rog să primești banii și să-mi dai înapoi covorașul și salba, a adăugat ea.

— Nu-i nici o grabă, a zis Nuri, privind-o fix în ochi. Aș vrea să te întreb. Îți place camera asta ?

Ea și-a plimbat privirea peste pereți, peste pat, peste masă, peste toate lucrurile puse în ordine ici și colo.

— Totul este minunat. Un singur lucru îți mai lipsește, a comentat ea.

— O soție ! i-a luat-o el înainte, entuziasmat. S-a ridicat și a deschis o casetă de metal, din care a scos salba și s-a îndreptat cu ea spre Nazira. Lasă-mă să ți-o pun la gît.

Ea a încercat să-și tragă capul înapoi, dar el i-a poruncit, autoritar :

— Nu fugi ! Am hotărît să ți-o pun chiar eu la gît.

S-a supus. Nuri i-a prins fericit salba, atingînd cu vîrfurile degetelor pielea catifelată a gîtului ei. Zîmbea timidă. A scos și covorașul și l-a întins sub picioarele ei. Apoi a luat teancul de bani, i-a îndoit și i-a pus în poșetă la loc.

— Sînt ai tăi. Totul este al tău. Tot ce am cumpărat este pentru tine. Vei fi stăpîna acestei case. Vom trăi împreună. Eu voi fi al tău, și tu vei fi a mea...

A întins mîna și a prins-o pe a ei, strîngînd-o. Ea nu îndrăznea să ridice capul. I-au dat lacrimile. Nu știa ce să zică.

El ezita, întrebîndu-se dacă este cazul să-i vorbească și despre pensie, despre faptul că va avea patruzeci de dinari pe lună dacă s-ar întîmpla să mai rămînă încă o dată văduvă. Simți însă viața pulsîndu-i în artere. Simți că este un bărbat puternic și că aspiră la fericire. Avea nevoie de Nazira pentru liniște și pentru această fericire. Viața este acum mai puternică. Nu trebuie să se gîndească la moarte de astăzi înainte.

— Am nouăzeci de dinari pe lună, iar cînd o să ies la pensie, o să primesc cam patruzeci de dinari, a mai adăugat el pentru a o încuraja. Sîntem asigurați pentru toată viața.

Apoi o sărută pe cap. Ea zîmbea fericită.

YUSUF AL-HAYDARI

Prozator irakian de orientare realistă din generația tînără, care s-a afirmat în anii '60.

A publicat două culegeri de nuvele: *Hina yajiff al-bahr (Cînd seacă marea)* 1967 și *Rajul takrahu-hu al-madina (Un om pe care îl urăște orașul)* 1969.

Nuvela *Trenul* face parte din culegerea *Un om pe care îl urăște orașul*, 1969.

TRENUL

Trenul, cu numeroasele lui vagoane pline de călători, semăna cu un șarpe negru care se încolăcește. Era o curbă mare la începutul liniei, care despărțea noile cartiere de locuințe de cîmpurile întinse cultivate cu grîu, alcătuind un covor galben, ce reflecta razele soarelui de foc al amiezii de august.

Bătrînul muncitor Abu Ahmad continua să țină ridicat steguleţul roșu triunghiular, privind la trenul

ce dispărea în depărtare, preschimbîndu-se într-un punct negru, mic, pînă ce se destrăma în spatele unei linii cenușii întinse.

Și-a șters fruntea acoperită de vene, peste care se întretăiau cute adînci, ca niște linii vii care vorbesc despre întîmplări și imagini ale unor lumi foarte îndepărtate pe care le-a trăit cu toată ființa. Din acele lumi și imagini, n-a mai rămas decît acest șarpe lung de fier, care se duce și vine fără să obosească de mai bine de treizeci de ani. Viața sa trecută, plină de întîmplări, și puținele zile care i-au mai rămas se concentrează în acest punct negru ce dispare dincolo de orizont în fiecare dimineață și în fiecare seară. Își ia rămas bun și-i întîmpină pe oameni, dimineața și seara, fără să obosească și fără să simtă neplăcere. Doar un slab protest. Nu poate exprima acest slab protest împotriva micimii celor ce se petrec în jurul și dinaintea ochilor lui. Singurul lucru răbdat cu eroism fără seamăn este dușmanul său de neîmpăcat : plictiseala. Dacă n-ar fi fost plictiseala, viața ar fi fost, în orice caz, mai mult decît minunată. Mintea lui s-a transformat într-un creuzet în care s-au topit milioane de imagini : lume, valize, lacrimi, rîsete, batiste colorate fluturînd în aer, mîini care rămîneau cîteva clipe ridicate în văzduh și apoi coborau brusc, aglomerație, tineret, bătrîni, copii, femei, muncitori, servitori, șuieratul blestemat al motorului, prelung sau întrerupt, norii negri de fum, apoi scrîșnetul roților uriașe de oțel și valurile albe de aburi care se risipesc imediat în atmosferă. Totul zboară după aceea cîteva minute în văzduh, iar punctul cel negru dispare încă o dată în spatele norilor de ceață cenușie. Iar el rămîne ca de obicei : ridică la început stegulețul roșu cu trei colțuri, apoi stegulețul verde. Apoi nimic ; doar un alt răsărit, urmat de un alt apus. Se întoarce acasă pentru a se odihni puțin, pentru ca pe genunchii săi slabi să se cațăre micuții, care colorează viața în fața ochilor lui întunecoși cu cu-

lori pale de curcubeu. Soţia sa credincioasă, ca de obicei, de ani îndelungaţi, aleargă tot timpul trebăluind, plină de duioşie şi căldură. Apoi din nou soarele îşi trimite primele raze odată cu o nouă dimineaţă, iar el stă din nou drept, ţinînd steguleţul şi făcînd semn cu el. Apoi suflă cu toată puterea în fluierul alb peste care, în ultimul timp, a început să se aştearnă rugina.

În ultimele zile, a început să se plîngă de dureri puternice la încheieturi şi de picioarele, care îi tremură, dar a ascuns totul de soţie şi copii, de teamă să nu-i întristeze. S-a obişnuit să folosească orice prilej pentru a deschide în sufletele lor o undă de veselie, chiar dacă era slabă, care să le mîngîie inima, şi de aceea se prefăcea vesel, mulţumit şi activ. Durerile de la încheieturi aproape că îl ucideau chiar în clipa în care stîrnea bucurie în inimile lor dragi. Ieri, durerea a fost insuportabilă, dar a reuşit s-o învingă cu curaj. Durerile din picioare au început şi ele să se agraveze de la o zi la alta. Era cît pe ce să cadă pe peronul tare de ciment, dar s-a prăbuşit pe cea mai apropiată bancă de lemn din gara cea mare ; inima a început să-i bată cu o repeziciune ciudată, neobişnuită, iar el a început să gîfîie vizibil. Cu toate acestea, n-a vrut să apară slab şi neputincios faţă de fraţii săi, muncitori, care erau mult mai tineri decît el. Ba mai mult, a început să rîdă în hohote şi să dea din cap, în vreme ce le spunea una din numeroasele glume pe care le ştia, sau le povestea o întîmplare deosebită dintre cele la care fusese martor de-a lungul timpului. Majoritatea glumelor sale se rezumau la munca din gară, la numeroasele despărţiri ale unor oameni simpli, care urcau în tren pentru prima dată. Le-a povestit despre săteanul acela naiv care a încercat să urce în tren, cum şi-a scos pantofii înainte de a se urca, despre un altul care l-a întrebat într-o zi cum se umflă roţile cu aer şi cum de nu explodează sub greutatea care apasă asupra

lor şi multe alte lucruri. A dat din cap ca de obicei ascultînd rîsetele fraţilor săi muncitori, care-i răsunau în urechi. Urmele zîmbetului slab au dispărut peste cutele feţei sale neclare.

Era o dimineaţă călduţă. Soarele îşi trimitea razele de aur în snopi galbeni, strălucitori. Cîmpul galben se întindea cît vezi cu ochii, lucind ca o hîrtie poleită. Casele ascunse în vecinătatea gării semănau cu nişte blocuri de piatră tăcute. Dar foarte curînd viaţa începea să pătrundă în ele. Lucrurile şi imaginile începeau să apară încet-încet. Oamenii intrau ca de obicei în viaţa obişnuită, reluînd acelaşi proces plicticos : muncă, mîncare, rîsete, plîns, naştere, moarte. Apoi un gol îndelung, cufundat în adîncul fiinţei, în adîncul acelui şarpe de fier care se întindea ca infinitul şi dispărea la orizont. Grupuri de oameni îşi luau rămas bun de la o lume în care se strecurase plictiseala şi disperarea, pentru a întîmpina o nouă lume, care nu se deosebea prea mult de a lor. Numai că purta în adîncul său o oarecare noutate şi o aparenţă de prospeţime. Era doar o încercare disperată de a fugi de realitatea dezgustătoare care-şi întindea braţele de caracatiţă pentru a ucide tot ceea ce este frumos.

Abu Ahmad s-a oprit într-un colţ al staţiei ca de obicei, luîndu-şi rămas bun de la ceilalţi, de la bagaje, de la roţile de oţel, de la norii deşi de fum, pentru a se întoarce şi a-şi şterge fruntea acoperită de vene, pentru a se plînge de durerile de la încheieturi şi de tremurul din picioarele-i slabe. Numai că astăzi pare altfel ; este trist şi tăcut, privirile sale şterse şi neliniştite rătăcesc printre lucruri şi imagini fără a se opri asupra unui anumit punct. Tusea ascuţită a început să-i zdruncine pieptul ; acest oaspete nepoftit, care s-a instalat în pieptul său în ultimul timp. Tusea sîcîitoare a început să-l sufoce, iar el refuză cu un eroism rar să dea înapoi în faţa ei. A învins numeroase boli blestemate, care i-au

amenințat existența șubredă în cursul anilor și se va strădui, ca de obicei, să-l învingă și pe acest oaspete blestemat. Numai că un alt lucru, mai adînc și mai puternic, îi sfîșie inima. Este ca o rană, care nu se închide. Această rană, la care nu s-a gîndit niciodată, îl amenință acum înspăimîntător.

Și-a șters boabele mari de sudoare care se scurgeau peste cutele feței sale ofilite. Acea fantomă înfricoșătoare de care se temea cu adevărat a început să se apropie de el din ce în ce mai mult și-l va răpune deodată, fără să aibă timp să-și pregătească arma cu care s-o învingă. Șoaptele au început să se înmulțească în colțurile stației. A auzit multe lucruri de cele ce se întîmplau în jurul său, deși prietenii săi au încercat să-i ascundă adevărul dureros în legătură cu el, împărtășindu-i sentimentele. Ei discută despre neputința sa, despre tremurul picioarelor, care nu le-a rămas neobservat. În ultimul timp, toți au aflat adevărul ; este neputincios, nu mai poate continua să muncească. Dar această tristețe ciudată de pe fețele prietenilor l-a surprins. Murmură :

— Cîte lucruri ciudate există în viață !

S-a sprijinit de zid. Apoi s-a tîrît încet spre banca de lemn, pentru a se odihni puțin. A tras în piept aer răcoros, înviorător, care l-a făcut să se simtă mai bine. A privit în depărtare spre locul unde în fiecare zi dispare șarpele de fier, un fir palid, care se destramă foarte curînd.

Singurul lucru care nu-i dă liniște și-i sfîșie inima sînt ei, cei mici. Sînt încă prea mici pentru a putea sta pe picioarele lor plăpînde în lupta complicată cu viața, pe care o vor înfrunta fără să aibă un zid trainic de care să se sprijine, așa cum face el acum, în această clipă hotărîtoare. Pensia pe care o va primi nu-i va ajunge, fără îndoială, pentru a întreține familia sa numeroasă : cinci băieți și trei fete, cei mai mulți dintre ei încă la școala primară, o soție sărmană zdrobită de oboseală și

nesomn, în ale cărei încheieturi durerea a început, de asemenea, să se strecoare, deşi este mult mai tînără decît el. Ari fi trebuit să se căsătorească la o vîrstă mai timpurie, să aibă cine să-l ajute în ceasurile dureroase ale bătrîneţii. A greşit cu această căsătorie. Dar a cerut numaidecît iertare domnului său şi începu să privească cu ochii săi slabi la cerul nemărginit, de un albastru palid, acoperit de o uşoară ceaţă argintie. Murmură cîteva cuvinte. Apoi îşi trecu mîna tremurîndă peste faţă şi aţipi.

Seara, cînd s-a întors acasă, n-a vrut să spună nici un cuvint despre primejdia care-l pîndeşte dintr-o clipă în alta. Iubea staţia, trenul, vagoanele, roţile uriaşe de oţel, lumea, geamantanele, norii deşi de fum. Iubea toate aceste lucruri şi tot ceea ce avea vreo legătură cu lumea îndrăgită, chiar şi peronul de beton pe care era să cadă cu cîteva zile în urmă. Nutrea pentru toate o dragoste al cărei secret şi forţă nu le-a înţeles pînă acum. Abia acum a înţeles că erau o parte inseparabilă din fiinţa sa istovită, că nu există forţă pe pămînt capabilă să i le smulgă din adînc, nici să stingă flacăra dragostei puternice pentru ele, fără de care simte că n-ar putea trăi. Moartea este mult mai neînsemnată decît viaţa fără tren, fără roţile lui mari de oţel, fără gara largă, fără geamantane şi călători.

Moartea este cu mult mai neînsemnată. Moartea în acest caz ar fi o odihnă lungă, o călătorie veşnică, o dispariţie definitivă, dincolo de orizontul îndepărtat. Cît de mult ar vrea să călătorească, măcar o singură dată ! O călătorie fără întoarcere ! Cît de mult ar vrea să se transforme, împreună cu trenul său atît de îndrăgit, într-un punct mic care dispare dincolo de ceaţa cenuşie. Toate au început să se transforme într-un mod înspăimîntător : fluieratul strident al locomotivei seamănă cu un lătrat,

o muzică tristă îi stăruie în urechi şi se strecoară în vinele sale pentru ultima oară.

Privi feţele celor mici, încercînd să schiţeze un zîmbet, cel mai larg şi mai blînd zîmbet, pentru a şterge din inimile lor mici orice tristeţe sau nelinişte.

Soţia a observat schimbarea bruscă, a văzut că în timp ce se joacă şi glumeşte cu cei mici el pluteşte în alte lumi, aşa cum nu-i era obiceiul. A răspuns însă întrebării şi nedumeririi ei cu umbra unui zîmbet trist :

— Nu-i nimic nou. Nimic alarmant, Umm Ahmad, îţi jur. Nu-i nimic. Decît dragostea mea nemaipomenită pentru tren. Aş dori să fiu o părticică din el, să mă duc cu el departe, foarte departe !

Umm Ahmad a dat din cap, ascunzîndu-şi durerile mari în lacrimile pe care cu greu reuşea să şi le reţină. A schiţat un zîmbet cald şi a început să repete, prefăcîndu-se veselă :

— Ce sînt vorbele astea pe care le tot spui, Abu Ahmad ? Nu te teme de nimic. Tu ai fost tare toată viaţa. Nu-ţi bate capul cu lucruri lipsite de importanţă, căci eu îţi sînt servitoare credincioasă... Sînt gata să lucrez prin casele altora ca să te odihneşti puţin, să nu te mai duci la gară... Se vede că eşti obosit. Toată fericirea noastră e să fii tu în casă. Te rog să renunţi să mai lucrezi... Pentru cei mici... Te rog... Te implor...

Cu greu îşi reţinea lacrimile gata să i se prelingă ; s-a stăpînit. A cuprins-o la piept pe soţia sa credincioasă, mîngîindu-i trupul firav cu duioşie, mulţumindu-i cu recunoştinţă.

— Nu-i nimic, Umm Ahmad, i-a zis el, simţind cum îi tremură picioarele. Mă voi odihni puţin. Într-adevăr, am nevoie de odihnă. Dă-mi voie numai mîine să mă duc pînă la gară, să-mi iau rămas bun de la ea. Apoi am să mă odihnesc. Ce om minunat şi ce soţie adevărată eşti tu !

A părăsit casa, simțind că o rază slabă de speranță spintecă întunericul vieții sale, pătrunzîndu-i în inima obosită. Fără să știe de ce, a zîmbit larg.

Stația era, ca de obicei, înțesată de călători. Trenul a șuierat prelung și ascuțit, semănînd cu un șarpe care-și croiește drum printre primejdii. Ochii slabi ai lui Abu Ahmad înghițeau fiecare bucățică din el. Începu să studieze fețele călătorilor și ale celor ce veniseră să-i conducă, fiecare părticică a gării, pînă și pietricelele mărunte risipite ici și colo pe lîngă șinele de fier. Pentru prima oară în viață, simțea că șuierul era străbătut de tristețe, își lua parcă rămas bun de la cineva drag. Încet-încet aglomerația a dispărut, trenul cu numeroasele sale vagoane s-a pus în mișcare și, ca de obicei, s-a transformat într-un punct mic, negru. Peste stație s-a așternut o tăcere ciudată.

Abu Ahmad sta ca de obicei, cu steguleţul roşu cu trei colțuri ridicat în mîna tremurîndă, cu ochii privind departe. Au trecut clipe lungi, iar el continua să stea în aceeași poziție. Și deodată, trupul său slab s-a prăbușit pe peronul de ciment. S-a stîrnit o mișcare neobișnuită. Muncitorii s-au îngrămădit în jurul trupului său. S-au înspăimîntat, văzînd sîngele curgînd șiroaie din rana pe pe care i-o provocase la cap ciocnirea cu bordura ascuțită a peronului.

Trupul îi era complet nemișcat, în timp ce ochii slabi continuau să privească spre trenul care se transforma într-un punct mic, negru, iar mîna continua să țină strîns steguleţul triunghiular.

KUWEIT

HIDAYA SELMAN AS-SALIM

(n. 1942)

Talentată nuvelistă, care abordează cu multă sensibilitate problematica specifică femeii orientale şi implicaţiile saltului de la stadiul tradiţional nomad, la stadiul modern, al petrolului, asupra destinelor umane.

Născută în oraşul Kuweit, unde şi-a făcut şi studiile, a lucrat apoi un timp în învăţămînt. A fost una dintre conducătoarele mişcării de femei din această ţară, militînd activ pentru abolirea vălului. Din anul 1961, desfăşoară o activitate jurnalistică susţinută în presă şi radioteleviziune.

În prezent este directoarea săptămînalului politic ilustrat *Al-Majalis (Întruniri)* şi a revistei *Ar-Riyadiyy al-'arabiyy (Sportivul arab)* specializată în probleme sportive şi de tineret.

A publicat culegerea de nuvele *Kharif bi-la matar (Toamnă fără ploaie)* în 1973, volumul de însemnări de călătorie *'Awraq min daftar musafira fi Al-Khalij al-'Arabiyy (File din carnetul unei călătoare prin Golful Arab)*, o lucrare despre istoria Kuweitului şi numeroase articole şi eseuri în legătură cu diferite aspecte politice şi sociale.

Nuvela *Toamnă fără ploaie* face parte din volumul cu acelaşi titlu.

Ce păcat, Tayyiba ! Viaţa ta e un deşert !

Trupul aproape că ţi s-a veştejit, Tayyiba, iar în sufletul tău visele s-au ofilit după ce odată au fost flori...

Oamenii te pizmuiesc, Tayyiba. Frumoasă, poziţie socială importantă, salariu... Te văd zîmbind şi îşi închipuie că eşti fericită. Şi fericirea e atît de departe de tine, Tayyiba !

Cîţi ani ai ?

Ieri te-ai speriat. Cînd te-ai trezit şi te-ai dus în faţa oglinzii, ai văzut fire albe răspîndite ca nişte stele în întunecimea părului tău. Ai văzut cute pe frunte. Rînduri scrise de timp, Tayyiba ! Iar dacă au fost scrise, nu le vai mai putea acoperi nici un fard. Viaţa ta e un deşert, Tayyiba. Ce te aşteaptă ?

Ai treizeci şi cinci de ani, Tayyiba. Cît de repede trece timpul ! Cît de dureros este pentru om mersul prin deşert ! Dar cînd însăşi viaţa ta e un deşert ?

Sînt treisprezece ani de cînd lucrezi. E chiar un post foarte bun. Cît de fericită erai mai de mult cu postul tău, Tayyiba. Şi cît de mult îl urăşti acum. Ţi-ai distrus viaţa din cauza lui. Munca te-a răpit oamenilor şi te-a făcut să-i uiţi. Te-a făcut să-ţi uiţi şi vîrsta.

Cînd ai terminat Universitatea, ai început cu prima treaptă. Te-ai străduit să-ţi dovedeşti capacitatea. Şi ai reuşit, Tayyiba. Şi numai prin muncă cinstită.

Cînd le vedeai pe prietenele din copilărie, pe colegele de şcoală şi de serviciu retrăgîndu-se în casele lor, căutînd căldură şi echilibru, te înverşunai să ţii conferinţe fără sfîrşit despre onoarea şi necesitatea muncii, acuzîndu-le de oportunism şi de neglijarea obligaţiilor. Iar cînd îţi spuneau că femeia trebuie să se căsătorească şi te întrebau de ce nu te-ai căsătorit şi tu, le răspundeai că te-ai căsătorit cu munca.

Dacă insistau, răspunsul tău venea categoric : „Vă voi dovedi că femeia nu este mai puțin demnă decît bărbatul. Ba îi este chiar superioară. Nu vreau să fiu dominată..."

Ai treizeci și cinci de ani acum, Tayyiba. Firele albe par niște stele în noaptea neagră a părului tău. Iar timpul își scrie rîndurile pe fruntea ta.

Și viața ta e pustie, Tayyiba. Viața ta este un deșert arid...

Credința ta în rolul femeii a început să se clatine. Cum te-ai lăsat purtată de ambiții, Tayyiba !

Ce greu va fi în noaptea iernii reci. Noaptea rece a deșertului, în care frigul trimite săgeți otrăvite pînă în măduva oaselor !

Mulți sînt cei care te-au cerut, Tayyiba.

Puteai să ai și tu acea căldură... Puteai să răspunzi instinctului matern. Puteai să ai un tovarăș, căruia să-i împărtășești gîndurile și sentimentele. Te-ai lăsat purtată de mirajul superiorității femeii și ai vrut să trăiești pentru a demonstra justețea gîndirii tale. Ai strivit toate sentimentele ce înmugureau timid în pieptul tău, închipuindu-ți că ești fericită cu funcția pe care o aveai și că poți trăi sfidînd bărbatul. Și iată că acum ești prima victimă a marii iluzii, iluzia luptei dintre bărbat și femeie.

Se apropie iarna, Tayyiba. Și cît de frică îți este de gerul cel năpraznic !

Cît de crudă apare realitatea, după ce ai ignorat-o atîta vreme !

Cîtă tristețe aduc aceste fire albe ! Cît de crude sînt ridurile frunții !

Ai ajuns să urăști oglinda, Tayyiba ? Cît de mult o iubeai ! Sau poate pe tine te iubeai, Tayyiba. Și dacă astăzi n-o mai iubești oare asta înseamnă nefericirea ta ?

Nu te înșela. Nu folosesc fardurile. Cutele anilor nu

pot fi șterse cu nimic. Vrei să le îndepărtezi... Nu vei putea.

Ți-ai croit singură drum în viață, Tayyiba.

N-ai pornit dintr-o familie bogată. Tatăl tău era un om modest.

Ai fost și frumoasă, Tayyiba. De cînd te știi ai auzit numai cuvinte de laudă și admirație. Cînd ai crescut, pentru părul și ochii tăi s-au scris gazeluri [1]. Aproape că-ți urai ochii și părul. Voiai să fii admirată numai pentru inteligență. Deși erai foarte tînără, țineai mult la poza gravității și severității.

N-ai vrut să te manifești așa cum simțeai, fiindcă faci parte din generația de dinainte de descoperirea petrolului și această generație respecta gravitatea.

Aveai mare grijă să nu comiți nici o greșală. Și le pretindeai și celorlalți să nu greșească. N-ai fost deloc îngăduitoare. Cîntăreai totul cu balanța bijutierului. Ai sacrificat totul minții tale și ai uitat de inimă. N-ai lăsat sentimentele să se dezvolte, Tayyiba.

S-a prezentat un tînăr care dorea să se căsătorească cu tine și l-ai refuzat, Tayyiba, pentru că așa cum spuneai, nu-l cunoșteai și nu voiai să te căsătorești.

A venit cineva care te-a cerut de la tatăl tău și l-ai refuzat de asemenea. Și numai pentru că purta costum și nu se îmbrăca în *dașdașa*. Te-ai revoltat pentru că tatăl tău nu ți-a cerut părerea.

Au venit apoi mulți alții. Ți s-a cerut părerea, dar pe toți i-ai refuzat, pretinzînd că nu te poți căsători înainte de a-ți termina studiile.

Ai terminat și studiile, Tayyiba.

Ai început să lucrezi, și cînd a apărut un văr să te

[1] *Gazel* — poezia de dragoste ; unul din genurile poeziei arabe clasice și moderne.

ceară în căsătorie, l-ai respins pentru că-ţi era văr şi pentru că-l considerai ca pe un frate.

A venit un altul şi l-ai refuzat pentru că nu avea diplomă. Degeaba ţi-au spus că o căsătorie este o alianţă între două inimi şi nu între două diplome.

A venit apoi un băiat sărac şi l-ai acuzat de arivism. Altuia bogat ia-i spus că nu vrei să te vinzi.

Pe cine voiai, Tayyiba ! Nu ştiai !

Te-au întrebat dacă iubeşti pe cineva şi ai sărit ca arsă. Te-ai rugat lui Allah să te ferească de dragoste, socotind-o o umilinţă.

Pe cine voiai, Tayyiba ? te-au întrebat ai tăi, şi ai inventat calităţile unui om care nu s-a născut încă. Frumos ca Apollo, puternic ca Hercule, înţelept ca Luqman [1], inteligent ca Solomon, gîndirea lui Aristotel, elocvent ca Imam [2], orator precum Quss [3], poet ca Al-Mutanabbi [4], măreţ cum a fost Cosroe, iubitor ca Iisus, cavaler ca Ibn Ta'i [5]. Ai vrut întrega lume într-un singur om.

Cei care te-au ascultat atunci, Tayyiba, au înţeles că tu nu te vei căsători.

---

[1] Înţelept care ar fi trăit în perioada preislamică sau la începutul islamului, căruia i se atribuie o serie de proverbe arabe clasice şi înlepeciuni. Personalitatea sa este învăluită în legendă.

[2] Probabil, *Imam al-Haramayni* — specialist în jurisprudenţă, care dădea sfaturi în probleme religioase la Mekka şi Medina.

[3] *Quss ben Sa'ida*, numele unui orator vestit din perioada preislamică, devenit proverbial pentru elocvenţa şi înţelepeciunea sa. El dădea sfaturi cu ocazia renumitului tîrg de la 'Ukaz, care dura o perioadă de douăzeci de zile în fiecare an şi la care îşi dădeau întîlnire şi cei mai renumiţi poeţi din diferite triburi arabe.

[4] *Al-Mutanabbi, abu At-Tayyib* (915—965). Unul dintre cei mai mari poeţi filozofi arabi medievali.

[5] *Hatim At-Ta'i*, poet din perioada preislamică, vestit pentru curajul şi generozitatea sa, care l-au făcut proverbial („Mai generos decît Hatim").

De cîte ori prietena din copilărie îţi amintea despre un tînăr care dorea să se căsătorească cu tine, îi răspundeai întepată : „Eu nu sînt o marfă".

— Dar este un om atent, politicos şi a studiat mult, insista ea.

— Este dintr-o familie săracă, îi reproşai.

— Dar şi tu eşti dintr-o familie săracă, replica ea nedumerită.

— Da, dar n-a cheltuit nimeni un ban cu mine ca să învăţ.

— Tu ai citit mult. Cred că-ţi aduci aminte aceste versuri :

Nicicînd cuiva nu-i spune :
Eu sînt din neamul bun !
Căci fapta la cel tînăr
e-al neamului străbun

— Ei şi ?! răspundeai cu indiferenţă.

Ai renunţat la prietenia ei, ca şi cum ar fi dispărut dintr-o dată toţi acei ani de destăinuiri şi emoţii trăite împreună. Prietenele se temeau pentru tine, dar cum încercau să-ţi vorbească despre căsătorie le respingeai categoric.

Cîţi tineri au dorit să se căsătorească cu tine, pe toţi i-ai rănit şi i-ai îndepărtat. Închipuirile primăverii şi căldura verii te-au împiedicat să vezi realitatea. „De ce să mă căsătoresc, dacă m-am legat într-atît de munca mea ? Nu vreau să fiu proprietatea nimănui. Nu doresc ca vreun bărbat să-mi impună voinţa lui. Îmi voi păstra libertatea. Îi voi sfida pe bărbaţi. Noi sîntem mai capabile decît ei şi mai demne de respect."

Vai, ţie, Tayyiba ! Căldura verii te-a făcut să uiţi de frigul iernii, ţi-a vrăjit privirea şi ţi-ai închipuit că soarele va fi veşnic strălucitor.

Cît de chinuitoare sînt firele albe de la tîmple ! Te-au făcut să pierzi siguranţa tinereţii, să te trezeşti fără apărare în faţa realităţii.

Oare inima ta nu a bătut niciodată, Tayyiba ?

Ba da, desigur, dar glasul aroganţei şi orgoliului a fost mai puternic. Inima ta bătea puternic, Tayyiba, fantezia ta zbura şi ea, dar tu ţi-ai sugrumat bătăile inimii, aplecîndu-te asupra lucrului şi ai ucis acele imagini minunate care însoţesc tinereţea.

Cînd ţi-a dat o prietenă un sfat, i-ai răspuns cu vorbe urîte.

Cînd rudele au deschis vorba, le-ai repezit. Ţi-era teamă să te înfrunţi pe tine însăţi. Încercai să-ţi imaginezi bărbaţii ca pe nişte duşmani, barbari, dominatori. Singurul tău răspuns era sfidarea. Primejdioasă sfidarea, căci iarna nedorită se apropia !

N-ai fost urîtă, Tayyiba. Dimpotrivă, foarte frumoasă. Dar ţi-era teamă. Spaima ta a fost mai puternică decît dorinţa. Frumuseţea ta te chinuia. Voiai ca bărbaţii să se îndrăgostească de tine pentru inteligenţa ta. Iar dacă vreunul îţi admira inteligenţa, îl acuzai că te place pentru frumuseţea ta.

Nu suportai ideea că ar putea să te considere numai un trup.

Ai ţesut din „buna reputaţie“ o legendă în care ţi-ai închis tinereţea, iar din „fiinţa aleasă“ un lanţ cu care ţi-ai sugrumat dorinţele.

Viaţa se scurge, Tayyiba.

Peţitorii se răresc şi încep bănuielile.

Cutare s-a logodit, cutare s-a măritat ! Nu eşti mai puţin frumoasă decît ele şi nici mai puţin cuminte. De ce, atunci, nu mai vin peţitori ?

Au venit, dar ai exagerat cu pretenţiile.

Au plecat de la tine disperați. Roșul din obrazul tău a pălit, și ei nu te mai doresc.

Au citit rîndurile scrise pe fruntea ta și sfidarea orgolioasă din ochii tăi.

Au citit semnele iernii și le-a fost teamă de frig...

— Tayyiba, știi că s-a măritat Lolo ?

— Cum s-a măritat ? Cine a luat-o ?

— A luat-o Saud.

— Dar ea nu-i de loc frumoasă, iar soțul ei este foarte cult.

— Dar cum a devenit cult, Tayyiba ? Cînd te-a cerut pe tine, l-ai refuzat.

— ...

— S-a măritat și Bazza.

— Și cîte vorbe s-au spus pe seama ei ! Cine a luat-o ?

— Abd al-Aziz.

— Cum a putut s-o ia tocmai el, care este bogat și băștinaș [1] ? Și pe urmă, nu e nici frumoasă, nici cultă și nici băștinașă... Mai e și neserioasă. A avut atîtea aventuri la Cairo și Hamdun [2].

— Tu nu te măriți, Tayyiba ? S-au rărit cei care te mai cer.

— În situația mea, n-o invidiez pe nici una. I-am refuzat pe toți cei cu care s-au măritat ele.

— Ai refuzat... ai refuzat... Te-a fermecat refuzul într-atît, încît te-a prins într-un vîrtej.

— Dacă aș vrea, m-aș mărita.

— Dar nu te mai vor...

— Ba da, mă vor... Eu nu-i vreau... Am principii...

— Iluzii, Tayyiba ! L-ai refuzat pe cutare, pentru că era sărac. S-a zbătut și a ajuns pe culme. L-ai refuzat pe

---

[1] Populația kuweitiană provenită din triburile băștinașe are un regim privilegiat, consacrat de legislația acestui stat.

[2] Stațiune de odihnă din Liban, frecventată de numeroși turiști din Peninsula Arabă și din Golful Arab.

cutare, pentru că nu strălucea de frumusețe. Ai uitat că frumusețea nu înseamnă numai aspectul exterior. L-ai refuzat pe un altul, pentru că avea glasul răgușit. L-ai refuzat și pe unul foarte cult, pentru că nu avea mașină elegantă.

— N-am simțit nimic care să mă atragă spre ei.

— Pentru că ai pornit de la început cu o părere greșită și ai pretins calități pe care nu le poate întruni nimeni.

— Nu, n-am simțit nimic care să mă atragă spre ei. Dacă aș fi simțit ceva deosebit, nu m-aș fi cramponat de situația mea. E imposibil ca o fată să-și dăruiască trupul și sufletul unui om despre care nu știe nimic. Este nevoie și de o licărire de afecțiune. Dar cum să fie posibil acest lucru în societatea noastră închisă ? Nu avem posibilități să ne cunoaștem. N-ajunge să schimbăm doar o privire. Trebuie să ne aflăm mai mult timp împreună, să ne verificăm sentimentele.

— Nici una din cele care s-au măritat nu a gîndit așa. Dacă toate ar fi spus același lucru, ar fi trebuit să se oprească viața în loc.

— Eu nu concep să fiu o marfă, să mă vadă cineva și să mă cumpere.

— Dar nici nu s-a întîmplat așa. Doar n-a venit nimeni la tatăl tău să-l întrebe dacă nu cumva are o fată și să i-o ceară de nevastă. Tu ai fost mai norocoasă decît mama ta și decît bunica ta, Tayyiba.

Ai avut ocazii și ai refuzat. Ai devenit prizoniera refuzului tău. Și acum ai treizeci și cinci de ani, Tayyiba. Firele albe sînt stele ce sclipesc în noaptea părului tău. Iar ridurile frunții tale sînt pagini care-i vor mistui toată strălucirea. Vremea îți va veșteji fața și-ți va ucide toată prospețimea. Trăsăturile frumoase, care îi atrăgeau și îi fermecau pe toți, de-acum înainte încep să se stingă.

Oglinda ta te va alunga, Tayyiba. Ba tu o vei alunga pe ea. Ai stat cu plăcere în fața ei. De-acum încolo te vei

feri de ea, o vei urî, nu vei mai avea încredere în ea.

Pudra nu se va termina niciodată, Tayyiba.

Inima ta s-a trezit, Tayyiba.

La cei treizeci și cinci de ani ai devenit din nou adolescentă.

Cît de mare este setea copacilor în timpul verii, Tayyiba !

Arzi de dor după o inimă duioasă. Arzi după un pom, la umbra căruia să te adăpostești.

A tresărit inima ta atunci cînd l-ai văzut, Tayyiba. Ai auzit-o cum bate, voind parcă să scape din strînsoare.

Ți-aduci aminte ? Nu încerca să negi. La ce ți-ar folosi ?

Mergeai în vizită la Umm Samir, prietena ta cea bună, femeia mai în vîrstă în care vedeai un exemplu de luptă cu viața și de răbdare. Soțul ei a părăsit-o pentru o fată care l-a amăgit. A lăsat-o cu cîțiva copii, fără să le acorde nici un ajutor. S-a îngrijit singură de ei. Cînd n-a mai putut rămîne în sat, a venit în capitală, în Kuweit.

Ai aflat de la ea că fiul ei, Samir, își face studiile în Statele Unite. Vorbea mult despre el, Tayyiba, cu duioșia și căldura mamei. A pus stăpînire pe gîndurile tale.

Ieri, cînd l-ai văzut, ai fost uluită. Dacă n-ar fi fost timiditatea, ți-ai fi strigat admirația. Un tînăr înalt și suplu, cu înfățișare plăcută.

Cînd ai vorbit cu el, te-a impresionat și mai mult. Ți-ai dat seama că este un bărbat profund și mîndru.

Te-ai îndrăgostit de el din prima clipă. Îl doreai cu toată ființa ta. Mîinile îți tremurau cînd ți-ai luat rămas bun.

Noaptea aceea n-ai dormit, Tayyiba. Ai vegheat. Aveai impresia că noaptea nu se mai sfîrșește. Ți-au trecut prin minte gînduri ciudate. Te-ai văzut împreună cu el

pe tronul de nuntă. Te-ai lăsat pradă unui vis frumos, un vis al veghei.

Apoi ţi-ai imaginat viitoarea voastră întîlnire. Oare vei recunoaşte de la început că-l iubeşti ?

Fără voia ta, ai început să faci comparaţie între el şi acel tînăr cu care erai gata să te măriţi.

Ţi-aduci aminte, Tayyiba ? Cum de-ai uitat ?

Erai în casa fratelui tău cînd l-ai văzut. Era kuweitian. Dintr-o familie veche. Era un bărbat vesel şi distins. L-ai mai văzut şi cu alte ocazii după aceea şi ţi-a atras atenţia.

Cînd fratele tău ţi-a spus că prietenul lui ar dori să te ia de soţie, n-ai refuzat, dar nici n-ai acceptat dintr-o dată. Ai cerut un răgaz. În limbajul societăţii noastre, asta înseamnă acceptare.

N-ai avut somn cîteva nopţi la rînd, Tayyiba, ca şi acum.

Ai întrebat despre el, pe prietene şi pe soţii lor. Ţi-aminteşti ? Ţi-era ruşine ; erai foarte circumspectă şi voiai ca orice întrebare să pară întîmplătoare.

Ţi-au spus că funcţia lui nu este egală cu a ta, dar ţi-ai zis că nu are importanţă. Apoi ţi-au spus că este beţiv şi scandalagiu şi cartofor. Asta te-a speriat. Ţi-au mai spus că este un escroc, şi reputaţia lui este foarte proastă. Ţi-ai zis atunci : „Femeia tristă s-a dus să se veselească şi n-a avut loc". Şi astfel s-a stins visul înainte de a se naşte, Tayyiba.

N-ai vrut să faci comparaţie între ei. Ai fi uitat, poate, acea palpitaţie timidă a inimii tale, dacă n-ar fi fost această nouă pîlpîire. Ai suferit pînă ce l-ai uitat. Ai părăsit grijile şi tristeţile, aplecîndu-te şi mai mult asupra lucrului. Ai încercat să uiţi, citind.

Şi acum, iată că faci comparaţie între ei. Vrei, oare, să te măriţi ?

De ce să nu mă mărit ? Este tînăr, frumos, cult...

Adormi doar în zori, Tayyiba. Dimineaţa ai ochii

înconjurați de cearcăne. Încerci să le maschezi cu pudră.

Te temi de oglindă, dar vii spre ea. Iar firele albe sînt stele ale neliniștii în noaptea tristă a părului tău.

S-au înmulțit vizitele tale la Umm Samir, Tayyiba. Mai înainte nu erai așa. Acum o vizitezi aproape zilnic : o zi singură, o zi cu sora ta, o zi cu mama ta...

Te-ai plimbat și cu Samir, Tayyiba. Te-ai oferit să-i arăți locurile mai importante ale Kuweitului. Ați bătut străzile seara. Ați umblat cu mașina, ascultînd muzică. Dar n-ați vorbit niciodată, Tayyiba. Uneori, tăcerea era poate mai expresivă decît cuvintele.

Ai simțit că ești puternic legată de el, că îl cunoști dinainte de a te naște. Sentimentul acesta, amestecat cu dor, te înalță, te transportă în atmosfera unui vis îndepărtat. Ai dori să dureze mereu acest vis, Tayyiba.

Ai uitat că viața fericirii e scurtă. Clipele ei trec ca furtuna. Ea vine și pleacă mai repede decît sunetul și lumina. Umple sufletul de strălucire numai pentru a lăsa loc durerii.

— Mîine e vineri. Ce-ar fi dacă ai merge cu noi la mare, mătușă Umm Samir ? ai întrebat-o cînd a venit acasă la voi.

— Nu pot. Cum să-l las pe băiat...

A intervenit mama ta și asta era ceea ce așteptai.

— Merge cu noi, Umm Samir, a spus ea. Samir este ca băiatul nostru...

Ce frumoase cuvinte, Tayyiba ! Mîine va merge cu voi. N-ai dormit toată noaptea, în așteptare.

Ai stat acolo, pe stînci, Tayyiba. Era la vremea fluxului și apele erau crescute. Te-a uluit priveliștea mării. Ai devenit o fetiță. Ai uitat de oglindă și riduri, ai uitat de firele albe. Ai lăsat vîntul să se joace cu obrajii tăi. Lumea nu ți s-a părut niciodată atît de frumoasă.

Samir avea fața palidă. Privea departe... Se desprinsese de realitatea din jur. S-a îndepărtat încet de grup, plimbîndu-se pe plajă. A venit vremea prînzului, dar el era tot acolo, departe.

Te-ai dus să-l chemi și l-ai găsit privind în zare. L-ai luat prin surprindere, acoperindu-i ochii cu palmele.

— Unde ai fost ? Cu cine ai rătăcit ?

— Cu tine, ți-a răspuns el.

Așa, foarte simplu. Nimic nu-i mai plăcut pentru o femeie decît un cuvînt de dragoste simplu, înduioșător de simplu, spus de cel pe care îl iubește. Ți s-au înroșit obrajii și ai lăsat ochii în jos. Sfiala te-a oprit să-l îmbrățișezi.

— Cu mine ? ai întrebat. De ce ?

— Vrei să mă iei de soț ?

Totul a fost neașteptat. Era cuvîntul pe care ai dorit atît de mult să-l auzi. Ai început să plîngi.

— De ce nu răspunzi ? Vrei să mă iei de soț ? te-a întrebat din nou.

— Nu... ai răspuns hotărîtă. Și cît de greu este să spui *nu*, atunci cînd toată ființa vrea să spui *da*.

V-ați întors, Tayyiba. Refluxul împinsese marea departe. Întunericul asfințitului se așternuse peste toate în jur. O tristețe grea te-a năpădit, înghețîndu-ți sufletul.

De ce-am spus *nu* ? te întrebi noaptea, cînd o mare de lacrimi se scurge pe perna ta.

Îți răspunzi singură : Cum aș fi putut spune *da* ?

Cu acest *nu* se irosește viața ta, Tayyiba.

Au trecut două zile și nu l-ai văzut. Ești speriată, neliniștită, distrusă.

Ieri ai fugit de oglindă. Astăzi încerci să fugi de tine însăți. Dar vai ! nu se poate !

De ce nu poate fiinţa însetată să bea cînd are dinaintea ei fluviul vieţii ?

— Ce-i cu tristeţea asta în ochii tăi ? te întreabă Maryam.

— Nu, nu sînt tristă. Cine spune asta ?

— Ochii tăi o spun, Tayyiba. Sînt învăluiţi de nelinişte...

Ai ţipat în faţa prietenei tale şi ai plîns, cum n-ai mai făcut-o niciodată. I-ai sups totul şi i-ai cerut sfatul.

— Întreabă-ţi inima, Tayyiba.

— Îl iubesc, Maryam. Este pentru mine aerul şi apa. Viaţa fără el nu are rost.

— Atunci, mărită-te cu el.

— Cum aş putea s-o fac, Maryam ?

— Aşa, simplu, cum o fac toate fetele. Simplu, cum se rezolvă toate problemele vieţii.

— Vreau s-o fac, din tot sufletul. Dar nu pot ! Cum să străpung zidul tradiţiilor ?

Lumea nu are milă. Tata nu va fi de acord. Societatea nu este îngăduitoare. Eu am treizeci şi cinci de ani şi numai dreptul de a spune nu.

— El nu este kuweitian, Maryam.

— Dar este un om, un bărbat !

— Tocmai pentru asta nu vreau să fiu nedreaptă cu el. Nu vreau să-l lipsesc de demnitate...

— Dar fratele tău s-a însurat cu o străină.

— Societatea îngăduie bărbatului ceea ce interzice femeii. Este o societate pe care au creat-o bărbaţii, fără să ţină seama de existenţa femeii şi de voinţa ei. Au transformat-o, dintr-o fiinţă vie, cu voinţă şi sentimente, într-o jucărie mecanică. I se porunceşte şi trebuie să se supună. I se face semn şi trebuie să accepte. I se face semn şi trebuie să se îndepărteze. Slavă domnului că n-au cunoscut incubatoarele mai devreme !

— Asta a fost mai demult, Tayyiba...

— Dar rădăcinile acestei situaţii sînt încă înfipte adînc în noi.

— Nu-l iubeşti destul ?

— Cuvîntul este mic, Maryam.

— Atunci mărită-te cu el. Te distrugi singură refuzînd.

— Îl distrug pe el dacă accept. Oricum ar fi, societatea va uita că este capabil, că este competent, va anula toate sentimentele şi dorinţele lui, va spune că este un parazit, un carierist, un străin, care s-a însurat vînînd poziţia, averea şi cetăţenia soţiei...

Uneori mă gîndesc că ar fi fost bine dacă aş fi uitat de toate astea, dacă aş fi înfruntat societatea, dacă aş fi lovit cu piciorul în zidul tradiţiilor, pentru a-mi dobîndi libertatea.

— De ce n-o faci ? Cel puţin te eliberezi de tristeţe şi nu rămîi prizoniera tragediei tale.

— Crezi, Maryam ? Ce bine ar fi dacă m-aş elibera de tristeţe. Tristeţea a devenit viaţa mea, întreaga mea existenţă.

Dacă m-aş căsători cu el, ar însemna să fug de arşiţă în foc. S-ar putea, la început, să mă bucur. Dar rănile se vor deschide, văzînd cum tristeţea îl cuprinde încet pe el.

Dacă mă voi căsători cu el, îl voi condamna să sufere ori de cîte ori se va arăta cu degetul spre el.

Este de o mie de ori mai bine, Maryam, să păstrez suferinţa doar pentru mine. Durerea lui ar putea, cu timpul, să se vindece, dar rănile mele vor continua să doară.

E de o mie de ori mai bine aşa. Mă va consola faptul că el va uita. Ai mai văzut vreo femeie bucurîndu-se că cel drag o uită ?

— Bine, dar este nedrept, sufăr şi eu din pricina ta.

— Tu nu ştii, Maryam, că eu fac parte dintr-o generaţie care a fost condamnată să se frămînte, să se zbată,

trăind tragedia deschiderii către lume, fără să poată zbura ?

L-ai văzut, Tayyiba ? Se vede clar tristeţea care s-a cubărit în sufletul lui. Nu a putut fi indiferent la refuzul tău.

Ai încercat să nu vezi tragedia ta şi nici pe a lui, ca şi cum nu s-ar fi întîmplat nimic.

— Crede-mă că am fost sincer cînd am spus asta... Mi-am închipuit că ai aceleaşi sentimente şi dorinţe ca mine. Iartă-mă dacă ţi-am pricinuit vreo neplăcere.

— Nu-i nimic. Să uităm ce-a fost, i-ai răspuns, rîzînd. Şi aţi continuat plimbarea prin oraş.

Ahmed Abd al-Kerim cînta :

„De vrei ca să mă cumperi,
Ţi-e locu-n ochii mei,
Dar să mă vinzi, de vrei,
Fereşte-te de zei."

Te-ai ascuns în tragedia ta, în tăcerea, în care se furişează vraja, în inima care vorbeşte cînd suferă, pe care eşecul o face să sîngereze.

Clipe de fericire efemeră. În ele găseşti puritate şi înălţare. Te predau apoi nopţii. Numai veghe şi chin.

A plecat, Tayyiba.

Mugurii visului se ofilesc înainte să fi înflorit.

Imaginea refluxului la asfinţit stăruie încă înaintea privirii tale.

Tot ce ţi-a rămas în viaţă este o oglindă, în care ţi-e teamă să priveşti şi de care nu poţi să fugi.

Firele albe vor continua să se înmulţească în noaptea părului tău. Pudra nu va mai putea acoperi ridurile.

E dureros şi pustiu, Tayyiba. Toamna vine.

Toamna ta vine fără un strop de ploaie, Tayyiba ! Iarna este a altora.

SULEYMAN AŞ-ŞATTI

(n. 1943)

Talentat prozator şi critic literar. S-a născut în oraşul Kuweit. A făcut studii filologice, obţinînd titlul de doctor în anul 1978, la Universitatea Cairo. În prezent, este profesor de critică literară la Universitatea din Kuweit.

Este membru al Asociaţiei Scriitorilor kuweitieni şi redactor-şef al revistei *Al-Bayan (Manifestul)* editată de Asociaţie. Este, de asemenea, membru al Consiliului Naţional pentru Cultură, Litere şi Arte.

A publicat volumul de nuvele *As-Sawt al-khafit (Glasul cel stins)* 1970 şi studiul amplu *Ar-Ramz wa ar-ramziyya fi 'adab Naghib Mahfuz (Simbolul şi simbolismul în opera lui Naghib Mahfuz).*

Nuvela *Nelinişte şi dărimături* face parte din culegerea *Glasul cel stins*, 1970.

NELINIŞTE ŞI DĂRÎMĂTURI

Zorile unei zile reci. Frunzele se mişcă fără ţintă, mînate de vînt şi de curentul lăsat în urmă de maşinile grăbite.

Şi-a început plimbarea unei noi zile.

Strîngea haina în jurul gîtului, cu ochii înghețați într-o privire palidă, lipsită de viață. Nu mai era privirea crudă de fiecare zi, care blestema casa cea uriașă și vremurile acestea. Din păcate, nu putem auzi întrebarea lui încîlcită, pe care o repetă în zorii fiecărei zile, nelișnitit și mînios :

— Cum, zic... cum de aduce lumea casele astea de cine ştie unde, pierzînd orice legătură cu locul şi cu trecutul lor ? Şi cu toate astea, ce ciudat ! oamenii umblă de colo-colo, rîd, sînt fericiţi. Au pierdut orice sentiment... Nici un sentiment... Nimic... Vai de omul care nu mai are nici un sentiment ! Nici o venă nu mai zvîcneşte... Nici o pulsaţie... Nimic... Nimic.

Nu pot, firește, să redau întrebarea așa cum o adresează el. Nimeni nu-i poate exprima gîndurile așa cum o face el. Cuvintele astea sînt în permanență pe buzele lui și de fiecare dată cînd le rostește tremură de mînie.

Cuvintele lui Abu Madi nu mai pot fi auzite. Lucrurile s-au schimbat ; nu mai sînt așa cum au fost. Plimbarea de azi este cu totul altfel decît cele din zilele trecute. Știe unele lucruri despre ea, chiar dacă nu este în stare să priceapă nimic. Nu înțelegem tot ceea ce știm, spunea meșterul Halifa. Va urma același drum, se va urca în aceeași căruță și va ajunge în același loc. Dar care loc ? Aceasta este problema... A început să se aprindă. Mai este oare cum îl știa ieri ?

Cîte speranțe avusese Abu Madi ! Visele nu-i dau însă pace de cînd și-a părăsit locuința în care trăise și s-a mutat în casa aceea închisă din toate părțile și despărțită în interior. A rezistat cît a putut, împotrivindu-se să părăsească locuința și cartierul, pe care îl clădise cu mîinile lui de-a lungul anilor. Dar ce mai putea face, cînd autoritățile și-au arogat dreptul de a dărîma orice casă ? Și nevasta asta, lîngă care și-a trăit zilele, s-a străduit prin toate mijloacele să-l convingă să facă la fel cum au

făcut ceilalți oameni. Femeile nu se simt legate de nimic ! Întotdeauna ele vor să anuleze trecutul. L-a convins că trebuie să-și părăsească locuința. Primele semne ale morții au apărut și ele, începînd să muște din casele situate în partea de sud. Casa lui Omar a fost prima care a căzut în înfruntarea cu odioasa caravană galbenă. Casa cea mare — ultima lucrare executată de el — aproape a dispărut. În fiecare zi pică din ea cîte un perete. N-a mai rămas decît fațada, care dă spre strada dinspre nord. Tîrnăcoapele și-au ales zonele una cîte una. Au vrut să-l umilească și să-l chinuie, încetul cu încetul. Au început cu ultimele case ridicate de el și se întind spre celelalte cu o încetineală ucigătoare, tăindu-i articulațiile. În cele din urmă, l-au obligat să-și lase casa și să se mute în blocul acela închis, cu multe despărțituri. Nu a fost însă în stare să rămînă departe de oamenii aceia, lîngă care a trăit o viață, îngrijind de casele lor, dîndu-le viață cu mîna lui, reîntinerindu-le la fiecare reparație și reîntinerind și el odată cu ele. Și astăzi alte mîini distrug ceea ce a creat el...

Oamenii s-au obișnuit să-l vadă pe Abu Madi pornind în fiecare dimineață către cartierul cel vechi. În fiecare zi era acolo și se plimba printre casele care își simțeau sfîrșitul apropiindu-se pe măsură ce zgomotele mașinilor se auzeau tot mai tare. Abu Madi continua să se plimbe printre ele, să le mîngîie, să se oprească în anumite locuri pentru a-și bea ceaiul, așa cum obișnuise să facă în clipele de odihnă din zilele care trecuseră. Cei care cunoșteau cartierul nu se mirau dacă îl vedeau că repară la o casă. Cum să se mire, cînd de treizeci de ani îl văd făcînd fără încetare același lucru ? Ceea ce s-a schimbat este faptul că în aceste case nu se mai simte nici o mișcare, iar trecătorii nu mai văd nici un folos în ceea ce face el. Fără îndoială că unii din ei îi plîng de milă. Cineva mai răutăcios s-ar putea să insinueze că repară păcatele trecutului, simțind că zilele îi sînt numărate.

Dar nimic nu-l împiedicau pe Abu Madi să vină zilnic la casele lui.

El încearcă astăzi un sentiment cu totul diferit. Toată ziua de ieri a petrecut-o în casa aceea veche, ultima care a mai rămas în fața mașinilor. Seara, a lăsat-o singură în întunericul pieții largi. Nu mai rezistă ! Ce bine ar fi ca ziua aceasta să nu fie cea din urmă ! Sentimentul acela nu-i dă pace însă ; are presimțirea că astăzi se va termina totul și că viața lui devine lipsită de orice sens.

Încercă să grăbească pasul. Mașinile treceau pe lîngă el stîrnind aerul rece, iar roțile șuierau pe asfalt, aruncînd resturi de moloz. A auzit zgomot de frînă, și o mașină colorată a oprit în fața lui. Șoferul a scos capul afară, întrebîndu-l :

— Hajji [1]... Piața...

Și-a întors fața, vrînd parcă să-i spună că nu-l interesează oamenii ăștia. Se uita departe, așteptînd căruța lui Musa'id, trasă de calul sur. Șoferul a zis ceva și a pornit mai departe înfuriat. Timpul se scurgea încet, dar el privea mai departe, căutînd căruța lui Musa'id, tovarășul său nedespărțit.

Abu Madi simțea frigul în oase. În sfîrșit, de departe văzu venind spre el căruța. A auzit apoi copitele care loveau asfaltul, scoțînd melodii lipsite de ritmul de odinioară. Zgomotul loviturilor îl acoperă apoi scîrțîitul lemnului, care se plînge de bătrînețe.

— Bună dimineața, Abu Madi !

Parcă nici n-a auzit salutul. A întins mina și s-a urcat în căruță. Din nou a auzit zgomotele care îi răsunaseră în urechi cu cîteva clipe în urmă.

Sentimentul acela ciudat, al cărui sens nu-l înțelege, continuă să-l tulbure. S-a schimbat mult chiar și drumul

---

[1] *Hajj*, persoană care a făcut pelerinajul la Mecca ; pelerin. În țările arabe, în mod obișnuit, apare, în adresare, ca un titlu înaintea numelor persoanelor care au făcut pelerinajul sau persoanelor în vîrstă, în general.

pe care trecea în fiecare zi. Îl cercetează atent pe Musa'id, care tace tot timpul. Are impresia că numai el nu s-a schimbat. De ce nu începe o discuție ? S-ar putea ca vorbind să mai uite de gîndurile care nu-i dau pace. Casele de pe cele două laturi ale drumului nu semănau una cu alta.

— Privește, Musa'id. Uită-te la casele astea ! începu el.

— E bine !

— La culorile lor...

— E bine !

— Împrăștiate...

— E bine !

— Știi ce înseamnă asta ?

— E bine !

— Ba e rău ! E rău ! Nu știi că deosebirea între case provoacă vrajba în inimi ? Nu știi că se pierde ceva irecuperabil ? Au urmat apoi cîteva clipe de tăcere. Știi ce, Musa'id...

— E bine !

— Nicidecum, Musa'id. Nu e bine deloc. Au pierdut totul. Au pierdut vecini, prieteni, totul... Nu e deloc bine ! N-o să fie deloc bine !

Asta a fost prima discuție mai aprinsă dintre ei în noua situație. Dacă în trecut îi unea munca, acum se simt uniți prin tăcere. Umblă de colo-colo, fără să scoată o vorbă.

Au revenit din nou la tăcerea obișnuită. Nu se aud decît zgomotele ciudate ale căruței trase de calul cel sur. Un tablou cu trei fețe : Abu Madi privind în pămînt, Musa 'id privind în zare cu ochii înghețați și calul care a început să se împiedice în copite. Zgomotul acesta ordonat — în ciuda ritmurilor dezordonate — a început să le placă.

Musa'id ar vrea de multă vreme să-l întrebe ceva, dar tăcerea se ridica între ei ca un zid. Fisura apărută

astăzi în zid îl încurajează să-i adreseze întrebarea. Ştie răspunsul, însă gîndul nu-i dă pace.

— Abu Madi... Aş avea o întrebare... începu el.

Abu Madi îşi îndepărtă mîna de la frunte şi se uită spre el mirat ; nu se aştepta la o întrebare de la Musa'id.

— Poftim...

— Ce te împiedică să fii din nou cum ai fost ?

— Cum ?

— Să lucrezi din nou... Să clădeşti din nou... Cred...

N-a mai putut continua. Abu Madi a început să se foiască în căruţa care se hurducăia. Apoi în locul zîmbetului şters de pe faţa lui, s-a născut o revoltă cum Musa'id nu mai văzuse pînă atunci. A pus mîna pe căpăstru şi a tras cu putere.

— Ce ? întrebă Abu Madi răguşit.

Durerea răzbătea din această întrebare monosilabică. S-au speriat şi calul, şi Musa'id. A înţeles sau, mai bine zis, au înţeles că s-a săvîrşit o greşeală, dar nu mai putea fi reparată. Acesta e adevărul. Rana a fost deschisă.

— Ce-ai vrut să spui ? s-a pornit Abu Madi. Ce-ai spus ? Eu să fac lucrurile astea murdare ? Tu pricepi ? Pricepi tu, Musa'id ? Tu ştii că aceste construcţii sînt cea mai falsă monedă ? Ştii că pietrele astea blestemate sînt oase de oameni ? Sub... se opri puţin, încercînd să se liniştească. Se ridica şi se aşeza întruna. Încet-încet, glasul i se stingea. Lacrimile i s-au oprit în gîtlej, prelingîndu-se în interior. Sub nişte nume strălucitoare... continuă, revenindu-şi. Sub ele se ascund toţi colţii şi toate maşinile care strivesc oasele. Ai încercat să studiezi ochii ? Nu ştii ce spun ochii noştri. Nici eu nu ştiu ce vor. Şi-au pierdut strălucirea şi viaţa. Sclavia o descifrezi în ochi şi în sudoarea frunţilor, care curge în şiruri nesfîrşite. De ce nu te-ai băgat tu în cuptorul ăsta încins ? Ştii de ce ? Fiindcă tu n-ai trăit în miezul vieţii... Pentru tine toate lucrurile sînt la fel. Tu ştii ce spui ? Eu să lucrez cu ăştia ? Eu îi condamn pe toţi la moarte. Nu

merită să trăiască. Știi cum se clădesc ruinele astea ? Știi ? Eu îi condamn la moarte. Eu, cu ăștia ?

— Dar tu ești cel condamnat, a bombănit Musa'id, vorbindu-și sie însuși.

Abu Madi a izbucnit într-o tuse din care s-a oprit cu greu. Cu greu și-a putut stăpîni mînia.

Căruța continua drumul în liniște. Cele două trupuri se bălăbăneau odată cu mișcările ei. Departe se zăreau rămășițele zidului. Ochii i s-au oprit asupra porții vechi, care stătea indiferentă și sfioasă. Zidul era nimic în comparație cu blocurile insuportabile. Abu Madi a simțit din nou că e gata să izbucnească. Își ținea fața zbîrcită între palme. Peste tot — păr alb. Firele negre se amestecau cu cele albe și în sprîncene. Mergea pe șaizeci de ani, dar cine îl vedea îi dădea mult mai mult. Viața lui a fost un șir de necazuri și griji. Acum trăiește cele mai crude clipe... Ar vrea parcă să spună ceva. Ar vrea să vorbească acestor ruine în speranța că le va reda ceva din viața de odinioară.

— Abu Madi, te rog să mă ierți... N-am vrut să zic nimic...

Erau amîndoi îndureraţi. Treptat, pe măsură ce s-au îndepărtat de vacarm, fața lui s-a destins. Căruța a coborît pe malul mării, îndreptîndu-se spre est. Au continuat să privească unul la altul. La un moment dat, au zîmbit amîndoi, ca și cum le-ar fi trecut prin cap același gînd. Apoi, din nimic, au izbucnit în rîs de-a binelea. Fiecare rîdea pentru celălalt. Un nou sentiment plutea acum în aer. Pașii calului deveneau însă din ce în ce mai grei. Încercă să-l îndemne puțin, scuturînd frîul aproape imperceptibil. Continuau să rîdă, la fel de nefericiți, dar cu încrederea că fiecare din ei îl face fericit pe celălalt. Au uitat de cal. Pentru prima dată l-au scos din calcul pe cel de al treilea tovarăș.

Abu Madi și-a lovit coapsa cu palma, apoi a întins degetele înghețate, arătînd spre ceva :

— Privește ! a izbucnit el.
— Ce e ?
— Vezi casa aceea ? Casa galbenă...
— Nu văd nimic.
— Niciodată, de cînd te știu, nu vezi nimic... Uită-te bine. E casa lui Haggi Salih. Uiteă-te ce-a mai rămas din ea.
— Aa, casa lui Salih...
— Nu-ți spune nimic ? O poveste...
— Nu.
— Resturile astea... Aici ne-am întîlnit noi pentru prima dată, acum treizeci de ani, cînd am început să facem reparații...
— Mi-aduc aminte. Mi-aduc aminte... Acum mi-aduc aminte foarte bine.
— E prima dată cînd ți-aduci aminte de un lucru trecut. Aici ne-am întîlnit. Cu mîinile noastre am amestecat lutul. Era spre sfîrșitul verii, dar soarele dogorea încă.
— Da... Da... Mi-aduc aminte. Ne-am întîlnit spre sfîrșitul verii. Da, spre sfîrșitul verii...
— Și cu toate astea, lucram cît era ziua de mare. Tineri... Eram mîndri pe-atunci, cu tinerețea noastră... Acum... Privește. Sîntem la fel ca lucrările noastre. Sîntem pe terminate și noi, și ele. Allah să fie milostiv cu tine, meștere. Ți-aduci aminte de Halifa ?
— Allah să fie milostiv cu el !
— Întotdeauna zicea că tot ceea ce face omul, cu excepția construcțiilor, dispare. Lucrul lui e mai trainic și poate să fie mîndru de asta. După mine n-au mai rămas însă decît resturi...

A simțit un fior. Neliniștea din fiecare dimineață. Nu se poate elibera de ea. Mereu ajungea în niște locuri în care nu ar vrea să ajungă. Din nou i-a revenit tristețea în suflet. Neliniștea nu-i dă pace. Pe toate străzile prin care trece se întîlnește cu amintiri care îl sfîșie.

— Am ajuns, Abu Madi...

Așa spunea Musa'id întotdeauna. Apoi tăcea. Mai bine nu mai ajungeam... Mereu dau peste ceea ce nu doresc.

Am ajuns... Nu mai există nimic la care să ajungă. Curiozitatea îl împinge să urmărească o vreme calul, care se depărtează. Mersul lui s-a schimbat mult de tot.

Blocurile care se ridică ascund în spatele lor rămășițele vechiului cartier, dacă mai există astfel de rămășițe. Sentimentul de azi-dimineață nu-i dă pace. Dimpotrivă, devine din ce în ce mai apăsător. Abu Madi s-a pierdut între două blocuri înalte. În spatele lor, pământ gol. Mai înainte, aici fusese un furnicar de lume. A încercat să-și tîrască pașii mai repede. Cîțiva metri încă și ajunge la ceea ce a mai rămas din vechiul cartier.

Își dă seama perfect că vechile locuințe au devenit una cu pământul. Molozul a fost nivelat, amestecat cu țărîna. Ultima casă, în același timp și cea mai veche dintre cele clădite de el, mai stă încă dreaptă în bătaia vîntului. A împins ușa și a intrat. A intrat încă o dată în casa pe care o părăsise ieri. Zilele trecute lucrase în ea : reparase ce era stricat. A observat că prin tavan se infiltrează apa și s-a apucat cu sîrg să caute locurile prin care se prelingea apa. Cu două zile înainte de a fi dărîmată casa lui Haggi Rahd, își adusese toate ustensilele aici. Avea acolo tot ce-i trebuia. Trei zile în șir a lucrat la repararea tavanului. A reușit să descopere locurile prin care se infiltra apa și să le astupe. După aceea, a întins pe terasă ciment. Totul era terminat. Încă de ieri trebuia să toarne apă pe terasă pentru a încerca tavanul. A cărat apă sus, pe terasă, și după aceea a coborît să vadă dacă se mai prelinge pe undeva. Așa făcea și în trecut. Și-a pironit ochii în tavan, cercetînd palmă cu palmă. Totul este așa cum trebuie... Deodată, a auzit însă zgomotul acela înfricoșător, urmat de glasuri înspăimîntătoare, care au umplut curtea. A alergat spre ușă și a privit afară.

Mai bine nu se uita ! Botul buldozerului uriaș s-a ridicat deasupra peretelui și l-a strivit dintr-o dată. S-a trezit față în față cu el. Continua să lucreze ; cîteva pietricele au sărit în lături, iar praful învăluia totul în jur. Apoi s-a mai liniștit. Zidul a fost strivit sub greutatea acestei sălbăticiuni. Pentru prima oară s-a trezit față în față cu ea. Mașina uriașă îl înfruntă, privind la el de sus. Se uita la ea pentru prima oară de aproape. Ținea brațele întinse, asemenea unei sălbăticiuni care stă să se arunce asupra prăzii. Praful se risipea. În vreme ce privea la dihanie, și-a dat seama că ea este în stare să doboare orice. Își dădea seama și după sunetele pe care le scotea. A simțit o mînă apucîndu-l și zgîlțîindu-l înfuriată :

— Ce cauți aici, omule ? Vrei să mori ?

Un alt om, vorbea la fel de tare, scuzîndu-se față de cei care se adunaseră în jurul lui Abu Madi :

— Vă jur pe Allah că am controlat toate încăperile înainte de a da semnalul, dar nu l-am văzut pe omul ăsta. Sînt sigur că nu era în casă. Allah știe de unde a apărut ăsta.

Abu Madi se uita cercetător spre fețele celor din jur.

— E nebun ! a urlat unul din ei. Uitați-vă cum ne privește !

— Într-adevăr e nebun ! a intervenit altul. L-am văzut în fiecare zi pe aici. Îl știu de mai multă vreme. Odată am intrat într-o casă nedemolată pentru o nevoie. Căutam un loc potrivit, cînd am auzit mișcare într-o încăpere. M-am oprit în loc uluit. Am auzit apoi niște vorbe, rostite din ce în ce mai clar. N-am reușit să deslușesc ce zicea și mi-am ciulit urechile atent. M-am apropiat încet-încet, pînă cînd l-am văzut. Ce credeți că făcea ? Își sprijinise capul de perete și bombănea niște vorbe ciudate, din care nu înțelegeam nimic. Sigur e nebun. Discuta, am impresia, cu o persoană care nu era de față. Cînd mi-a simțit mîna prinzînd-o pe a lui și conducîndu-l afară, a tăcut.

Cel care vorbise l-a bătut pe umăr, privindu-l compătimitor. Buzele sale continuau să se mişte, scoţînd vorbe fără noimă. Şi-a tras mîna de pe umărul lui, zicîndu-i :

— Duceţi-vă acum la casele voastre.

A pornit, lăsînd vacarmul acela în urmă. Rîsetele ajungeau pînă la el. Mergea continuînd să se gîndească la cele întîmplate. Mai ales gîndul la uriaşul care strivea peretele îl obseda. N-o să uite niciodată tabloul acela ! Pe drum, nici o mişcare. Se întindea în faţa lui nesfîrşit. Acestea sînt, aşadar, ultimele clipe. Nu-i mai rămînea decît să aştepte sfîrşitul, ale cărui semne deja s-au ivit. Va fi sfîrşitul neliniştei care nu i-a dat pace toată ziua.

A zărit departe o siluetă, mergînd încet. Nimic nu-i arată că s-ar cunoaşte de undeva. E chiar Musa'id, însă de data asta fără tovarăşul lui dintotdeauna. S-au apropiat, au privit unul în ochii celuilalt.

— Calul tău sur ? a întrebat Abu Madi.

— A murit... a răspuns Musa'id, şi glasul îi tremura.

CUPRINS

Prefață V
Notă asupra antologiei XXV

ALGERIA
Abd al-Hamid ben Haduga
Cele șapte raze 4
Abu al-'Id Dodo
Norii 11
EGIPT
Mahmud Teimur
Binefacerea lui Allah 31
Yahya Haqqi
Candela lui Umm Hașim 46
Naghib Mahfuz
Pustiu 86
Yusuf Idris
Păcat 97
Na'im 'Atiyya
Procesul sergentului Saqr 122
IORDANIA
Husni Fariz
Abu Awwad 148

Isa an-Nauri
Pămîntul a izbîndit 154
IRAK
Fuad at-Tekerli
Cuptorul 164
Abd ar-Rahman Majid ar-Rubayi
Taina apei 172
Edmon Sabri
Amanetul 187
Yusuf al-Haydari
Trenul 211
KUWEIT
Hidaya Selman as-Salim
Toamnă fără ploaie 222
Suleyman aș-Șatti
Neliniște și dărîmături 237

Lector : RODICA IOAN
Tehnoredactor : AURELIA ANTON

Bun de tipar : 11.XII.1980
Coli ed. : 12,58. Coli tipar : 8,75.

Tiparul executat sub comanda nr. 5 218-1980, la Întreprinderea poligrafică Bacău, str. Eliberării nr. 63.
REPUBLICA SOCIALISTĂ ROMÂNIA

Lucrarea este tipărită pe hîrtie fabricată de C.C.H. „Letea" Bacău

antologia nuvelei arabe

«Din nuvela arabă contemporană lipsesc parfumul, exotismul și fabulosul, cu care fascinează prozele arabe clasice, îndeosebi povestirile din ciclul *O mie și una de nopți*, ea descoperă și redescoperă însă în permanență o lume nouă – a realităților concrete, specifice, care se desfășoară uneori pe fondul ritmurilor molcome, amintind de mersul caravanei, alteori pe fondul ritmurilor trepidante, greu de stăpînit, ale acestui sfîrșit de veac.»

«Nuvela arabă este revelatoare pentru saltul realizat în decursul cîtorva decenii, de la universul arhaic, la stadiul revoluției tehnico-industriale, al modului de viață specific metropolei, cu toate dimensiunile complexității derivînd dintr-un astfel de salt.»

NICOLAE DOBRIȘAN

editura minerva

Lei 5